

David Čep

TRESTNÍ ODPOVĚDNOST PRÁVNICKÉ OSOBY A ČLEN STATUTÁRNÍHO ORGÁNU

ANEB VYTÝKATELNOST PROTIPRÁVNÍHO
ČINU ČLENA STATUTÁRNÍHO ORGÁNU
PRÁVNICKÉ OSOBY

**MASARYKOVA
UNIVERZITA**

ACTA UNIVERSITATIS BRUNENSIS IURIDICA
EDITIO SCIENTIA

TRESTNÍ ODPOVĚDNOST PRÁVNICKÉ OSOBY A ČLEN STATUTÁRNÍHO ORGÁNU

ANEB VYTÝKATELNOST PROTIPRÁVNÍHO ČINU
ČLENA STATUTÁRNÍHO ORGÁNU PRÁVNICKÉ OSOBY

David Čep

Masarykova univerzita
Brno 2020

Vzor citace

ČEP, David. *Trestní odpovědnost právnické osoby a člen statutárního orgánu : aneb vytýkatelnost protiprávního činu člena statutárního orgánu právnické osobě*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2020, 253 s. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity, řada teoretická, Edice Scientia, 689. ISBN 978-80-210-9706-3 (brož.), 978-80-210-9707-0 (online)

CIP - Katalogizace v knize

Čep, David

Trestní odpovědnost právnické osoby a člen statutárního orgánu : aneb vytýkatelnost protiprávního činu člena statutárního orgánu právnické osobě / David Čep – 1. vydání. -- Brno: Masarykova univerzita, 2020. 253 stran. -- Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity, řada teoretická, Edice Scientia, sv. č. 689. ISBN 978-80-210-9706-3 (brož.), 978-80-210-9707-0 (online)

343.222* 347.19* 347.72.036* 343.3/.7* (048.8)*

- trestní odpovědnost
- právnické osoby
- statutární orgány společností
- protiprávní úkony
- monografie

343 – Trestní právo [16]

Tato publikace vznikla na Masarykově univerzitě v rámci projektu „Publikace vědeckých monografií VIII“ č. MUNI/A/1227/2019 podpořeného z prostředků účelové podpory na specifický vysokoškolský výzkum, kterou poskytlo MŠMT v roce 2020.

Recenzenti:

prof. JUDr. Jaroslav Fenyk, Ph.D., DSc. Univ. Priv. Prof.

JUDr. Lukáš Bohuslav, Ph.D.

© 2020 Masarykova univerzita

ISBN 978-80-210-9706-3

ISBN 978-80-210-9707-0 (online ; pdf)

Lee, Ondrovi a Adamovi

OBSAH

Seznam použitých zkratk	11
1 Úvod	15
2 Současný stav zkoumané problematiky, metodologie monografie, její cíle a struktura	21
2.1 Současný stav poznání kolektivní trestněprávní odpovědnosti právnických osob	21
2.2 Metodologie monografie	24
2.3 Cíle monografie	24
2.4 Struktura monografie	24
3 Vymezení základních pojmů	27
3.1 Právnická osoba	27
3.1.1 Pojem a povaha právnické osoby, právnická osoba jako subjekt (nejen) soukromého práva	27
3.1.2 Stručná kategorizace právnických osob	39
3.1.3 Založení, vznik, zánik a zrušení právnické osoby	44
3.2 Statutární orgán právnické osoby	56
3.3 Člen statutárního orgánu právnické osoby	62
3.3.1 Určení konkrétního člena statutárního orgánu právnické osoby	64
3.3.2 Požadavky na výkon funkce člena statutárního orgánu	65
3.3.3 Vznik funkce člena statutárního orgánu	68
3.3.4 Zánik funkce člena statutárního orgánu	72
3.4 Vytýkatelnost protiprávního činu právnické osobě	75
3.4.1 Terminologická nuance	79
3.4.2 Formální podmínka vytýkatelnosti protiprávního činu právnické osobě	81
3.4.3 Materiální podmínka vytýkatelnosti protiprávního činu právnické osobě (přičitatelnost <i>stricto sensu</i>)	87
3.4.4 Materiální podmínka vytýkatelnosti protiprávního činu právnické osobě (přičitatelnost <i>stricto sensu</i>) a zavinění právnické osoby	93

4 Formální podmínka vytýkatelnosti protiprávního činu člena statutárního orgánu právnické osobě.....	103
4.1 Člen statutárního orgánu jako osoba kvalifikovaná	104
4.1.1 Obecně ke členu statutárního orgánu právnické osoby	104
4.1.2 Člen statutárního orgánu optikou vybraných zahraničních právních úprav trestní odpovědnosti právnických osob.....	108
4.1.3 Vznik a zánik funkce člena statutárního orgánu optikou trestního práva.....	114
4.1.4 Vybrané otázky spojené s postavením člena statutárního orgánu jako kvalifikované osoby	119
4.2 Spáchání protiprávního činu členem statutárního orgánu v zájmu právnické osoby.....	129
4.3 Spáchání protiprávního činu členem statutárního orgánu v rámci činnosti právnické osoby.....	134
4.4 Dílčí závěry.....	137
5 Materiální podmínka vytýkatelnosti protiprávního činu člena statutárního orgánu právnické osobě.....	141
5.1 Obecně ke dvěma modelům přičitatelnosti (<i>stricto sensu</i>) protiprávního činu právnické osobě	143
5.2 Modely „přičitatelnosti“ ve vybraných zahraničních právních úpravách.....	146
5.2.1 Obecně k modelům přičitatelnosti optikou zahraniční literatury	146
5.2.2 Slovenská právní úprava přičitatelnosti.....	152
5.2.3 Rakouská právní úprava přičitatelnosti	157
5.2.4 Polská právní úprava přičitatelnosti	160
5.2.5 Francouzská právní úprava přičitatelnosti	164
5.2.6 Dílčí shrnutí.....	165
5.3 Zavinění právnické osoby v případě protiprávního činu člena statutárního orgánu.....	167
5.4 Přičitatelnost protiprávního činu člena statutárního orgánu ve smyslu § 8 odst. 2 písm. a) TOPO a zavinění právnické osoby	175
5.5 Přičitatelnost protiprávního činu zaměstnance právnické osoby a role člena statutárního orgánu z hlediska § 8 odst. 2 písm. b) TOPO.....	176

5.5.1	Obecně k významu člena statutárního orgánu z hlediska § 8 odst. 2 písm. b) TOPO	176
5.5.2	Člen statutárního orgánu v jiném postavení než kvalifikovaná osoba optikou zahraničních právních úprav trestní odpovědnosti právnických osob.....	178
5.5.3	Rozhodnutí, schválení nebo pokyn člena statutárního orgánu ve smyslu § 8 odst. 2 písm. b) TOPO	182
5.5.4	Neprovedení opatření členem statutárního orgánu ve smyslu § 8 odst. 2 písm. b) TOPO	186
5.5.5	Dílčí shrnutí.....	192
5.6	§ 8 odst. 5 TOPO jako další podmínka přičitatelnosti (<i>stricto sensu</i>) protiprávního činu právnické osobě.....	194
5.6.1	„Zproštění se trestní odpovědnosti“ ve vybrané zahraniční a domácí právní úpravě.....	196
5.6.2	„Zproštění se“ trestní odpovědnosti právnickou osobou	198
5.6.3	Okruh dotčených kvalifikovaných osob, na něž dopadá § 8 odst. 5 TOPO.....	202
5.6.4	Vztah k podmínkám přičitatelnosti dle § 8 odst. 2 písm. b) TOPO	206
5.6.5	Co vše lze po právnické osobě „spravedlivě požadovat“	210
5.6.6	Dílčí shrnutí.....	213
5.7	Dílčí závěry.....	216
6	Závěr	223
	Summary	227
	Literatura a další použité zdroje	235
	Komentářová literatura.....	235
	Učebnicová literatura	236
	Monografie.....	238
	Odborná periodika.....	240
	Sborníky z konferencí.....	243
	Internetové a jiné zdroje	244
	Judikatura Ústavního soudu.....	245
	Judikatura Nejvyššího soudu.....	246
	Právní předpisy.....	249

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

Ústava	ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů;
Listina	usnesení České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.;
Úmluva	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod;
CP	La loi n° 92-686 du 22 juillet 1992 (Code Pénal), tj. zákon č. 92-686 ze dne 22. července 1992 (Trestní zákoník), ve znění pozdějších předpisů;
ObčZ 1964	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění do 31. prosince 2013;
ObčZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů;
ObchZ	zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění do 31. prosince 2013;
OPZ	Ustawa z dnia 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary. Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej 2002 nr. 197 poz. 1661, tj. zákon ze dne 28. října 2002, o odpovědnosti kolektivních subjektů za činy zakázané pod hrozbou trestu. Sbírka zákonů Polské republiky 2002 č. 197 poz. 1661, ve znění pozdějších předpisů;
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů;
Protokol	Druhý protokol k Úmluvě EU o ochraně finančních zájmů Evropských společenství, vypracovaný na základě článku K.3 Smlouvy o Evropské unii ze dne 19. června 1997 [97/C 221/02; celexové č. 41997A0719(02)], který vstoupil v platnost dne 19. května 2009;

PřestZ	zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, ve znění pozdějších předpisů;
SŘ	zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů;
SŘS	zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů;
STZ	zákon č. 300/2005 Z. z., trestný zákon, ve znění pozdějších předpisů;
TOPO	zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů;
TrŘ	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů;
TrZ	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů;
TZ	zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění do 31. 12. 2009;
TZPO	zákon č. 91/2016 Z. z., o trestnej zodpovednosti právnických osob, ve znění pozdějších předpisů;
VbVG	Bundesgesetz über die Verantwortlichkeit von Verbänden für mit gerichtlicher Strafe bedrohte Handlungen (Verbandsverantwortlichkeitsgesetz) BGBl. I Nr. 151/2005, tj. Spolkový zákon o odpovědnosti sdružení za trestné činy (Zákon o odpovědnosti sdružení) č. 151/2005 Spolkové sbírky zákonů, ve znění pozdějších předpisů;
VeřRej	zákon č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob a o evidenci svěřenských fondů, ve znění pozdějších předpisů;
ZISIF	zákon č. 240/2013 Sb., o investičních společnostech a investičních fondech, ve znění pozdějších předpisů;
ZMPS	zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů;

ZoB	zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších předpisů;
ZOK	zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (o obchodních korporacích), ve znění pozdějších předpisů;
ZoM	zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti, ve znění pozdějších předpisů;
ZoP	zákon č. 125/2008 Sb., o přeměnách obchodních společností a družstev, ve znění pozdějších předpisů;
ZSM	zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů;
ŽivZ	zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

1 ÚVOD*

S legislativním zakotvením *pravé trestní odpovědnosti právnických osob* v českém právním řádu došlo ke zcela zásadnímu posunu podoby našeho trestního práva. Stávající pojetí odpovědnosti, založené čistě na individuální osobě pachatele – fyzické osoby,¹ bylo doplněno o nové pojetí *kolektivní trestněprávní odpovědnosti právnických osob*.^{2,3} V tomto směru je třeba poukázat na dvě stěžejní výchozí skutečnosti, jimiž byl český zákonodárce do značné míry limitován při utváření konkrétní podoby zákonné úpravy trestní odpovědnosti právnických osob. Předně je to skutečnost, že právnická osoba představuje – a i v minulosti představovala – právní fikci, resp. přesněji *umělou právní konstrukci*.⁴ Na právnickou osobu *ergo* nelze bez dalšího aplikovat základy trestní odpovědnosti individuální (včetně stejnojmenné základní zásady),⁵ ve smyslu odpovědnosti za „*vlastní jednání v právním smyslu; tzn. za trestněprávně*

* Tato monografie vychází z textu disertační práce nazvané „Vytýkatelnost protiprávního činu člena statutárního orgánu právnické osobě“, již jsem v roce 2020 úspěšně obhájil na půdě Právnické fakulty Masarykovy univerzity.

¹ Tak již J. Kallab konstatuje, že: „*subjektem trestného činu [může] být toliko člověk. Právnické osoby, třeba byly pro obor práva soukromého a některé okresky práva veřejného způsobilé k právům i k povinnostem, v oboru trestního práva této způsobilosti nemají.*“ Viz KALLAB, Jaroslav. *Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské. (Část obecná i zvláštní)*. Praha: Melantrich, 1935, s. 39; Obdobně A. Miřička uvádí, že „*[s]ubjektem trestného činu může být jen osoba fyzická (člověk).*“ Viz MIŘIČKA August. *Trestní právo hmotné. Část obecná i zvláštní*. Praha: Nákladem Spolku československých právníků „Všehrd“, 1934, s. 41.

² Viz FENYK, Jaroslav. *Základy trestní odpovědnosti a nedostatek trestnosti činu právnických osob*. In: KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 525.

³ V tomto směru je třeba doplnit, že již zmíněný Miřička uvedl: „*[b]ylo by sice myslitelné, aby také osoby bromadné (kolektivní) byly za svá jednání (zejména i usnesení) pobáněny k odpovědnosti trestní (odpovědnost kolektivní) [...] Ale naše právo nezná takové kolektivní odpovědnosti, (platí tedy zásada societas delinquere non potest), nybřž činí v takových případech trestně odpovědnými ony fyzické osoby, které za osobu bromadnou jednaly nebo jednati měly (odpovědnost individuální).*“ Srov. MIŘIČKA, op. cit. sub 1, s. 41.

⁴ Viz WEYR, František. *Teorie práva*. Brno: Nakladatelství Orbis, 1936, s. 113–114; Srov. také např. GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 113; anebo HARVÁNEK, Jaromír. *Subjekty právního vztahu*. In: HARVÁNEK, Jaromír a kol. *Teorie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 274.

⁵ Ve vztahu k základním zásadám individuálního trestního práva (ne)aplikovatelným v oblasti kolektivního trestního práva srov. blíže KRATOCHVÍL, Vladimír. *Trestní odpovědnost právnických osob a základní zásady trestního práva hmotného*. *Trestněprávní revue*, 2011, č. 9, s. 249 a násled.

relevantní projev své vůle navenek.“⁶ Dále je to fakt, že trestní odpovědnost je (bezvýhradně) koncipována jakožto *odpovědnost subjektivní, tj. odpovědnost za zavinění*, přičemž uvedené paradigma bylo nutno zachovat i v případě zakotvení trestní odpovědnosti právnických osob.

Těmito zásadními skutečnostmi proto bylo třeba se při přípravě právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob⁷ náležitě zabývat. Tedy „*vyřešit problematiku spáchání skutku naplňujícího znaky trestného činu jako základní podmínky vztahující se ke vzniku trestní odpovědnosti právnické osoby*,“⁸ když právnická osoba je umělou právní konstrukcí, která nemá způsobilost jednat v trestněprávním smyslu, a zvláště pak není způsobilá *ipso facto* jednat zaviněně v tradičním slova smyslu.⁹

Zákonodárce uvedené nakonec vyřešil prostřednictvím vytvoření **koncepce přičitatelnosti** (*lato sensu*), označované též jako **vytýkatelnost**,¹⁰ jakožto základu trestní odpovědnosti právnické osoby. Ta přitom zásadně spočívá v přičtení (vytknutí) „*jednání určitého okruhu fyzických osob, a to včetně jejich zavinění na spáchaném trestném činu*,“¹¹ přímo právnické osobě. Právnická osoba

⁶ Viz KRATOCHVÍL, Vladimír. Obecné výklady o trestním právu hmotném. In: KRATOCHVÍL, a kol., op. cit. sub 2, s. 52.

⁷ Přičemž jak již bylo uvedeno shora, jde v podmínkách české právní úpravy o *pravou* – tj. trestním právem upravenou – *trestní odpovědnost* právnických osob. K pojmům *pravé* a *nepravé trestní odpovědnosti* srov. např. JELÍNEK, Jiří. Úvod. In: JELÍNEK, Jiří a Jiří HERCZEG. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou*. Praha: Leges, 2013, s. 16; či FOREJT, Petr, Petr HABARTA a Lenka TREŠLOVÁ. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení pro něj s komentářem*. Praha: Linde, 2012, s. 15; anebo ČENTĚŠ, Jozef. The Development and the Assessment of Corporate Criminal Liability in the Slovak Republic. In: TURAYOVÁ, Yvetta, Lýdia TOBIÁŠOVÁ, Jozef ČENTĚŠ a kol. *Corporate Criminal Liability. Some Aspects of Corporate Criminal Liability in the Slovak Republic*. Bratislava: Comenius University, Faculty of Law, 2015, s. 12–18.

⁸ ŠÁMAL Pavel a Jan DĚDIČ. Komentář k § 8. In: ŠÁMAL, Pavel, Jan DĚDIČ, Tomáš GRÍVNA a kol. *Trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 168.

⁹ Srov. kupř. shrnutí argumentů pro a proti zavedení pravé trestní odpovědnosti právnických osob uspořádané J. Musilem. Viz MUSIL, Jan. Úvod. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRÍVNA a kol., op. cit. sub 9, s. XXXIII–XXXIX.

¹⁰ S pojmem „vytýkatelnosti“ ve vazbě na trestní odpovědnost právnické osoby, resp. na koncept trestného činu právnické osoby souladný se základními zásadami trestního práva týkajícími se viny, přichází totiž jako (zřejmě) první J. Fenyk. Viz FENYK, Jaroslav. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. In: KRATOCHVÍL, a kol., op. cit. sub 2, s. 535. Bližším vymezením tohoto pojmu se zabývám v podkapitole 3.4.

¹¹ Ibid., s. 168; obdobně srov. také např. FENYK, Jaroslav, Ladislav SMEJKAL a Irena Blá. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 35–36 a 39.

je tedy, ač sama umělou právní konstrukcí, činěna trestně odpovědnou za protiprávní činy vybraných fyzických osob, které se po jejich přičtení podle § 8 odst. 2 TOPO považují za její vlastní činy. Okruh těchto fyzických osob má přitom zjevný předobraz v soukromoprávní úpravě, potažmo v úpravě korporátního práva, neboť § 8 odst. 1 písm. a) až d) TOPO vymezuje řadu osob, které jsou oprávněny jednat za právnickou osobu navenek (popřípadě disponují i řadou oprávnění „dovnitř“ právnické osoby), potažmo se podílejí na kontrole jejího každodenního „života“ nebo na něj zásadním způsobem působí.¹² Soukromoprávní, potažmo korporátní, souvislosti se však projevují i jinde v rámci právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob, přičemž vědomí této skutečnosti je pro její správné uchopení zcela esenciální a odráží se i ve struktuře této monografie.

Pokud jde o zřejmě nejproblematictější otázku trestní odpovědnosti právnických osob, tj. *zavinění právnické osoby*,¹³ řeší tuto teorie většinou odvozením zavinění právnické osoby od zavinění osob fyzických, a to těch, jejichž protiprávní čin představuje současně základ trestného činu právnické osoby (resp. přičtením zavinění těchto osob právnické osobě).¹⁴

Po tomto dílčím *exposé* již mohu přistoupit k uvedení monografie samotné. Oněmi fyzickými osobami,¹⁵ jejichž protiprávní čin je právnickým osobám (vzhledem k jejich postavení v rámci právnické osoby) vytýkán snad

¹² Překvapivou může pak být skutečnost, že díky tomu dané ustanovení postihuje širší okruh případů, než § 167 ObčZ, upravující přičitatelnosti protiprávního činu právnické osobě v rovině soukromého práva (k tomu podrobněji viz podkapitulu 3.4). Obdobně srov. také ŠELLENG, Dalibor. *Právnická osoba jako pachatel trestného činu*. Praha: Leges, 2019, s. 102.

¹³ Tak již v roce 2003 D. Císařová a J. Fenyk uváděli, že „(...) trestní odpovědnost právnických osob není slučitelná s pojetím trestného činu budujícím na individuálním zavinění a s tím souviselou koncepcí trestu, která vedle účelu ochrany obsahuje i prvek odplaty.“ Zároveň však citovaní autoři dodávají, že na rozdíl od V. Solnaře „nejsme zásadními odpůrci úvah o této formě trestní odpovědnosti de lege ferenda.“ Viz SOLNAŘ, Vladimír., Jaroslav FENYK a Dagmar CÍSAŘOVÁ. Trestní odpovědnost právnických osob. In: SOLNAŘ, Vladimír., Jaroslav FENYK, Dagmar CÍSAŘOVÁ a Marie VANDUCHOVÁ. *Systém českého trestního práva*. Praha: Nakladatelství Novatrix, 2009, s. 267.

¹⁴ Viz NOVOTNÝ, Oto a Pavel ŠÁMAL. Trestní právo hmotné, jeho funkce a jeho místo v právní řádu. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 44–45; Srov. také KRATOCHVÍL, Vladimír. Obecné výklady o trestním právu hmotném. In: KRATOCHVÍL a kol., op. cit. sub 2, s. 53.

¹⁵ Ve skutečnosti však nemusí jít vždy nezbytně o fyzickou osobu, jak bude vysvětleno v případě tzv. *corporate director*, tedy právnické osoby, která je členem voleného orgánu jiné právnické osoby ve smyslu § 154 ObčZ.

nejčastěji, jsou členové orgánů právnických osob. Orgánem, který má z hlediska vnitřního i vnějšího „života“ právnické osoby – totiž jemuž náleží jak vnitřní působnost (popř. i tzv. obchodní vedení), tak i generální zástupčí oprávnění – největší význam, je její *statutární orgán*.¹⁶ Právě on (resp. jeho členové) je primárně oprávněn řídit každodenní chod právnické osoby a zastupovat ji navenek vůči třetím osobám. A právě protiprávní činy členů **statutárního orgánu** jsou z pohledu kolektivní trestněprávní odpovědnosti (vzhledem k nastíněnému rozsahu jeho vnitřní i vnější působnosti) zřejmě nejvýznamnější, když obvykle mají, při splnění dalších zákonných podmínek, za následek založení trestní odpovědnosti nejen takového člena statutárního orgánu, ale i právnické osoby samotné.

Jinými slovy člen statutárního orgánu představuje, pakliže ne nejčastější, pak přinejmenším jednu z nejčastějších, *osob, jejichž protiprávní čin je základem trestného činu právnické osoby* ve smyslu § 8 odst. 1 a 2 TOPO (dále také jen „kvalifikovaná osoba“). Tím však není význam člena statutárního orgánu z hlediska trestní odpovědnosti právnické osoby ani zdaleka vyčerpán. Tento se totiž projevuje v rovině základů trestní odpovědnosti právnické osoby rovněž ve vztahu k protiprávním činům další kategorie osob, a to **zaměstnanců právnické osoby** [§ 8 odst. 1 písm. d) TOPO].

Přičitatelnost (*stricto sensu*) protiprávního činu zaměstnance právnické osobě je totiž podmíněna alternativně buďto *aktivním konáním* orgánů právnické osoby, popřípadě některé z kvalifikovaných osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO, anebo jejich *opomenutím*. V případě aktivního konání pak § 8 odst. 2 písm. b) TOPO podmiňuje přičtení (*stricto sensu*) protiprávního činu zaměstnance právnické osobě rozhodnutím, pokynem či schválením ze strany některé z uvedených osob. Naopak u pasivního opomenutí je přičtení protiprávního činu zaměstnance právnické osobě podmíněno buďto neprovedením povinných (normativně zakotvených) opatření, anebo neprovedením opatření, která lze spravedlivě požadovat, a to opět ze strany

¹⁶ Význam statutárního orgánu právnické osoby je patrný mimo jiné ze skutečnosti, že s dlouhodobě trvající neschopností statutárního orgánu se usnášet ustanovení § 172 odst. 1 písm. c) ObčZ spojuje povinnost zrušení takové právnické osoby soudem *ex officio* [samozřejmě za předpokladu, že tento nedostatek právnická osoba k výzvě soudu v jím určené přiměřené lhůtě neodstraní (§ 172 odst. 2 ObčZ)]. V případě kapitálových společností je ona doba, po kterou není statutární orgán schopen plnit své funkce, navíc podstatně kratší (srov. § 198 odst. 3 a § 443 ZOK).

orgánů právnické osoby, popřípadě některé z kvalifikovaných osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO. A jsou to právě **členové statutárního orgánu**, kteří v tomto směru vystupují do popředí jakožto kvalifikované osoby, *jimž primárně náleží přijímat příslušná rozhodnutí, udělovat pokyny či schvalovat určitou činnost, jakož i provádět zákonem (případně spravedlivě) požadovaná opatření k předcházení spáchání protiprávního činu zaměstnanci právnické osoby, anebo tuto svoji pravomoc delegovat na další osoby.*

Konečně je třeba dodat, že ona problematika provádění opatření za účelem předcházení páčání trestné činnosti v rámci právnické osoby úzce souvisí s právní úpravou obsaženou v **§ 8 odst. 5 TOPO** (a tedy i z hlediska tohoto ustanovení hrají členové statutárního orgánu zásadní roli). Na základě shora uvedeného lze tak uzavřít, že role člena statutárního orgánu v rovině základů kolektivní trestněprávní odpovědnosti, tedy v rámci konstrukce vytýkatelnosti, je zcela stěžejní.

V této monografii se proto snažím o bližší analýzu, poznání a pochopení fungování shora označené koncepce vytýkatelnosti (přičitatelnosti *lato sensu*), a to protiprávního činu člena statutárního orgánu právnické osobě, jakož i o postihnutí případných problematických aspektů a o formulování návrhů *de lege lata applicata*. Pokud jde o důvody volby tématu této monografie, učinil jsem tak nejen vzhledem k významu postavení člena statutárního orgánu v rámci právnické osoby (jež bylo popsáno shora a podrobně bude rozvedeno v navazujících kapitolách), ale především proto, že jeho komplexnější uchopení (vyjma komentářové literatury) doposud v českých právních luzích a hájích scházelo.

Tato monografie si proto klade za cíl alespoň částečně tuto mezeru zaplnit a nabídnout podrobnou kritickou analýzu vytýkatelnosti protiprávního činu člena statutárního orgánu právnické osobě, s vlastním hodnocením a úvahami *de lege lata*, a především *de lege applicata*, ev. i *de lege ferenda*. Kde je to možné a vhodné, opírám se taktéž o zhodnocení související soukromoprávní úpravy, bez níž se nelze v podmínkách kolektivní trestněprávní odpovědnosti právnických osob řádně zorientovat (pojem právnické osoby, statutárního orgánu a jeho člena). Obdobně tam, kde patřičný odstup a nadhled může být ku prospěchu lepšímu pochopení dané materie, se pokouším o dílčí komparativní exkurs do *zahraničních právních úprav*, které zvolily

shodné zakotvení trestní odpovědnosti právnických osob, jaké je obsaženo v české právní úpravě (francouzská, rakouská, polská a slovenská právní úprava). Vymezení cílů monografie, stanovení použitých metod a struktury monografie jsou věnovány příslušné podkapitoly (2.2, 2.3 a 2.4).

Na závěr tohoto úvodu chci dodat, že řadu ze svých dříve publikovaných názorů na toto téma v následujícím textu tu méně, tu výrazněji, modifikuji. V této jejich nestálosti, nebo kulantněji řečeno, v jejich postupném krystalizování, se snad odráží to, jak místy obtížně uchopitelné a výsostně diskusní téma jsem se v předkládané monografii pokusil zpracovat.

2 SOUČASNÝ STAV ZKOUMANÉ PROBLEMATIKY, METODOLOGIE MONOGRAFIE, JEJÍ CÍLE A STRUKTURA

2.1 Současný stav poznání kolektivní trestněprávní odpovědnosti právnických osob

Pokud jde o současný stav zkoumané problematiky, uvádím na následujících řádcích *celkový stav poznání kolektivní trestněprávní odpovědnosti právnických osob* v podmínkách České republiky jako takové. Činím tak především proto, že mnou zvolené téma představuje skutečně velice specifickou výseč tohoto druhu trestní odpovědnosti, a proto by zaměření se pouze na něj neposkytlo dostatečný vhled do této – značně komplexní – oblasti.

Trestní odpovědnost právnických osob oslavila v České republice již osmé narozeniny. I přes ono významné jubileum však nelze tvrdit, že po uplynutí oněch osmi let jsou na tomto poli již všechny otázky, a zvláště pak praktické aspekty tohoto institutu, plně objasněny.¹⁷ To rozhodně neznámá, že by trestní odpovědnost právnických osob byla teorií trestního práva jakkoliv opomíjena – právě naopak. Prakticky veškeré stěžejní učebnice trestního práva hmotného i procesního se danou problematikou (tu více, tu méně) zabývají.¹⁸ Vedle těchto zde dále existuje řada komentářové literatury zaměřující se přímo na TOPO.¹⁹ Rovněž

¹⁷ K vývoji trestní odpovědnosti právnických osob v podmínkách České republiky v prvních pěti letech účinnosti TOPO srov. blíže ČEP, David. Nad současným stavem právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob a k § 8 odst. 5 TOPO. In: FRYŠTÁK, Marek, Milana HRUŠÁKOVÁ a Jiří VÁLDHANS (eds.). *Dny práva 2016 – Days of Law 2016. Část X. – Meze a možnosti inspirace trestního řízení angloamerickými prvky*. Brno: Masarykova univerzita, 2017, Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity, s. 10–17.

¹⁸ Viz především (řazeno chronologicky) KRATOCHVÍL a kol., op. cit. sub 2, s. 51–53, 509–542, 819–836; ŠÁMAL, Pavel, Jan MUSIL, Josef KUČTA a kol. *Trestní právo procesní*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 707–727; ŠÁMAL a kol., op. cit. sub 14, s. 44–45, 469–532; FENYK, Jaroslav, Dagmar ČÍSAŘOVÁ, Tomáš GRÍVNA a kol. *Trestní právo procesní*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015, s. 191–192, 205, 358 a další; JELÍNEK Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. Praha: Leges, 2017, s. 366 a násl., s. 513 a násl.; JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. Praha: Leges, 2018, s. 258, 402 a další.

¹⁹ Viz zejména JELÍNEK, Jiří a Jiří HERCZEG. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou*. Praha: Leges, 2012, 204 s.; FOREJT, Petr, Petr HABARTA a Lenka TREŠLOVÁ. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení pro něj s komentářem*. Praha: Linde, 2012, 407 s.; JELÍNEK, Jiří a Jiří HERCZEG. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou*. Praha: Leges, 2013, 256 s.; FENYK, Jaroslav, Ladislav SMEJKAL a Irena Bílá. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018, 272 s.; ŠÁMAL, Pavel, Jan DĚDIČ, Tomáš GRÍVNA a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2018, 984 s.

prakticky od počátku účinnosti dané právní úpravy (avšak ve skutečnosti, vzhledem k náročné cestě, která k jejímu legislativnímu zakotvení vedla,²⁰ již mnohem dříve) k této neustále vycházejí odborné [a nejen kolektivní] monografie²¹, sborníky²² či články.²³

Díky jejich autorům tak dochází k postupnému objasňování specifických otázek spojených s trestní odpovědností právnických osob, ať již jde o základy této trestní odpovědnosti (jen namátkou zmíním problematiku okruhu trestných činů, které právnická osoba může dle § 7 TOPO spáchat, 'zavinění' právnické osoby ve smyslu § 8 odst. 2 TOPO, 'vyvinění se' právnické osoby podle § 8 odst. 5 TOPO, přechodu trestní odpovědnosti právnické osoby na jejího právního nástupce, či obecně otázky související s trestáním právnických osob), anebo naopak o procesní aspekty řízení proti právnické osobě [možnost a podmínky aplikace odklonů v trestním řízení

²⁰ K tomu podrobněji srov. např. JELÍNEK, Jiří. Česká republika na cestě k trestní odpovědnosti právnických osob. In: JELÍNEK, HERCZEG, op. cit. sub 7, s. 16 a násl.; anebo ŠÁMAL, Pavel a Jan DĚDIČ. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRIVNA a kol., op. cit. sub 8, s. 12 a násl.

²¹ Aniž bych aspiroval na to obsáhnout zde veškeré, uvádím především tyto: JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde, 2007, 270 s.; BOHUŠLAV, Lukáš. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Plzeň: Vydavatelství Aleš Čeněk, 2014, 206 s.; VIDRNA, Jan a Pavel DOLANSKÝ. *Trestní odpovědnost obchodních společností a územních samosprávných celků*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, 213 s.; JELÍNEK, Jiří. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, 392 s.; FRYŠTÁK, Marek, Jozef ČENTĚŠ, Jarosław SZCZECZOWICZ a kol. *Corporate Criminal Liability (in the Czech Republic, Slovakia and Poland)*. Brno: Masarykova univerzita, 2016, 255 s.; JELÍNEK Jiří a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. Praha: Leges, 2017, 288 s.; či nejnověji JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice: Problémy a perspektivy*. Praha: Leges, 2019, 384 s.; anebo SELLENG, op. cit. sub 12.

²² Srov. přinejmenším KRATOCHVÍL, Vladimír a Michaela LÖFF. *Wirtschaftsstrafrecht und die Strafbarkeit juristischer Personen. Hospodářské trestní právo a trestní odpovědnost právnických osob*. Brno: Masarykova univerzita, 2003, 223 s., Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity; NECKÁŘ, Jan, Michal RADVAN, David SEHNÁLEK a Jiří VALDHANS (eds.). *Dny práva 2008 – Days of Law*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, 1908 s. (pozn. tématem trestněprávní sekce této konference byla právě trestní odpovědnost právnických osob); ZÁHORA, Jozef a Robert KERT (eds.). *Trestná zodpovednosť právnických osôb. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej dňa 12. novembra 2009*. Bratislava: EUROKÓDEX, 2009, 256 s.; ČÍČKÁNOVÁ, Daniela, Zuzana ILLYOVÁ, Lenka TRNKUSOVÁ, Vladislav MIČÁTEK a Ondřej RŮŽIČKA (eds.). *Trestná politika štátu a zodpovednosť právnických osôb: sekcia trestného práva*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2013, 232 s.; anebo LENHART, Michal a Marián GIBA (eds.). *Milníky práva v stredoeurópskom priestore 2016*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2016, 635 s.

²³ V tomto směru odkazují na seznam použité literatury této monografie, byť veškeré články, které se této problematice věnují, jsem pochopitelně nebyl s to obsáhnout.

proti právnické osobě, vybrané aspekty práva právnické osoby na spravedlivý proces, právo právnické osoby na obhajobu, včetně obhajoby nutné, vystupování právnické osoby v trestním řízení (včetně ustanovení opatrovníka právnické osoby v trestním řízení) atd.].

Stranou v tomto ohledu nelze ponechat ani rozhodovací praxi Nejvyššího soudu²⁴ a Ústavního soudu,²⁵ případně i soudů obecných, kterážto prokazuje, že trestní odpovědnost právnických osob se (i přes počáteční skepsi) postupně v praxi orgánů činných v trestním řízení prosazuje.²⁶ Značně tomu jistě napomáhá i metodická činnost Nejvyššího státního zastupitelství, které v této oblasti vydalo již druhou verzi své analýzy k aplikaci § 8 odst. 5 TOPO, obsahující (mimo jiné) i příslušnou kazuistiku.²⁷

Na tomto místě proto lze shrnout, že trestní odpovědnost právnických osob je v podmínkách České republiky poměrně dobře zmapována. Zároveň neustále dochází jak k prohlubování teoretických poznatků tohoto značně komplexního institutu, tak i k jeho prosazování v aplikační praxi, o čemž

²⁴ Zde naopak čtenáře odkazují na svoje analytické zpracování tohoto tématu. Viz ČEP, David. Základy trestní odpovědnosti právnických osob ve světle judikatury Nejvyššího soudu (1. část). *Trestněprávní revue*, 2018, č. 9, s. 195–201; a ČEP, David. Základy trestní odpovědnosti právnických osob ve světle judikatury Nejvyššího soudu (dokončení). *Trestněprávní revue*, 2018, č. 10, s. 225–229. Protože se však v označených článcích zabýváme toliko hmotněprávními otázkami (a nadto pouze vybranými), upozorňuji přinejmenším i na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. září 2014, sp. zn. 5 Tz 41/2014, uveřejněné pod č. 28/2015 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu, či usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. listopadu 2015, sp. zn. 8 Tdo 627/2015, uveřejněné pod číslem 23/2016-III. Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek.

²⁵ Zde srov. např. usnesení Ústavního soudu ze dne 22. září 2016, sp. zn. I. ÚS 2491/16, ze dne 4. října 2016, sp. zn. II. ÚS 2329/16, ze dne 26. září 2017, sp. zn. II. ÚS 2805/17, ze dne 7. listopadu 2017 sp. zn. IV. ÚS 2894/17, či ze dne 5. prosince 2017, sp. zn. III. ÚS 2597/16, a zvláště pak nálezy Ústavního soudu ze dne 15. srpna 2018, sp. zn. II. ÚS 131/18, a ze dne 20. listopadu 2018, sp. zn. I. ÚS 2436/18, či ze dne 16. července 2019, sp. zn. I. ÚS 448/19, anebo ze dne 21. ledna 2020, sp. zn. IV. ÚS 3139/19.

²⁶ K aplikační praxi obecných soudů srov. především ŘÍHA, Jiří. Pět let uplatňování trestní odpovědnosti právnických osob českou justicí. In: KALVODOVÁ, Věra, Marek FRYŠTÁK a Jan PROVAZNÍK (eds.). *Trestní právo /stále/ v pohybu: pocta Vladimíru Kratochvíli*. Brno: Masarykova univerzita, 2018, s. 383 a násl.

Viz také např. usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 9. března 2017, sp. zn. 6 To 7/2017 [online]. [cit. 7. 6. 2018]. Dostupné z: https://www.infoprovsechny.cz/request/usneseni_6_to_72017

²⁷ Viz Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim Průvodce právní úpravou pro státní zástupce. *Nejvyšší státní zastupitelství* [online]. 2018 [cit. 13. 1. 2019]. Dostupné z: http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Soubory_ke_stazeni/1_SL_141_2017_Aplikace__8_odst._5_ZTOPO.pdf

svědčí zvláště rozhodovací praxe Nejvyššího soudu a Ústavního soudu, která napomáhá orgánům činným v trestním řízení řešit (mnohdy značně obtížné) praktické aspekty uplatňování trestní odpovědnosti právnických osob v praxi. I přes toto úsilí si však troufám tvrdit, že na pomyslné „mapě“ tohoto institutu stále zůstávají místa zasluhující si popisek „*Hic sunt leones*“, a tedy stojící za bližší zkoumáním. Právě o něj se v této publikaci pokouším.

2.2 Metodologie monografie

Co se vědeckého přístupu k uchopení nastoleného tématu týče, postupuji za pomoci standardních vědeckých metod, tj. *deskripce* (především v kapitole 3), *analýzy*, *syntézy*, *dedukce* a *indukce* (v navazujících kapitolách a v rámci jednotlivých podkapitol, zaměřených na shrnutí dílčích závěrů), jakož i metody *historické* (zvláště kapitolách 4 a 5). Ve vybraných částech textu dále provádím nezbytný *exkurz* do oblasti soukromého práva a případně práva obchodních korporací, jakož i do vybraných zahraničních právních úprav trestní odpovědnosti právnických osob (konkrétně právní úpravy slovenské, francouzské, polské, či rakouské, a to v návaznosti na rozebírané instituty).

2.3 Cíle monografie

Cílem této publikace je blíže objasnit význam postavení člena statutárního orgánu v rovině základů kolektivní trestněprávní odpovědnosti. Za tímto účelem proto blíže analyzuji význam postavení členů statutárních orgánů právnických osob z hlediska základů trestní odpovědnosti právnické osoby, konkrétně koncepce *vytýkatelnosti protiprávního činu (nejen člena statutárního orgánu) právnické osobě*. Na tuto analytickou část navazuje vlastní tvůrčí práce spočívající v pojmenování a vyhodnocení neuralgických bodů této koncepce a v návržení případných řešení možných obtíží, které z ní eventuálně vyplývají, a to především řešení *de lege applicata*, popřípadě i *de lege ferenda*. K tomuto cíli pak směřuje i zaměření dílčích kapitol monografie.

2.4 Struktura monografie

Z hlediska struktury se tato publikace člení na úvod, tři hlavní kapitoly (kapitoly 3 až 5), dílčí podkapitoly a závěr. Po teoretickém *Úvodu*, v němž vysvětluji důvody volby tématu této monografie, její smysl a předpokládaný přínos,

následuje kapitola druhá, nazvaná *Současný stav zkoumané problematiky, metodologie monografie, její cíle a struktura*. V této kapitole předně stručně postihují dosavadní domácí stav poznání institutu trestní odpovědnosti právnických osob s důrazem na komentářovou, monografickou a článkovou literaturu, jakož i rozhodovací praxi. Následně přistupuji k představení užitých vědeckých metod a k vymezení cílů, na jejichž naplnění tato publikace aspiruje. Konečně následuje právě čtená podkapitola.

Kapitola třetí, nazvaná *Vymezení základních pojmů*, je zařazena především z toho důvodu, že základní (z hlediska této monografie) pojmy jako jsou *„právnická osoba“*, *„statutární orgán“*, či *„člen statutárního orgánu“* trestní právo nijak blíže nevykládá. Proto považuji za vhodné vymezit tyto zcela na začátku textu a na podkladu rozboru příslušné soukromoprávní úpravy. Vedle shora uvedených pojmů je v této kapitole podrobně rozvedena i koncepce *„vytýkatelnosti“* (přičitatelnosti *lato sensu*) protiprávního činu vybraných fyzických osob právnické osobě, mimo jiné i ve vazbě na soukromoprávní pojetí *„přičitatelnosti“*, a to včetně problematiky *„zavinění“* právnické osoby.

Následují dvě stěžejní kapitoly této monografie. V nich se zabývám (stručně řečeno) *formální a materiální podmínkou vytýkatelnosti protiprávního činu člena statutárního orgánu právnické osobě*, tj. především ustanoveními § 8 odst. 1, 2 a 5 TOPO. Pro větší přehled je na závěr každé kapitoly zařazena podkapitola shrnující hlavní závěry této části monografie.

Ve čtvrté kapitole, nazvané *Formální podmínka vytýkatelnosti protiprávního činu člena statutárního orgánu právnické osobě*, se podrobně věnuji postavení člena statutárního orgánu právnické osoby jako tzv. osoby kvalifikované, tj. osoby, jejíž protiprávní čin představuje základ trestného činu právnické osoby ve smyslu § 8 odst. 1 TOPO a vybraným problematickým aspektům s tímto spojeným. Dále pak navazuji úvahami stran spáchání protiprávního činu členem statutárního orgánu ve vztahu k jednotlivým podmínkám (korektivům) přičitatelnosti [*stricto sensu*] stanoveným v návěti § 8 odst. 1 TOPO.

Pátá kapitola, s názvem *Materiální podmínka vytýkatelnosti protiprávního činu člena statutárního orgánu právnické osobě*, je naopak věnována problematice přičitatelnosti (*stricto sensu*) protiprávního činu člena statutárního orgánu právnické osobě a dále *„zavinění“* právnické osoby. Vedle rozboru § 8 odst. 2 písm. a) TOPO ve vazbě na protiprávní čin člena statutárního orgánu, ale i významu

člena statutárního orgánu v rámci § 8 odst. 2 písm. b) TOPO, se na tomto místě věnuji i možnosti „zbavení se“ trestní odpovědnosti právnickou osobou ve smyslu § 8 odst. 5 TOPO a poukazuji na řadu – zdánlivě skrytých – zákoutí této dílčí podmínky vytýkatelnosti protiprávního činu (nejen) člena statutárního orgánu právnické osobě.

Závěrečná kapitola monografie slouží ke zhodnocení naplnění vytýčených cílů a k celkovému zakončení publikace. Zároveň zde uvádím (spíše však stručněji, neboť tak činím již v podkapitolách 4.4 a 5.7) stěžejní závěry týkající se formální a materiální podmínky vytýkatelnosti ve vazbě na protiprávní čin člena statutárního orgánu právnické osoby, popř. na jeho konání nebo opomenutí ve smyslu § 8 odst. 2 písm. b) TOPO, jakož i co se problematiky zavinění právnické osoby týče.

3 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

Tato úvodní kapitola blíže vymezuje základní pojmosloví související s trestní odpovědností právnické osoby založené na *vytýkatelnosti protiprávního činu (nejen) člena jejího statutárního orgánu* a dále také přibližuje její základní koncepční východiska. Protože pojmy „právnické osoby“, „statutárního orgánu“, či „člena statutárního orgánu“ trestní právo nijak blíže nevymezuje, považuji za nezbytné učinit patřičný výklad v tomto směru již na samotném začátku monografie a seznámit tak čtenáře s výchozím vědomostním kompendiem. Tam, kde to bude z hlediska cíle textu relevantní, či nezbytné pro pochopení hlubších souvislostí, budu základní soukromoprávní východiska glosovat a připojovat úvahy o možných trestněprávních důsledcích té které úpravy či institutu. Na závěr této kapitoly pak předkládám vymezení pojmu „vytýkatelnosti“, vycházejí z toho, jak jej již dříve vymezil J. Fenyk.²⁸

3.1 Právnická osoba²⁹

3.1.1 Pojem a povaha právnické osoby, právnická osoba jako subjekt (nejen) soukromého práva

Ačkoliv je pojem právnické osoby z hlediska kolektivní trestněprávní odpovědnosti naprosto stěžejní (neboť vymezuje *primární subjekt* trestného činu právnické osoby),³⁰ samotný obsah tohoto pojmu není trestními zákony nijak

²⁸ Viz FENYK, Jaroslav. Vytýkatelnost činu právnické osobě v návrhu českého zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. In: ZÁHORA, Jozef (ed.). *Aktuálne otázky trestného zákonodarstva – pocta prof. JUDr. Milanovi Čičovi, DrSc. et. mult. Dr. h. c. k. 80. narodeninám*. Bratislava: Paneurópska vysoká škola; Eurokódex, s. r. o., 2012, s. 67 a násl. V podrobnostech srov. podkapitolu 3.4.1.

²⁹ V této podkapitole místy vycházím ze svého článku na téma „zavinění“ právnické osoby. Srov. ČEP, David. Nad zaviněním jako základem trestného činu právnické osoby (tj. k přičitatelnosti a otázkám souvisejícím). *Právní rozhledy*, 2016, č. 15/16, s. 531–540.

³⁰ K subjektům trestného činu právnické osoby viz také blíže FENYK, SMEJKAL, BÍLÁ, op. cit. sub 11, s. 40.

definován.³¹ Z tohoto důvodu je třeba při vymezení pojmu právnické osoby v rovině trestního práva vycházet z příslušné soukromoprávní úpravy.³²

Právnickou osobu ustanovení § 20 odst. 1 věta první ObčZ definuje jako „(...) *organizovaný útvar, o kterém zákon stanoví, že má právní osobnost, nebo jehož právní osobnost zákon uzná*.“^{33, 34}

Jak již bylo vzpomenuto, právnická osoba je v porovnání s osobou fyzickou [tj. člověkem – srov. § 23 ObčZ] **umělou konstrukcí**, která je od svého fyzického protějšku odvozena a již zákonodárce propůjčuje atributy, jimiž je osoba

³¹ Dlužno říci, že tento výchozí stav se neodvíví – jak by se snad mohlo zdát – až od zavedení trestní odpovědnosti právnických osob, nýbrž jej lze datovat dále do minulosti (s pojmem právnické osoby tak pracuje především § 112 odst. 2 TtZ, zakotvující institut jednání za jiného, a s účinností od 1. ledna 1997 tak činil i jeho předchůdce, tj. § 90 odst. 2 TZ. K institutu *jednání za jiného a trestní odpovědnosti právnických osob* viz blíže např. KRATOCHVÍL, Vladimír. *Jednání za jiného – možná cesta k trestní odpovědnosti právnických osob?* (K problematice § 90 odst. 2 tr. zák. ve znění zák. č. 253/1997 Sb.). In: KRATOCHVÍL, Vladimír (ed.). *Sborník z mezinárodního semináře o hospodářské kriminalitě: příspěvky účastníků konference konané dne 25. února 1999 v rámci oslav 80. výročí vzniku a 30. výročí znovuoobnovení Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně*. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 88 a násl., zvláště s. 89 a násl. a s. 111, Spisy právnické fakulty Masarykovy univerzity; či KRATOCHVÍL, Vladimír. *Trestní odpovědnost právnických osob a jednání za jiného* (Stav de lege lata, de lege ferenda v České republice a Slovenské republice). *Právní obzor*, 2002, č. 4, s. 367 a násl.; anebo ČEP, op. cit. sub 24, s. 198.

³² Pokud bych měl nabídnout teoretické vymezení definice právnické osoby, lze si vypůjčit příhodná slova J. Hurdíka, dle něhož je právnická osoba „*přes mnoho pokusů nedefinovatelný právní institut, současně však nezbytný průvodní jev a nástroj posledních dvou staletí globalizujícího se světa kapitalismu*.“ HURDÍK, Jan. *Právnické osoby a jejich typologie*. Praha: C. H. Beck, 2009, VIII.; v téže práci pak tentýž autor právnickou osobu dále vymezuje jako „*právní konstrukci, vykazující v rámci právních vztahů, v nichž jsou jedním z základních prvků, tendence k samostatnosti, kterou u ostatních prvků právního vztahu nenalézáme (...)* Teoretický zdroj konstrukce právnické osoby určuje současně i obsah pojmu právnická osoba (...)“ Ibid., s. 6.

³³ Platí tedy, že existenci právnické osoby musí nezbytně uznat zákon, což i činí § 118 ObčZ (srov. HAVEL, Bohumil. Komentář k § 20. In: MELZER, Filip, Petr TĚGL a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1–117*. Praha: Leges, 2013, s. 270–271; resp. poetičtěji řečeno „*život právnickým osobám vdechl zákonodárce svým normativním rozhodnutím*.“ (viz DVORÁK, Tomáš. Komentář k § 20. In: ŠVESTKA, Jiří, Jan Dvořák, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek I, (§ 1 až 654)*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 102; K tomu, postačí-li implicitní uznání právní osobnosti právnické osoby, či zda je třeba tuto uznat výslovně, srov. např. RUBAN, Radek. *K právní subjektivitě, povaze a jednání právnických osob*. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2013, č. 3, s. 390–392.

³⁴ Vedle těchto dvou definičních znaků právnické osoby (tj. jde o organizovaný útvar, mající právní osobnost, ev. jehož právní osobnost zákon uzná), teorie rozlišuje i další definiční znaky právnických osob, jako jsou úprava jejího vzniku, existence a zániku zákonem, právní osobnost, svéprávnost (což, jak uvádím níže, je kategorie, přinejmenším z hlediska teorie, sporná), delikttní způsobilost, organizační struktura, majetková samostatnost, název, sídlo a státní příslušnost – srov. např. DVORÁK, Tomáš. Komentář k § 20. In: ŠVESTKA, DVORÁK, FIALA a kol., op. cit. sub 33, s. 104.

fyzická nadána přirozeně (tj. právní osobnost, potažmo i svéprávnost).^{35,36} Z uvedeného lze současně dovodit, že právnická osoba představuje *právní fikci*,³⁷ neboť zákonodárce přiznává postavení subjektu práva entitě, která nemá – ve srovnání s člověkem – hmotnou podstatu (na čemž ničeho nemění ani skutečnost, že tato může být ‚tvořena‘ osobnostním či majetkovým, ev. obojím, substrátem). Od této povahy právnické osoby se pak odvíjí další specifika spojená s právnickou osobou jakožto subjektem práva (ev. osobou ve smyslu § 18 ObčZ). Prvním z nich je, že právnická osoba *nemá vlastní vůli*,³⁸ druhým pak, že současně *není schopna svým vlastním jednáním působit na objektivní realitu*, tedy není schopna právně jednat³⁹ – ať už jde o jednání právně relevantní či irelevantní, právem aprobované, či naopak reprobované. Z uvedeného by však nezbytně muselo plynout, že právnická osoba není s to (sama o sobě, ve srovnání s člověkem) vstupovat do jednotlivých právních poměrů, tedy

³⁵ Srov. HURDÍK, Jan. Komentář k § 20. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 156.

³⁶ Byť otázku svéprávnosti právnické osoby v tomto směru přinejmenším část teorie nepovažuje za zcela uzavřenou. K tomu blíže srov. ČECH, Petr. Ke svéprávnosti právnické osoby a postavení člena statutárního orgánu při jednání za ni (nejen) v situaci zájmového střetu. *Právní rozhledy*, 2016, č. 23–24, s. 836; srov. také NOVOTNÁ KRTOUŠOVÁ Lucie. Ke svéprávnosti právnické osoby a postavení člena statutárního orgánu při jednání za ni (nejen) v situaci zájmového středu. *Právní rozhledy*, 2016, č. 17, s. 589–590.

³⁷ F. Weyr v tomto směru upozorňuje, že hovořit v tomto směru o fikci je „ovšem pochybené, poněvadž pojem fikce patří výlučně do oblasti právé zmíněného způsobu poznávání [tj. normologického – normativního, odhlížejícímu od kauzálního – přírodovědeckého poznávání – pozn. DČ] a znamená tolik, že se předpokládá existence něčeho, co ve skutečnosti neexistuje.“ Viz WEYR, František, op. cit. sub 4, s. 113. Fikci tak v tomto směru představuje až konstrukce na jejímž základu právo vůli či její projev jedné entity přiřazuje entitě jiné (srov. RUBAN Radek, op. cit. sub 33, s. 390). Proto i nadále v tomto textu budu hovořit o právnické osobě jako o „právní“ či „umělé“ konstrukci.

³⁸ Viz Důvodová zpráva k občanskému zákoníku. In: *Beck-online* [právní informační systém]. C. H. Beck [16. 5. 2016]; Případně srov. HURDÍK, Jan. Komentář k § 20. In: LAVICKÝ a kol., op. cit. sub 35, s. 158; Vedle toho však ani v tomto ohledu nepadají mezi autory jednoznačná shoda. Srov. např. PELIKÁNOVÁ, Irena. Některé koncepční otázky nové kodifikace soukromého práva. *Sborník Karlovarské právnické dny 22/2014*. Dostupné z: *Beck-online* [právní informační systém]. C. H. Beck [16. 5. 2016].

³⁹ Srov. BERAN, Karel. Osoba jako personifikovaná jednota zájmů. In: BERAN, Karel, Petr ČECH, Bohumil DVOŘÁK a kol. *Právní jednání a odpovědnost právnických osob po rekodifikaci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 11; K. Beran tak uvádí, že „jednat“ (příčemž jednáním rozumí vědomé, tedy rozumem korigované, chování) může toliko člověk, přičemž ne vše, co člověk navenek dělá je současně jeho *jednáním*. Obdobně na jednání nahlíží z hlediska objektivní stránky skutkové podstaty trestného činu i trestní právo hmotné (srov. KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. Struktura skutkové podstaty trestného činu. In: KRATOCHVÍL a kol., op. cit. sub 2, s. 251).

svým právním jednáním na sebe brát práva a povinnosti, popřípadě jednat i v rozporu s právem a být tak deliktně odpovědná. Jinými slovy byla by sice subjektem práva nadaným právní osobností, avšak nešlo by o nic jiného než o pouhou (nenaplněnou) potenci být nositelem práv a povinností.⁴⁰

Nabízí se zde dvě možné varianty řešení. Jedna z nich je přiznat právnické osobě *svěprávnost* ve smyslu § 20, ve spojení s § 15 odst. 1 a 2 ObčZ. Zde však zřejmě vzniká problém pro vztažení institutu svěprávnosti vůči právníckým osobám, neboť se jí rozumí způsobilost nabývat pro sebe *vlastním jednáním* práva a zavazovat se k povinnostem. O vlastním jednání právnické osoby však zjevně hovořit nelze, stejně tak, jako nelze hovořit o vůli právnické osoby. Přesto však právnická osoba může nabývat práv i povinností, jak je z každodenního života zjevně patrné. Jak se tedy právo vypořádává s tímto problémem? Na položenou otázku trefně odpovídá M. Mužíkář tak, že je třeba rozlišovat mezi přístupem ryze teoretickým (jehož důsledky jsou nastíněny výše) k otázce svěprávnosti právnické osoby a přístupem praktickým. Právě ze druhého z uvedených totiž plyne, že ObčZ svěprávnost právnické osobě *de facto* přiznává, a to tím, že ji *finguje*.^{41,42} Činí tak tím, že upravljuje ona dvě shora nastíněná specifika, pojící se s právnickou osobou jako umělou právní konstrukcí, tedy otázku *vůle* a *jednání* právnické osoby.

Zákonodárce tak ohledně **neexistující vůle právnické osoby** vytváří specifickou právní koncepci: stanovuje, že určité osoby jsou oprávněny za právnickou osobu rozhodovat a nahrazovat její vůli, resp. v § 151 odst. 1 ObčZ zakotvuje, že „[z]ákon stanoví, popřípadě zakladatelské právní jednání určí, jakým způsobem a v jakém rozsahu členové orgánů právnické osoby za ni rozhodují a nahrazují její vůli.“⁴³

⁴⁰ Viz BERAN, Karel. Osoba jako personifikovaná jednota zájmů. In: BERAN, ČECH, DVOŘÁK a kol., op. cit. sub 39, s. 10; K tomuto K. Beran dodává, že jestliže je účelem „každé osoby v právu způsobilost nést práva a povinnosti, potom musí být také každá osoba tak či onak způsobilá práva nabývat (...).“ Ibid., s. 14.

⁴¹ MUŽIKÁŘ, Martin. Komentář k § 15. In: PETROV, Jan, Michal VÝTISK, Karel BERAN a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 54; Obdobně srov. také RUBAN, op. cit. sub 33, s. 390 a násl.).

⁴² Čtenáři se zde omlouvám za úvod, který tento text posouvá spíše do kategorie *science fiction*, když minimálně v této části evidentně pojednává o umělých právních konstrukcích, které nemají vlastní vůli a nejsou schopny ve vnějším světě jednat, přesto tak však na základě právní fikce činí, právo takovému jednání přiznává patřičné právní následky, díky čemuž tyto zásadním způsobem ovlivňují každodenní chod světa.

⁴³ K tomu v jakém rozsahu a jakým způsobem členové (statutárního) orgánu právnické osoby za ni rozhodují a nahrazují její vůli srov. výklad v podkapitole 3.2.

Tato koncepce zřejmě vyvěrá z *teorie fikce*, tedy odlišné teorie, než byla ta, z níž vycházel § 20 odst. 1 ObčZ 1964 (*teorie organická*). Podle druhé z uvedených teorií totiž platí, že „*právníká osoba je organismem, jehož některé orgány její ‚rozum a vůle‘ tvoří a jiné zase projevují. Člověk, který jedná jako orgán právnícké osoby, ve chvíli, kdy jedná jako orgán, vlastně není sám o sobě žádnou osobou, je jen jakýmsi médiem, jehož prostřednictvím (...) právníká osoba (...) projevuje svoji vůli.*“⁴⁴ Oproti tomu podle teorie fikce se za vůli právnícké osoby „*považuje rozum a vůle člověka, který za tuto právníckou osobu jedná*“⁴⁵, tedy vůle takové osoby (neexistující) vůli právnícké osoby nahrazuje^{46, 47} [*ipso facto* tedy daná osoba projevuje vůli vlastní, s čímž okrajově souvisí řada zajímavých otázek, projevujících se i v rovině trestního práva].⁴⁸ Právě druhé z uvedených pojetí spíše konvenuje citovanému § 151 odst. 1 ObčZ.

⁴⁴ Viz BERAN, Karel. Způsobilost právnícké osoby „právně jednat“ a „právně odpovídat“. In: BERAN, ČECH, DVOŘÁK a kol., op. cit. sub 39, s. 26.

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ V čemž lze spatřovat příklon právě k prvé z uvedených teorií, tj. teorie fikce. Jak však naznačuje P. Čech, celý spor o tom, ze které teorie právnických osob současné soukromé právo vychází, je z hlediska praxe zbytečný (ve skutečnosti zřejmě až nešťastný), když jako východisko přístupu k právní úpravě je bráno přijetí té či oné teorie a teprve poté analýza dílčích institutů ve světle některé z nich. Viz blíže ČECH, op. cit. sub 36, s. 836. K tomu lze poukázat na polemiku, jež se rozhořela mezi odbornou veřejností stran odlišování slovního spojení „jednání jménem právnícké osoby“ odpovídající úpravě obsažené v ObčZ 1964, kdy vůle členů orgánů právnícké osoby byla zajedno s vůlí této a spojením „jednání za právníckou osobu“ ve smyslu platné právní úpravy, kdy vůle právnícké osoby (pakliže vůbec existuje) je odlišná od vůle jednotlivých členů jejích orgánů. Jejich odrazy lze přitom vysledovat i v rovině trestního práva, zvláště v článcích K. Berana – BERAN, Karel. Trestní odpovědnost právnických osob z hlediska teorie fikce. *Trestněprávní revue*, 2014, č. 5, s. 107 a násl.; BERAN, Karel. Trestní odpovědnost právnických osob z pohledu nového občanského zákoníku. *Trestněprávní revue*, 2014, č. 7–8, s. 179 a násl.; a v následné reakci ze strany P. Šámala a K. Eliáše. Viz ŠÁMAL, Pavel a Karel ELIÁŠ. Několik poznámek k článku „trestní odpovědnost právnických osob pohledem nového občanského zákoníku“. *Trestněprávní revue*, 2015, č. 3, s. 67 a násl.

⁴⁷ Proti závěru, že z díkce § 151 odst. 1 ObčZ se podává příklon k teorii fikce brojí i již zmiňovaný R. Ruban (srov. RUBAN, op. cit. sub 33, s. 394 a násl.), když – mimo jiné – zdůrazňuje, že jen stěží lze nahradit neexistující vůli právnícké osoby.

⁴⁸ Tou nejzajímavější je zajisté institut konfliktu, či střetu, zájmů, tj. zájmů právnícké osoby a člena jejího orgánu (typicky jím bude člen statutárního orgánu právnícké osoby) jednajícího za ni navenek. K tomu blíže viz z poslední doby např. NOVOTNÁ KRTOUŠOVÁ, op. cit. sub 36, s. 591 a násl.; ČECH, op. cit. sub 36, s. 838; Pokud jde o ony zmiňované trestněprávní dopady, lze poukázat na § 21 odst. 4 OSŘ ve spojení s § 34 odst. 1 TOPO, tedy na procesní období shora popsaného konfliktu zájmů. K jeho hmotněprávním reflexím srov. podkapitolu 3.4.4.

Výsledkem tedy je, že § 151 odst. 1 ObčZ řeší otázku neexistence vůle právnické osoby (dlužno dodat, že tato neexistence vůle právnické osoby není ničím jiným než normativní – nikoliv faktickou – kategorií, neboť kdyby zákonodárce chtěl, mohl by klidně setrvat u dřívější teorie, dle níž by právnická osoba byla nadána „vlastní“ vůlí) za pomoci fikce, kdy ono pomyslné právní vakuum vyplňuje vůlí člena jejího orgánu, resp. tuto vůli právnické osobě *přičítá*.⁴⁹

Sama vůle přičtená právnické osobě by však pro nabývání práv a povinností zjevně nepostačovala. Zákonodárce tedy vedle vymezení „vůle“ právnické osoby musel zakotvit i způsob, jakým je tato projevována navenek, tedy **„jednání“ právnické osoby**. Činí tak v ustanovení § 161 až 167 ObčZ, přičemž za stěžejní lze považovat § 164 odst. 1 ObčZ, dle něhož platí, že: „[č]len statutárního orgánu může zastupovat právnickou osobu ve všech záležitostech.“

Zákonodárce tedy k překonání úskalí v podobě absence vlastního jednání právnické osoby, tak jak jej známe u osob fyzických, využívá institut *zastoupení*.⁵⁰ Z právního jednání zástupce vznikají práva a povinnosti přímo zastoupenému – právnické osobě (§ 436 odst. 1 ObčZ). Současně – vzhledem

⁴⁹ Beran tak k otázce vůle právnické osoby uzavírá, že „rozum a vůle právnické osoby (...) vždy musí pocházet od jiné fyzické osoby. Z tohoto důvodu jsou také vždy rozum a vůle právnické osoby cizím rozumem a vůlí, které jako vlastní rozum a vůle mohou náležet pouze konkrétní svěprávné fyzické osobě. Pokud totiž tato svěprávná fyzická osoba jedná jako zákonný zástupce jiné, nesvěprávné fyzické osoby (tj. typický rodič), potom jsou její rozum a vůle přičítány nejméně vždy dvakrát – jednou jako fyzické osobě a jednou nesvěprávné osobě, za kterou jedná. Rozdíl mezi fyzickou a právnickou osobou z tohoto hlediska spočívá v tom, že nesvěprávná fyzická osoba obvykle rozumu a vůle nabude stane se svěprávnou, což v případě právnické osoby nemůže nikdy nastat. Přičítání cizího rozumu a vůle je v jejím případě bezvýjimečné. Právnická osoba je tak vždy závislá na jiné fyzické osobě, jejíž rozum a vůle jí musejí být přičítány. Z tohoto hlediska také právnická osoba nemůže být nikdy svěprávná v obdobném slova smyslu, jako je svěprávná osoba fyzická. Nikdy totiž nemůže být způsobilá k vlastnímu právnímu jednání, neboť jí nemůže náležet vlastní rozum a vůle.“ Viz BERAN, Karel. Způsobilost právnické osoby „právně jednat“ a „právně odpovídat“. In: BERAN, ČECH, DVORÁK a kol., op. cit. sub 39, s. 37–38.

⁵⁰ Jinými slovy ani jednání statutárního orgánu (resp. jeho člena), není *přímým* jednáním právnické osoby, když tento nahrazuje toliko vůli právnické osoby a je jejím zákonným zástupcem (k povaze zastoupení právnické osoby členem statutárního orgánu srov. výklad v podkapitole 3.3). Viz ŠTENGLOVÁ, Ivana a Bohumil HAVEL. Komentář k § 44. In: ŠTENGLOVÁ, Ivana, Bohumil HAVEL, Filip CILEČEK, Petr KUHN a Petr ŠUK. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 112; Obdobně viz také LASÁK, Jan. Komentář k § 164. In: LAVICKÝ a kol., op. cit. sub 35, s. 841, který dodává, že i v tomto lze spatřovat příklon současné právní úpravy obsažené v ObčZ k teorii fikce, když „soukromé právo již nerozlišuje přímé jednání právnické osoby jejím statutárním orgánem a jednání jejího zástupce.“

ke konstrukci právnické osoby, kdy pro její řádné fungování je nezbytné vytváření vlastních vnitřních orgánů⁵¹ – zákon stanoví, že tím, komu primárně náleží zastupovat právnickou osobu navenek ve všech záležitostech, je člen jejího statutárního orgánu (tzv. generální jednatele, anebo zástupčí, oprávnění⁵²).⁵³ Uvedená koncepce „jednání“ právnické osoby založená na institutu zastoupení s sebou nese řadu dílčích otázek.

Nahlíženo optikou trestního práva se mi přitom jako nejzajímavější jeví otázka rozporu mezi „vůlí“ právnické osoby a jejím projevem navenek, tj. situace, kdy **zástupce právnické osoby jedná v rozporu s „její“ vůlí** ve smyslu § 151 odst. 1 ObčZ.⁵⁴ Jak totiž zmiňuji v následujících podkapitolách 3.2 a 3.3, právnická osoba si nemusí vytvářet pouze monokratické (individuální) orgány o jednom členu, nýbrž i vícečlenné (kolektivní) orgány, kde se „její“ vůle utváří zpravidla na základě hlasování (srov. § 156 odst. 1 ObčZ). Právě v posledním ze zmíněných případů je však „vůle“ právnické osoby utvořena kolektivně, nikoliv jediným členem jejího orgánu, a onen konflikt mezi vůlí a jejím projevem je zde *ergo* možný.⁵⁵

Ačkoliv by se v takové situaci v rovině individuálního trestního práva nabízel otázka, zda taková osoba byla v rozhodné době (tj. v době spáchání činu) příčetná, resp. *nepříčetná* ve smyslu § 26 TrZ, v rovině kolektivní trestněprávní odpovědnosti dle mého takto uvažovat nelze. Je tomu tak proto,

⁵¹ Orgánem se zde rozumí relativně samostatná součást právnické osoby, avšak nenadaná právní osobností, které zákon a vnitřní předpisy právnické osoby přiznávají určitou působnost, jejímž výkonem má být zajištěno fungování právnické osoby dovnitř či navenek. Za účelem řádného výkonu svěřené působnosti jsou přitom členům orgánů přiznána určitá práva a povinnosti. Viz PÁTEK, Daniel. Organizační struktura obchodní korporace. In: ČERNÁ, Stanislava, Ivana ŠTENGLOVÁ, Irena PELIKÁNOVÁ a kol. *Právo obchodních korporací*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 151.

⁵² LASÁK, Jan. Komentář k § 164. In: LAVICKÝ a kol., op. cit. sub 35, s. 841.

⁵³ Viz také důvody usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. září 2015, sp.zn. 29 Cdo 880/2015, uveřejněné pod č. 20/2016 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní. K dalším osobám oprávněným jednat za právnickou osobu srov. ČECH, Petr a Petr ŠUK. *Právo obchodních společností v praxi a pro praxi (nejen soudní)*. Praha: BOVA POLYGON, 2016, s. 76–102.

⁵⁴ O dalších souvisejících otázkách, jako je existence více statutárních orgánů, jednočlenného statutárního orgánu, kolektivního statutárního orgánu pojednává podkapitola 3.2.

⁵⁵ O nastíněný rozpor dle mého názoru však nemůže jít v případě jednočlenné právnické osoby (§ 152 odst. 1 ObčZ), dále u individuálních orgánů právnických osob, popřípadě všude tam, kde kolektivní orgán právnické osoby nepřijímal žádné rozhodnutí. Je tomu tak proto, že v takovém případě právě onen jediný člen orgánu ve vztahu k danému právnímu jednání nahrazuje vůli právnické osoby bez dalšího.

neboť institut nepřičetnosti je spojen se dvěma kritérii (psychiatrickým a časovým), kdy prvé z nich nelze na právnické osoby aplikovat. *Kritérium psychiatrické* totiž spočívá v duševní poruše pachatele, působící jako příčina (mimo jiné) neschopnosti ovládat své jednání vlastní vůlí.⁵⁶ Důvody nemožnosti aplikace tohoto institutu v rovině kolektivní trestněprávní odpovědnosti zde vidím dva. Předně již z legální definice duševní poruchy obsažené v § 123 TrZ lze dovodit, že tato dopadá toliko na osobu fyzickou, resp. člověka, neboť u právnické osoby o kategorii duševního zdraví, popřípadě inteligence, zkrátka uvažovat nelze.⁵⁷ Tím druhým důvodem je již shora popsaná skutečnost, totiž že u právnické osoby nelze hovořit o vlastním jednáním, tj. jednání, které by bylo ovládáno vůlí jedné a té samé osoby (tím se ostatně kolektivní trestněprávní odpovědnost odlišuje od její individuální sestry).

Přesto všechno se ale domnívám, že případy *rozporu mezi vůlí právnické osoby* (utvořené např. v rámci kolektivního orgánu na základě hlasování – srov. podkapitolu 3.2) a *jejím projevem navenek*, např. pouze některým ze členů daného kolektivního orgánu, popřípadě jinou osobou, lze z hlediska trestního práva postihnout a v konečném důsledku dospět až k závěru o možnosti nevyvození trestní odpovědnosti takové právnické osoby. Nelze však uvažovat v kategorii nepřičetnosti, kterážto se pojí čistě s individuální trestní odpovědností fyzické osoby, nýbrž o *excesu* v rovině materiální podmínky vytykatelnosti, jemuž se budu věnovat blíže především v podkapitolách 3.4.4 a 5.3. Pouze na okraj dodávám, že onen exces, tak jak byl shora popsán, lze vnímat jako určitou **obdobu konfliktu zájmů** (odvíjejícího se zákonitě od konfliktu vůlí právnické osoby a jejího zástupce) upraveného

⁵⁶ Viz KRATOCHVÍL, Vladimír. Struktura skutkové podstaty trestného činu. In: KRATOCHVÍL a kol., op.cit. sub 2, s. 226. V tomto textu se dále nezabývám neschopností rozumovou ve smyslu neschopnosti rozpoznat protiprávnost svého činu v důsledku působení duševní poruchy, ale toliko neschopností určovací, tj. nezpůsobilostí nepřičetného vlastní vůlí určovat, tj. ovládat své jednání. Srov. Ibid., s. 227.

⁵⁷ Duševní porucha se podle moderních medicínských názorů vymezuje jako „*zřetelná odchylka od stavu duševního zdraví a rovnováhy, kterým se rozumí stav úplné sociální pohody jako výslednice vnitřních (genetických) a vnějších (psychosociálních a environmentálních) faktorů.*“ (k tomu srov. PŮRY, František. Trestněprávní odpovědnost. In: SVEJKOVSKÝ, Jaroslav, Petr VOJTEK, Lenka Teska ARNOŠTOVÁ a kol. *Zdravotnictví a právo*. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 388–389). Již z této definice je zřejmé, že o stavu duševního zdraví a rovnováhy v případě právnické osoby zkrátka hovořit nelze.

§ 437 ObčZ.⁵⁸ Odlišnost však samozřejmě spočívá v tom, že takový exces nemá podobu právního jednání, jehož relativní neplatnosti se zastoupená právnická osoba může dovolat (§ 437 odst. 2 ObčZ), ale lze jej zohlednit při posuzování subjektivní stránky skutkové podstaty trestného činu právnické osoby, popřípadě jako skutečnost, u níž bude zapotřebí zkoumat, zda právnická osoba *vynaložila veškeré úsilí které na ní bylo možné spravedlivě požadovat, aby takovému excessu v podobě protiprávního činu zabránila*. Pakliže bude onen exces zjištěn, trestní odpovědnost dané právnické osoby nevznikne (v podrobnostech srov. výklad v podkapitolách 3.4.4 a 5.3).

Konečně poslední oblastí, jíž je třeba se při vymezení pojmu právnické osoby jako osoby soukromého práva věnovat, je výklad o (soukromoprávní) **deliktní způsobilosti právnické osoby**.⁵⁹ Jak uvádí J. Hurdík, u tohoto základního atributu právnických osob „*se ukazuje, že právě zde jsme u kořene staletého boje o smysl existence právnických osob. Touto podstatou sporu není (...) otázka uznání či neuznání existence právnických osob. Ta je v této souvislosti pomocným technickým řešením, rozhodujícím pouze o existenci právnických osob, zatímco otázka odpovědnosti právnických osob patří do jejich funkcionální sféry, a to jako základ smyslu existence a nejobecnější cíl právnické osoby.*“⁶⁰

Předpokladem deliktní odpovědnosti (obecně jakékoliv) osoby v právním slova smyslu je již zmiňovaná deliktní způsobilost, tj. způsobilost či schopnost nést odpovědnost za protiprávní jednání.⁶¹ Tato způsobilost je přirozenou

⁵⁸ K aplikaci tohoto ustanovení i v poměrech orgánů obchodních korporací, resp. ve vztahu k jejich členům, srov. ČECH, op. cit. sub 36, s. 838–839.

K problematice konfliktu zájmů právnické osoby a jejího zástupce z trochu jiného úhlu pohledu (právnická osoba jako poškozená a její jednatel jako obvinění ze spáchání trestného činu zpronevěry podle § 206 TrZ na úkor této právnické osoby a možnost ustanovení tzv. hmotněprávního opatrovníka právnické osobě podle § 165 odst. 2 ObčZ vzhledem k probíhajícímu trestnému řízení) srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. prosince 2015, sp. zn. 29 Cdo 4384/2015, uveřejněné pod č. 102/2016 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní.

⁵⁹ Vzhledem k tomu, že v pomyslném hledáčku mého zájmu je v této podkapitole toliko „jednání“ právnické osoby, ať již právem aprobované či nikoliv, nezaměřuji se zde dále na *odpovědnost objektivní* ve smyslu odpovědnosti vzniklé v důsledku zákonem vymezené kvalifikované události, z níž újma vzniká (tedy protiprávního stavu) [viz ELISCHER, David. Co lze přičítat právnickým osobám z titulu objektivní odpovědnosti. In: BERAN, ČECH, DVORÁK a kol., op. cit. sub 39, s. 153], nýbrž na odpovědnost subjektivní, tj. odpovědnost za zaviněné protiprávní jednání (čin).

⁶⁰ Viz HURDÍK, op. cit. sub 32, s. 70.

⁶¹ Viz PELIKÁNOVÁ, Irena. *Obchodní právo. 5. díl. Odpovědnost (s přiblížením k návrhu nového občanského zákoníku)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 23.

součástí právní osobnosti, tj. způsobilosti mít práva a povinnosti, neboť jak uvádí I. Pelikánová „*ve své podstatě je jenom způsobilostí být subjektem odpovědnostní povinnosti.*“⁶² Stejně jako v případě předešlého výkladu, i zde vzniká otázka, jakým způsobem může právnická osoba odpovídat za protiprávní jednání (čin), když sama není způsobilá právně jednat, ale činí tak prostřednictvím svých zástupců. Příliš nápomocným v tomto směru není ani § 24 ObčZ, který výslovně zakotvuje delikttní odpovědnost (avšak toliko ve smyslu způsobilosti k zaviněnému protiprávnímu jednání) pouze fyzických osob, resp. lidí.⁶³

Odpověď poskytuje až § 167 ObčZ, dle něhož platí, že „[p]rávníkem osobu *zavazuje protiprávní čin, kterého se při plnění svých úkolů dopustil člen voleného orgánu, zaměstnanec nebo jiný její zástupce vůči třetí osobě.*“ V uvedeném ustanovení lze spatřovat opět odvrácenou tvář právní osobnosti, resp. fingované svéprávnosti právnické osoby. Jestliže totiž zákon zakotvuje způsob, jakým určitá skupina osob může jednat navenek za právnickou osobu, přičemž z takového jednání vznikají práva a povinnosti přímo právnické osobě, pak je zřejmé, že tyto osoby nemusejí jednat toliko v souladu s právem, ale naopak mohou jednat proti příkazu či zákazu obsaženému v dané právní normě.⁶⁴ I na takové situace je však třeba reagovat, neboť v opačném případě by platilo, že právnická osoba může nabývat veškerá práva slučitelná s její povahou, a současně se může zavazovat k povinnostem, avšak toliko nedelikttního charakteru. Taková koncepce by byla jen stěží udržitelná.⁶⁵ Na druhou stranu je třeba říci, že absence delikttní způsobilosti právnických osob v rovině trestního práva u nás trvala až do 1. ledna 2012, tedy do nabytí účinnosti TOPO.⁶⁶

⁶² PELIKÁNOVÁ, op. cit. sub 61, s. 23.

⁶³ ELISCHER, David. Co lze přičítat právnickým osobám z titulu subjektivní odpovědnosti. In: BERAN, ČECH, DVOŘÁK a kol., op. cit. sub 39, s. 177.

⁶⁴ Ostatně již E. Tilsch v tomto směru uváděl, že se „(...) *sluší podotknouti, že nejenom právní jednání, ale i nedovolené činy orgánů, které vykonávány byly u výkonu funkcí, jež orgánům stanovami jsou přikázány, platí za činy právnické osoby. Jen tak je možno docíliti, aby právnické osoby v právu soukromém na roveň byly postaveny normální osobě fyzické.*“ Srov. TILSCH, Emanuel. *Občanské právo rakouské. Část všeobecná*. Praha: Česká grafická a akc. společnost „Unie“, 1910, s. 118.

⁶⁵ Srov. BERAN, Karel. Způsobilost právnické osoby „právně jednat“ a „právně odpovídat“. In: BERAN, ČECH, DVOŘÁK a kol., op. cit. sub 39, s. 32.

⁶⁶ K tomu je však třeba doplnit, že v případě trestního práva je situace podstatně odlišná oproti právu soukromému, neboť charakter trestního práva je primárně právě odpovědnostní (resp. předmětem jeho úpravy jsou v první řadě odpovědnostní ochranné trestněprávní vztahy – viz KRATOCHVÍL, Vladimír. Pojem trestního práva hmotného. In: KRATOCHVÍL a kol., op. cit. sub 2, s. 5.

Zmíněný § 167 ObčZ tedy *explicitě* vymezuje, jakým způsobem se právnická osoba může stát odpovědnostním subjektem, a to na základě konstrukce, již doktrína nazývá **přičitatelností**. Pokud jde o význam tohoto samotného pojmu, je třeba říci, že bývá užíván *promiscue*,⁶⁷ a to ve smyslu *identifikace povinného* (odpovědného) *subjektu*, tj. subjektu, který má uskutečnit obsah právní normy (tzv. bod přičitatelnosti),⁶⁸ anebo jako *odpovědnost za jednání jiné osoby* (*vicarious liability*).⁶⁹ Jak však k tomuto druhému pojetí přičitatelnosti dodává I. Pelikánová, odpovědnost za jednání jiné osoby zahrnuje širokou škálu případů nepřímé odpovědnosti, přičemž přičtení odpovědnostních důsledků jednání fyzických osob právnické osobě, v jejichž službách se fyzická osoba daného protiprávního činu dopustila, je jen jednou z nich.⁷⁰ Pouze pro upřesnění dodávám, že s pojmem přičitatelnosti se lze setkat i v jiných případech, totiž nejen při přičítání odpovědnosti (odpovědnostní povinnosti, následku),⁷¹ ale i kupř. při *přičítání vůle jedné osoby jiné* (srov. výklad k vůli právnické osoby a ustanovení § 151 odst. 1 ObčZ),⁷² anebo při *přičítání protiprávního*

⁶⁷ Jak upozorňuje I. Pelikánová – srov. PELIKÁNOVÁ, op. cit. sub 61, s. 53–54.

⁶⁸ Pro správné pochopení významu tohoto výkladu pojmu přičitatelnosti cituji slova F. Weyra: „Základním předmětem normativního a tedy právního poznávání jest norma, tj. obsah toho, co býti má. V tomto obsahu vyskytnouti se může i představa toho, kdo jest povinen obsah ten uskutečniti, tj. subjektu povinnosti. V oblasti abstraktní normologie jest tento subjekt rovněž abstrakcí (bod přičitatelnosti), kterou nelze explikativně definovat po způsobu přírodovědeckém. Tento povinnostní subjekt stává se v právní teorii t. zv. právní (právníkou) osobou [v terminologii dnešní jde o osobu v právním slova smyslu – pozn. DČ].“ WEYR, op. cit. sub 4, s. 112.

⁶⁹ PELIKÁNOVÁ, op. cit. sub 61, s. 54.

⁷⁰ Ibid., s. 54 a násl.

⁷¹ Srov. pozn. pod čarou č. 68; Viz také RUBAN, op. cit. sub 33, s. 392 [zmiňovaný autor poukazuje na to, že subjekt se stává subjektem práva tehdy, pokud projev vůle dané entity (nebo projev vůle jí připisovaný) vyvolává právní následky a dále, *jsou-li tyto právní následky onomu subjektu v rovině právní přičítány*.]

⁷² Na nutnost rozlišovat mezi přičítáním odpovědnostní povinnosti a vůle upozorňuje K. Beran. Srov. BERAN, Karel. Způsobilost právnické osoby „právně jednat“ a „právně odpovídat“. In: BERAN, ČECH, DVOŘÁK a kol., op. cit. sub 39, s. 35.

Pouze na okraj je třeba dodat, že přičítat lze nejen vůli ve smyslu § 151 odst. 1 ObčZ, ale i dobrou víru, resp. vědomí o určité skutečnosti (srov. § 151 odst. 2 ObčZ) a článek P. Čecha na toto téma: ČECH, Petr. Přičitatelnost dobré či zlé víry, resp. vědomí o určité skutečnosti právnické osobě. *Právní rozhledy*, 2018, č. 6, s. 210 a násl.

V neposlední řadě se sluší dodat, že touto problematikou, tj. přičítáním vědomí určité fyzické osoby o dílčí právně relevantní skutečnosti právnické osobě, se zabýval Nejvyšší soud ve svém rozsudku ze dne 25. listopadu 2017, sp. zn. 29 Cdo 4554/2015, uveřejněném pod č. 9/2019 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, v části občanskoprávní a obchodní.

*činu jedné osoby jiné osobě.*⁷³ Zvláště poslední uvedená vazba: přičitatelnost protiprávního činu pak zřejmě vyplývá právě z textu § 167 ObčZ. *Na margo* uvedeného si dovolím pouze poukázat na závěr *P. Šámala a J. Dědiče*, dle nichž rozlišení mezi tím, zda se právnické osobě přičítají důsledky protiprávního činu, anebo přímo tento čin „*pro účely tohoto komentáře* [a tedy ani v rovině základů kolektivní trestněprávní odpovědnosti právnických osob – pozn. DČ] *není podstatné.*“⁷⁴

Avšak zpět k § 167 ObčZ. Uvedené ustanovení tedy zakotvuje přičitatelnost⁷⁵ protiprávního činu zde vyjmenovaných osob (za současného naplnění korektivu souvislosti takového protiprávního činu s úkoly, které dané osoby v rámci svého vztahu vůči právnické osobě plní) právnické osobě. Jak je přitom z předchozího výkladu zjevné, *nejde o „jednání“ právnické osoby*, resp. o její *zastoupení*, tak jako tomu bylo výše u právem aprobovaného jednání, nýbrž o zcela odlišnou konstrukci založenou *de facto* jen na vazbě mezi dotčenými osobami (plynoucí z postavení daných osob v rámci osoby právnické) s dílčím korektivem, který byl popsán shora. Právě vědomí této odlišnosti bude mít význam především v podkapitole 3.4.⁷⁶

Úvahy o pojmu a povaze právnické osoby uzavřu **dílčím shrnutím**. Předně platí, že právnická osoba je subjektem práva, který je nadán právní osobností, tj. způsobilostí mít práva a povinnosti. Je však subjektem zcela odlišným od člověka, když sama nejenže *nemá vlastní vůli*, ale ani *není sama schopna – právně – jednat* (což jsou dvě strany téže mince, neboť nemá-li právnická

⁷³ Viz ELISCHER, David. Co lze přičítat právnickým osobám z titulu subjektivní odpovědnosti. In: BERAN, ČECH, DVOŘÁK a kol., op. cit. sub 39, s. 171.

⁷⁴ Srov. ŠÁMAL, Pavel a Jan DĚDIČ. Komentář k § 8. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRIVNA a kol., op. cit. sub 8, s. 181.

⁷⁵ Abych byl přesný je třeba říci, že dané ustanovení výslovně o přičitatelnosti nehovoří, nýbrž používá termín „zavazuje“. Nakolik tím zákonodárce míní rozlišit mezi *odpovědností* a *závazností* je otázkou, jejíž zodpovězení je již zcela nad rámec tohoto textu. Čtenáře proto odkazuji na výklad, který v tomto směru činí *V. Janeček*. Viz JANEČEK, Václav. Odpovědnost a závaznost právnických osob. In: BERAN, ČECH, DVOŘÁK a kol., op. cit. sub 39, s. 190 a násl.

⁷⁶ Pouze pro upřesnění doplňuji, že v rámci přičitatelnosti ve smyslu § 167 ObčZ lze vysledovat i úvahy týkající se zavinění na straně právnické osoby, nicméně v tomto směru jde prozatím spíše o jakýsi nový proud v uvažování o odpovědnosti právnických osob v soukromém právu, nežli o ucelenou doktrínu (což však rozhodně nijak nesnižuje význam těchto úvah). Blíže srov. HRÁDEK, Jiří. Co lze přičítat právnickým osobám z titulu subjektivní odpovědnosti. In: BERAN, ČECH, DVOŘÁK a kol., op. cit. sub 39, s. 177 a násl.

osoba vlastní vůli, nemá ani co navenek projevovat). S tím souvisí i otázka svéprávnosti právnické osoby, jakožto způsobilosti brát na sebe vlastním jednáním práva a povinnosti, protože platí, že bez vůle, nemůže být ani jejího právně relevantního projevu navenek (právního jednání).

První z problematických aspektů je zákonodárcem vyřešen tak, že **substitutem neexistující vůle právnické osoby je vůle členů jejích orgánů**. Ustanovení § 151 odst. 1 ObčZ tedy vytváří fikci ‚vůle‘ právnické osoby. Druhý aspekt (související s otázkou svéprávnosti právnické osoby) tj. vymezení jednání, jakožto vnějšího projevu vůle přičtené právnické osobě, je vypořádán prostřednictvím institutu *zastoupení*, kdy jsou to primárně členové statutárního orgánu právnické osoby, jimž náleží zastupovat tuto ve všech záležitostech (§ 164 odst. 1 ObčZ). S takto nastavenou koncepcí jednání právnické osoby založené na institutu zastoupení se dle mého názoru pojí ‚konflikt vůlí‘, tj. konflikt mezi ‚vůlí‘ právnické osoby a vůlí jejího zástupce, který má ‚vůlí‘ právnické osoby projevit navenek. Jeho výsledkem přitom může být – promítnuto do poměrů kolektivní trestní odpovědnosti – *exces* v jednání kvalifikované osoby, kdy je otázkou, zda lze tuto skutečnost zhodnotit v rámci koncepce vytýkatelnosti. Těmito otázkami se blíže zabývám v podkapitole 3.3.4.

Konečně poslední poznámku je třeba učinit k delikt ní způsobilosti a delikt ní odpovědnosti právnické osoby. Platí, že právnická osoba je delikt ně způsobilá (jde o odvrácenou tvář její ‚fingované‘ svéprávnosti), avšak stejně jako v případě právního ‚jednání‘ právnické osoby i zde je zapotřebí vytvořit právní **konstrukci protiprávního činu právnické osoby**. Ta má podobu speciální *konstrukce přičitatelnosti* protiprávního činu vybraných osob právnické osobě (§ 167 ObčZ), *založené na vazbě mezi těmito vybranými osobami* (plynoucí z jejich postavení v rámci osoby právnické) *a právnickou osobu*.

3.1.2 Stručná kategorizace právnických osob

Poté, co jsem pro potřeby tohoto textu přiblížil (při nezbytné míře indukce) pojem právnické osoby a základní koncepční východiska s ním spojená, se na následujících řádcích zaměřuji na nezbytnou obecnější kategorizaci

právnických osob *de lege lata* a její případné trestněprávní souvislosti (především v návaznosti na vymezení osobní působnosti TOPO).⁷⁷

Ustanovení § 20 odst. 2 ObčZ rozlišuje v první řadě právnické osoby *soukromého a veřejného práva*, přičemž zmíněné rozlišení je z hlediska trestní odpovědnosti právnických osob významné především ve vazbě na § 6 odst. 1 písm. a) a b) TOPO.⁷⁸ Uvedené ustanovení totiž z osobní působnosti TOPO vylučuje právě (a pouze) vybrané právnické osoby veřejného práva, jmenovitě Českou republiku^{79,80} a územní samosprávné celky, avšak pouze při výkonu veřejné moci.⁸¹ Pokud jde o další právnické osoby veřejného práva, např. veřejnoprávní korporace, které nejsou založeny na územním principu, kupř. profesní komory, včetně Advokátní komory, tyto z působnosti TOPO vyňaty nejsou.⁸²

Co se týče právnických osob soukromého práva, platí naopak, že jsou všechny (potenciálně) trestně odpovědné, neboť § 6 TOPO zde nestanovuje žádné

⁷⁷ Stranou zájmu zde ponechávám exkurs do související a neméně zajímavé problematiky podnikatelských seskupení a jejich možných trestněprávních konotací. Čtenáře v tomto směru alespoň odkazuji na podnětný dvojčlánek D. Šellenga. Viz ŠELLENG, Dalibor. Trestní odpovědnost právnických osob začleněných do koncernu – 1. a 2. část. *Bulletín advokacie*, 2018, č. 4 a 5, s. 39–42 a 35–38.

⁷⁸ Nicméně rozlišení mezi právnickými osobami soukromého a veřejného práva se uplatní i jinde – kupříkladu při úvaze o možnosti uložení trestu zrušení právnické osoby dle § 16 odst. 1 TOPO, neboť situace, kdy uložení daného trestu vylučuje povaha právnické osoby, se pojí především s právnickými osobami zřízenými zákonem, tj. právnickými osobami veřejného práva. Srov. PÚRY, František a Jan DĚDIČ. Komentář k § 16. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRIVNA a kol., op. cit. sub 8, s. 392–293; K vyloučení možnosti uložení tohoto trestu u právnických osob zřízených zákonem dospívají i další autoři, např. JELÍNEK, Jiří. Komentář k § 16. In: JELÍNEK, HERCZEG, op. cit. sub 7, s. 128; či FOREJT, HABARTA, TREŠLOVÁ, op. cit. sub 7, s. 143–144.

⁷⁹ V podrobnostech (a zvláště pak nejen k České republice, ale i k jejím jednotlivým organizačním složkám) viz např. ŠÁMAL, Pavel. Komentář k § 6. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRIVNA a kol., op. cit. sub 8, s. 120–129.

⁸⁰ Vedle České republiky jsou z osobní působnosti TOPO vyňaty (byť ne explicitně) i cizí státy a mezinárodní organizace veřejného práva. Blíže srov. FENYK, SMEJKAL, BILÁ, op. cit. sub 11, s. 23.

⁸¹ Těmito jsou dle článku 99 Ústavy obce, jakožto základní územní samosprávné celky, a kraje, které představují vyšší územní samosprávné celky. Výkonem veřejné moci se v případě obcí a krajů rozumí výkon tzv. samostatné působnosti, anebo přenesené působnosti.

⁸² Vzhledem ke skutečně pestré paletě trestně odpovědných právnických osob veřejného práva v tomto směru poukazují na příslušnou komentářovou literaturu citovanou v pozn. pod čarou č. 19. Jen příkladně lze uvést např. státní podniky, příspěvkové organizace, Českou televizi či Český rozhlas, Českou národní banku, anebo vysoké školy.

výjimky.⁸³ Právnícké osoby soukromého práva se primárně člení na *korporace* (§ 210 až § 302 ObčZ), představující společenství osob⁸⁴ utvářející právnickou osobu, přičemž korporacemi se dále rozumí *spolky* (§ 214 a násl. ObčZ a další právnícké osoby založené na personálním základu jako jsou společenství vlastníků jednotek podle § 1194 odst. 1 ObčZ, ale např. také odborové organizace či organizace zaměstnavatelů podle § 3025 ObčZ, anebo honební společenstva podle § 19 odst. 1 ZoM) a *obchodní korporace* ve smyslu § 1 odst. 1 ZOK. Obchodní korporace se dále člení na *obchodní společnosti* (společnosti) – mezi něž řadíme veřejnou obchodní společnost a komanditní společnost (souhrnně označované jako osobní společnosti, tj. společnosti vytvořené na personálním základu), společnost s ručením omezeným a akciovou společnost (označované jako kapitálové společnosti, tj. společnosti vybudované na majetkovém základu), evropskou společnost a evropské hospodářské zájmové sdružení –, a *družstva*, mezi něž se řadí družstvo a evropská družstevní společnost (srov. § 1 odst. 2 a 3 ZOK).⁸⁵

Na tomto místě je třeba podotknout, že jsou to právě **kapitálové společnosti**, jimž se v této monografii věnuji v prvé řadě, přičemž důvody jsou dva. Jednak jde o nejrozšířenější formy právníckých osob vůbec (především co se společnosti s ručením omezeným týče),⁸⁶ a dále tyto představují nejčastěji odsouzené právnícké osoby (přičemž jak se podává z předchozí

⁸³ Přičemž vedle absentujících hmotněprávních exempcí nelze dovodit v tomto směru vůči právníckým osobám soukromého práva ani exempce procesní (jež se však samozřejmě netýkají vynětí z trestní odpovědnosti, ale primárně zakládají dočasnou překážku trestního stíhání takové osoby). Srov. FENYK, Jaroslav. Působnost trestního řádu. In: FENYK, CÍSAŘOVÁ, GRIVNA a kol., op. cit. sub 18, s. 47 a násl.

⁸⁴ V tomto směru nelze opomenout dikci § 210 odst. 2 ObčZ, dle něhož platí, že i na právnickou osobu tvořenou jediným členem se hledí jako na korporaci. Jinými slovy i jednočlenná právnícká osoba představuje (byť evidentně fiktivní) společenství osob.

⁸⁵ Sluší se dodat, že (trestně odpovědnou) právnickou osobou soukromého práva je např. i společenství vlastníků jednotek dle § 1194 a násl. ObčZ.

⁸⁶ Uvádí tak např. J. Pokorná: „Právní forma společnosti s ručením omezeným je vhodnou formou pro drobné i střední podnikání, a je proto velmi oblíbená i rozšířená. (...) Tato právní forma obchodní společnosti však bývá pro jednoduchost svého založení, jednoduchou strukturu orgánů i velkou míru volnosti, kterou poskytuje, často zneužívána k podvodným jednáním.“ Srov. POKORNÁ, Jarmila. Společnost s ručením omezeným. In: ELIÁŠ, Karel, Jarmila POKORNÁ a Tomáš DVORÁK. *Kurs obchodního práva. Obchodní společnosti a družstva*. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 183. Je třeba dodat, že své kouzlo spočívající ve značné jednoduchosti a dispozitivnosti právní úpravy (které současně působí i jako vábníčka pro jejich užívání k páčání trestné činnosti), si společnost s ručením omezeným uchovala i po rekodifikaci soukromého, resp. korporátního, práva.

poznámky pod čarou, není vzájemná vazba mezi těmito dvěma důvody nijak náhodná).⁸⁷

Vedle *korporací* jsou dalšími základními formami právnických osob *fundace* (§ 303 až § 401 ObčZ), tvořené majetkem vyčleněným k určitému účelu, jež se dále člení na *nadace* (§ 306 a násl. ObčZ) a *nadační fondy* (§ 394 a násl. ObčZ). Poslední základní formu představují ústavy (§ 402 až § 418 ObčZ, jakožto právnické osoby ustavené za účelem provozování činnosti užitečné společensky nebo hospodářsky s využitím své osobní a majetkové složky.

Osobní působnost TOPO však nedopadá toliko na „domácí“ právnické osoby (příčemž je lhotečné, zda jde o právnické osoby soukromého či veřejného práva, s výjimkami naznačenými výše v pozn. pod čarou č. 78; k přiměřenosti užití ustanovení občanského zákoníku na právnické osoby veřejného práva srov. § 20 odst. 2 ObčZ). Subjektem trestného činu právnické osoby mohou být i *zahraniční právnické osoby*, jež vymezuje § 3024 odst. 1 ObčZ jako právnické osoby se sídlem mimo území České republiky. Samotné určení sídla právnické osoby přitom nepředstavuje zásadní překážku – tou je až stanovení, *zda zájmový subjekt má právní osobnost*, neboť právě ona je rozhodující pro určení, zda má být považován za právnickou osobu ve smyslu TOPO.⁸⁸ Při posouzení, zda je onen zájmový subjekt skutečně nadán právní osobností platí, že rozhodný je v tomto ohledu právní řád státu, dle něhož takový subjekt vznikl (§ 30 odst. 1 ZMPS).⁸⁹ Z toho plyne zásadní poznatek z hlediska osobní působnosti TOPO ve vztahu k zahraničním právním úpravám trestní odpovědnosti právnických osob (či obdobných entit). Jestliže totiž

⁸⁷ V Rejstříku trestů právnických osob, kde ke dni 9. září 2019 figurovalo celkem 456 odsouzených právnických osob, představoval podíl kapitálových společností 92 % z celkového počtu odsouzených právnických osob (konkrétně pak společnosti s ručením omezeným představovaly celkem 88 % ze všech odsouzených právnických osob a akciové společnosti 4 % z tohoto celkového počtu). Srov. Rejstřík trestů právnických osob. *Ministerstvo spravedlnosti České republiky* [online]. [cit. 9. 6. 2019]. Dostupné z: <https://eservicepo.rejtr.justice.cz/public/odsouzeni;sessionId=7C92D9C1EDEC-FB1E326953AF7C84923C.pocluster2?0>

⁸⁸ Byť například nemusí představovat právnickou osobu ve smyslu práva státu, podle něhož takový subjekt vznikl. Na margo toho *P. Šámal a J. Dědič* poukazují např. na legislativu německou, francouzskou či dánskou, které upravují kolektivní subjekty – obdobu našich osobních společností –, jež sice nepovažují za právnické osoby, avšak právní osobnost jim přiznávají (srov. ŠÁMAL, Pavel a Jan DĚDIČ. Komentář k § 1. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRÍVNA a kol., op. cit. sub 8, s. 34).

⁸⁹ Jde o projev tzv. *inkorporační teorie*. Blíže k § 3024 ObčZ srov. DOBROVOLNÁ, Eva a Radek RUBAN. Komentář k § 3024. In: LÁVICKÝ a kol., op. cit. sub 35, s. 2303–2304.

např. dle § 1 odst. 3 bodu 3 VbVG platí, že sdruženími (*Verbände*) ve smyslu daného zákona, nejsou uznané církve, náboženské společnosti a náboženská společenství, jsou-li pastorálně činné, jsou tyto sice vyňaty z trestní odpovědnosti dle rakouské právní úpravy, nicméně, protože jsou současně dle rakouského práva nadány právní osobností, platí, že mohou být subjektem trestného činu právnické osoby ve smyslu TOPO.

Konečně je na tomto místě vhodné poukázat i na problematiku souvisejících pojmů **obchodního závodu, pobočky, odštěpného závodu či jiné organizační složky** (viz § 502 a § 503 ObčZ), jež mohou mít z hlediska trestní odpovědnosti právnické osoby dílčí význam.

V případě *obchodního závodu* (závodu) ve smyslu § 502 ObčZ jde o pojem, který – zjednodušeně řečeno – nahradil dřívější pojem podniku dle § 5 ObchZ. Závod tedy představuje věc hromadnou ve smyslu § 501 ObčZ, nemající právní osobnost, pročez v tomto ohledu nelze uvažovat o trestní odpovědnosti.⁹⁰ Od závodu se odvíjejí i další shora uvedené pojmy: *pobočka, odštěpný závod*, potažmo *jiná organizační složka*, přičemž poslední dva představují pomyslný derivát pojmu pobočky, a to za předpokladu, že jsou tyto zapsány do obchodního rejstříku (v takovém případě hovoříme již toliko o odštěpném závodu) Ačkoliv ani v jednom z těchto institutů nelze uvažovat o právní osobnosti, přesto je význam jednoho z nich z hlediska trestní odpovědnosti právnických osob nemalý.

U *odštěpného závodu* totiž platí, že jeho *vedoucí* je oprávněn zastupovat podnikatele ve všech záležitostech týkajících se odštěpného závodu ode dne, ke kterému byl jako vedoucí odštěpného závodu zapsán do obchodního rejstříku. Jinými slovy, je-li podnikatel *právnickou osobou*, je vedoucí odštěpného závodu zákonným zástupcem takové právnické osoby s omezeným zástupčím oprávněním (resp. neomezeným co se daného odštěpného závodu týče).⁹¹ Takový zástupce právnické osoby, bude-li současně dovozeno, že jde

⁹⁰ Přesto však tento výklad není samoučelný. *Závod* (resp. terminologií užitou v § 2 odst. 1 TOPO, a tedy odpovídající ještě úpravě § 5 ObchZ, *podnik*) má totiž zásadní význam ve vazbě na vymezení místní působnosti TOPO, neboť dle zmíněného ustanovení platí, že podle zákona České republiky se posuzuje trestnost činu spáchaného na území České republiky právnickou osobou, která má (mimo jiné) na jejím území umístěn podnik nebo organizační složku.

⁹¹ Viz ČECH, ŠUK, op. cit. sub 53, s. 100.

o osobu ve vedoucím postavení v rámci dané právnické osoby,⁹² pak může představovat fyzickou osobu ve smyslu § 8 odst. 1 písm. a) TOPO, jejíž protiprávní čin může být následně vytknut právnické osobě.

I na tomto místě lze učinit **dílčí shrnutí**. V této monografii jsou stěžejním předmětem mého zájmu právnické osoby soukromého práva, *in concreto* kapitálové společnosti, neboť tyto jednak představují nejčastěji se vyskytující právnické osoby a zároveň jde (dle shora citovaného zdroje) i o právnické osoby, které jsou nejčastěji subjektem kolektivní trestní odpovědnosti, resp. jako takové jsou nejčastěji sankcionovány. Jak se navíc z uvedeného přehledu podává, kategorizace právnických osob, jakkoliv systematická, není ani zdaleka jednoduchá a pojí se s ní na první pohled ne zcela patrné otázky (např. postavení zahraniční právnické osoby, či potřeba odlišení souvisejících pojmů), jež z hlediska trestní odpovědnosti právnických osob rozhodně nejsou bez významu.

3.1.3 Založení, vznik, zánik a zrušení právnické osoby⁹³

Doposud učiněný výklad k jednomu z ústředních pojmů této monografie – právnické osobě – by nebyl zcela komplexní, nebýt několika dílčích poznámek týkajících se její *právní existence* jako takové. V této části textu se proto (v redukované podobě) věnuji založení, vzniku, zrušení a zániku právnické

⁹² Přičemž komentářová literatura zohledňující příslušnou novelu provedenou zákonem č. 183/2016 Sb., již byla do § 8 odst. 1 písm. a) a b) TOPO [mimo jiné] vložena slova „ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby“ se shodují v tom, že vedoucí odstěpného závodu takovouto jinou osobou ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, která je oprávněna za ni jednat, bude (viz FENYK, SMEJKAL, BÍLÁ, op. cit. sub 11, s. 44; ŠÁMAL, Pavel a Jan DĚDIČ. Komentář k § 8. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRÍVNA a kol., op. cit. sub 19, s. 204).

⁹³ Ačkoliv mezi výčet institutů, které mají pro „život“ právnické osoby zcela zásadní význam, jistě patří i tzv. přeměny právnických osob, na něž pamatuje trestní právo primárně v ustanoveních § 10 a § 32 TOPO, související výklad k těmto nepředkládám, neboť by nebyl vzhledem k zaměření tématu monografie nijak zásadně přínosný. Proto si dovoluji čtenáře odkázat na závěry komentářové literatury uvedené v pozn. pod čarou č. 19 a na odborné texty J. Jelínka, P. Šámala, E. Burdy, anebo D. Šellenga k této problematice (JELÍNEK, Jiří. K přechodu trestní odpovědnosti právnické osoby na právního nástupce. *Bulletin advokacie*, 2015, č. 5, s. 21–25; ŠÁMAL, Pavel. K přechodu trestní odpovědnosti právnické osoby na její právního nástupce. In: JELÍNEK a kol., 2013, op. cit. sub 21, s. 169–181; BURDA, Eduard. Právne nástupníctvo trestnej zodpovednosti právnických osôb. In: ČÍČKÁNOVÁ, ILLÝOVÁ, TRNKUSOVÁ, MIČÁTEK, RŮŽIČKA, op. cit. sub 22, s. 43–49; a ŠELLENG, Dalibor. K některým aspektům trestní odpovědnosti právního nástupce obchodní společnosti. *Bulletin advokacie*, 2017, č. 12, s. 27–30); Viz také ČEP, op. cit. sub 24, s. 228.

osoby a jejich významu z hlediska kolektivní trestněprávní odpovědnosti. Tam kde to bude relevantní, poukazují již i na postavení členů statutárního orgánu právnické osoby ve vazbě na dané instituty a možné trestněprávní souvislosti.

Co se týče **založení** (resp. terminologií ObčZ „ustavení“) **právnické osoby** je třeba říci, že tento proces se skládá ze dvou dílčích fází. Dle ustanovení § 122 ObčZ platí, že právnickou osobu lze ustavit zakladatelským právním jednáním, zákonem, rozhodnutím orgánu veřejné moci, popřípadě jiným způsobem, který stanoví jiný právní předpis. Pokud jde o právnické osoby soukromého práva, a především kapitálové společnosti, jež se nacházejí ve středu zájmu této monografie, *zakládají se* tyto zakladatelským právním jednáním (viz § 123 a § 125 ObčZ), a to i v případě, že k jejich následnému vzniku dochází v důsledku *přeměny*.⁹⁴ Samotné zakladatelské právní jednání však ke **vzniku** právnické osoby nepostačuje – ten totiž nastává, v případě, že byla založena právě zakladatelským právním jednáním (k ostatním případům srov. § 126 odst. 2 a 3 ObčZ), až dnem jejího zápisu do příslušného veřejného rejstříku (tzv. registrační princip). Teprve v tomto okamžiku, v souladu s dikcí § 118 ObčZ, právnická osoba *získává právní osobnost a stává se tedy osobou v právním slova smyslu*.

Stran vzniku právnické osoby zápisem do příslušného veřejného rejstříku považují před následující úvahy vytknout jednu zásadní skutečnost. Tou je existence institutu *fikce zápisu*, kterou zakotvuje § 98 VeŘRej. Ten počítá se situací, kdy je podán návrh (zde na zápis právnické osoby do daného veřejného rejstříku), avšak rejstříkový soud není v tomto směru aktivní. Uvedené ustanovení pro tyto případy zakotvuje již zmíněnou fikci zápisu, dle které platí, že neprovede-li rejstříkový soud zápis, ani o návrhu na zápis nerozhodne ve lhůtě uvedené v § 96 odst. 1 VeŘRej (tj. do 5 pracovních dnů; výjimku představuje § 226 odst. 3 ObčZ), považuje se navrhovaný zápis za provedený dnem následujícím po uplynutí dané lhůty (ledaže by byl návrh před jejím uplynutím účinně vzat zpět).

Z hlediska (nejen) soukromého práva je zvlášť zajímavé **období mezi založením a vznikem právnické osoby**, neboť během tohoto dochází k řadě

⁹⁴ Viz KOŽIAK, Jaromír. Založení a vznik obchodní korporace. In: POKORNÁ, Jarmila, Josef HOLEJŠOVSKÝ, Jan LASÁK, Milan PEKÁREK a kol. *Obchodní společnosti a družstva*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 11.

právních jednání,⁹⁵ která se s právnickou osobou pojí, avšak která nemohou být považována bez dalšího za její „vlastní“ (resp. za jednání jejích zástupců) neboť jak již bylo řečeno, právnická osoba dosud nedisponuje právní osobností. Tuto problematiku řeší úprava obsažená v § 127 ObčZ, jež stanoví, že *jménem právnické osoby lze jednat již před jejím vznikem*. S tím však souvisí dvě kruciální otázky – *kdo* takto může jménem právnické osoby jednat a *z jakého titulu*?⁹⁶

Ustanovení § 127 ObčZ ani na jednu z těchto otázek neposkytuje přímou odpověď. Teorie je však v zásadě ve shodě v tom směru, že za právnickou osobu takto může jednat prakticky *kdokoliv* (byť tak budou nejčastěji činit zakladatelé právnické osoby, popřípadě budoucí členové jejího statutárního orgánu).⁹⁷ Otázka právního titulu již tak zřejmá není. Lze se setkat s názorem, že taková osoba jedná za právnickou osobu na základě *fikce zastoupení*,⁹⁸ kdy právní účinky jednání takové osoby může právnická osoba dodatečně do tří měsíců od svého vzniku převzít (tzv. *ratihabice*). Z další dostupné literatury se však takovýto závěr explicitně nepodává⁹⁹ a přímá odpověď na otázku titulu oprávnujícího jednat za právnickou osobu před jejím vznikem zkrátka

⁹⁵ Prakticky však k tomuto jednání (např. k uzavření nájemní smlouvy k nemovitosti, v níž se má nacházet sídlo právnické osoby) může docházet i před samotným založením právnické osoby, neboť z dikce § 127 ObčZ neplyne, že by to bylo možné toliko v období mezi jejím založením a vznikem. Srov. ČERNÁ, Stanislava. Vytvoření obchodní korporace. In: ČERNÁ, ŠTENGLOVÁ, PELIKÁNOVÁ a kol., op. cit. sub 51, s. 107; viz obdobně RUBAN, Radek. Komentář k § 127. In: LAVICKÝ a kol., op. cit. sub 35, s. 681.

⁹⁶ Těmito a dalšími otázkami jsme se zabývali společně s K. Kandovou v našem příspěvku nazvaném *Protiprávní čin spáchaný před vznikem právnické osoby – kde se soukromé a trestní právo (ne)setkávají*. Srov. ČEP, David a Katarína KANDOVÁ. Protiprávní čin spáchaný před vznikem právnické osoby – kde se soukromé a trestní právo (ne)setkávají. In: BRUCKEROVÁ Eva, Marek FRYŠTÁK, David ČEP, Jan MALÝ, Michal JANOVEC (eds). *Cofola 2019 Část III. – Uzavřenost vs. interaktivita trestního práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2019, s. 56–68.

⁹⁷ Srov. RUBAN, Radek. Komentář k § 127. In: LAVICKÝ a kol., op. cit. sub 35, s. 678., ČERNÁ, Stanislava. Vytvoření obchodní korporace. In: ČERNÁ, ŠTENGLOVÁ, PELIKÁNOVÁ a kol., op. cit. sub 51, s. 107., anebo GURIČOVÁ, Jana a Jan LASÁK. Komentář k § 127. In: PĚTROV, Jan, Michal VÝTISK, Karel BERAN a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 188.

⁹⁸ Viz ČERNÁ, Stanislava. Vytvoření obchodní korporace. In: ČERNÁ, ŠTENGLOVÁ, PELIKÁNOVÁ a kol., op. cit. sub 51, s. 107.

⁹⁹ Byť např. R. Ruban k tomuto uvádí, že jde o specifický institut, který se nejvíce blíží zastoupení. Jedním dechem však dodává, že o zastoupení v pravém slova smyslu nejde, neboť nelze právně jednat za toho, kdo dosud není subjektem práva. Blíže viz RUBAN, Radek. Komentář k § 127. In: LAVICKÝ a kol., op. cit. sub 35, s. 678.

schází.¹⁰⁰ Zřejmě však lze souhlasit se závěrem o fikci zastoupení, neboť odpovídá základním premisám stran „jednání“ právnické osoby a jiný titul zde (nejspíše) jednoduše nepřipadá v úvahu.¹⁰¹ V odborné literatuře dosud není nijak objasněna ani další otázka, totiž možnost **spáchání protiprávního činu před vznikem právnické osoby** (například právě v souvislosti s přípravným jednáním směřujícím k jejímu vzniku). Lze právnické osobě takový protiprávní čin přičítat? A kdo se jej může dopustit?

Jak jsem již vzpomenul výše, pravidlo přičitatelnosti protiprávních činů určité skupiny osob právnické osobě obsahuje § 167 ObčZ. Nabízí se tedy možnost užít jej i na protiprávní činy spáchané před vznikem právnické osoby, za současné (přiměřené) analogické¹⁰² aplikace pravidla obsaženého v § 127 ObčZ. Takového protiprávního činu se *ergo* mohou dopustit toliko osoby uvedené v § 167 ObčZ (a jen při plnění svých úkolů – tedy např. právě ve vazbě na ony přípravné práce směřující ke vzniku právnické osoby). K tomu je však třeba doplnit, že protože právnická osoba dosud nevznikla, nemá ani (formálně vzato) statutární orgán; těžko zároveň uvažovat o zmocnění jakýchkoliv dalších osob (neboť to se od postavení statutárního orgánu, resp. jeho členů, zákonitě odvíjí). Nabízí se zde dvě základní varianty řešení – právnické osobě lze přičítat *protiprávní čin, který byl spáchán před jejím vznikem obecně jakoukoliv osobou*, anebo *toliko osobou uvedenou v § 167 ObčZ*. První variantu nepovažuji za správnou, a to především proto, že nepřiměřeně extenzivně rozšiřuje okruh možných osob, jejichž protiprávní čin by mohl být právnické osobě přičítán (a to nad rámec osob uvedených v § 167 ObčZ, který v tomto směru představuje *lex generalis*, kdy zde navíc speciální výslovná úprava schází). V případě druhé varianty je zapotřebí vytvořit určitou konstrukci (zřejmě opět *fikci* – *zmocnění* osob uvedených v § 167 ObčZ), jelikož právnická osoba dosud nevznikla a postavení

¹⁰⁰ Srov. DVORÁK, Tomáš. Komentář k § 127. In: ŠVESTKA, DVORÁK, FIALA a kol., op. cit. sub 33, s. 449–450; či GURIČOVÁ, Jana a Jan LASÁK. Komentář k § 127. In: PETROV, VÝTISK, BERAN a kol., op. cit. sub 97, s. 188.

¹⁰¹ Pouze na okraj lze připomenout, že s jednáním těchto osob před vznikem právnické osoby počítá výslovně i § 46 odst. 2 až 4 VeřRej, který výslovně hovoří o jednatelích či členech představenstva, ačkoliv by správně měla být řeč o osobách, které jsou jako (první) jednatele či členové představenstva označeni v zakladatelském právním jednání.

¹⁰² Na tomto místě děkuji Radku Rubanovi za jeho postřehy k této problematice (včetně zmíněného možného řešení v podobě analogické aplikace § 127 ObčZ).

zde vyjmenovaných osob se zásadně odvíjí až od okamžiku jejího vzniku.¹⁰³ Za člena statutárního orgánu právnické osoby by proto bylo třeba ve smyslu § 167 ObčZ, ve spojení s § 127 ObčZ, považovat osobu uvedenou v zakladatelském právním jednání (srov. § 123 odst. 1 větu druhou ObčZ), zmocněncem pak osobu, která byla tímto budoucím členem statutárního orgánu zmocněna k zastupování vznikající právnické osoby.

Poslední otázkou pak je, zda na převzetí právních účinků protiprávního činu lze aplikovat tatáž pravidla, jaká pro právní jednání obsahuje § 127 ObčZ. V tomto směru mám za to, že zde možnosti užití *analogie legis* končí a právnická osoba by měla být vázána následky protiprávního činu, spáchaného před jejím vznikem, bez dalšího.¹⁰⁴ Lze si totiž jen stěží představit, že právnická osoba dodatečně schválí (byť tak samozřejmě může učinit pouze konkludentně) protiprávní čin nekalosoutěžního charakteru, když z jeho pozitivních důsledků může být i bez jeho ratihabice.

Přesunu-li se nyní do roviny **kolektivní trestněprávní odpovědnosti**, je zřejmé, že tato se **spácháním protiprávního činu ještě před vznikem právnické osoby** nejenže výslovně počítá,^{105, 106} ale spojuje s ním i příslušné následky. Ustanovení § 8 odst. 4 písm. a) TOPO tak stanoví, že ustanovení § 8 odst. 1 a 2 TOPO se použijí i tehdy, jestliže k jednání uvedenému v § 8 odst. 1 a 2 TOPO došlo před vznikem právnické osoby. Zmíněné ustanovení tedy, na rozdíl od úpravy soukromoprávní, *výslovně zakotvuje přičitatelnost (lato sensu) protiprávního činu spáchaného před vznikem právnické osoby* některou z osob dle § 8 odst. 1 písm. a) až d)) TOPO této právnické osobě. Zároveň tak činí bez dalšího, tj. bez možnosti právnické osoby vznik její trestní

¹⁰³ Neboť společně se vznikem právnické osoby dochází ke vzniku jejího statutárního orgánu, resp. ke vzniku funkce jeho jednotlivých členů (k tomu viz podrobně v podkapitole 3.2 a podkapitole 3.3.3).

¹⁰⁴ Takový závěr je však současně udržitelný toliko tehdy, bude-li mezi protiprávním činem a přípravným jednáním směřujícím ke vzniku právnické osoby existovat nezbytná vazba – ta by měla spočívat ve spáchání daného činu při plnění úkolů takové osoby právě v návaznosti na dané přípravné jednání (tak jako je tomu i u jiného protiprávního činu právnické osoby dle § 167 ObčZ).

¹⁰⁵ ŠÁMAL, Pavel a Jan DĚDIČ. Komentář k § 8. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRIVNA a kol., op. cit. sub 19, s. 225.

¹⁰⁶ Ostatně na tyto případy, pamatuje i obdobné pravidlo obsažené v § 114 odst. 2 písm. a) TrZ (srov. DRAŠTÍK, Antonín. Komentář k § 114. In: DRAŠTÍK, Antonín, Robert FREMR, Tomáš DURDÍK, Miroslav RŮŽIČKA, Alexandr SOTOLÁŘ a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015, s. 752).

odpovědnosti jakkoliv zvrátit tím, že se k danému protiprávnímu činu dodatečně „nepřihlásí.“¹⁰⁷

Z pravidla obsaženého v § 8 odst. 4 písm. a) TOPO – avšak toliko ve vztahu k právníkům osobám, které se zakládají zakladatelským právním jednáním a vznikají tak zápisem do příslušného veřejného rejstříku – dovozují **několik zásadních poznatků**.

Tím prvním je, že *právníká osoba může být trestně odpovědná za protiprávní čin, který byl spáchán ještě předtím, než vznikla* (nelze však dovodit, že by tato byla trestně odpovědná ještě před svým samotným vznikem, neboť právě s ním se pojí její právní osobnost – a tedy i „způsobilost“ být subjektem trestného činu;¹⁰⁸ o žádnou fikci právní osobnosti zde totiž – jakkoliv je to vzhledem k počtu fikcí, na které jsem dosud v tomto textu narazil, překvapivé – nejde). Další zásadní skutečností je, že právníká osoba takový protiprávní čin nemusí nezbytně *ex post* aprobovat. Její trestní odpovědnost tak nastupuje bez dalšího, tj. bez potřeby aprobače daného protiprávního činu.¹⁰⁹ Je však třeba upozornit, že odlišný názor (zřejmě) zastávají P. Forejt, P. Habarta a L. Trešlová, dle nichž „[v] případech, že příslušný orgán nebo osoba po vzniku právnícké osoby ve stanově lhůtě dodatečně schválí trestné jednání učiněné před vznikem právnícké osoby, není důvod, proč by taková právníká osoba neměla být za takové jednání

¹⁰⁷ Byť tento závěr nabourává speciální úprava obsažená v § 8 odst. 5 TOPO (srov. podkapitulu 5.6).

¹⁰⁸ Můžeme zde hovořit o jakési „časované“ trestní odpovědnosti (neboť pro právníckou osobu představuje skutečně časovanou bombu, kterou při „narození“ obdrží do svého pomyslného vínku). Tato konstrukce (být se s ní jinak plně ztotožňují) se jeví netradiční zvláště tehdy, vypomůžeme-li si příměrem z roviny individuálního trestního práva. Jde totiž o obdobnou situaci, jako kdyby dospělý pachatel byl činěn trestně odpovědným za čin jinak trestný, jehož se dopustil před několika lety jako čtrnáctiletý. Na druhou stranu je však třeba dodat, že takováto konstrukce není rozporná se systémem základních zásad trestního práva hmotného, když zjevně nejde o pravou retroaktivitu zákona působící v neprospěch pachatele (jak by se na první pohled mohlo zdát), nýbrž o retrospektivní působení zákona, které je obecně přípustné [Retrospektivně působící zákon „povyšuje minulou skutečnost za podmínku budoucího právního následku“ [srov. PROCHÁZKA, Antonín. Retroaktivita zákonů. In: HÁCHA, Emil (ed.). *Slovník veřejného práva československého. Svazek III., P až Ř*. Brno: Polygrafia, 1934, s. 800].

¹⁰⁹ Zde se tedy ztotožňují s názorem P. Šámala a J. Dědiče, kteří tak tvrdí s argumentem, že na rozdíl od soukromoprávní úpravy zde takový požadavek následného převzetí účinků právníckou osobou zkrátka schází (srov. ŠÁMAL, Pavel a Jan DĚDIČ. Komentář k § 8. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRIVNA a kol., op. cit. sub 19, s. 225). Uvedený závěr je samozřejmě třeba promítnout ve vztahu k právem reprobovanému jednání (protiprávnímu činu), nikoliv k právem aprobovanému (právnímu) jednání.

*činěna trestně odpovědná.*¹¹⁰ S uvedenou tezí mohu souhlasit toliko v té míře, že dodatečné schválení protiprávního činu ze strany právnické osoby je (z hlediska objasnění skutkového stavu věci) „žádoucí“, nicméně případný vznik následné trestní odpovědnosti právnické osoby jím není nepodmíněn.

Konečně poslední související otázkou je, *jaká osoba se může dopustit takového protiprávního činu před samotným vznikem právnické osoby*. Ustanovení § 8 odst. 4 písm. a) TOPO odkazuje na § 8 odst. 1 TOPO, z čehož zřejmě plyne, že takovou osobou může být jakákoliv osoba dle § 8 odst. 1 písm. a) až d) TOPO. Jak jsem však již vzpomenul výše, postavení některých z těchto osob se formálně odvíjí až od vzniku právnické osoby. Zaměřím-li se na osobu, která je (sekundárním) předmětem mého zájmu, tedy člena statutárního orgánu, je třeba říci, že obtíže, které jsem v tomto směru popsal výše, přetrvávají i zde. Tedy i v rovině trestního práva je třeba vypořádat se s otázkou, zda člena statutárního orgánu, jehož funkce dosud formálně vzato nevznikla, lze považovat ze člena statutárního orgánu ve smyslu § 8 odst. 1 písm. a) TOPO. Proti závěru, že i takový „člen statutárního orgánu“ spadá do rámce § 8 odst. 1 písm. a) TOPO lze postavit základní výkladovou zásadu trestního práva hmotného, totiž *criminalia sunt restringenda* (tedy, že trestní zákony je třeba vykládat restriktivně).¹¹¹ Na druhou stranu lze argumentovat teleologickým výkladem, kdy zákonodárce mohl jen stěží mít v úmyslu dosah § 8 odst. 4 písm. a) TOPO limitovat pouze na okruh osob uvedených v § 8 odst. 1 TOPO, jejichž postavení v rámci právnické osoby není závislé na okamžiku jejího vzniku. Proto, s přihlédnutím k závěrům formulovaným shora stran soukromoprávních souvislostí, se kloním k závěru, že za člena statutárního orgánu ve smyslu § 8 odst. 1 písm. a) ve spojení s § 8 odst. 4 písm. a) TOPO, je třeba považovat osobu uvedenou jako člena statutárního orgánu vznikající právnické osoby v jejím zakladatelském právním jednání.¹¹²

S otázkou vzniku právnické osoby souvisí i **institut prohlášení právnické osoby za neplatnou** (§ 128 a násl. ObčZ a § 92 ZOK). Jeho význam

¹¹⁰ Srov. FOREJT, HABARTA, TREŠLOVÁ, op. cit. sub 7, s. 86.

¹¹¹ Viz KRATOCHVÍL, Vladimír. Obecné výklady o trestním právu hmotném. In: KRATOCHVÍL a kol., op. cit. sub 2, s. 147.

¹¹² Na uvedeném závěru něčeho nemění ani dikce § 8 odst. 4 písm. c) TOPO, neboť zde nejde o případy, kdy je právní jednání zakládající zástupčí oprávnění neplatné či neúčinné. K těmto případům jinak srov. blíže ŠÁMAL, Pavel a Jan DEDIČ. Komentář k § 8. In: ŠÁMAL, DEDIČ, GRIVNA a kol., op. cit. sub 19, s. 226.

spočívá, zjednodušeně řečeno, v tom, že v případě, kdy soud zjistí na straně právnické osoby takové vady, pro které tato neměla vůbec vzniknout, je povinen (i *ex officio*) ji prohlásit za neplatnou. Výčet důvodů, pro které tak musí učinit, je obsažen v § 129 odst. 1 ObčZ a § 92 odst. 1 a 2 ZOK, přičemž jde o důvody, které se v podstatě vztahují k ustavení právnické osoby.¹¹³ Prohlásí-li následně soud právnickou osobu za neplatnou, pak platí, že tato dnem rozhodnutí soudu vstupuje do likvidace (§ 129 odst. 2 ObčZ). Otázkou, která by na první pohled mohla být z hlediska trestního práva zajímavá, je, zda taková právnická osoba někdy reálně existovala jako subjekt práva, tj. zda prohlášení její neplatnosti má účinky *ex nunc* či *ex tunc*. V případě druhé možnosti by totiž bylo *in eventum* možné dovodit, že tato se subjektem práva (*de iure*) nikdy nestala, protože ani nikdy nemohla být subjektem (odpovědnostních) právních vztahů, včetně ochranného trestněprávního vztahu.

Řešení tohoto zdánlivého problému lze vysledovat již ze samotné soukromoprávní úpravy.¹¹⁴ Tak § 128 ObčZ jednoznačně stanoví, že po vzniku právnické osoby se nelze domáhat určení, že nevznikla, a nelze z tohoto důvodu zrušit její zápis do veřejného rejstříku. Jinými slovy, vznikla-li již jednou právnická osoba, pak z pohledu třetích osob existuje¹¹⁵ a může se stát subjektem právních (včetně odpovědnostních) vztahů.¹¹⁶ Vady spojené s ustavením právnické osoby *ergo* nemají za následek, že by tato *de iure* nikdy nevznikla, nýbrž vedou k prohlášení její neplatnosti a následnému zrušení s likvidací. Z ustanovení § 131 ObčZ pak jednoznačně plyne,

¹¹³ Viz HOLEJŠOVSKÝ, Josef. Komentář k § 128. In: LAVICKÝ a kol., op. cit. sub 35, s. 684–686. Z uvedeného je současně zřejmé, že institut prohlášení právnické osoby za neplatnou se týká toliko právnických osob, jež jsou ustavovány zakladatelským právním jednáním (srov. DVOŘÁK, Tomáš. Komentář k § 128. In: ŠVESTKA, DVOŘÁK, FIALA a kol., op. cit. sub 33, s. 452).

¹¹⁴ Přinejmenším již ze samotné skutečnosti, že zákon s prohlášením neplatnosti spojuje vstup právnické osoby do likvidace, nikoliv přímo její zánik (výmazem z příslušného veřejného rejstříku). Obdobně viz GURIČOVÁ, Jana a Jan LASÁK. Komentář k § 129. In: PETROV, VÝTISK, BERAN a kol., op. cit. sub 97, s. 189.

¹¹⁵ Rozuměj trvá až do svého zániku výmazem z příslušného rejstříku; nejde tedy o *non-subjekt*, jak upozorňuje T. Dvořák – srov. DVOŘÁK, Tomáš. Komentář k § 128. In: ŠVESTKA, DVOŘÁK, FIALA a kol., op. cit. sub 33, s. 452. Naopak smyslem dané právní úpravy je právě takovému právnímu následku zabránit.

¹¹⁶ Srov. přiměřeně LASÁK, Jan. Komentář k § 92. In: LASÁK, Jan, Jarmila POKORNÁ, Zdeněk ČÁP, Tomáš DOLEŽIL a kol. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář. I. díl.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 670.

že prohlášení právnické osoby za neplatnou nemá vliv na práva a povinnosti, jichž nabyla.¹¹⁷ Jinými slovy ačkoliv právnická osoba vzniknout vůbec neměla, její *právní osobnost přesto trvá*, a to až do jejího zániku (§ 185 ObčZ ve spojení s § 118 ObčZ). Nadále tedy může být (a od svého vzniku i byla) odpovědnostním subjektem.

Z ohledem na výše uvedené mám proto za to, že § 8 odst. 4 písm. b) TOPO, reflektující právě institut prohlášení právnické osoby za neplatnou, lze považovat [na rozdíl od úpravy obsažené v § 8 odst. 4 písm. a) TOPO] za nadbytečné ustanovení, neboť *prohlášení právnické osoby za neplatnou nemá vliv na její existenci jakožto subjektu práva* (a tedy ani na vznik její případné trestní odpovědnosti v období od jejího vzniku, přes prohlášení za neplatnou až po její zrušení).¹¹⁸ Co se týče spáchání protiprávního činu některou z osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až d) TOPO, na jejich postavení vůči právnické osobě nemá její prohlášení za neplatnou zásadně vliv.

Posledními mezníky v životě právnické osoby, jimiž se z hlediska její případné trestní odpovědnosti zabývám, jsou **zrušení a zánik právnické osoby**. Předně je třeba připomenout, jak již bylo zmíněno výše, že *právní osobnost právnické osoby trvá až do jejího zániku*, tj. v případě právnických osob zapisovaných do příslušného veřejného rejstříku až do dne jejich výmazu. Ke *zrušení právnické osoby* může dojít z některého z důvodů stanovených v § 168 ObčZ (u obchodních korporací navíc i z důvodů uvedených v § 93 ZOK), přičemž lze rozlišit zrušení dobrovolné (např. právním jednáním typicky nejvyššího orgánu korporace, anebo uplynutím doby, na kterou byla právnická osoba ustavena) a nedobrovolné [typicky rozhodnutím soudu]. *Zrušení* právnické osoby se rovněž liší dle toho, zda k němu dochází s likvidací či bez ní.

¹¹⁷ J. Kožíak v tomto směru obdobně podotýká, že prohlášení právnické osoby za neplatnou s právními účinky od samého počátku se jeví jednak příliš tvrdě (pro právnickou osobu) a navíc by taková přisnost vedla k poškození třetích osob, především věřitelů. Viz KOŽÍAK, Jaromír. Založení a vznik obchodní korporace. In: POKORNÁ, HOLEJŠOVSKÝ, LASÁK, PEKÁREK a kol., op. cit. sub 94, s. 24.

¹¹⁸ V tomto směru si tedy dovoluji naopak nesouhlasit s J. Dědičem a P. Šámalem, kteří uvádějí, že „by byly třetí osoby [v případě absence § 8 odst. 4 písm. b) TOPO – pozn. DČ] vystaveny riziku, že vůči nim bude spáchán právnickou osobou za podmínky § 8 odst. 1, 2 trestný čin, ale právnická osoba v důsledku následného rozhodnutí soudu bude prohlášena za neplatnou a tím se vyhne trestní odpovědnosti (...)“ (viz ŠÁMAL, Pavel a Jan DĚDIČ. Komentář k § 8. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRIVNA a kol., op. cit. sub 19, s. 225), neboť takové riziko (nedojde-li např. ke zrušení právnické osoby ještě před zahájením jejího trestního stíhání – srov. § 32 odst. 2 TOPO) nehrozí.

Zánik právnické osoby nastává, jak již bylo uvedeno, dnem jejího výmazu (v případě že je tato zapsána v příslušném veřejném rejstříku).

Z hlediska trestního práva lze identifikovat několik významných aspektů zrušení a zániku právnické osoby.¹¹⁹ Tím prvním je úprava obsažená v § 32 TOPO, jejímž smyslem je zabránit tomu, aby právnická osoba „(...) *unikla trestní odpovědnosti*“¹²⁰ typicky tím, že v průběhu jejího trestního stíhání zanikne. Ustanovení § 32 odst. 1 TOPO zde vytváří určitou trestněprávní obdobu neplatnosti právnické osoby ve smyslu § 129 ObčZ,¹²¹ avšak týkající se nikoliv jejího založení a vzniku, ale zrušení a zániku (potažmo přeměny). Tato konstrukce je vybudována na *tandemu absolutní a relativní neplatnosti* právního jednání (slovy zákona „úkonu“)¹²² majícího uvedené následky, přičemž absolutní neplatnost se zde uplatní toliko v případě nesplnění oznamovací povinnosti dle § 32 odst. 1 TOPO. Naopak je-li tato povinnost splněna, pak je zapotřebí, aby proti právnímu jednání směřujícímu ke změně nebo zániku právnické osoby, jež nebylo povoleno dle § 32 odst. 2 TOPO, aktivně vystoupil státní zástupce či v řízení před soudem předseda senátu, a to podáním návrhu vyslovení neplatnosti daného právního jednání. Neučiní-li tak, tedy nedovolá-li se relativní neplatnosti u soudu, platí, že takové právní jednání je platné, a právnická osoba může spět ke svému zániku (ať již s právním nástupcem či bez něj).

S tím pak souvisí další specifikum života právnických osob odvíjející se od již zmíněného institutu *fikce zápisu* podle § 98 VeŘej (který se uplatní i v případě zrušení právnické osoby) a s ním související úpravy obsažené v § 99 VeŘej. Dle druhého z uvedených ustanovení totiž platí, že fikce zápisu se neužije v případech, kdy tomu brání probíhající trestní stíhání proti právnické osobě nebo výkon trestu, který jí byl uložen podle příslušných ustanovení TOPO. Jinými slovy ke zrušení, ale kupř. také k přeměně právnické osoby, v těchto

¹¹⁹ Popravdě jich je celá řada (přinejmenším úprava obsažená v § 30 TOPO by si zasloužila samostatného a obsáhlého pojednání), avšak v následující pasáži se zaměřím pouze na dílčí aspekty, které mohou být pro potřeby dalšího textu zajímavé.

¹²⁰ Viz FENYK, SMEJKAL, BÍLÁ, op. cit. sub 11, s. 166.

¹²¹ Ve skutečnosti nejde o neplatnost právnické osoby jako takové, ale o neplatnost určitého právního jednání směřujícího k jejímu zrušení, zániku či přeměně (viz ŘÍHA, Jiří a Jan DĚDIČ. Komentář k § 32. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRIVNA a kol., op. cit. sub 19, s. 594).

¹²² Srov. FENYK, SMEJKAL, BÍLÁ, op. cit. sub 11, s. 166 a 170–171; anebo ŘÍHA, Jiří a Jan DĚDIČ. Komentář k § 32. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRIVNA a kol., op. cit. sub 19, s. 594 a 605. Druhý z citovaných komentářů však ve vztahu k § 32 odst. 4 (s. 605) nehovoří o neplatnosti relativní, nýbrž o fikci platnosti.

případech nemůže dojít jinak než na základě rozhodnutí rejstříkového soudu o příslušném návrhu (k tomu navíc srov. § 32 odst. 3 a 4 TOPO).

Dalším zajímavým aspektem z hlediska trestní odpovědnosti právnické osoby je její **zrušení s likvidací**. S ním se totiž pojí dvě zásadní skutečnosti. Tou první je *omezení zástupčího oprávnění* dle § 188 ObčZ, druhou pak *povolání osoby likvidátora*, který nabývá působnosti statutárního orgánu.

Jde-li o otázku **omezení zástupčího oprávnění**, jsem toho názoru, že uvedená nemá zásadně vliv na spáchání protiprávního činu, který bude moci být právnické osobě vytýkán. Ačkoliv veškeré osoby, které jsou oprávněny jednat za právnickou osobu, mohou v rámci její likvidace obecně činit toliko právní jednání směřující k naplnění jejího účelu,¹²³ přičemž v případě překročení takto *ex lege* omezeného zástupčího oprávnění platí, že z takového jednání není právnická osoba zavázána,¹²⁴ ohledně protiprávního činu zákon mlčí. Domnívám se, že obdobně jako v případě protiprávního činu spáchaného před vznikem právnické osoby, bude třeba postupovat analogicky dle § 167 ObčZ a ani zde nebude v úvahu přicházet podmíněnost vázanosti právnické osoby jeho dodatečným schválením (jako je tomu u právního jednání dle § 127 ObčZ). Jinými slovy tuto bude možné činit za protiprávní čin spáchaný některou z osob uvedených v § 167 ObčZ odpovědnou, avšak s tím dodatkem, že zde bude muset být dána nezbytná vazba takového protiprávního činu na právnickou osobu.¹²⁵

Uvedený závěr se plně prosadí i ve vztahu ke členům statutárního orgánu právnické osoby ve smyslu § 8 odst. 1 písm. a) TOPO. Byť totiž působnost statutárního orgánu – ve vztahu k jednání sledujícímu naplnění účelu a cíle likvidace – přechází na likvidátora (viz § 193 ve spojení s § 188 ObčZ), možnost spáchání protiprávního činu touto osobou, jenž by následně mohl být

¹²³ Jak uvádí V. JANOŠEK s poukazem na § 196 ve spojení s § 187 odst. 1 ObčZ. Srov. JANOŠEK, Vladimír. Komentář k § 188. In: PETROV, VÝTISK, BERAN a kol., op. cit. sub 97, s. 246; K obdobnému závěru dospívá i J. POKORNÁ. Viz POKORNÁ, Jarmila. Komentář k § 188. In: ŠVESTKA, DVOŘÁK, FIALA a kol., op. cit. sub 33, s. 595.

¹²⁴ K tomuto závěru shodně dospívají oba shora odkazovaní autoři. Srov. POKORNÁ, Jarmila. Komentář k § 188. In: ŠVESTKA, DVOŘÁK, FIALA a kol., op. cit. sub 33, s. 595; a JANOŠEK, Vladimír. Komentář k § 188. In: PETROV, VÝTISK, BERAN a kol., op. cit. sub 97, s. 247.

¹²⁵ V případě soukromoprávní odpovědnosti by tato odpovídala dikci zmíněného § 167 ObčZ, tedy takový protiprávní čin by musel být spáchan při plnění úkolů některé ze zde uvedených osob. V případě trestněprávní odpovědnosti pak dikci návětí § 8 odst. 1 TOPO, tedy že takový by musel být spáchan v jejím zájmu, anebo v rámci její činnosti.

právnícké osobě vytknut, tím není nijak dotčena. V konečném důsledku tedy dochází k rozšíření osob, jejichž protiprávní čin může iniciovat trestní odpovědnost právnícké osoby. Povoláním likvidátora, popřípadě jeho jmenováním soudem, totiž získává *právnícká osoba dalšího zástupce, tj. osobu oprávněnou za ni jednat ve smyslu § 8 odst. 1 písm. a) TOPO*, přičemž vzhledem k extenzi působnosti, kterou likvidátor nabývá (tj. působnost statutárního orgánu, byť limitovanou dikcí § 196 ObčZ), nelze mít pochyb o tom, že tento zástupce je současně i osobou ve vedoucím postavení v rámci právnícké osoby.¹²⁶

Nezbývá než i zde učinit **dílčí shrnutí**. Pokud jde o *období mezi založením a vznikem právnícké osoby*, soudím, že i v tomto mezidobí se člen jejího statutárního orgánu může dopustit protiprávního činu ve smyslu § 167 ObčZ i § 8 odst. 1 písm. a) TOPO, který může být této přičítán, resp. vytknut. Je však třeba se blíže zabývat otázkou, zda v době, kdy ještě právnícká osoba nevznikla, lze vůbec o postavení člena statutárního orgánu uvažovat. Mám za to, že ano, přičemž s poukazem na § 123 odst. 2 větu druhou ObčZ se za člena statutárního orgánu ve smyslu § 167 ObčZ (resp. zde člena jakéhokoli voleného orgánu) a § 8 odst. 1 písm. a) TOPO považuje osoba, která je jako „budoucí“ člen statutárního orgánu uvedena v zakladatelském právním jednání. Právnícká osoba tak bude trestně odpovědná již od okamžiku svého vzniku a bez ohledu na to, zda takový protiprávní čin dodatečně posvětil či nikoliv. Stran *prohlášení právnícké osoby soudem za neplatnou*, na nějž pamatuje § 8 odst. 4 písm. b) TOPO, je třeba říci, že takové nemá na její trestní odpovědnost a na postavení osob uvedených v § 8 odst. 1 TOPO žádný vliv, neboť její právní osobnost nadále trvá, a to až do jejího zániku. Konečně ohledně zrušení a zániku právnícké osoby se mi jako nejzajímavější jeví poznatek, že při *zrušení právnícké osoby s likvidací* nemá povolání likvidátora – a omezení rozsahu zástupčího oprávnění člena statutárního orgánu právnícké osoby – na možnost spáchání protiprávního činu členem statutárního orgánu v rovině soukromého i trestního práva žádný vliv. I zde však, stejně jako v případě protiprávního činu spáchaného před vznikem právnícké osoby, bude muset být dána určitá vazba mezi tímto protiprávním činem a samotnou právníckou osobou (viz blíže pozn. pod čarou č. 125).

¹²⁶ Srov. ŠÁMAL, Pavel a Jan DĚDIČ. Komentář k § 8. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRŮVNA a kol., op. cit. sub 19, s. 201; obdobně viz též FENYK, SMEJKAL, BÍLÁ, op. cit. sub 11, s. 43.

3.2 Statutární orgán právnické osoby

V předchozí podkapitole jsem již opakovaně užíval pojmu „statutárního orgánu“, popřípadě jeho člena. Proto na tomto místě blíže vymezuji *postavení statutárního orgánu* v rámci právnické osoby a stručně přibližuji jeho podobu v různých formách právnických osob soukromého práva s důrazem na kapitálové společnosti. Stejně jako v předchozí podkapitole pak tam, kde to je možné, propojuji soukromoprávní poznatky s úpravou kolektivní trestněprávní odpovědnosti a poukazuji na jejich případné trestněprávní souvislosti.

V úvodu jsem konstatoval, že statutární orgán¹²⁷ představuje z hlediska vnitřního i vnějšího „života“ právnické osoby *její nejvýznamnější orgán*.¹²⁸ To je dáno jeho **postavením v rámci právnické osoby**, jež je determinováno působností svěřenou mu zákonem, případně zakladatelským právním jednáním. Právě statutárnímu orgánu (resp. jeho členům) totiž *ex lege* náleží nejen široká vnitřní působnost,¹²⁹ resp. obchodní vedení (v případě kapitálových společností a družstev), ale i již zmiňované generální zástupčí oprávnění. On *ergo* řídí každodenní chod právnické osoby a zastupuje ji navenek vůči třetím osobám.^{130, 131} Jde tedy o orgán výkonný. S tím souvisí i další otázky zmíněné již v rámci obecného výkladu k pojmu a povaze právnické osoby. Platí

¹²⁷ K postavení statutárního orgánu srov. VÍTEK, Jindřich. *Odpovědnost statutárních orgánů obchodních společností*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 62 a násl.

¹²⁸ Orgánem právnické osoby se rozumí lidé nebo skupiny lidí (osob), jejichž činy se pokládají za činy samotné právnické osoby. Proto „(...) nazývají se oni lidé orgány právnické osoby (jakoby byly jejím mozkem, jejími rukama)“. Viz TILSCH, op. cit. sub 64, s. 118; V současné době lze říci, že orgánem právnické osoby se rozumí relativně samostatná součást právnické osoby, avšak nenadaná právní osobností, které zákon a vnitřní předpisy právnické osoby přiznávají určitou působnost, jejímž výkonem má být zajištěno fungování právnické osoby dovnitř či navenek. Za účelem řádného výkonu svěřené působnosti jsou členům orgánů přiznána určitá práva a povinnosti. Viz PÁTEK, Daniel. Organizační struktura obchodní organizace. In: ČERNÁ, ŠTENGLOVÁ, PELIKÁNOVÁ a kol., op. cit. sub 51, s. 151.

¹²⁹ Již vymezuje § 163 ObčZ tak, že do působnosti statutárního orgánu spadá vše, co zákon, zakladatelské právní jednání nebo rozhodnutí orgánu veřejné moci nesvěří jinému orgánu právnické osoby.

¹³⁰ K tomu srov. dikci § 163 a § 164 odst. 1 ObčZ a § 195 odst. 1 a § 435 odst. 2 a § 463 odst. 4 či § 706 odst. 1 ZOK.

¹³¹ V textu se blíže nezabývám významem statutárního orgánu právnické osoby a jeho členů ve vztahu „dovnitř“ právnické osoby, tj. otázkami obchodního vedení a zákonnými oprávněními a povinnostmi ve vztahu k právnické osobě (např. svoláním valné hromady, informační povinností vůči společníkům atd.).

totiž, že právnická osoba není „sama o sobě“ schopna právně jednat, protože jí vznikají práva a povinnosti na základě právního jednání jiných osob – jejich zástupců, přičemž právě ono již zmíněné generální zástupčí oprávnění¹³² náležící statutárnímu orgánu právnické osoby mu dává (ve srovnání s jinými orgány, popřípadě zástupci, právnické osoby) *výsadní postavení* mezi jinými orgány právnické osoby. Odvrácenou stranou této skutečnosti pak je, že právnická osoba, která postrádá statutární orgán, postrádá i schopnost vystupovat ve vnějších vztazích a nabývat práv a povinností ve vztahu ke třetím osobám.¹³³ Z tohoto důvodu jde ze zákona o **obligatorní orgán, který si každá právnická osoba soukromého práva povinně zřizuje**.

Konečně je třeba říci, že zásadní význam statutárního orgánu spočívá rovněž ve skutečnosti, že veškerá ostatní zástupčí oprávnění třetích osob (zmocněnců, prokuristů, ale v konečném důsledku i zaměstnanců) jsou primárně odvozena právě od statutárního orgánu¹³⁴ (neboť plnou moc za právnickou osobu neuděluje nikdo jiný než ten, kdo je oprávněn ji zastupovat ve všech záležitostech).¹³⁵ Zbývá dodat, že ono výsadní postavení statutárního orgánu

¹³² Je přitom lhostejné, zda jde o jednání „za“ právnickou osobu implikující vztah právního zastoupení nebo o jednání „jménem“ právnické osoby, což je pojmosloví odpovídající podstatě dřívější právní úpravy jednání právnické osoby v § 20 ObčZ 1964., které používalo i návetí § 8 odst. 1 TOPO do účinnosti novely č. 183/2016 Sb., a jež je i nadále obsaženo v § 8 odst. 1 písm. a) TOPO, který v tomto směru výslovně rozlišuje mezi jednáním jménem právnické osoby a jednáním za ni. Jak však připomínají P. Šámal s J. Dědičem, takové rozlišení i v rovině základů trestní odpovědnosti právnické osoby nemá zásadní význam. Srov. ŠÁMAL, Pavel a Jan DĚDIČ. Komentář k § 8. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRÍVNA a kol., op. cit. sub 19, s. 191; Ostatně ani samotný ObčZ není v rozlišování těchto pojmů příliš důsledný, jak připomínají P. Čech a P. Šuk. Srov. ČECH, ŠUK, op. cit. sub 53, s. 23.

¹³³ POKORNÁ, Jarmila. Vnitřní organizace obchodní korporace. In: POKORNÁ, HOLEJŠOVSKÝ, LASÁK, PEKÁREK a kol., op. cit. sub 94, s. 87. Obdobně ve vztahu absenci určení prvních členů statutárního orgánu v zakladatelském prvním jednání srov. BÍLKOVÁ, J. Komentář k § 123. In: LAVICKÝ a kol., op. cit. sub 35, s. 649.

¹³⁴ Nejde pouze o zástupčí oprávnění v oblasti hmotného práva, neboť statutárnímu orgánu náleží v zásadě postavení subjektu, který za právnickou osobu jedná i v civilním řízení [§ 21 odst. 1 písm. a) OSŘ], správním (§ 30 odst. 1 SŘ. a § 33 odst. 4 SŘS) a konečně i v trestním řízení (§ 34 odst. 1 TOPO). Opět platí, že i zde jsou případná oprávnění dalších osob jednat za právnickou osobu (zmocněnec, pověřený zaměstnanec) odvozena od oprávnění statutárního orgánu, resp. jeho členů. Výjimku tvoří osoby ustanovené soudem jako jsou likvidátor či opatrovník.

¹³⁵ Co se týče již zmíněných zaměstnanců právnické osoby, zde platí, že pracovní smlouvou s nimi uzavírá opět právě statutární orgán v rámci svého generálního zástupčího oprávnění, resp. některý z jeho členů, potažmo osoba, která takovou činností byla pověřena statutárním orgánem.

reflektuje (byť ne tak výrazně jako trestní právo) i úprava *deliktní odpovědnosti právnické osoby* obsažená v § 167 ObčZ. Jsou to totiž členové volených orgánů právnické osoby (mezi něž se, např. vedle dozorčí rady či jiné formy kontrolního orgánu právnické osoby, řadí i statutární orgán), jejichž protiprávní čin, jehož se dopustili při plnění svých úkolů, je přičitatelný právnické osobě.

Z tohoto stručného úvodu do postavení statutárního orgánu v rámci právnické osoby je tedy zřejmé, že role statutárního orgánu je z hlediska vnitřního i vnějšího fungování právnické osoby zkrátka a dobře *nenahraditelná*. Uvedenou skutečnost proto zákonitě reflektují i příslušné normy kolektivního trestního práva, především pak § 8 odst. 1 písm. a) TOPO, přičemž stejně jako v případě pojmu právnické osoby je třeba i zde (pro absenci zákonné definice) vycházet při vymezení obsahu tohoto pojmu z obecných soukromoprávních předpisů¹³⁶ (byť v konečném důsledku může jít dílem i o úpravu v předpisech veřejnoprávních).¹³⁷ Nyní se stručně zaměřím na **vymezení jednotlivých statutárních orgánů** u obchodních korporací, tj. obchodních společností a družstev (§ 1 ZOK, viz blíže výklad ke kategorizaci právnických osob v podkapitole 3.1.2).

Statutárním orgánem veřejné obchodní společnosti jsou obecně všichni *společníci* (jde tedy zásadně o orgán kolektivní, rozhodující ve sboru), avšak společenská smlouva může stanovit, že statutárním orgánem jsou pouze někteří z nich, eventuálně pouze jeden (§ 106 odst. 1 ZOK). U komanditní společnosti jsou statutárním orgánem obecně všichni *komplementáři*, avšak i zde se uplatní výjimky zmíněné u veřejné obchodní společnosti (§ 125 odst. 1 ZOK). Statutárním orgánem společnosti s ručením omezeným je jeden nebo více *jednatelů*, kteří eventuálně mohou tvořit kolektivní orgán (§ 194 ZOK). V případě akciové společnosti závisí určení statutárního orgánu na formě tzv. vnitřní struktury společnosti, dle které se rozlišuje monistický a dualistický model vnitřní struktury akciové společnosti (srov. § 396 ZOK). V případě dualistického modelu je statutárním orgánem *představenstvo* (§ 435

¹³⁶ Tak ostatně činí i všechny aktuální komentáře k ustanovení § 8 TOPO. Viz ŠÁMAL, Pavel a Jan DĚDIČ. Komentář k § 8. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRIVNA a kol., op. cit. sub 8, s. 193 a násl.; FENYK, SMEJKAL, BÍLÁ, op. cit. sub 11, s. 40 a násl.; JELÍNEK, Jiří. Komentář k § 8. In: JELÍNEK, HERCZEG, op. cit. sub 7, s. 71 a násl.; či FOREJT, HABARTA, TREŠLOVÁ, op. cit. sub 7, s. 71 a násl.

¹³⁷ Například dle § 8 ZoB nebo § 154 ZISIF.

odst. 1 ZOK), u monistického modelu je statutárním orgánem *statutární ředitel* (§ 463 odst. 1 ZOK), který může být zároveň předsedou správní rady. Co se týče družstva, platí i zde dvojí úprava vnitřní struktury, kdy se rozlišuje mezi tzv. malým a velkým družstvem. V případě velkého družstva je statutárním orgánem *představenstvo* (§ 705 ZOK); u malého družstva jím je *předseda družstva* (726 odst. 1 ZOK).¹³⁸

Vedle prostého určení statutárního orgánu dle formy právnické osoby je nezbytné rozlišovat jej i co do jeho složení, tj. zda jde ve smyslu § 152 odst. 1 ObčZ o **statutární orgán individuální** (jednočlenný – unipersonální) nebo **kolektivní** (vícečlenný),¹³⁹ případně, zda právnická osoba nemá statutárních orgánů více. Zákonná úprava nejčastěji zavádí možnost volby mezi formou kolektivního a individuálního statutárního orgánu. Takovou úpravu lze nalézt u všech obchodních korporací (ale i v případě spolku, či společenství vlastníků jednotek). V případě osobních společností platí, že statutární orgán je v zásadě kolektivní (tvoří jej všichni *společníci* nebo všichni *komplementáři*), avšak zakladatelské právní jednání počet členů statutárního orgánu může omezit, a to až do té míry, že půjde o orgán individuální. U společnosti s ručením omezeným a evropského hospodářského zájmového sdružení je situace specifická tím, že v zásadě jsou všichni *jednatelé* zároveň statutárními orgány (počet statutárních orgánů společnosti s ručením omezeným je tedy odvislý od počtu jednatelů), ledaže zakladatelské právní jednání určí, že jednatelé tvoří dohromady kolektivní orgán. Co se týče akciové společnosti, evropské společnosti, družstva a evropské družstevní společnosti, uplatní se zde dvojí model, kdy statutárním orgánem je buďto *představenstvo* (kolektivní orgán) nebo *předseda*, případně *statutární ředitel* (unipersonální orgány).

¹³⁸ V případě evropské společnosti platí obdobná úprava jako u domácí akciové společnosti, statutárním orgánem evropského hospodářského zájmového sdružení je *jeden nebo více jednatelů* [srov. článek 20 odst. 1 nařízení Rady (EHS) č. 2137/85 ze dne 25. července 1985 o evropském hospodářském zájmovém sdružení (EHZS)], u evropské družstevní společnosti platí, že určení statutárního orgánu se odvíjí od vnitřní struktury. Jde-li o evropskou družstevní společnost s dualistickým modelem, je jejím statutárním orgánem představenstvo; v případě monistického modelu je statutárním orgánem *generální ředitel* (srov. § 29 odst. 1 zákona č. 307/2006 Sb., o evropské družstevní společnosti, ve znění pozdějších předpisů).

¹³⁹ Dlužno dodat, že v poměrech obchodních korporací platí, že kolektivní orgány si volí svého předsedu, jehož hlas je v případě rovnosti hlasů rozhodující (srov. § 44 odst. 3 ZOK).

Rozlišení, zda jde o právnickou osobu s individuálním či kolektivním statutárním orgánem, popřípadě s více unipersonálními statutárními orgány, má význam jak v rovině právního jednání – zastupování právnické osoby statutárním orgánem, resp. jeho členy, tak i v rovině protiprávních činů. Protože předmětem mého zájmu jsou v této monografii především protiprávní (resp. trestné) činy členů statutárních orgánů, a výklad stran právního jednání omezují pouze na nezbytné minimum (případně jej činím tam, kde je to nutné k pochopení dalších souvislostí), zaměřím se na význam rozlišení mezi **individuálními a kolektivními statutárními orgány ve vazbě na protiprávní činy jejich členů**.

Jak již bylo řečeno, § 167 ObčZ zakotvuje *přičitatelnost protiprávního činu*, kterého se dopustí člen voleného (tedy i statutárního) orgánu právnické osoby při plnění svých úkolů. Je otázkou, zda v rovině soukromého práva může na přičitatelnost takového protiprávního činu právnické osobě mít význam skutečnost, že např. člen představenstva jednal¹⁴⁰ v rozporu s rozhodnutím, na němž se představenstvo v rámci svého jednání usneslo. V tomto případě se dostávám k již dříve (srov. podkapitolu 3.1.1) zmiňované problematice **konfliktu vůlí právnické osoby** [myšleno vůlí právnické osoby odvozené od vůle členů jejích orgánů] **a osoby, která za ni** (ať již v souladu či v rozporu s právem) **jedná navenek**. Jestliže totiž platí, že v rovině soukromého práva není z hlediska přičitatelnosti protiprávní činu případná ‚vůle‘ právnické osoby (tj. vůle členů jejího kolektivního orgánu utvořená na základě hlasování – viz § 156 odst. 1 ObčZ) relevantní, v rovině trestního práva tomu tak dle mého názoru není.

Soudím, že je tomu tak proto, neboť (jak dále rozvádím v podkapitole 3.4) v případě koncepce *vytýkatelnosti* protiprávního činu právnické osobě jde o specifickou koncepci inspirovanou dvěma různými instituty: **zastoupením a přičitatelností**. Právě z této kombinace se pak podává možnost zohlednit existenci onoho konfliktu mezi vůlí právnické osoby a člena jejího statutárního orgánu, kterou jinak v případě ‚běžné‘ soukromoprávní přičitatelnosti

¹⁴⁰ Mám přitom za to, že porušení některého z pravidel jednání za právnickou osobu stanoveného zakladatelským právním jednáním (srov. § 164 odst. 2 ObčZ) v případě protiprávního činu nemá na jeho přičitatelnost právnické osobě žádný vliv. Je tomu tak proto, že zde nejde o právní jednání, nýbrž o protiprávní čin, a proto se pravidla jednání za právnickou osobu v takovém případě zkrátka neuplatní.

vzít v potaz nelze (nebot' jejím cílem je pouze určení subjektu, jemuž se přičítá onen protiprávní čin, potažmo na něj navazující odpovědnostní povinnost). Konstruování vytýkatelnosti protiprávního činu právnické osobě v rovině trestního práva na základě kombinace těchto dvou institutů [kdy navíc trestněprávní přičitatelnost (*stricto sensu*) má odlišnou podobu než její soukromoprávní příbuzná] totiž dle mého **umožňuje identifikovat** (z hlediska přičitatelnosti jinak irelevantní) **skutečnost, že vůle zástupce** (člena statutárního orgánu), **nemusí být v souladu s vůlí zastoupené právnické osoby**.

Je otázkou, zda shora uvedené závěry jsou s to zabránit vzniku případné trestní odpovědnosti právnické osoby za takový protiprávní čin, když k jeho přičtení (půjde-li zároveň o trestný čin ve smyslu § 7 TOPO) dochází v případě člena jejího statutárního orgánu zásadně *bez dalšího* [srov. § 8 odst. 2 písm. a) TOPO]. V tomto směru se dle mého názoru nabízí dvě řešení, která umožňují onen konflikt zohlednit. První z nich vychází z automatické přičitatelnosti (*stricto sensu*) a možné excesy je s to vyloučit až na základě pravidla obsaženého v **§ 8 odst. 5 TOPO**, kteréžto je chápáno jako další z podmínek *přičitatelnosti stricto sensu* takového protiprávního činu právnické osobě. Naopak druhé, mnou navrhované, řešení umožňuje zohlednit existující konflikt vůlí (resp. zavinění) již v rámci přičitatelnosti [*stricto sensu*] podle § 8 odst. 2 písm. a) TOPO, a to v rovině **'zavinění' právnické osoby**.¹⁴¹ Obě řešení přitom umožňují dovodit závěr, že takový protiprávní čin lze považovat za *exces* člena statutárního orgánu, který nemůže představovat základ trestného činu právnické osoby.¹⁴²

Rozlišení mezi jednočlenným a kolektivním statutárním orgánem právnické osoby tedy má z hlediska její trestní odpovědnosti naprosto *kruciólní význam*. Pouze v případě kolektivního statutárního orgánu právnické osoby (a navíc jen tam, kde tento učinil dílčí rozhodnutí, od něž se 'odpadnuvší' člen tohoto orgánu svým protiprávním činem posléze odchýlil) totiž je možné to, co do účinnosti novely TOPO provedené zákonem č. 183/2016 Sb., možné nebylo. Tedy *nevývodit trestní odpovědnost právnické osoby i v případech, kdy se protiprávního činu* (v intencích návětí § 8 odst. 1 TOPO) *dopustil člen jejího statutárního orgánu*.

¹⁴¹ K tomu srov. blíže výklad v podkapitolách 3.4.4 a 5.3.

¹⁴² Jak bude podrobně vysvětleno níže, mám zde ale na mysli jiný exces, než případ protiprávního činu spáchaného na úkor právnické osoby (v podrobnostech viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. listopadu 2015, sp. zn. 8 Tdo 627/2015, či ze dne 31. ledna 2017, sp. zn. 4 Tdo 1681/2016); Blíže srov. také ČEP, op. cit. sub 24, s. 198–199.

Zdůrazňuji však, že shora nastíněná úvaha má význam *toliko v případě kolektivního orgánu právnické osoby*, a tam, kde tento orgán o určité záležitosti právnické osoby rozhodoval. V situaci jednočlenných statutárních orgánů, anebo více jednočlenných statutárních orgánů (tj. u společnosti s ručením omezeným, neurčí-li její společenská smlouva, že více jejích jednatelů tvoří kolektivní statutární orgán) totiž platí, že konflikt mezi ‚vůlí‘ právnické osoby a ‚vůlí‘ jejího zástupce – člena statutárního orgánu – projevenou navenek, zřejmě není možný, když je to jen a pouze tento jediný člen statutárního orgánu, který ‚vůlí‘ právnické osoby nahrazuje.¹⁴³

Nyní nabízím stručné shrnutí **stěžejních** závěrů této podkapitoly. Předně platí, že statutární orgán představuje nejvýznamnější orgán právnické osoby, jehož postavení je z hlediska fungování právnické osoby dovnitř i navenek nenahraditelné (vypůjčím-li si antropomorfizaci *E. Tilsche, jde o mozek, srdce i ruce právnické osoby v jednom*) [srov. pozn. pod čarou č. 128]. Tuto roli zohledňuje v rovině kolektivního trestního práva § 8 odst. 1 písm. a) TOPO, který statutární orgán staví na první místo v rámci vymezení okruhu osob, jejichž protiprávní čin může představovat základ trestného činu právnické osoby. Z hlediska kolektivního trestního práva je pak nutné rozlišovat nejen konkrétní podobu statutárního orgánu té které právnické osoby, ale především jeho *složení* (tj. zda jde o jednočlenný či kolektivní orgán). Uvedené má totiž dle mého názoru zásadní význam tam, kde protiprávní čin člena statutárního orgánu představuje vybočení z ‚vůle‘ právnické osoby zformované na základě rozhodování jejího kolektivního orgánu (*konflikt vůlí*). Právě (a zřejmě pouze) v případě takového konfliktu je totiž *možné, aby protiprávní čin člena statutárního orgánu právnické osoby nezbytně nevedl k automatickému vzniku její trestní odpovědnosti*.

3.3 Člen statutárního orgánu právnické osoby

V předchozích podkapitolách jsem se zabýval pojmem právnické osoby a statutárního orgánu, kteréžto jsem podrobil kritické analýze (mimo jiné) i ve světle jejich trestněprávních konotací. V této podkapitole se zaměřím na další – jak je zřejmé již z hlediska názvu této monografie – esenciální pojem: člena statutárního orgánu právnické osoby.

¹⁴³ Jinými slovy tato není utvářena v důsledku rozhodování daného kolektivního orgánu.

Již na úvod považuji za potřebné vysvětlit, zda má praktický význam **rozlišovat mezi pojmy statutárního orgánu a jeho člena** [činí tak totiž přinejmenším § 8 odst. 1 písm. a) TOPO]. Jak ustanovení § 164 odst. 1 ObčZ, upravující generální zástupčí oprávnění členů statutárního orgánu, tak § 167 ObčZ, zakotvující delikt ní odpovědnost právnické osoby na základě jí přičitatelného protiprávního činu, totiž mezi statutárním orgánem a jeho členy žádné distinkce nečiní (resp. obě ustanovení hovoří o členech orgánu). P. Čech a P. Šuk v tomto směru připomínají důvodovou zprávu k ObčZ, dle které tento zákon zjednodušuje dosavadní terminologii rozlišující mezi statutárním orgánem nebo jeho členem, kdy i individuální orgán má jediného člena. Proto v rovině soukromého práva postačuje užívat pojmu člen statutárního orgánu, namísto dřívějšího obsírného spojení.¹⁴⁴ Otázkou, která se zákonitě nabízí, je, zda tomu v rovině kolektivního trestního práva není jinak, a pokud ano, proč.

Z komentářové literatury, která se touto (ryze teoretickou) otázkou zabývá, lze rovněž vysledovat, že v podmínkách ObčZ není rozlišováno mezi jedním statuárního orgánu a jeho člena. Právnickou osobu tedy zastupuje pouze člen statutárního orgánu, nikoliv *statutární orgán nebo jeho člen*.¹⁴⁵ Co z toho však plyne pro potřeby aplikace § 8 odst. 1 písm. a) TOPO? Zřejmě pouze to, že dikce § 8 odst. 1 písm. a) TOPO odpovídá době svého přijetí a koncepci jednání právnických osob obsažené v ObčZ 1964 a ObchZ. Proto mám za to, že slova „*statutární orgán nebo*“ v § 8 odst. 1 písm. a) TOPO představují zřejmě *obsoletní trestněprávní normu*, a ať už jde o unipersonální, anebo kolektivní statutární orgánu, pro potřeby aplikace § 8 odst. 1 písm. a) TOPO postačuje užití pojmu „člena statutárního orgánu“.¹⁴⁶ Jinými slovy

¹⁴⁴ Tj. statutární orgán nebo člen statutárního orgánu. Viz ČECH, ŠUK, op. cit. sub 53, s. 106; Obdobně viz také LASÁK, Jan. Komentář k § 164. In: LAVICKÝ a kol., op. cit. sub 35, s. 783; K tomu srov. dikci § 8 odst. 1 písm. a) TOPO.

¹⁴⁵ Srov. ŠÁMAL, Pavel a Jan DĚDIČ. Komentář k § 8. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRIVNA a kol., op. cit. sub 19, s. 196; Obdobně též ŠÁMAL, Pavel a Jan DĚDIČ. Komentář k § 8. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRIVNA a kol., op. cit. sub 8, s. 197.

¹⁴⁶ Opačný závěr se dle P. Šámala a J. Dědiče uplatnil za účinnosti ObčZ 1964 a ObchZ, kdy platilo, že „*jednáním statutárního orgánu ve smyslu § 8 odst. 1 písm. a) je jednání fyzické osoby, která je jediným členem statutárního orgánu (individuálním statutárním orgánem) dané právnické osoby, nebo jednání fyzické osoby, která zastupuje právnickou osobu, jež vykonává funkci člena individuálního statutárního orgánu. (...) O jednání člena statutárního orgánu ve smyslu § 8 odst. 1 písm. a) [...], jde tehdy, má-li právnická osoba kolektivní statutární orgán.*“ Viz ŠÁMAL, Pavel a Jan DĚDIČ. Komentář k § 8. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRIVNA a kol., op. cit. sub 8, s. 194 a 196.

z praktického hlediska nemá význam rozlišování mezi pojmy ‚statutárního orgánu‘ a ‚členem statutárního orgánu‘ ve smyslu § 8 odst. 1 TOPO, když i v případě unipersonálního statutárního orgánu platí, že tento má svého (byť jediného) člena.

3.3.1 Určení konkrétního člena statutárního orgánu právnické osoby

Samotné *určení konkrétní osoby člena statutárního orgánu* určité právnické osoby nemusí být zcela jednoduché. Předně je třeba si vyjasnit, zda máme co do činění s individuálním, kolektivním, anebo více individuálními statutárními orgány. Dále je třeba mít na paměti, že členem statutárního orgánu může být (obecně) jak osoba fyzická, tak i *jiná osoba právnická* (§ 154 ObčZ; tzv. corporate director), ledaže *lex specialis* nestanoví jinak (takovým speciálním ustanovením je kupř. § 463 odst. 2 ZOK ve vztahu ke statutárnímu řediteli akciové společnosti s monistickým modelem).¹⁴⁷

V případě člena statutárního orgánu – **právnické osoby** – pak platí, že je nezbytné, aby tato *zmocnila* ke svému zastoupení ve statutárním orgánu fyzickou osobu.¹⁴⁸ Neučiní-li tak, zastupuje ji člen jejího vlastního statutárního orgánu. Na osobu zmocněnce právnické osoby ve statutárním orgánu jiné právnické osoby přitom dopadají stejné požadavky jako na kteroukoliv osobu, která má vykonávat funkci člena statutárního orgánu právnické osoby. V případě, že osoba zmocněnce nesplňuje tyto požadavky, hledí se na něj, jako by zmocněn nebyl.¹⁴⁹ Stejně tak platí, že pokud zmocněnec přestane splňovat požadavky na výkon funkce člena statutárního orgánu, zaniká k takovému okamžiku i jeho zmocnění (např. omezením svéprávnosti, prohlášení konkursu na majetek takové osoby).¹⁵⁰ Již z tohoto nepatrného exkurzu je zřejmé, že *právnická osoba jako člen statutárního orgánu* s sebou

¹⁴⁷ Vedle toho však srovnej úpravu dle § 154 odst. 5 ZISIF, který takové pravidlo v poměrech akciové společnosti s proměnným základním kapitálem relativizuje.

¹⁴⁸ J. Lasák zde připomíná, že byt' se zástupce právnické osoby zapisuje do příslušného veřejného rejstříku právnických osob, platí, že zápis sám má povahu toliko deklaratorní a zástupce je oprávněn právnickou osobu zastupovat jako ‚člen‘ statutárního orgánu jiné právnické osoby již od okamžiku zmocnění. Viz LASÁK, Jan. Komentář k § 154. In: LAVICKÝ a kol., op. cit. sub 35, s. 800.

¹⁴⁹ Obdobně jako kdyby šlo o člena orgánu právnické osoby – fyzickou osobu. K tomu blíže srov. LASÁK, Jan. Komentář k § 154. In: LAVICKÝ a kol., op. cit. sub 35, s. 803.

¹⁵⁰ K tomu srov. ČECH, ŠUK, op. cit. sub 53, s. 115.

nese řadu obtíží, které se zákonitě musí promítnout i v rovině kolektivní trestní odpovědnosti. Pro větší přehlednost však o těchto pojednávám dále v podkapitole 4.1.4, na niž proto čtenáře v tomto směru odkazuji.

Je-li členem statutárního orgánu právnické osoby *osoba fyzická*,¹⁵¹ je nezbytné – stejně jako je-li jím osoba právnická – zkoumat, zda tato osoba skutečně v době spáchání zájmového protiprávního činu *byla* členem statutárního orgánu dané právnické osoby,¹⁵² tedy zda splňovala podmínky pro výkon funkce, zda ke vzniku výkonu funkce skutečně došlo a zda eventuálně v mezidobí výkon její funkce nezanikl.

3.3.2 Požadavky na výkon funkce člena statutárního orgánu

Prvotním předpokladem pro výkon funkce člena (obecně jakéhokoli voleného) orgánu právnické osoby je *svéprávnost fyzické osoby* (§ 152 odst. 2 ObčZ; se zásadní výjimkou uvedenou v odstavci 3 téhož ustanovení, která se u obchodních korporací uplatní zcela výjimečně).¹⁵³ Zde je třeba upozornit na skutečnost, že plně svéprávnou se fyzická osoba stává obecně zletilostí (§ 30 odst. 1 ObčZ), avšak může se jí stát i přiznáním svéprávnosti nebo uzavřením manželství (§ 30 odst. 2 ObčZ). V posledních dvou případech se tak členem statutárního orgánu může stát (za podmínek stanovených v § 37 ObčZ a § 672 odst. 2 ObčZ) i fyzická osoba starší šestnácti let nebo osoba s omezenou svéprávností, avšak současně platí, že je tak možné pouze za splnění podmínky dle § 152 odst. 3 ObčZ.¹⁵⁴ Promítnu-li tyto poznatky do roviny trestního práva, pak je zřejmé, že *kvalifikovanou osobu* ve smyslu § 8 odst. 1 písm. a) TOPO *může být i mladistvý* ve smyslu § 2 odst. 1 písm. c) ZSM.

Dalším (a značně specifickým) předpokladem pro výkon funkce člena voleného orgánu právnické osoby je skutečnost, že v případě, kdy byl osvědčen úpadek osoby, která se tímto má stát, *oznámí* tato osoba uvedenou skutečnost

¹⁵¹ Například § 8 odst. 9 ZoB jasně stanoví, že členem statutárního orgánu banky může být pouze fyzická osoba.

¹⁵² Tj. v době spáchání protiprávního činu, o jehož vytknutí právnické osobě jde. Obdobně srov. ŠÁMAL, Pavel a Jan DĚDIČ. Komentář k § 8. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRÍVNA a kol., op. cit. sub 19, s. 195.

¹⁵³ Viz ČECH, P., ŠUK., op. cit. sub 53, s. 121.

¹⁵⁴ K tomu blíže viz LASÁK, J. Komentář k § 152. In: LAVICKÝ a kol., op. cit. sub 35, s. 786–787.

tomu, kdo ji do funkce povolává (§ 153 ObčZ; tzv. *notifikační povinnost*), ledaže od končení insolvenčního řízení uplynuly alespoň tři roky. Nesplnění této podmínky však má za následek ‚pouze‘ oprávnění každého, kdo na tom má právní zájem, domáhat se odvolání člena orgánu právnické osoby soudem. Na samotný výkon funkce člena orgánu právnické osoby (jeho existence) tedy nemá přímý vliv.¹⁵⁵

U některých právnických osob se lze dále setkat i s tzv. *inkompatibilitou*, tj. neslučitelností některé z funkcí v jiném orgánu právnické osoby s funkcí člena statutárního orgánu. Taková úprava platí např. u správní rady nadace (§ 363 ObčZ) nebo ředitele ústavu (§ 408 odst. 2 ObčZ). U kapitálových společností a družstev platí neslučitelnost funkcí člena dozorčí rady (popřípadě správní rady nebo kontrolní komise) a člena statutárního orgánu.

V případě obchodních korporací¹⁵⁶ navíc platí, že osoba, která se má stát členem některého z jejich orgánů musí být *bezúhonná* ve smyslu § 6 odst. 2 ŽivZ (viz § 46 odst. 1 ZOK). Za bezúhonného se dle uvedeného ustanovení nepovažuje ten, kdo byl pravomocně odsouzen pro úmyslně spáchaný trestný čin, jestliže byl takový trestný čin spáchán v souvislosti s podnikáním, anebo s předmětem podnikání, o který osoba žádá či jej ohlašuje (ledaže se na takovou osobu hledí, jako by nebyla odsouzena). Uvedená podmínka se uplatní jak ve vztahu k fyzické osobě, tak i vůči právnické osobě, jestliže by měla být členem orgánu jiné obchodní korporace (§ 154 ObčZ).

Další podmínkou dle § 46 odst. 1 ZOK – vztahující se toliko na členy orgánů obchodních korporací – je *absence některé překážky provozování živnosti* ve smyslu § 8 ŽivZ. Takovou překážkou může být skutečnost, že na majetek fyzické nebo právnické osoby byl prohlášen *konkurs*. V případě, že byl konkurs zrušen proto, že majetek takové osoby byl zcela nepostačující pro uspokojení věřitelů, trvá tato překážka po dobu tří let od právní moci takového rozhodnutí. V ostatních případech daná překážka trvá do právní moci rozhodnutí o zrušení konkursu. Další překážkou provozování živnosti je soudem nebo správním orgánem uložený *trest*, případně *sankce* spočívající v *zákazu činnosti* týkající se provozování živnosti v oboru nebo v příbuzném oboru po dobu

¹⁵⁵ V případě obchodních korporací je notifikační povinnost obsažena v ustanovení § 46 odst. 2 ZOK.

¹⁵⁶ Ustanovení § 9 ZoB však stanoví i další podmínky.

trvání tohoto zákazu. Konečně poslední překážku představuje *zrušení živnostenského oprávnění* pro závažní porušování podmínek živnosti (k tomu srov. § 8 odst. 6 ŽivZ).

Poslední podmínkou, která se vztahuje výlučně na členy statutárního orgánu obchodní korporace, je *absence rozhodnutí soudu o diskvalifikaci*. Diskvalifikace¹⁵⁷ představuje rozhodnutí soudu o vyloučení fyzické nebo právnické osoby z výkonu funkce člena statutárního orgánu obchodní korporace proto, že její výkon funkce vedl k úpadku obchodní korporace (§ 64 odst. 1 ZOK), případně – stala-li se osoba členem statutárního orgánu obchodní korporace po zahájení insolvenčního řízení – proto, že svým jednáním zřejmě přispěla ke snížení majetkové podstaty a k poškození věřitelů. Třetím důvodem diskvalifikace je opakované a závažné porušování péče řádného hospodáře (ev. jiného standardu výkonu funkce) po dobu posledních tří let (§ 65 ZOK). Taková osoba může být z výkonu funkce člena statutárního orgánu obchodní korporace vyloučena na 3 roky, případně (§ 67 ZOK) až na 10 let.

Následek nesplnění některé ze shora popsanych podmínek je, že na povolání osoby do funkce člena (statutárního) orgánu se *hledí, jako by se nestalo* (§ 155 odst. 1 ObčZ a § 45 ZOK).¹⁵⁸ V případě, že ke vzniku funkce mělo dojít určením prvních členů statutárního orgánu právnické osoby v zakladatelském právním jednání, jde zřejmě rovněž o *fikci nepřijetí rozhodnutí orgánu právnické osoby*, a to za použití § 155 odst. 1 ObčZ.¹⁵⁹ Obdobnou úpravu lze nalézt v § 245 ObčZ a § 45 odst. 1 ZOK. Jako příklad lze uvést rozhodnutí o volbě či odvolání členů představenstva akciové společnosti její valnou hromadou, ačkoliv dle stanov takové rozhodnutí přísluší dozorčí radě [srov. § 421 odst. 2 písm. e) ZOK]. Důsledkem zmíněných

¹⁵⁷ Podrobněji viz ALEXANDER, Juraj. Komentář k § 63. In: LASÁK, POKORNÁ, ČÁP, DOLEŽIL a kol., op. cit. sub 116, s. 556 a násl., či ŠUK, Petr. Komentář k § 63. In: ŠTENGLOVÁ, HAVEL, CILEČEK, KUHN, ŠUK, op. cit. sub 50, s. 185 a násl.

¹⁵⁸ Jinými slovy takové povolání do funkce nezakládá žádné právní účinky, a to bez nutnosti soudní deklarace takového faktického stavu. Viz PATĚK, Daniel. In: ČERNÁ, ŠTENGLOVÁ, PELIKÁNOVÁ a kol., op. cit. sub 51, s. 163.

¹⁵⁹ Ačkoliv v tomto případě nejde o rozhodnutí orgánu právnické osoby, nýbrž o zakladatelské právní jednání, mám za to, že zde nejde o *zdanlivé právní jednání*, k němuž se *ex lege* nepřihlíží (§ 554 ObčZ), nýbrž situaci, na níž dopadá § 155 ObčZ. V opačném případě by totiž docházelo k nedůvodnému štěpení právních následků povolání osob do funkce člena orgánu právnické osoby. Nicméně svůj závěr nepovažuji za rigidní, neboť jde o otázku výsostně civilistickou.

ustanovení pak je, že na takové rozhodnutí se *ergo* hledí, jako by nikdy nebylo přijato, tzn. že nezakládá právní následky (dané osoby se tak buďto nikdy *de iure* nestaly členy představenstva, anebo jím naopak být nepřestaly).¹⁶⁰ Závěr o tom, zda se na dané rozhodnutí hledí, jako by nebylo přijato, lze učinit i v jiném soudním řízení, *včetně řízení trestního*. Jde tedy o otázku předběžnou ve smyslu § 9 TrŘ.

Na tomto místě považuji za nezbytné stran **trestněprávních konotací** shora rozvedeného výkladu učinit drobnou poznámku. Ačkoliv nastíněné otázky požadavků na výkon funkce člena statutárního orgánu a překážky jejího vzniku, jakož i jejich právní důsledky, představují v mnoha ohledech určitou výzvu, *z hlediska dovození trestní odpovědnosti právnické osoby v praxi nepředstavují* (k tomu blíže srov. podkapitolu 4.1) *zásadní problém*. Je tomu tak proto, neboť na dané případy dopadá pravidlo obsažené v § 8 odst. 4 písm. c) TOPO.¹⁶¹ Platí tedy, že jakkoliv jsou *požadavky na výkon funkce* člena statutárního orgánu, popřípadě následky spojené s jejich nedodržením či jinými vadami v procesu ustavení dané osoby do takové funkce, výsostně relevantní z pohledu práva soukromého, v rovině kolektivní trestní odpovědnosti nemají praktický význam.

3.3.3 Vznik funkce člena statutárního orgánu

Splněním všech shora naznačených předpokladů vzniká funkce člena statutárního orgánu. Základní způsoby vzniku funkce jsou: *určení prvních členů statutárního orgánu v zakladatelském právním jednání, volba člena statutárního orgánu příslušným orgánem právnické osoby, kooptace, náhradnictví a v neposlední řadě jmenování členem statutárního orgánu soudem*.¹⁶²

Určení prvních členů statutárního orgánu v zakladatelském právním jednání je esenciální náležitostí zakladatelského právního jednání (§ 123 odst. 1 ObčZ) a uplatní se pro všechny formy právnických osob bez rozdílu. Ze zakladatelského právního jednání, jež se povinně uveřejňuje ve sbírce listin [§ 66 písm. a) VeřRej], lze proto snadno seznat první členy statutárního orgánu. Den vzniku funkce se v tomto případě shoduje se *dnem vzniku právnické osoby*,

¹⁶⁰ Srov. ČECH, ŠUK, op. cit. sub 53, s. 349–350.

¹⁶¹ Srov. podrobněji ŠÁMAL, Pavel a Jan DĚDIČ. Komentář k § 8. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRIVNA a kol., op. cit. sub 19, s. 226–227.

¹⁶² Srov. ČECH, ŠUK, op. cit. sub 53, s. 124–131.

tj. dnem jejího zápisu do příslušného rejstříku právnických osob (např. spolkového rejstříku, nadačního rejstříku, obchodního rejstříku nebo rejstříku obecně prospěšných společností) [§ 126 odst. 1 ObčZ].¹⁶³ Účinky zápisu člena statutárního orgánu do příslušného veřejného rejstříku jsou tedy *konstitutivní* (naopak u ostatních způsobů vzniku funkce má zápis takové osoby do daného veřejného rejstříku toliko *deklaratorní* charakter – žádné právní účinky se z hlediska vzniku funkce tedy s tímto okamžikem nespojují).

Za zmínku na tomto místě jistě stojí již zmíněný institut *fikce zápisu* podle § 98 VeřRej, z něhož se podává, že *ke vzniku funkce člena statutárního orgánu může dojít i na základě fikce zápisu* dané právnické osoby do příslušného veřejného rejstříku, tj. *ke dni následujícímu po uplynutí pátého pracovního dne následujícího po dni podání návrhu na zápis dané právnické osoby do příslušného rejstříku právnických osob*. Taková skutečnosti přitom nemusí být z příslušného veřejného rejstříku ihned patrná, když podle § 98 odst. 2 VeřRej má rejstříkový soud na promítnutí daného zápisu do příslušného veřejného rejstříku další 2 pracovní dny.

V případě vzniku funkce člena statutárního orgánu právnické osoby na základě **volby**¹⁶⁴ platí, že takový způsob vzniku funkce je vyloučen u osobních společností, neboť se členstvím ve statutárním orgánu je obligatorně spjata i osobní účast v těchto osobních společnostech (pro úplnost je třeba dodat, že § 630 ZOK stanoví podmínku členství v družstvu jako podmínku členství v orgánu družstva také, avšak volba zde vyloučena není). Co se týče samotné volby, platí, že členy statutárního orgánu obvykle volí nejvyšší orgán společnosti (členská schůze, valná hromada), případně kontrolní orgán (dozorčí rada, správní rada). Výjimku v tomto směru představuje § 365 odst. 1 ObčZ, podle kterého členy správní rady nadace volí a odvolává sama správní rada, a § 409 odst. 1 ObčZ, dle něhož členy správní rady ústavu volí a odvolává (zásadně) zakladatel. *Okamžikem vzniku funkce* člena statutárního orgánu je v takovémto případě den přijetí rozhodnutí příslušného orgánu, který takovou osobu zvolil, případně pozdější den uvedený

¹⁶³ Zde se sluší dodat, že za člena statutárního orgánu ve smyslu § 8 odst. 1 písm. a) ve spojení s § 8 odst. 4 písm. a) TOPO, je třeba považovat i osobu uvedenou jako člena statutárního orgánu vznikající právnické osoby v jejím zakladatelském právním jednání. Blíže srov. výklad v podkapitole 3.1.3.

¹⁶⁴ V případě jednočlenné kapitálové obchodní společnosti samozřejmě nelze hovořit o volbě, neboť jediný člen nejvyššího orgánu o povolání určité osoby do funkce člena orgánu této kapitálové společnosti rozhoduje sám (a tedy takovou osobu do funkce *jmenuje*).

v usnesení příslušného orgánu. Vedle samotné volby je nezbytný i souhlas zvolené osoby.¹⁶⁵ Den vzniku funkce lze seznat z příslušného veřejného rejstříku, neboť tento údaj se do něj povinně zapisuje [§ 25 odst. 1 písm. g) VeřRej], anebo ze samotného zápisu o jednání valné hromady.

Co se týče vzniku funkce člena statutárního orgánu **koopací**, platí, že jde o zvláštní způsob vzniku funkce, který musí výslovně vyplývat ze zakladatelského právního jednání (vyjma spolku, kde naopak stanovy mohou tento postup vyloučit – viz § 246 odst. 2 ObčZ). Jeho podstata spočívá v tom, že členové statutárního orgánu mohou sami jmenovat chybějící členy tohoto orgánu za předpokladu, že počet členů statutárního orgánu neklesne pod polovinu (srov. § 444 odst. 1, § 194 odst. 2 a § 714 ZOK). I zde platí, že *okamžikem vzniku funkce* člena statutárního orgánu je den přijetí rozhodnutí, potažmo pozdější den jím stanovený. I tento údaj lze zjistit z příslušného veřejného rejstříku, popřípadě z příslušného rozhodnutí statutárního orgánu, ev. zápisu z jeho jednání.

Stran **náhradnictví** platí, že zakladatelské právní jednání může zakotvit možnost volby náhradníků za členy statutárního orgánu, kteří do funkce nastoupí na uvolněné místo v případě zániku funkce některého ze členů statutárního orgánu (§ 444 odst. 2, § 194 odst. 2 a § 714 ZOK). V takovém případě náhradníky volí valná hromada nebo členská schůze, přičemž z jejího usnesení musí být zřejmé i *pořadí*, v jakém náhradníci nastupují na uvolněná místa, případně určení, *za kterého konkrétního člena statutárního orgánu náhradník nastupuje*.¹⁶⁶ Co se týče určení *okamžiku vzniku funkce* člena statutárního orgánu, platí, že k němu dochází den následující po dni zániku funkce člena statutárního orgánu, na jehož místo náhradník nastupuje.¹⁶⁷ Samozřejmým předpokladem náhradnictví je souhlas dané osoby.

Posledním způsobem vzniku funkce člena statutárního orgánu právnické osoby je jeho **jmenování soudem**. Tento způsob vzniku funkce člena statutárního orgánu představuje *ultima ratio*, neboť jde o zásah do vnitřních

¹⁶⁵ ČECH, ŠUK, op. cit. sub 53, s. 126.

¹⁶⁶ Ibid., s. 127.

¹⁶⁷ Ibid. Uvedení autoři tak činí s odkazem na § 601 odst. 1 ObčZ podle něhož „zaniká-li právo v určitý den, zanikne koncem tohoto dne“, tedy zaniká-li funkce předchozího člena statutárního orgánu, zaniká koncem dne a vznik funkce náhradního člena statutárního orgánu přichází s počátkem následujícího dne.

poměřů právnické osoby. V případě právnických osob, u kterých nebudou v zakladatelském právním jednání upraveny instituty kooptace či náhradnictví, přichází takový způsob vzniku funkce člena statutárního orgánu v úvahu tehdy, jestliže statutární orgán právnické osoby nemá dostatečný počet členů potřebný k rozhodování (§ 165 odst. 1 ObčZ). U akciové společnosti se navíc uplatní ustanovení § 443 ZOK, podle které má příslušný orgán – tj. valná hromada nebo dozorčí, popřípadě správní, rada – na volbu nového člena statutárního orgánu dva měsíce. Teprve poté, a jen jestliže takový stav brání statutárnímu orgánu plnit jeho funkce, může soud na návrh osoby, která na tom má právní zájem (např. společník nebo akcionář) jmenovat chybějícího člena statutárního orgánu. U společnosti s ručením omezeným činí taková lhůta jeden měsíc (§ 198 odst. 1 ZOK) a v případě družstva je stanoveno, že tak musí učinit nejbližší členská schůze (§ 713 ZOK). *Okamžik vzniku funkce* člena statutárního orgánu určí ve svém rozhodnutí soud.

Po tomto (opravdu) stručném přehledu způsobů vzniku funkce člena statutárního orgánu považuji za nezbytné poukázat na **dílčí trestněprávní souvislosti**, neboť v opačném případě by podaný výklad mohl působit jako samoučelný. V předchozí části textu zabývající se Požadavky na výkon funkce člena statutárního orgánu jsem poukázal na význam § 8 odst. 4 písm. c) TOPO v případech zdánlivosti právního jednání či např. fikce nepřijetí rozhodnutí orgánu právnické osoby, na něž se vznik funkce člena statutárního orgánu váže. Je třeba říci, že dané ustanovení má význam všude tam, kde ke vzniku funkce člena statutárního orgánu *de facto* došlo, avšak *de iure (privatae)* zde existuje taková **překážka, která vzniku funkce brání**. V případech řádného vzniku funkce člena statutárního orgánu je však situace odlišná. Z hlediska posouzení, zda v konkrétním případě vůbec mohlo dojít ke vzniku trestní odpovědnosti právnické osoby, je totiž nezbytné zjistit, zda daná osoba v rozhodné době **skutečně byla členem statutárního orgánu** právnické osoby, tedy zda její funkce v dané době trvala [až na výjimku na kterou dopadá § 8 odst. 4 písm. a) TOPO]. V opačném případě (což blíže rozvádím v podkapitole 4.1.3) mám za to, že takový ‘člen statutárního orgánu’ *kvalifikovanou osobou* ve smyslu § 8 odst. 1 písm. a) TOPO *být nemůže*.

3.3.4 Zánik funkce člena statutárního orgánu

Obdobný význam, jako má pro trestní odpovědnost právnické osoby vznik funkce jejího člena statutárního orgánu (a zvláště pak určení jeho přesného okamžiku), má i zánik této funkce. Stejně jako v předchozí části textu se i zde zabýváme funkcí člena statutárního orgánu, *kteřá není nijak právně „žadavá“* (tj. právní jednání, které k jejímu vzniku, a zde tedy i zániku, vedlo, není zdánlivé, resp. stížené fikcí nepřijetí ve smyslu § 155 odst. 1 ObčZ, případně rozhodnutí např. o odvolání z funkce člena statutárního orgánu není stíženo fikcí nepřijetí). Nejčastějšími důvody zániku funkce člena statutárního orgánu jsou následující: *dohoda, uplynutí funkčního období, odvolání z funkce, odstoupení z funkce, vyloučení z funkce, smrt člena statutárního orgánu, volba nového člena statutárního orgánu a pozhýbtí způsobilosti pro výkon funkce.*¹⁶⁸

Dohodou může výkon funkce člena statutárního orgánu zaniknout v případě osobních společností, neboť zde jsou (při defaultním nastavení) jejím statutárním orgánem všichni společníci. Pokud má některý ze společníků pozbýt funkci člena statutárního orgánu, musí u osobní společnosti dojít ke změně společenské smlouvy dohodou všech společníků (§ 99 odst. 1 ZOK). *Den zániku výkonu funkce* bude v takovém případě dnem přijetí takové změny společenské smlouvy, anebo jiný den zde stanovený. U kapitálových společností tedy tento způsob zániku funkce nepřipadá v úvahu.

Doba výkonu funkce člena statutárního orgánu je limitována zákonem nebo stanovami. Tak v případě členů statutárního orgánu spolku, nadace a nadačního fondu činí funkční období pět let (§ 246 odst. 1, § 364 ObčZ). U statutárních orgánů osobních společností je z povahy věci určení funkčního období *vyloučeno*. V případě jednatelů společností s ručením omezeným a členů představenstva družstva naopak žádné zákonné omezení funkčního období stanoveno není, což však nevylučuje, aby tak učinila společenská smlouva.¹⁶⁹ Naopak u členů představenstva a statutárního ředitele akciové

¹⁶⁸ V podrobnostech viz ČECH, ŠUK, op. cit. sub 53, s. 131 a násl.

¹⁶⁹ POKORNÁ, Jarmila. Společnost s ručením omezeným. In: ELIÁŠ, POKORNÁ, DVORÁK, op. cit. sub 86, s. 232; ČECH, ŠUK, op. cit. sub 53, s. 132.

Co se týče členů představenstva družstva tak omezení funkčního období nemá smysl, neboť povětšinou nejde o „profesionální členy orgánu právnické osoby“, kteří svoji funkci vykonávají za odměnu, ale o členy družstva, kteří tak činí spíše proto, že často není, kdo jiný by onu činnost (nadto za podstatně nižší odměnu, než jaká je u členů orgánů kapitálových společností) vykonával.

společnosti platí, že nestanoví-li stanovy nebo smlouva o výkonu funkce jinak, je délka jejich funkčního období *jeden rok* (§ 439 odst. 3 a § 456 odst. 1 ZOK). *Okamžikem zániku funkce* je v souladu s pravidly pro počítání času dle § 601 odst. 1 ObčZ konec posledního dne funkčního období.

Speciální je v tomto ohledu *dobu výkonu funkce kooptovaného člena* statutárního orgánu právnické osoby. Jeho funkce *zaniká dnem*, kdy se koná nejbližší valná hromada či členská chůze.¹⁷⁰ Funkční období končí buďto dnem konání členské schůze nebo valné hromady, která mohla (měla možnost) rozhodnout o volbě nového člena statutárního orgánu, anebo dnem, kdy byl kooptovaný člen statutárního orgánu potvrzen ve své funkci (neboť tím začíná nové funkční období). Zánik funkce (i kooptovaného) člena statutárního orgánu se povinně zapisuje do příslušného veřejného rejstříku právnických osob [§ 25 odst. 1 písm. g) VeřRej].

V případě zániku výkonu funkce člena statutárního orgánu **odvoláním** platí, že o odvolání rozhoduje ten orgán, který danou osobu do funkce zvolil. Samotné odvolání z funkce nastává k okamžiku přijetí rozhodnutí o odvolání, nicméně do příslušného veřejného rejstříku právnických osob se zapisuje *den přijetí daného rozhodnutí*, popřípadě jiný den v takovém rozhodnutí určený. V příslušném rejstříku se pak zapisuje údaj o dni zániku funkce (nikoliv o „dni odvolání z funkce“) dle § 25 odst. 1 písm. g) VeřRej.

Člen statutárního orgánu právnické osoby dále může z výkonu své funkce **odstoupit**. Obecně upravuje odstoupení člena orgánu právnické osoby z výkonu funkce § 160 ObčZ, přičemž v takovém případě jeho funkce zaniká uplynutím dvou měsíců od dojití prohlášení o odstoupení právnické osobě. V případě obchodních korporací platí speciální úprava dle § 59 odst. 5 ZOK. Člen statutárního orgánu tak může ze své funkce odstoupit za podmínek stanovených v zakladatelském právním jednání, potažmo ve smlouvě o výkonu funkce; jinak platí, že odstupující člen oznámí své odstoupení orgánu, který jej zvolil, a jeho *funkce končí uplynutím jednoho měsíce od doručení tohoto oznámení* (není-li na návrh odstupujícího schválen jiný okamžik odstoupení). V případě jediného společníka, který je orgánem rozhodujícím o volbě, se lhůta počítá od doručení oznámení tomuto společníku. Okamžik zániku výkonu funkce se tedy odvíjí od běhu předmětné lhůty, avšak opět platí, že den zániku výkonu funkce se zapisuje do příslušného veřejného rejstříku.

¹⁷⁰ V podrobnostech viz ČECH, ŠUK, op. cit. sub 53, s. 132.

Významným způsobem zániku výkonu funkce je **vytlučení** (tzv. diskvalifikace) za podmínek stanovených § 63 a násl. ZOK.¹⁷¹ O tomto institutu korporátního práva jsem již dříve pojednal, a proto postačí dodat, že *okamžitě zániku výkonu funkce* nastává právní mocí rozhodnutí soudu o vyloučení určité osoby z výkonu funkce člena statutárního orgánu (§ 66 odst. 1 ZOK). Specialitou tohoto institutu je, že ke dni právní moci rozhodnutí zaniká dané osobě funkce člena statutárního orgánu ve všech obchodních korporacích (nikoliv všech právnických osobách!), v nichž k rozhodnému dni takovou funkci zastávala. Zánik funkce je i v tomto případě zapsán do obchodního rejstříku (neboť diskvalifikace přichází v úvahu jen u obchodních korporací). Rozhodnutí o vyloučení je součástí sbírky listin [§ 66 písm. b) VeŘej].

Dalším způsobem zániku funkce člena statutárního orgánu je **smrt**, a to jak smrt fyzické osoby, o kterou jde, tak i „smrt“ právnické osoby, je-li členem statutárního orgánu a zanikla-li *bez právního nástupce*. K tomu je třeba dodat, že v případě *zániku právnické osoby*, která je členem statutárního orgánu, *s právním nástupcem*, se členem statutárního orgánu namísto této právnické osoby *stává její právní nástupce* (obdobně jako bylo zmíněno u náhradnictví, vzniká i zde funkce člena statutárního orgánu v den následující po dni zániku funkce předchozího člena statutárního orgánu, tedy den následující po dni výmazu právnické osoby z obchodního rejstříku). Uvedená úprava se uplatní v případě kapitálových společností a družstev (srov. § 198 odst. 2, § 445 odst. 1 a § 712 odst. 2 ZOK). U ostatních právnických osob se uplatní postup dle § 165 odst. 1 nebo 2 ObčZ.

Funkce člena statutárního orgánu zaniká i **volbou nového člena statutárního orgánu**. Jestliže totiž orgán, kterému přísluší zvolit nového člena statutárního orgánu rozhodne o volbě nového člena, aniž by předtím došlo k zániku funkce stávajícího člena statutárního orgánu (například skončením jeho funkčního období nebo odvoláním z funkce), pak platí, že výkon funkce stávajícího člena statutárního orgánu *zaniká společně se vznikem funkce nového člena statutárního orgánu*.¹⁷²

¹⁷¹ V podrobnostech viz např. POKORNÁ, Jarmila. Vnitřní struktura kapitálových společností. In: POKORNÁ, HOLEJŠOVSKÝ, LASÁK, PEKÁREK a kol., op. cit. sub 94, s. 90–91.

¹⁷² K tomu srov. ČECH, ŠUK, op. cit. sub 53, s. 143.

Posledním důvodem zániku výkonu funkce je **pozbytí způsobilosti pro její výkon**. O předpokladech pro výkon funkce jsem přitom podrobně pojednal shora. Zde platí, že člen statutárního orgánu pozbývá funkci *v okamžiku*, kdy některý z požadavků pro její výkon přestane naplňovat. Příkladem může být o právní moc rozhodnutí soudu o omezení svéprávnosti či právní moc rozsudku, kterým byl člen statutárního orgánu odsouzen pro úmyslný trestný čin spáchaný v souvislosti s předmětem podnikání právnické osoby.

Tak jako vznik funkce člena statutárního orgánu právnické osoby, i jeho zánik se řídí určitou právní úpravou. Z hlediska **trestní odpovědnosti právnické osoby** je proto nezbytné zjištění, zda v době spáchání předmětného protiprávního činu daná osoba **nadále byla** členem statutárního orgánu právnické osoby, či nikoliv. V opačném případě (což opět blíže rozvádím v podkapitole 4.1.3) platí to, co bylo uvedeno stran vzniku funkce člena statutárního orgánu, tedy že takový „člen statutárního orgánu“ *kvalifikovanou osobou* ve smyslu § 8 odst. 1 písm. a) TOPO *být nemůže*.

3.4 Vytykatelnost protiprávního činu právnické osobě¹⁷³

Posledním pojmem, jehož vymezení se věnuji v této kapitole, je **vytykatelnost protiprávního činu právnické osobě** [označovaná nejčastěji též jako **přičitatelnost** (*lato sensu*)]. Tento pojem, resp. právní konstrukci zakotvenou v § 8 TOPO, lze označit za základní kámen celé kolektivní trestněprávní

¹⁷³ Na tomto místě chci poděkovat Janu Provazníkovi za jeho konstruktivní a inspirativní poznámky k dále rozebírané problematice, které pomohly zformovat její konečnou podobu (být tuším, že s leccím, co zde uvádím, nebude stále souhlasit). Zároveň zde považuji za potřebné učinit dílčí terminologickou poznámku. Je totiž otázkou, zda je právnické osobě vytykán (přičítán *lato sensu*) *trestný čin*, anebo *čin protiprávní* (srov. dleci návětí § 8 odst. 1 TOPO). **Užití pojmu trestný čin v tomto směru nepovažuji za zcela přesné**, neboť právnické osobě lze vytykat nejen trestné činy kvalifikovaných osob, ale i jejich činy jinak trestné. Typickým příkladem může být *čin jinak trestný zaměstnance právnické osoby* ve smyslu § 8 odst. 1 písm. d) TOPO, *který v době jeho spáchání nedosáhl věku 15 let* [neplatnost pracovní smlouvy uzavřené s takovým zaměstnancem pro rozpor s kogentním ustanovení § 34 ObčZ zde nebude na překážku vzniku trestní odpovědnosti právnické osoby – viz § 8 odst. 4 písm. c) TOPO], *popřípadě mladistvého* [§ 2 odst. 1 písm. c) ZSM], který v době jeho spáchání nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání (§ 5 odst. 1 ZSM), anebo nepřičetného dospělého pachatele (§ 26 TrZ). Ve všech těchto případech *půjde totiž o čin protiprávní, avšak z důvodu absence některého z obligatorních znaků subjektu trestného činu nepůjde o čin soudně trestný. I přesto však protiprávní (jinak trestný) čin takových kvalifikovaných osob bude vytykatelný právnické osobě* (s ohledem na *zásadu souběžné individuální a kolektivní trestní odpovědnosti* – viz § 9 odst. 3 TOPO).

odpovědnosti právnických osob.¹⁷⁴ Je tomu tak proto, neboť zakotvuje základy trestní odpovědnosti právnických osob, které musejí být – vzhledem ke shora nastíněné povaze právnických osob jako subjektů (nejen trestního) práva – odlišné od základů trestní odpovědnosti osob fyzických.

Ještě než vůbec přiblížím podstatu dané právní konstrukce, považuji za nezbytné připomenout určitá východiska, jež do značné míry determinují podobu, ve které je protiprávní, resp. trestný, čin určité fyzické osoby právnické osobě vytýkán (přičítán). V podkapitole 3.1.1 jsem připomenul, že *právnická osoba de lege lata privatae postrádá vlastní vůli*. Proto v rovině soukromého práva její neexistující vůli podle § 151 odst. 1 ObčZ nahrazuje vůle členů jejích orgánů. Současně platí, že *právnická osoba není sama s to* tuto, jí dovozenou, *vůli navenek právně relevantně projevit*, a to ať již jde o právem aprobované nebo právem reprobované jednání. I tento problém řeší teorie a praxe soukromého práva, a to za pomoci institutů **zastoupení** (v případě právem aprobovaného jednání)¹⁷⁵ a **přičitatelnosti** (ta se naopak týká jednání právem reprobovaného).

Tato dvě základní úskalí, plynoucí ze specifické povahy právnických osob jako subjektů práva, přitom nezůstala (a ani nemohla být) opomenuta i při úvahách o možném zakotvení trestní odpovědnosti právnických osob do českého právního řádu. Jak ostatně shrnuje J. Musil, jedněmi ze silných argumentů proti zavedení trestní odpovědnosti právnických osob byly (mimo jiné) i výhrady, že právnické osoby jednak *nemají způsobilost jednat v trestněprávním smyslu*, a dále, že právnické osoby *nejsou způsobilé jednat zaviněně*, když tradiční trestní právo je spjato s pojmy, které mají svůj ustálený základ ve vztahu k fyzickým osobám, avšak jejichž užití ve vztahu k osobám, nemajícím vlastní psychiku, by bylo nepřipadné.¹⁷⁶ Je třeba říci, že tyto výhrady,

¹⁷⁴ Vidrna a Dolanský v tomto směru hovoří o „srdci celého zákona“ (rozuměj TOPO), přičemž obdobných poetičtějších příměrů lze nalézt celou řadu. Srov. VIDRNA, Jan a Pavel DOLANSKÝ. *Trestní odpovědnost obchodních společností a územních samosprávných celků*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 35.

¹⁷⁵ Přitom z hlediska zaměření této monografie není bez významu, že první skupinou osob, jíž náleží oprávnění zastupovat právnickou osobu navenek, jsou *členové jejího statutárního orgánu* (§ 164 odst. 1 ObčZ), od jejichž zástupčího oprávnění se zásadně odvíjí zastupování právnické osoby dalšími osobami.

¹⁷⁶ MUSIL Jan. Úvod. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRÍVNA a kol., op. cit. sub 19, s. XXXVII; případně viz také MUSIL, Jan. *Trestní odpovědnost právnických osob – ano či ne? Trestní právo*, 2000, č. 7–8, s. 3–5; Aktuálně k tomuto srov. také ŠELLENG, op. cit. sub 12, s. 40 a násl.

jakkoliv *a priori* důvodné, čerpají svoji sílu z právní dogmatiky, a pouze za situace, kdy setrváváme na dosud pevně zakotvené pozici trestního práva, resp. trestněprávní odpovědnosti, jakožto hájemství odpovědnosti toliko osob fyzických. Jakmile však připustíme možnost, že by tento, do nedávné doby existující, *status quo*¹⁷⁷ mohl doznat změn v důsledku (správně nastavené) změny trestně politického kurzu,¹⁷⁸ stávají se doktrinálně založené argumenty proti zavedení trestní odpovědnosti právnických osob spíše než nepřekonatelnými překážkami toliko nebezpečnými vodami, pro jejichž bezpečné zdolání je třeba mít při ruce dostatečně podrobnou mapu.

Zákonodárce tak byl postaven před nelehký úkol. Ten spočíval ve vytvoření konstrukce (rozuměj sestavení oné podrobné mapy), která by umožňovala činit právnické osoby odpovědnými za nejvíce společensky škodlivé protiprávní činy¹⁷⁹ – tj. za činy soudně trestné,¹⁸⁰ a to při zohlednění jejich

¹⁷⁷ Ostatně pokud nahlédneme do historie, zjistíme, že výlučnost individuální trestní odpovědnosti je výdobytkem osvícenských myšlenek především 18. století [a že tedy v dobách ještě více minulých dualismus individuální a kolektivní trestněprávní odpovědnosti nepředstavoval jakousi úchytku či snad herezi; na druhou stranu považují za potřebné dodat, že hledat podobenství mezi současnými právnickými osobami a středověkými cechy či městy (stejně jako dnešními právnickými osobami a římskoprávní societou) je zavádějící]. Viz MUSIL, op. cit. sub 176, s. 2–3.

¹⁷⁸ Jestliže totiž konstruuje soukromé právo, ale i správní právo (u něhož však není třeba řešit ve vztahu k právnickým osobám otázku zavinění), úpravu deliktů odpovědnosti právnických osob, pak je zakotvení veřejnoprávní deliktů (trestů) odpovědnosti právnických osob toliko otázkou zvolení teoreticky správně pojaté konstrukce.

¹⁷⁹ Což byla Česká republika povinna učinit na základě řady, pro ni závazných, mezinárodních dokumentů. Kupř. Úmluvy o boji proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích (podepsána v Paříži, 17. prosince 1997; sdělení Ministerstva zahraničních věcí České republiky č. 25/2000 Sb. m. s.) [článek 2], či Mezinárodní úmluvy o potlačování financování terorismu (přijata dne 9. prosince 1999 rezolucí Valného shromáždění OSN; sdělení MZV ČR č. 18/2006 Sb. m. s., ve znění sdělení MZV č. 9/2010 Sb. m. s.) [článek 5 odst. 1]. Viz také např. MUSIL, Jan. Úvod. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRÍVNA a kol., op. cit. sub 8, s. 18–21; či FOREJT, HABARTA, TREŠLOVÁ, op. cit. sub 7, s. 25–29.

¹⁸⁰ Zde je třeba říci, že způsob, jakým bude tohoto výsledného stavu dosaženo – myšleno, zda pro dosažení tohoto cíle bude zakotvena trestní, kvazitrestní (tzv. nepravá), či toliko posílena správně-právní, odpovědnost právnických osob – shora uvedené mezinárodní dokumenty nezakotvují. Ty se naopak zaměřují toliko na vymezení základních požadavků na účelnost a efektivnost trestání – jakou cestu k dosažení tohoto cíle dané státy zvolí, již ponechávají plně v jejich gesci. K tomu lze poukázat na článek 3 odst. 1 shora uvedených Úmluvy o boji proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích, v němž se hovoří o nezbytnosti zavedení účinných, přiměřených a odrazujících sankcí (obdobnou textaci obsahuje i článek 3 odst. 2 zmíněné Úmluvy, a to právě pro případy, kdy smluvní stát ve svém právním řádu nezakotvuje trestní odpovědnost právnických osob).

specifické povahy a dále při co nejvyšším možném zachování stávajícího systému základních zásad trestního práva hmotného, především *zásady subjektivní trestní odpovědnosti* a *zásady individuální trestní odpovědnosti*.¹⁸¹

Zvolené řešení, které našlo svůj legislativní odraz v § 8 TOPO, spočívající (zjednodušeně řečeno) ve *vytknutí (přičtení) protiprávních činů taxativně stanoveného okruhu fyzických osob právnické osobě*,¹⁸² lze označit za pragmatické a praktické zároveň. Vychází totiž dílem ze soukromoprávní úpravy jednání (vč. jednání protiprávního) právnických osob, když v sobě snoubí dílčí prvek **přímého zastoupení** (primárně jako klíč pro stanovení okruhu kvalifikovaných osob v § 8 odst. 1 TOPO, avšak s možným dopadem i na § 8 odst. 2 TOPO) a **přičitatelnosti** (primárně § 8 odst. 2 TOPO, ve skutečnosti však § 8 odst. 1, 2 a 5 TOPO).¹⁸³ K uvedenému je však třeba dodat, že označené instituty jsou pro potřeby trestněprávní odpovědnosti právnických osob dále modifikovány. Proto lze v tomto směru – z hlediska koncepčního – hovořit spíše o *dvou podmínkách vytykatelnosti* protiprávního činu právnické osobě, totiž o **podmínce formální** (§ 8 odst. 1 TOPO) a o **podmínce materiální** (§ 8 odst. 2 TOPO).¹⁸⁴ V dalším textu nejprve vysvětlují důvody užití zvolené terminologie a následně stručně vymezují podstatu každé z uvedených podmínek (podrobněji tak pak ve vztahu ke členu statutárního orgánu činím v kapitolách 4 a 5).

¹⁸¹ K této problematice srov. KRATOCHVÍL, op.cit. sub 5, s. 249 a násl., případně JELÍNEK, HERCZEG, op. cit. sub 19, s. 23–24; anebo MUSIL, Jan. Úvod. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRÍVNA a kol., op. cit. sub 8, s. 15, s. 184 a násl.; popřípadě BOHUSLAV, op. cit. sub 8, s. 120–121.

¹⁸² K dalším možným způsobům konstrukce podmínek kolektivní trestněprávní odpovědnosti právnických osob srov. známé *Heineho třídění*, dle něhož lze danou trestní odpovědnost pojímat buďto jako *přičtenou odpovědnost právnické osoby, původní odpovědnost právnické osoby*, anebo *ručení právnické osoby založené na její objektivní odpovědnosti*. Blíže viz např. ŠÁMAL, Pavel a Jan DĚDIČ. Komentář k § 8. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRÍVNA a kol., op. cit. sub 19, s. 169; Pokud jde o zahraniční právní úpravu, resp. v této obsažené modely konstrukce trestného činu právnické osoby, této se podrobněji věnuji v následujících kapitolách 4 a 5.

¹⁸³ Srov. FENYK, op. cit. sub 28, s. 68; Přiměřeně též JELÍNEK, HERCZEG, op. cit. sub 7, s. 68; anebo BOHUSLAV, Lukáš. Trestní odpovědnost právnických osob. In: ŠÁMAL a kol., op. cit. sub 14, s. 493.

¹⁸⁴ Srov. opět FENYK, op. cit. sub 28, s. 68 a násl.

3.4.1 Terminologická nuance

Ještě než přistoupím k rozboru jednotlivých podmínek vytýkatelnosti, je třeba vysvětlit, proč považuji užití *J. Fenykem* protežovaného termínu **vytýkatelnost**, pro označení konstrukce podmínek kolektivní trestněprávní odpovědnosti právnické osoby, za přesnější, než užívání pojmu **příčitatelnosti**, se kterým pracuje většina teorie. Tak *J. Fenyk* uvádí, že „[v] *trestním právu nelze použít plně teorie o příčitatelnosti uplatňované v právu soukromém (...), ale jedná se o její širší podobu, která je ve skutečnosti pragmatickou kombinací přímého zastoupení a příčitatelnosti a kterou lze označovat spíše než jako příčitatelnost obecnějším a výstižnějším pojmem ‚vytýkatelnost‘ (ve smyslu vytýkat čin jeho pachatelů nebo/ i jinému odpovědnému subjektu), a to ve vztahu ke vzniklému protiprávnímu následku.*“¹⁸⁵

Jak se totiž bude podávat z následujících řádků, pojem příčitatelnosti (*lato sensu* – ergo vytýkatelnost dle *J. Fenyky*), tedy ustanovení § 8 odst. 1, 2 a 5 TOPO, je skutečně něčím jiným nežli příčitatelnost v (nejen)¹⁸⁶ soukromoprávním slova smyslu, která *de facto* spočívá toliko v určení bodu příčitatelnosti, tj. subjektu, jemuž je určitá právně významná skutečnost přičtena ‚na vrub‘. Naopak trestněprávní vytýkatelnost je značně komplexní konstrukcí, zahrnující v sobě **prvek ‚zastoupení‘** a **prvek ‚příčitatelnosti‘** [*stricto sensu*]. K tomu je však třeba dodat, že ani v jednom z případů nejde o prosté variace na jejich soukromoprávní blížence. V případě ‚zastoupení‘ zde jednání některé z osob uvedených v § 8 odst. 1 TOPO představuje projev vůle, který by měl být ve shodě s ‚vůlí‘ zastoupeného (jako je tomu v případě přímého zastoupení v soukromém právu), což je následně zohledněno i v rovině **zavinění právnické osoby** (zde inspirace soukromoprávním institutem končí). Obdobně je tomu u ‚příčitatelnosti‘. Ani ta není pouhým odrazem své soukromoprávní obdoby, neboť je tvořena **dvěma různými modely příčítání** protiprávního, resp. trestného, činu právnické osobě, se zakomponováním dílčích korektivů přílišné extenze trestní represe.

Ustanovení § 8 odst. 1, 2 a 5 TOPO tak vytváří základ trestní odpovědnosti právnické osoby, vystavený na zásadě formálně-materiálního pojetí

¹⁸⁵ Byť tak uvádí autorský komentář *J. Fenyka, L. Smejkal a I. Bílé*, z předchozího výkladu je zřejmé, že s touto terminologií ve vztahu ke kolektivní trestněprávní odpovědnosti přichází prvý z uvedených autorů. Viz FENYK, SMEJKAL, BÍLÁ, op. cit. sub 11, s. 39–40.

¹⁸⁶ WEYR, op. cit. sub 4, s. 112.

podmínek kolektivní trestněprávní odpovědnosti právnických osob, kdy nejde toliko o přičítání určitých trestněprávně relevantních skutečností právnické osobě, ale o mnohem komplikovanější postup (jak bude popsáno níže).

Namítá-li proto P. Šámal¹⁸⁷ na margo shora uvedeného, že užití pojmu vytýkatelnosti, jakožto vhodnějšího termínu, nemá význam, když navíc „přičitatelnost“ je pojem použitý zákonem, považují za nutné říci, že s přihlédnutím k nastíněnému pojetí konstrukce vytýkatelnosti (přičitatelnosti *lato sensu*), jakož i proto, že právní úprava trestní odpovědnosti právnických osob dosti výrazně navazuje na jejich soukromoprávní úpravu, je takové terminologické odlišení na místě. Ačkoliv je totiž trestní právo nadáno vlastním pojmovým aparátem, který se liší od ostatních právních odvětví, mám za to, že pojem vytýkatelnosti¹⁸⁸ – ve smyslu učinit pachatele osobní výtku, vytýkat mu určité protiprávní jednání, klást mu je k tíži, ev. za vinu (byť v tomto směru nejde o pojem viny tak, jak bude vymezen níže, ale o jeho obdobu u právnické osoby spočívající v naplnění formálních a materiálních podmínek trestní odpovědnosti), vystihuje podstatu konstrukce trestného činu právnické osoby lépe, nežli „prosté“ přičítání.

Z tohoto důvodu v této monografii užívám pojmu „vytýkatelnosti“ tam, kde je myšlena komplexní konstrukce podmínek kolektivní trestněprávní odpovědnosti právnické osoby (přičitatelnost *lato sensu* – tak jak je uváděna větší právní teorií) a pojmu „přičitatelnosti“ (*stricto sensu*) tam, kde je myšleno přičtení určité trestněprávně relevantní skutečnosti (protiprávního, resp. trestného, činu) právnické osobě.

¹⁸⁷ ŠÁMAL, Pavel. Ještě k zavinění právnické osoby podle zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. *Právní rozhledy*, 2017, č. 5. s. 174.

¹⁸⁸ Zde se sluší připomenout, že pojem „vytýkatelnosti“ se v trestním právu objevuje dříve než kolektivní trestněprávní odpovědnost právnických osob, a to ve vazbě na pojetí viny a zavinění. Obdobně lze na tomto místě poukázat na výklad V. Kratochvíla, který připomíná, ve vazbě na teorii německy mluvících zemí týkající se pojetí „viny“ jako takové, že „[o] vině (Schuld), kterou rovněž teorie odlišuje od zavinění (Verschulden), jako o osobní vytýkatelnosti (Vorwerfbarkeit) protiprávního jednání jeho pachatelé mluví např. rakouská literatura. Podle ní je možné pachatele přičítat jeho protiprávní jednání jen, jestliže je mu možné toto jednání vytýkat. Bez viny (vytýkatelnosti) není přičítání, ani odpovědnosti, ani trestu.“ [pozn. zvýraznění přidáno DČ]. KRATOCHVÍL, Vladimír. Obecné výklady o trestním právu hmotném. In: KRATOCHVÍL a kol., op. cit. sub 2, s. 52; Srov. také SOLNAR, Vladimír., Jaroslav FENYK a Dagmar CÍSAŘOVÁ. Subjektivní stránka trestného činu. In: SOLNAR, FENYK, CÍSAŘOVÁ, VANDUCHOVÁ, op. cit. sub 13, s. 274; anebo ŘÍHA, Jiří. In: VANDUCHOVÁ, Marie a Tomáš GRIVNA (eds.). *Posla Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 279 a násled.

3.4.2 Formální podmínka vytýkatelnosti protiprávního činu právnické osobě

První z podmínek vytýkatelnosti protiprávního činu právnické osobě – podmínka formální – je zakotvena v § 8 odst. 1 TOPO, přičemž její základ tvoří dílem obdoba institutu *přímého zastoupení*, avšak dílem se zde projevuje i obdoba institutu *přičitatelnosti*, a to v podobě dvou korektivů zakotvených v návěti § 8 odst. 1 TOPO.¹⁸⁹

Pokud jde o užití **přímého zastoupení**, je třeba říci, že zde se projevuje onen zmiňovaný pragmatismus, když trestní právo konstrukci trestného činu právnické osoby buduje v první řadě na „jednání jiné osoby“, jednající ve shodě s vůlí zastoupeného, a tedy na základech vytvořených právem soukromým (srov. výklad k jednání právnických osob učiněný v podkapitole 3.1.1). Jinými slovy zákonodárce se zde při stanovení okruhu kvalifikovaných osob zaměřil v první řadě na osoby, které jsou v rovině soukromého práva oprávněné jednat za právnickou osobu navenek, jakožto její zástupci.¹⁹⁰

Zde však podoba s přímým zastoupením končí (tedy alespoň, co se formální podmínky vytýkatelnosti týče). Platí totiž, že protiprávní činy těchto osob se na základě jejich následného přičtení právnické osobě (postupem podle § 8 odst. 2 TOPO) *stávají vlastním protiprávním [trestným] činem právnické osoby*. Dochází zde tedy k jakémusi rozštěpu, kdy **protiprávní čin jedné osoby je s to** – při splnění všech zákonných podmínek, **vyvolat vznik trestní odpovědnosti dvou osob**.^{191, 192} Stále však platí, a to je pro vznik daného následku

¹⁸⁹ K vazbě uvedených korektivů na institut přičitatelnosti srov. ŠÁMAL, Pavel. K trestní odpovědnosti právnických osob po novele provedené zákonem č. 183/2016 Sb. *Trestněprávní revue*, 2016, č. 11–12, s. 251–252.

¹⁹⁰ K tomu je třeba říci, že ustanovení § 8 odst. 1 TOPO nevychází toliko z úpravy soukromoprávního zastoupení, ale reflektuje i právní úpravu podnikatelských seskupení (§ 71–91 ZOK), kde lze o zastoupení hovořit jen s těží [význam začlenění osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. c) TOPO je zde jiný – právě ony totiž zásadním způsobem určují „vůli“ právnické osoby, a to dokonce v pozici nadřazené jejímu vlastnímu statutárnímu orgánu].

¹⁹¹ Nejde tedy o zastoupení v soukromoprávním slova smyslu, kdy jednání zástupce zavazuje toliko zastoupeného (s výjimkami, kdy naopak zavazuje toliko zástupce). Stále tedy platí to, co již dříve uváděl J. Kallab, totiž, že „[p]okud právní způsobilost býtí subjektem trestného činu závisí na určitých duševních schopnostech, nazýváme ji přičetností. Poněvadž trestní právo upravuje reakci státu proti pachateli trestného činu, musí ten, kdo má za trestný čin odpovídati, býtí způsobilý jej vykonati, čili v oboru trestního práva splyvá způsobilost k právům se způsobilostí k právnímu jednání. Jakékoliv zastupování je tu vyloučeno.“ KALLAB, op. cit. sub 1, s. 39.

¹⁹² Lze zde hovořit i o *obdobě nepřímého pachatelství*, jak jej má na mysli § 22 odst. 2 věta druhá TrZ (tím však možný okruh případů, které se s kolektivní trestněprávní odpovědností kryjí, dle mého názoru končí, protože v poloze § 8 odst. 1 a 2 TOPO nelze o užití at' již kvalifikované, anebo právnické, osoby, jakožto živého nástroje ve smyslu nepřímého pachatelství, uvažovat).

nezbytné, že zde máme protiprávní (ev. trestné) činy dvou různých osob.¹⁹³ Osoby fyzické, založený na *zásadě individuální trestní odpovědnosti*¹⁹⁴, a osoby právnické, založený na *zásadě kolektivní trestněprávní odpovědnosti* právnických osob.¹⁹⁵

Na druhou stranu je třeba říci, že tímto řešením bylo narušeno *vylučné postavení zásady individuální trestní odpovědnosti*, jakožto odpovědnosti za pachatelovo

¹⁹³ Byť založené (fakticky) na jediném protiprávním činu, který však lze považovat jak za vlastní jednání osoby fyzické, tak i, na základě přičitatelnosti (*stricto sensu*), za vlastní jednání právnické osoby.

¹⁹⁴ Tj. odpovědnosti za *pachatelovo vlastní jednání* v právním slova smyslu. Srov. KRATOCHVÍL, Vladimír. Obecné výklady o trestním právu hmotném. In: KRATOCHVÍL a kol., op. cit. sub 2, s. 52.

¹⁹⁵ Zde zároveň činím dílčí poznámku k užití přídomku „kolektivní“ ve vazbě na pojem „trestní odpovědnost“, kterou jsem již dříve publikoval v jednom ze svých článků [viz ČEP, op. cit. sub 24, s. 195].

Ono „kolektivní“ lze totiž dle mého názoru chápat dvojím způsobem:

Prvním z nich je rozlišení individuální a kolektivní odpovědnosti v tom směru, zda *vlastní jednání jedné osoby* může představovat základ odpovědnosti *pouze této osoby samotné* (individuální odpovědnost), anebo *alespoň dvou osob, včetně osoby, která sama jednala* (kolektivní odpovědnost). V tomto směru *individuální trestní odpovědnost* znamená odpovědnost jednotlivce jen a pouze za jeho vlastní jednání (včetně institutů nepřímého pachatelství a jednání za jiného) [k tomu srov. KRATOCHVÍL, Vladimír. Obecné výklady o trestním právu hmotném. In: KRATOCHVÍL a kol., op. cit. sub 2, s. 52]. V kontrapozici k tomu se tedy podle mého názoru *kolektivní trestní odpovědnost* rozumí situace, kdy osoba (v tomto případě však pouze právnická osoba) může být odpovědná za jednání – fakticky, nikoliv však *de iure* – jiné osoby (rozuměj jiného subjektu trestního práva). Na přídomku „kolektivní“ v případě této odpovědnosti přitom nic nemění ani konstrukce trestného čin právnické osoby založená na *vytýkatelnosti*, ani možnost dovození trestní odpovědnosti právnické osoby bez ohledu na případnou neodpovědnost fyzické osoby, která fakticky jednala.

Kolektivní trestní odpovědnost je tedy v tomto pojetí *spjata toliko s právnickými osobami* a dané označení ztělesňuje její *potenciál založení trestní odpovědnosti alespoň dvou osob (subjektů trestního práva) jednáním [de facto], byť i jen jediné, z nich*. O kolektivní trestní odpovědnosti proto lze hovořit i v případě tzv. jednočlenné právnické osoby, typicky společnosti s ručením omezeným mající pouze jediného společníka, který je současně jediným jednatelem této společnosti. Je tomu tak proto, neboť i zde *vlastní jednání jedné osoby* (protiprávní čin jediného jednatele) *může vést k založení trestní odpovědnosti alespoň dvou osob*. Těmi jsou jednak osoba, která sama fakticky jednala – jednatel a dále sama společnost s ručením omezeným. Ono „může vést“ (tedy nikoliv vede – bez dalšího) je v případě kolektivní trestní odpovědnosti dáno tím, že je možné, že z některého ze zákonem předvídaných důvodů nebude daný jediný společník a současně jediný jednatel společnosti s ručením omezeným trestně odpovědný, a přesto bude možné dovést trestní odpovědnost této obchodní společnosti. Zmíněný *potenciál u kolektivní trestní odpovědnosti* se tedy odvíjí od možnosti založit trestní odpovědnost alespoň dvou a více osob, přestože v reálném případě může být dána odpovědnost i pouze jediné osoby – společnosti s ručením omezeným (například pro nepřičetnost jejího jediného jednatele). I tehdy však podle mého názoru trestní odpovědnost právnických osob onen přídomek „kolektivní“ nepozbude.

...

vlastní jednání v právním slova smyslu. S přijetím TOPO totiž souvisí vznik nové základní zásady trestního práva hmotného, totiž *zásady souběžné trestní odpovědnosti kolektivní a individuální*.¹⁹⁶ Uvedený přístup následně zákonitě musel vést (spolu s řadou dalších specifik, která se s kolektivní trestněprávní odpovědností pojí) k vytvoření dvou svébytných systémů trestního práva – **individuálního a kolektivního**.¹⁹⁷

Platí tedy (avšak pouze ve vztahu k právníkům osobám, jakožto pachatelům trestných činů), že protiprávní čin jedné osoby, lhotejno zda současně též trestně odpovědné [srov. § 8 odst. 4 písm. d) TOPO], může představovat základ trestní odpovědnosti dvou (popřípadě i více)¹⁹⁸ osob, a to dokonce za tentýž trestný čin.¹⁹⁹ K tomu je však třeba zároveň dodat, že takový protiprávní čin představuje *vlastní jednání de iure* obou (ev. i dalších) dotčených osob. Zde je třeba dodat, že o takové případy nejde tam, kde pachatel užívá jiného, jakožto nástroje ke spáchání trestného činu (problematika *nepřímého pachatelství* podle § 22 odst. 2 TrZ), popřípadě kde se pachatel skrývá

...
Druhé možné pojetí přídomek „kolektivní“ v případě trestní odpovědnosti se odvíjí od *rozdílení mezi individuem a kolektivem*, který je tvořen více individui. Tehdy se nabízí otázka, zda lze o kolektivní trestní odpovědnosti hovořit i v případě shora popsané jednočlenné právnické osoby (zde společnosti s ručením omezeným). Lze totiž argumentovat v tom směru, že taková společnost s ručením omezeným je tvořena toliko jedním individuem – osobou fyzickou, a nemůžeme proto o kolektivní trestní odpovědnosti hovořit zkrátka proto, že *zde nemáme žádný kolektiv*.

Uvedené pojetí však nepovažuji – na rozdíl od prvního – za zcela adekvátní, neboť vychází čistě z jazykového rozlišení slov „individuum“ a „kolektiv“, respektive z nich odvozených přídavných jmen, popřípadě z chápání právnických osob jako kolektivních entit, tedy subjektů tvořených více individui (nastíněné chápání má sice hluboké historické kořeny, nicméně již nezohledňuje skutečnost, že kupř. nadace, jakožto právnická osoba, představuje sdružení majetku, nikoliv osob). Takové totiž podle mého názoru přehlíží podstatu trestní odpovědnosti právnických osob, tak jak byla popsána shora, tedy jako *potenciální trestní odpovědnost více subjektů trestního práva založenou na vlastním (faktickém) jednáním, byť i jen jediného z nich*. Právě takové pojetí přídomek „kolektivní“ v případě trestní odpovědnosti (právnických osob) považuji za správné.

¹⁹⁶ KRATOCHVÍL, Vladimír, op. cit. sub 5, s. 251–252. Srov. také náleze Ústavního soudu ze dne 16. července 2019, sp. zn. I. ÚS 448/19.

¹⁹⁷ G. Heine v tomto směru hovoří o „*druhé, separátní koleji trestního práva*“ (*eine zweite, separate Spur*). HEINE, Günter. *Die Strafrechtliche Verantwortlichkeit von Unternehmen*. Baden-Baden: Nomos, 1995, s. 307 a násl. Citováno dle MUSIL, op. cit. sub 176, s. 5.

¹⁹⁸ K tomu srov. podkapitolu 4.1.4 a výklad týkající se právnické osoby, jako člena statutárního orgánu jiné právnické osoby.

¹⁹⁹ Tím se daná situace odlišuje od případů nepřímého pachatelství, na které jsem poukázal shora (srov. pozn. pod čarou č. 192). Srov. také KRATOCHVÍL, Vladimír *Struktura skutkové podstaty trestného činu*. In: KRATOCHVÍL a kol., op. cit. sub 2, s. 244.

za skořápku právnické osoby, která jediná naplňuje znaky speciálního či konkrétního subjektu (jako je tomu v případě institutu *jednání za jiného ve smyslu* § 114 odst. 2 TrZ), anebo kde objektivní stránku trestného činu utváří jednání více osob (jako je tomu např. u *sukcesivního spolupachatelství*).

Jinými slovy **jednání právnické osoby v trestněprávním slova smyslu představuje protiprávní čin některé ze zákonem stanovených osob** (jejichž výčet vychází primárně z úpravy jednání právnických osob v právu soukromém, založeném na institutu přímého zastoupení, ev. na úpravě podnikatelských seskupení). Mám za to, že nastíněnou právní konstrukci, na jejímž základu jediný protiprávní čin může představovat trestněprávně relevantní jednání dvou či více osob (kvalifikované osoby, jakož i osoby právnické, popřípadě i dalších právnických osob), nadto zakládající zásadně odpovědnost za tentýž trestný čin, lze s trochou nadsázky označit za *Koperníkovský obrat* v rovině základů trestní odpovědnosti. Aby tomu tak mohlo být, tedy aby mohlo jít o vlastní protiprávní čin právnické osoby, musí však k formální podmínce vytýkatelnosti přistoupit ještě podmínka materiální. Tedy, takový protiprávní čin musí být právnické osobě přičten (*stricto sensu*).

Tím se dostávám k druhému institutu, jenž se v rámci formální podmínky vytýkatelnosti projevuje, a který ukazuje jejich vzájemnou a silnou provázanost. Taxativní výčet kvalifikovaných osob uvedený v § 8 odst. 1 písm. a) až d) TOPO nám totiž odpovídá toliko na otázku *či protiprávní čin může představovat základ trestného činu právnické osoby*. Připustili-li bychom, aby každý protiprávní čin některé z osob vyjmenovaných v § 8 odst. 1 písm. a) až d) TOPO představoval základ trestní odpovědnosti právnické osoby, překročili bychom *pomyslný Rubikon*, který na úrovni zakotvení samotných základů (ať již individuální nebo kolektivní) trestní odpovědnosti představuje *axiom racionálního zákonodárce*. Je tedy třeba klást si i další otázku, totiž *jaký protiprávní čin představuje základ trestní odpovědnosti právnické osoby*.

Již ustanovení § 167 ObčZ, upravující delikt ní odpovědnost právnické osoby v rovině práva soukromého, říká, že *ne každý protiprávní čin* člena voleného orgánu, zaměstnance nebo jiného zástupce právnické osoby vůči třetí osobě *zavazuje právnickou osobu*, nýbrž pouze takový čin, jehož se daná osoba dopustí *při plnění svých úkolů*. Jinými slovy dané ustanovení brání vzniku delikt ní odpovědnosti právnické osoby v případech, kdy zde schází nezbytná vazba

mezi právnickou osobou a protiprávně činící, osobou fyzickou. V uvedené korekci lze přitom dle mého názoru spatřovat onen zmíněný prvek racionality. Současně však v tomto směru lze – s odkazem na dikci § 167 ObčZ – vysledovat i dílčí projev institutu **přičitatelnosti**, totiž stanovení, za jaké podmínky lze přičítat právnické osobě určitý protiprávní čin. Pro přičtení určitého protiprávního činu právnické osobě totiž nepostačuje, aby byl tento spáchán jednáním některé z osob uvedených v § 167 ObčZ, nýbrž zde musí být dána i určitá věcná vazba mezi tímto protiprávním činem a právnickou osobou (tedy v kontrapozici k vazbě personální, kterou představují kvalifikované osoby).

Obdobně je tomu i v případě kolektivní trestněprávní odpovědnosti právnických osob. Z dikce návětí § 8 odst. 1 TOPO se totiž podává, že mezi protiprávním činem určité kvalifikované osoby a samotnou právnickou osobou musí být dána určitá **věcná vazba**, která brání dovození trestní odpovědnosti právnické osoby všude tam, kde (jednoduše řečeno) právnická osoba s daným činem nemá nic společného, tedy kde jde o zjevný *exces kvalifikované osoby*²⁰⁰ [a tedy brání hypertrofii trestní represe tam, kde její dovození nelze považovat za spravedlivé]. Tato vazba je vymezena za pomoci dvou (resp. do novely TOPO provedené zákonem č. 183/2016 Sb. třít) kritérií – korektivů trestní represe a zároveň i přičitatelnosti.²⁰¹ První z nich vyžaduje, aby protiprávní čin byl spáchán kvalifikovanou osobou *v zájmu* dané právnické osoby, druhý pak, aby tak bylo učiněno (alternativně) *v rámci její činnosti*. Protože uvedenými kritérii se podrobněji zabývám v podkapitolách 4.2 a 4.3, v přímé ve vazbě na protiprávní čin člena statutárního orgánu právnické osoby, postačí na tomto místě pouze shora učiněné obecné shrnutí.

²⁰⁰ ŠÁMAL, Pavel a Jan DĚDIČ. Komentář k § 8. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRIVNA a kol., op. cit. sub 19, s. 193.

²⁰¹ Fenyk, Smejkal a Bílá v tomto směru hovoří o *speciální objektivní stránce* trestného činu právnické osoby, kdy ke standardním znakům objektivní stránky skutkové podstaty trestného činu (zde onen protiprávní čin některé z kvalifikovaných osob, který zároveň naplňuje znaky některého z trestných činů neuvedených v negativním výčtu obsaženém v § 7 TOPO) u právnické osoby – oproti osobě fyzické – přistupuje ještě naplnění alespoň jednoho ze shora uvedených kritérií. Proto také **objektivní stránku** skutkové podstaty trestného činu právnické osoby lze označit za **kumulativní**, neboť obsahuje jak *obecnou objektivní stránku* (jež se nijak neliší od té, která je dána u osob fyzických), tak i onu *objektivní stránku speciální* (která se prosadí pouze v poměrech kolektivní trestněprávní odpovědnosti). Viz FENYK, SMEJKAL, BÍLÁ, op. cit. sub 11, s. 37–39.

Z hlediska praktického je však třeba dodat, že rozhodovací praxe²⁰² jde v tomto směru ještě dále a dovozuje další (za pomoci teleologické argumentace dovozený) korektiv, spočívající v tom, že daný protiprávní čin *nesmí být spáchán proti zájmům právnické osoby nebo na její úkor*.²⁰³ Ačkoliv s daným závěrem lze jen stěží polemizovat, mám za to, že se **uplatní pouze v případech trestných činů úmyslných**. Naopak půjde-li o nedbalostní trestný čin, bude situace vždy o poznání složitější (kupř. u přečinu obecného ohrožení z nedbalosti podle § 273 TrZ). Zde totiž právnická osoba často sama dozná újmy (např. dojde ke škodě na jejím majetku). Zároveň ale k jejímu vzniku i sama přispěje např. nedostatečným nastavením kontrolních mechanismů [na tyto případy ostatně pamatuje § 8 odst. 2 písm. b) TOPO]. V takových případech mám za to, že *argumentace užitá v daných rozhodnutích bez dalšího neobstojí*. Dlužno dodat, že právnická osoba v těchto situacích **nebude mít postavení osoby poškozené**, byť jí bude trestným činem způsobena škoda (popřípadě nemajetková újma), neboť tato bude způsobena jejím vlastním (resp. jí vytýkatelným) protiprávním činem.

Lze tedy na tomto místě obecně **uzavřít**, že:

- *formální podmínka vytýkatelnosti* je založena na **protiprávním činu**,
- **některé z taxativně vyjmenovaných kvalifikovaných osob**,
- přičemž takový protiprávní čin musí být danou kvalifikovanou osobou **spáchán** buďto **v zájmu**, nebo **v rámci činnosti právnické osoby**,
- avšak zásadně ne na její úkor.²⁰⁴

²⁰² A nejen ona – srov. FOREJT, HABARTA, TREŠLOVÁ, op. cit. sub 7, s. 71; či FENYK, SMEJKAL, BÍLÁ, op. cit. sub 11, s. 38.

²⁰³ Srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. září 2016, sp. zn. 8 Tdo 972/2016, ze dne 24. listopadu 2015, sp. zn. 8 Tdo 627/2015, ze dne 31. ledna 2017, sp. zn. 4 Tdo 1681/2016, anebo ze dne 30. srpna 2017, sp. zn. 8 Tdo 924/2017, popř. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. ledna 2019, sp. zn. 4 Tz 43/2018. Ke stejnému závěru ostatně již dříve dospěla i část doktríny trestního práva. Srov. JELÍNEK, Jiří. Komentář k § 8. In: JELÍNEK, HERCZEG, op. cit. sub 7, s. 75.

²⁰⁴ Zde se pak nabízí otázka, zda může být trestný čin spáchán na úkor právnické osoby, ale současně i v jejím zájmu. Podle mého názoru bude rozhodné, **zda převládá prospěch**, který právnická osoba nabyde daným protiprávním (trestným) činem, anebo zda naopak **převládá újma jí způsobená**.

3.4.3 Materiální podmínka vytýkatelnosti protiprávního činu právnické osobě (přičitatelnost *stricto sensu*)²⁰⁵

Druhá z podmínek vytýkatelnosti protiprávního činu právnické osobě – podmínka materiální – je zakotvena v § 8 odst. 2 TOPO, resp. po novele provedené zákonem č. 183/2016 Sb. nově také i v § 8 odst. 5 TOPO. Její podstata spočívá (zjednodušeně řečeno) v převzetí shora prezentovaného institutu **přičitatelnosti** (jak jej známe např. z § 167 ObčZ), který nám odpovídá na otázku *komu a za jakých podmínek lze přičítat protiprávní čin, resp. následky s ním spojené*. Jinými slovy *kdo a za jakých podmínek* je oním Weyrovým **bodem přičitatelnosti**,²⁰⁶ jemuž právo přičítá určitá práva či povinnosti.

Odpověď na první část otázky nečiní žádné větší obtíže. Je to totiž **právníká osoba**, jíž je daný protiprávní čin přičten, čímž je položen základ její případné trestní odpovědnosti – vlastní protiprávní čin právnické osoby. Mnohem zajímavější je však odpověď na část druhou, totiž za jakých podmínek lze daný protiprávní čin právnické osobě přičítat.

V tomto směru navazuje materiální podmínka vytýkatelnosti na podmínku formální, tedy v prvé řadě na protiprávní čin kvalifikované osoby, který je právnické osobě přičten. Jak jsem však zmínil výše, přičítání veškerých protiprávních činů kvalifikovaných osob osobě právnické by bylo značně drakonické, pročez – stejně jako v případě § 167 ObčZ – zákonodárce stanovuje určitá omezení ‚bezmezného‘ přičítání. Je však třeba rozlišovat, s jakou kvalifikovanou osobou máme co do činění, neboť tomu odpovídá množství korektivů přepínání trestní represe právnických osob (v podstatě zde jde o **dva modely přičítání**).

Tak až do přijetí novely TOPO provedené zákonem č. 183/2016 Sb. platilo, že v případě osob, uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO, byly těmito korektivy toliko alternativně stanovené podmínky, dle nichž měl být protiprávní čin spáchán takovou osobou buďto *jménem* (uvedené kritérium bylo z § 8 odst. 1 TOPO předmětnou novelou vyřazeno), *v zájmu*, anebo *v rámci*

²⁰⁵ V této podkapitole místy vycházím ze svých článků na téma ‚zavinění‘ právnické osoby a korekčních prvků trestní odpovědnosti právnické osoby. Srov. ČEP, op. cit. sub 29, s. 531 až 540; a ČEP, David. Korekční prvky trestní odpovědnosti právnických osob a zbavení se trestní odpovědnosti právnickou osobu. *Právní rozhledy*, 2017, č. 10, s. 343–352.

²⁰⁶ WEYR, op. cit. sub 4, s. 112.

činnosti právnické osoby. Při splnění kterékoliv z těchto podmínek pak byl daný protiprávní čin právnické osobě přičten bez dalšího (automaticky).²⁰⁷ Zakotvením nového ustanovení § 8 odst. 5 TOPO (o němž ještě bude pojednáno níže), však došlo k zásadnímu posunu v základech kolektivní trestněprávní odpovědnosti, když nově platí, že *právnická osoba se trestní odpovědnosti podle § 8 odst. 1 až 4 TOPO zproští, pokud vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu osobami uvedenými v § 8 odst. 1 TOPO zabránila.*

Domnívám se,²⁰⁸ ve shodě s P. Šámal²⁰⁹ že uvedené ustanovení představuje další z **podmínek** (anebo korektivů) **přičitatelnosti** protiprávního činu právnické osobě.²¹⁰ Tento závěr dovozují z toho, že dané ustanovení nelze vnímat jako pomyslné *exkulpační kritérium*, natož ve smyslu zproštění se trestní odpovědnosti právnickou osobou. Je tomu tak dle mého názoru proto, neboť o „*zproštění se*“ či „*vyvinění*“ z odpovědnosti jde tehdy, byla-li již něčí odpovědnost založena (typicky na základě presumpce určité formy zavinění – srov. např. § 2911 ObčZ), a daná osoba následně prokazuje, že presumovaná právní skutečnost nenastala. Naopak § 8 odst. 5 TOPO představuje jen další v řadě podmínek (korektivů) přičitatelnosti, které musejí být naplněny k okamžiku spáchání protiprávního činu kvalifikovanou osobou. V opačném případě takový čin nebude moci být přičten (*stricto sensu*) právnické osobě.

Pojetí § 8 odst. 5 TOPO jakožto **exkulpačního kritéria** vnímám jako problematické i z dalšího důvodu. Ačkoliv je zařazeno v rámci hmotněprávních ustanovení TOPO, zjevně má i svoji neméně významnou procesní stránku. Pokud by totiž bylo dané ustanovení pojímáno jako exkulpační kritérium,

²⁰⁷ Srov. FENYK, op. cit. sub 28, s. 71; či ŠÁMAL, Pavel a Jan DĚDIČ. Komentář k § 8. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRÍVNA a kol., op. cit. sub 19, s. 214; Byť mám za to, že i v těchto případech – jak budu demonstrovat v kapitole 5.3 – bylo možné teoreticky dovodit, že protiprávní čin právnické osobě nelze přičíst, a to pro exces v podobě konfliktu vůle právnické osoby a vůle osoby kvalifikované.

²⁰⁸ V podrobnostech viz ČEP, op. cit. sub 205, s. 350.

²⁰⁹ Srov. ŠÁMAL, op. cit. sub 189, s. 251.

²¹⁰ Přesněji řečeno *negativní podmínku přičitatelnosti*, neboť bude-li v trestním řízení prokázáno, že právnická osoba vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat aby spáchání protiprávního činu osobami uvedenými v § 8 odst. 1 TOPO zabránila, pak nebude možné dospět k závěru o přičitatelnosti takového protiprávního činu dané právnické osobě.

musela by právnická osoba zřejmě prokazovat, že vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu osobami uvedenými v § 8 odst. 1 TOPO zabránila. Takové pojetí by zásadním způsobem kolidovalo se základní zásadou trestního řízení, totiž *presumpcí nevinny* (srov. článek 40 odst. 2 Listiny a § 2 odst. 2 TrŘ), když by právnická osoba byla fakticky byla nucena prokazovat vlastní nevinu, resp. vyvracet svoji (sic!)²¹¹ presumovanou vinu.²¹² Z těchto důvodů chápání § 8 odst. 5 TOPO jako exkulpačního kritéria považuji za nesprávné a odporující shora uvedené základní zásadě trestního řízení, na niž je třeba bezvýhradně trvat.

Z tohoto důvodu tedy dospívám, ve shodě s dalšími níže odkazovanými autory, k závěru, že je třeba odmítnout úvahy o možném **přenosu důkazního břemene** z orgánů činných v trestním řízení na právnickou osobu stran prokazování naplnění této negativní podmínky (korektivu) přičitatelnosti protiprávního činu právnické osobě.²¹³

K uvedenému je však třeba dodat, že v nedávné době do diskuse na toto téma vnesli čerstvý vítr T. Grřivna a H. Šimánová. Ti nabízejí odlišný přístup k uchopení § 8 odst. 5 TOPO. Totiž jeho pojetí jako **benefitu** poskytovaného právnické osobě ze strany zákonodárce v situacích, kdy by bylo ze strany orgánů činných v trestním řízení prokázáno naplnění všech podmínek vytykatelnosti. V takovýchto případech by dle citovaných autorů právnická osoba měla *možnost* prokázat, že navzdory závěru o splnění formální i materiální podmínky vytykatelnosti vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu osobami uvedenými v § 8 odst. 1 TOPO zabránila.²¹⁴ Takovéto řešení tedy pravidlo obsažené v § 8 odst. 5 TOPO nepojímá jako další z podmínek vytykatelnosti, ale jako

²¹¹ Srov. blíže CHROMÝ, Jakub a Miroslav RŮŽIČKA. K mantinelům vyvinění trestní odpovědnosti právnické osoby ve smyslu § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. *Státní zastupitelství*, 2017, č. 1, s. 22.

²¹² Viz ČEP, op. cit. sub 205, s. 350.

²¹³ Shodně viz CHROMÝ, Jakub a Miroslav RŮŽIČKA, op. cit. sub 211, s. 22; dále FENYK, SMEJKAL, BÍLÁ, op. cit. sub 11, s. 62; či ŠÁMAL, Pavel a Jan DĚDIČ. Komentář k § 8. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRŘIVNA a kol., op. cit. sub 19, s. 229–230; anebo aktuálně PELC, Vladimír. Kritika nové metodiky nejvyššího státního zastupitelství k trestní odpovědnosti právnických osob a obrácené důkazní břemeno. *Bulletin advokacie*, 2018, č. 11, s. 40–43.

²¹⁴ GRŘIVNA, Tomáš a Hana ŠIMÁNOVÁ. Příspěvek do diskuse o povaze ustanovení § 8 odst. 5 TOPO: úvaha nad možností zatížit obviněnou právnickou osobu důkazním břemenem. *Trestní právo*, 2018, č. 2, s. 17.

ryze procesní ustanovení obsažené (ač nesystematicky) v rámci ustanovení upravujících základy kolektivní trestněprávní odpovědnosti. Jinými slovy v situacích, kdy by trestní odpovědnost právnické osoby již byla vyvozena, by této bylo následně *umožněno* předložit důkazy o tom, že naplnila kritérium § 8 odst. 5 TOPO, a ze své trestní odpovědnosti by se tak vyvinila.

V navrženém řešení mi však přinejmenším schází vypořádání poměru § 8 odst. 5 k § 8 odst. 2 písm. b) TOPO, kteréžto ustanovení pracuje s obdobnou formulací ‚spravedlivě požadovaného‘, byť nikoliv po právnické osobě samotné, ale po jejích orgánech či jejích členech (což je však v podstatě to samé, když příslušná opatření ze strany právnické osoby jsou realizována právě jejími orgány či jejich členy). Pokud by byla splněna daná podmínka přičitatelnosti [podle § 8 odst. 2 písm. b) TOPO], mohlo by následně dojít k aplikaci § 8 odst. 5 TOPO? Jinými slovy kdyby orgány právnické osoby, či kvalifikované osoby podle § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO, neučinily opatření, která po nich lze spravedlivě požadovat, mimo jiné neučinily opatření k zamezení nebo odvrácení *následků* spáchaného trestného činu, bylo by možné dospět k závěru o vynaložení veškerého úsilí, které na právnické osobě bylo možno spravedlivě požadovat, aby zabránila *samotnému spáchání* protiprávního činu kvalifikovanou osobou uvedenou v § 8 odst. 1 písm. d) TOPO? Domnívám se, že nikoliv, neboť pokud právnická osoba neučinila ‚toliko‘ spravedlivě požadovaná opatření k zamezení následků určitého protiprávního činu, těžko lze tvrdit, že současně ale vynaložila ‚veškeré‘ spravedlivě požadované úsilí *ke zbránění jeho samotnému spáchání*.

Stran druhého z argumentů (přenosu důkazního břemene ohledně prokazování naplnění dikce § 8 odst. 5 TOPO na právnickou osobu) pak citování autoři uvádějí, že dané ustanovení lze vnímat jako oprávnění právnické osoby, určitý *benefit* ze strany zákonodárce. Uvedené má pak odpovídat konceptu aktivní obhajoby a současně reflektovat skutečnost, že „*vynaložení veškerého úsilí těžko bude někdo prokazovat snáze než sama právnická osoba*.“²¹⁵ Na to pak autoři navazují možným řešením problémů spojených s dokazováním vynaložení veškerého úsilí orgány činnými v trestním řízení, formulujíc povinnost právnické osoby „*nabídnout alespoň takové důkazy, aby se orgány činné v trestním řízení musely touto otázkou zabývat a následně skutečnosti vyplývající z důkazů předložených*

²¹⁵ GRIVNA, ŠIMÁNOVÁ, op. cit. sub 214, s 17.

*právníckou osobou vyvracet.*²¹⁶ Uvedené řešení by dle T. Grivny a H. Šimánové jednak nekolidovalo se základní zásadou presumpce neviny (ta by se plně prosadila v rámci posuzování formální a materiální podmínky vytýkatelnosti zakotvených v § 8 odst. 1 a 2 TOPO) a bylo by přijatelné i z hlediska [části] doktríny trestního práva, neboť na straně právnícké osoby by leželo tzv. faktické důkazní břemeno.²¹⁷ Touto otázkou se dále zabývám v podkapitole 5.6.5.

Avšak zpět k **modelům přičítání**. Platí-li, že v případě **kvalifikovaných osob podle § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO** přičítání jejich protiprávních činů právnícké osobě brání jednak korektivy přičitatelnosti obsažené v návěti § 8 odst. 1 TOPO, a dále v § 8 odst. 5 TOPO, u **kvalifikovaných osob podle § 8 odst. 1 písm. d) TOPO** je situace ještě složitější. Vedle již prezentovaných základních korektivů, jež se prosadí při přičítání protiprávního činu jakékoliv kvalifikované osoby ve smyslu § 8 odst. 1 písm. a) až d) TOPO právnícké osobě, zde nastupuje další korektiv, resp. korektivy, jež jsou obsaženy v § 8 odst. 2 písm. b) TOPO.

Stran ustanovení § 8 odst. 2 písm. b) TOPO je podle mého názoru (z hlediska přičitatelnosti) nejzásadnější otázka vztahu daného ustanovení s § 8 odst. 5 TOPO. Prvním korektivem přičitatelnosti protiprávního činu spáchaného kvalifikovanou osobou podle § 8 odst. 1 písm. d) TOPO je, že takový čin musí být danou osobou spáchán *na podkladě rozhodnutí, schválení nebo pokynu* orgánů právnícké osoby nebo osob uvedených v § 8 odstavci 1 písm. a) až c) TOPO. V tomto případě mám za to, že vzájemné propojení tohoto korektivu a korektivu podle § 8 odst. 5 TOPO je smysluplné a funkční, neboť *de facto* umožňuje nedovodit přičtení protiprávního činu spáchaného zaměstnancem právnícké osoby na základě např. pokynu člena jejího kontrolního orgánu všude tam, kde zkrátka zabránění udělení a splnění takového pokynu nelze po právnícké osobě spravedlivě požadovat.²¹⁸

²¹⁶ GRIVNA, ŠIMÁNOVÁ, op. cit. sub 214, s 17.

²¹⁷ Ibid.

²¹⁸ Zde je možné představit si různé kontrolní mechanismy založené na právu zaměstnance odepřít splnění určitého rozhodnutí či pokynu v situaci, kdy by jeho splnění mohlo vést k právem reprobovanému následku. Problém činí jak naložit se schválením, neboť to v sobě zahrnuje iniciativu nikoliv „shora“, jako je tomu u rozhodnutí či pokynu, ale naopak ze strany zaměstnance. Poskytnutí souhlasu ze strany některé z osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO dle mého samo indikuje aprobaci takového protiprávního jednání danou osobou a zřejmě by tak mělo vést k založení trestní odpovědnosti právnícké osoby.

Oproti tomu aplikaci druhého korektivu přičitatelnosti protiprávního činu spáchaného kvalifikovanou osobou podle § 8 odst. 1 písm. d) TOPO již vnímám ve vazbě na dikci § 8 odst. 5 TOPO jako problematickou. Daný korektiv je v tomto případě (zjednodušeně řečeno) založen na absenci *opatření podle jiného právního předpisu*, případně takových *opatření, která lze po právnické osobě spravedlivě požadovat*. Bude-li však v trestním řízení vedeném proti právnické osobě zjištěno, že orgány právnické osoby nebo fyzické osoby uvedené v § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO neprovedly zákonem požadovaná nebo jinak spravedlivě požadovaná opatření, jak naložit s pravidlem obsaženým v § 8 odst. 5 TOPO? Bude i přes učiněné zjištění možné nepřičítat právnické osobě protiprávní čin daného zaměstnance s argumentací, že tato vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu osobami uvedenými v § 8 odst. 1 TOPO zabránila?

Domnívám se, že spíše **nikoliv**.²¹⁹ Pokud by totiž orgány právnické osoby či osoby uvedené v § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO neprovedly opatření, jež by byly povinny provést podle jiného právního předpisu, bylo by možné klást si dále otázku, zda právnická osoba i přes neprovedení daných opatření vynaložila (v duchu § 8 odst. 5 TOPO) veškeré úsilí, které na ní bylo možné spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu danou kvalifikovanou osobou zabránila. Avšak jaká jiná opatření než právě ta, která právnické osobě ukládá příslušná právní úprava, lze hodnotit jako spravedlivě požadovaná? Ještě paradoxněji by pak podle mého názoru vyznívala další možnost, a to nepřičtení protiprávního činu právnické osobě s poukazem na § 8 odst. 5 TOPO tam, kde orgány právnické osoby či osoby uvedené v § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO neprovedly ani opatření podle jiného právního předpisu, ani opatření, která po nich lze spravedlivě požadovat ve smyslu § 8 odst. 2 písm. b) TOPO. Jsem tedy toho názoru, že na popsané případy dané ustanovení **spíše dopadat nebude**.

²¹⁹ Na tomto místě tak reviduji svůj dřívější závěr (totiž že by tomu tak mohlo být) publikovaný v článku na téma korekčních prvků trestní odpovědnosti právnické osoby. Důvodem je, že v případě připuštění, že právnická osoba vynaložila veškeré spravedlivě požadované úsilí, ačkoliv neprovedla požadovaná normativní opatření, by zde vznikalo silné pnutí stran právní jistoty. Nelze totiž *a priori* určit, učinění kterých normativních opatření lze po právnické osobě spravedlivě požadovat, resp. u kterých normativních opatření je jejich zavedení již nad rámec „veškerého spravedlivě požadovaného úsilí“. Viz ČEP, op. cit. sub 205, s. 351.

Lze tedy **uzavřít**, že *materiální podmínka vytýkatelnosti* je založena na:

- **přičitatelnosti** protiprávního (trestného) činu spáchaného některou z **osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až d) TOPO**,
- přičemž u **osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. d) TOPO** platí, že přičtení **protiprávního činu spáchaného takovou osobou** právnické osobě je podmíněno alternativně tím, že **daná osoba jednala na podkladě rozhodnutí, schválení nebo pokynu** orgánů právnické osoby nebo osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO, anebo tím, že tak **jednala proto, že shora uvedené orgány či osoby neprovedly taková opatření, která měly provést podle jiného právního předpisu, nebo která po nich lze spravedlivě požadovat**,
- kdy u všech osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až d) TOPO je přičtení protiprávního činu, spáchaného některou z těchto osob, právnické osobě, dále podmíněno **skutečností, že právnická osoba nevyňalažila veškeré úsilí**, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu touto osobou zabránila.²²⁰

3.4.4 Materiální podmínka vytýkatelnosti protiprávního činu právnické osobě (přičitatelnost *stricto sensu*) a zavinění právnické osoby

V úvodu této podkapitoly jsem zmiňoval, že zákonodárce musel vytvořit konstrukci, která by umožňovala činit právnické osoby odpovědnými za nejvíce společensky škodlivé protiprávní činy – tj. za činy soudně trestné –, a to co při nejvyšším možném zachování stávajícího systému základních zásad trestního práva hmotného, především *zásady subjektivní trestní odpovědnosti* a *zásady individuální trestní odpovědnosti*. Jak tomu bylo se zachováním zásady individuální trestní odpovědnosti je z předchozího výkladu zřejmé – došlo k vytvoření **nové základní zásady kolektivní trestněprávní odpovědnosti právnických osob**²²¹ a fakticky tak i k vytvoření dvou (vedle sebe stojících) systémů trestního práva: individuálního a kolektivního. V této části textu se věnuji druhé ze shora zmíněných základních zásad trestního práva

²²⁰ S **výhradou**, že ve vztahu k druhému modelu přičitatelnosti podle § 8 odst. 2 písm. b) TOPO dává uvedené pravidlo zřejmě smysl toliko tam, kde půjde o protiprávní čin spáchaný zaměstnancem právnické osoby na základě rozhodnutí, schválení nebo pokynu jejího orgánu či některé z osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO.

²²¹ Obdobně JELÍNEK, Jiří. Úvod. In: JELÍNEK, HERCZEG, op. cit. sub 7, s. 23.

hmotného, totiž **zásadě subjektivní trestní odpovědnosti**, a to právě ve světle konstrukce vytykatelnosti.

Ještě dříve, než se však ponořím do značně komplikované problematiky týkající se zavinění právnické osoby,²²² považuji za nezbytné (z hlediska terminologického) stručně rozlišit mezi pojmy ‚zavinění‘, jakožto obligatorním znakem subjektivní stránky skutkové podstaty trestného činu, a ‚viny‘, kterážto – jako pojem širší – subjektivní stránku trestného činu přesahuje.²²³

Zaviněním se rozumí „*psychický vztah pachatele k poruše či ohrožení objektu trestného činu nebo jeho předmětu útoku, jakož i k jeho jednání uvedenému v trestním zákoně, které je vyvolávající.*“²²⁴ Je to právě zavinění, jakožto kategorie vnitřní (slovy J. Kallaba „*psychické skutečnosti tvořící součást skutkové podstaty trestného činu*“²²⁵) a bezpodmínečné trvání na naplnění některé z jeho forem v případě jakéhokoliv trestného činu, které odpovědnost trestní determinují jako *současné odpovědnost subjektivní*, tj. odpovědnost za zavinění (v kontrapozici k odpovědnosti objektivní, v případě které se vyvození existence zavinění na straně odpovědnostního subjektu nevyžaduje).²²⁶

Oproti tomu **vinou** se rozumí „*pachatelem zaviněné naplnění znaků subjektu, objektu a objektivní stránky uvedených v zákonné skutkové podstatě trestného činu, které mu lze proto vytykat a přičítat a na tomto základě jej činit trestně odpovědným.*“²²⁷ Zde – vycházejí ze zásady subjektivní trestní odpovědnosti – je vidno,

²²² P. Šámal v tomto směru hovoří o „nejméně složitější otázce“. Viz ŠÁMAL, op. cit. sub 187, s. 172; J. Jelínek ji naopak označuje za nejspornější. Viz JELÍNEK, op. cit. sub 21, s. 201.

²²³ Viz SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK a Dagmar CÍSAŘOVÁ. Subjektivní stránka trestného činu. In: SOLNAŘ, FENYK, CÍSAŘOVÁ, VANDUCHOVÁ, op. cit. sub 13, s. 271; či KRUPÍČKA, Jiří. Subjektivní stránka trestného činu. In: ŠÁMAL a kol., op. cit. sub 14, s. 180.

²²⁴ KRATOCHVÍL, Vladimír. Struktura skutkové podstaty trestného činu. In: KRATOCHVÍL a kol., op. cit. sub 2, s. 279.

²²⁵ KALLAB, op. cit. sub 1, s. 46.

²²⁶ Odpovědností subjekt ergo odpovídá za vyvolání následku bez dalšího (s případnou možností liberace). Srov. HERCZEG. Jiří. Subjektivní stránka trestného činu. In: ŠÁMAL a kol., op. cit. sub 14, s. 179.

²²⁷ KRATOCHVÍL, Vladimír. Obecné výklady o trestním právu hmotném. In: KRATOCHVÍL a kol., op. cit. sub 2, s. 42; Obdobně (byť zjednodušeně) pojem ‚viny‘ vykládá např. J. Herczeg, když uvádí: „*označuje se jím fakt, že došlo ke spáchání trestného činu, jestliže se poukazuje na osobu, která má za trestný čin nést odpovědnost.*“ Viz HERCZEG. Jiří. Subjektivní stránka trestného činu. In: ŠÁMAL a kol., op. cit. sub 14, s. 179; Jako „*souborní podmínky trestní odpovědnosti, včetně podmínek objektivních*“, pak vinu vnímá V. Solnař. Srov. SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK a Dagmar CÍSAŘOVÁ. Subjektivní stránka trestného činu. In: SOLNAŘ, FENYK, CÍSAŘOVÁ, VANDUCHOVÁ, op. cit. sub 13, s. 271.

že pojem zavinění představuje určitý determinant širšího pojmu viny, neboť platí, že bez zavinění není viny (trestní). Tomu odpovídá i systematické rozdělení systému základních zásad trestního práva hmotného provedené V. Kratochvílem, kdy zásada subjektivní právní (trestní) odpovědnosti patří do širší kategorie zvláštních a specifických zásad společných pro vinu a trest, kdežto zásada trestní odpovědnosti za vinu spadá mezi užší kategorii zvláštních a specifických zásad viny.²²⁸

Vrátím-li se nyní zpět na úroveň základů kolektivní trestněprávní odpovědnosti, je zřejmé, že i tyto jsou vybudovány (mimo jiné) na *zásadě subjektivní trestní odpovědnosti* [uvedená základní zásada je *ergo* společná oběma systémům trestního práva] a dále na *zásadě formálně-materiálního pojetí podmínek kolektivní trestněprávní odpovědnosti právnických osob* (ta v tomto směru nahrazuje zásadu odpovědnosti za vinu).²²⁹ Co se týče druhé z uvedených základní zásad, lze odkázat na výklad učiněný shora stran formální a materiální podmínky vytýkatelnosti. Pokud však jde o zásadu **subjektivní trestní odpovědnosti**, je situace (jak jsem již uvedl výše) složitější. Vyjdu-li totiž z definice zavinění uvedené shora, jistě u právnické osoby nelze **hovořit o jejím vnitřním psychickém stavu**, tedy o zavinění tak, jak je chápáno v případech fyzických osob.²³⁰

Jak se to tedy se zaviněním právnické osoby vlastně má? Lze uvažovat o převzetí tradiční koncepce zavinění (srov. definici uvedenou shora) u právnických osob, samozřejmě s dílčími modifikacemi, anebo nikoliv? V tomto směru lze dle mého názoru rozlišovat **dvě možné varianty** pojetí zavinění právnické osoby.

²²⁸ KRATOCHVÍL, Vladimír. Obecné výklady o trestním právu hmotném. In: KRATOCHVÍL a kol., op. cit. sub 2, s.41 a násl., 53 a násl.

²²⁹ KRATOCHVÍL, op. cit. sub 5, s. 251.

²³⁰ Srov. analýzu tohoto argumentu proti zavedení pravé trestní odpovědnosti právnických osob a návrhy možného řešení z pera J. Musíla. Viz MUSIL, op. cit. sub 19, s. 4–5; Obdobně také JELÍNEK, Jiří. Komentář k § 8. In: JELÍNEK, HERCZEG, op. cit. sub 7, s. 75–76; anebo ŠÁMAL, op. cit. sub 187, s. 172; viz také JELÍNEK, 2019, op. cit. sub 21, s. 201, kde uvedený autor konstatuje, že „*obsahem zavinění v českém trestním právu je tradičně složka vědění a složka volní, což jsou složky, které nemůžeme požadovat u právnických osob jako fiktivních organizačních útvarů.*“; Srov. také KRATOCHVÍL, Vladimír. Trestní odpovědnost právnické osoby jednající v omylu. In: ZÁHORA, op. cit. sub 28, s. 120, který na margo problematiky zavinění právnické osoby uvádí, že „*[z] povahy věci v naznačeném smyslu [tj. s poukazem na § 1 odst. 2 TOPO – pozn. DČ] bude u právnické osoby v rovině základů trestní odpovědnosti absolutně vyloučeno užití následujících, jen příkladmo uvedených ustanovení trestního zákoníku: (...) § 15 a 16 (zavinění pachatele) [...]*“

Podle první varianty platí, že zavinění právnické osoby je postaveno na přičitatelnosti (*stricto sensu*) trestného činu právnické osobě „na základě vlastního výkonu tzv. rizikového managementu, tj. buď přímo protiprávního jednání zavinění osob ve vedení právnické osoby, nebo alespoň chybného zvládnutí zvýšeného rizika vyplývajícího z provozování podniku právnické osoby (vina vedení právnické osoby)“.²³¹ Zavinění právnické osoby (a to včetně jeho formy nezbytné pro naplnění konkrétní skutkové podstaty trestného činu) „je třeba odvozovat od jednání fyzických osob, které za právnickou osobu jednaly ve smyslu § 8 odst. 1 [TOPO – pozn. DČ]“.²³² **Zavinění takové kvalifikované osoby je tedy právnické osobě přičteno** (*stricto sensu* – v duchu § 8 odst. 2 TOPO), stejně jako je právnické osobě přičten na základě § 8 odst. 2 TOPO i samotný protiprávní čin téže osoby. Na margo uvedeného pak považuji za nezbytné dodat, že jestliže jsem dříve uváděl, že uvedený způsob přičítání zavinění se výslovně z § 8 odst. 2 TOPO nepodává,^{233,234} musím na tomto místě uznat, že daný závěr lze zřejmě vyvozovat z dikce § 8 odst. 2 TOPO. Jak totiž uvádí P. Šámal,²³⁵ toto ustanovení umožňuje přičítat (*stricto sensu*) právnické osobě trestný čin spáchaný některou z kvalifikovaných osob uvedených v § 8 odst. 1 TOPO, přičemž s ohledem na užití pojmu „trestný čin“ je zřejmé – s poukazem na § 13 odst. 1 TrZ –, že takový musí vykazovat znaky uvedené v daném zákoně, tj. včetně určité formy zavinění. Uvedené řešení spočívající v dovození zavinění na straně právnické osoby přitom považuji za systematické, logické a z hlediska aplikační praxe i jasné a přímočaré, neboť orgány činné v trestním řízení v tomto směru „jednoduše“

231 ŠÁMAL, Pavel. Komentář k § 7. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRIVNA a kol., op. cit. sub 19, s. 171.

232 Srov. např. ŠÁMAL, Pavel. Komentář k § 7. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRIVNA a kol., op. cit. sub 19, s. 146; obdobně FENYK, SMEJKAL, BÍLÁ, op. cit. sub 11, s. 39; FOREJT, HABARTA, TREŠLOVÁ, op. cit. sub 7, s. 80; anebo JELÍNEK, Jiří. Trestní odpovědnost právnických osob. In: JELÍNEK a kol., 2017, op. cit. sub 18, s. 381; Obdobně ostatně uzavřel Nejvyšší soud ve svém usnesení ze dne 24. listopadu 2015, sp. zn. 8 Tdo 2015/2015, uveřejněném pod č. 23/2016 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část trestní.

233 ČEP, op. cit. sub 29, s. 539.

234 S čímž souhlasí i P. Šámal. Viz ŠÁMAL, op. cit. sub 187, s. 178.

235 Ibid.

pracují s jedinou subjektivní stránkou, kterou následně přičítají dvěma různým subjektům.²³⁶

V návaznosti na uvedené pak považují za nezbytné upozornit na případy, u nichž J. Fenyk, L. Smejkal a I. Bílá hovoří o tzv. *kumulativní subjektivní stránce*²³⁷ trestného činu právnické osoby. Jde o situace, kdy je trestný čin spáchaný zaměstnancem právnické osoby ve smyslu § 8 odst. 1 písm. d) TOPO, a to za podmínek § 8 odst. 2 písm. b) TOPO v první variantě [tj. na základě rozhodnutí, schválení nebo pokynu orgánu právnické osoby nebo osoby uvedené v § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO]. V těchto situacích totiž platí, že z hlediska trestní odpovědnosti právnické osoby je stěžejní *zavinění té či dotčených osob* [tj. zavinění osoby dle § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO, která učinila dané rozhodnutí, pokyn či schválila jednání zaměstnance, anebo zavinění zaměstnance ve smyslu § 8 odst. 1 písm. d) TOPO, který na základě takového pokyn etc. spáchal daný protiprávní čin], *u které je dáno zavinění v nejzávažnější formě*. Jinými slovy nedochází zde k agregaci různých forem zavinění dvou různých osob, nýbrž k přičtení té formy zavinění, která je nejzávažnější (přímého úmyslu člena statutárního orgánu, který dal zaměstnanci pokyn namísto vědomé nedbalosti samotného zaměstnance).

Stran shora uvedeného lze shrnout, že **zavinění právnické osoby** (včetně jeho příslušné formy) **je odvozeno od zavinění kvalifikované osoby** [ev. od osoby, která učinila rozhodnutí apod. na jehož základu se kvalifikovaná osoba podle § 8 odst. 1 písm. d) TOPO dopustila příslušného protiprávního činu]. Právnické osobě je tedy přičteno zavinění, onen nezbytný znak skutkové podstaty trestného činu – požadovaná kvalita vnitřního psychického vztahu k poruše či ohrožení objektu trestného činu nebo jeho předmětu útoku, jakož i k jeho jednání uvedenému v trestním zákoně, které je vyvolávají. V tomto směru jde tedy v podstatě o obdobu „prosté“ přičitatelnosti, jak je vymezena právem soukromým (srov. podkapitulu 3.1.1).

²³⁶ K tomu lze poukázat na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. ledna 2017, sp.zn. 4 Tdo 1681/2016. V dané trestní věci totiž nalézací soud v odůvodnění svého rozhodnutí konstatoval, že obviněné občanské sdružení jednalo v úmyslu přímém dle § 15 odst. 1 písm. a) TrZ [s čímž se odvolací soud plně ztotožnil]. Takový závěr soudů nižších stupňů však neodpovídal shora nastíněné koncepci trestní odpovědnosti právnických osob založených na vytykatelnosti (přičitatelnosti *lato sensu*), u níž prý nelze vycházet z klasického pojetí zavinění, jako je tomu v rovině individuální trestní odpovědnosti, na což také Nejvyšší soud upozornil.

²³⁷ Srov. FENYK, SMEJKAL, BÍLÁ, op. cit. sub 11, s. 39.

Pokud jde o **druhou variantu** pojetí zavinění právnické osoby, mám za to, že tato umožňuje identifikovat *vlastní* – v určitém slova smyslu *originární* – *zavinění právnické osoby* (které z vymezení zavinění na straně fyzické osoby vychází, nepředstavuje však jeho pouhou „kopii“). Pro lepší pochopení tohoto pojetí je předně třeba připomenout samotný základ pojmu právnické osoby, především problematiku její *a priori* neexistující vůle. V rovině soukromého práva totiž platí – a v případě trestního práva tomu není jinak –, že právnická osoba nemá „vlastní“ vůli, nýbrž její vůli nahrazují členové jejích orgánů (§ 151 odst. 1 ObčZ *in fine*). Jinými slovy lze-li o „vůli“ právnické osoby (myšleno samozřejmě vůli ve smyslu jejího zaměření na trestněprávně relevantní skutečnosti) v rovině kolektivní trestněprávní odpovědnosti uvažovat, pak je tato tvořena **výslednicí volních složek všech osob** (typicky členů jejího příslušného orgánu, popřípadě i jiných orgánů, například statutárního a kontrolního), **které se podílely na přijetí určitého rozhodnutí vedoucího ke spáchání protiprávního činu**. A právě v této – odvozené – volní složce lze spatřovat **dílní složku „vlastního“ zavinění na straně právnické osoby**, kteréžto se promítá i do konstrukce § 8 odst. 2 písm. a) a b) TOPO. K tomu je třeba říci, že zákonodárce, do účinnosti zákona č. 183/2016 Sb., kterým byl přijat nový § 8 odst. 5 TOPO, totiž v § 8 odst. 2 písm. a) TOPO stanovil přičítání [*stricto sensu*] protiprávních, resp. trestných, činů zde uvedených kvalifikovaných osob právnické osobě bez dalšího. Jsem toho názoru, že taková úprava nebyla samoučelná (byť se mohla na první pohled jevit jako přílišně přísná), ale reflektovala ono vlastní „zavinění“ právnické osoby.²³⁸

²³⁸ J. Jelínek v tomto směru uvádí, že „*povaha „zavinění“ právnické osoby je poněkud odlišná od zavinění osoby fyzické*.“ Následně pak uvádí, že „*otázku zavinění právnické osoby* [zvýraznění přidáno DJ] *ve vztahu ke konkrétní skutkové podstatě je třeba odvozovat od zavinění konkrétních fyzických osob, které za právnickou osobu jednaly*.“ Viz JELÍNEK, 2019, op. cit. sub 21, s. 203. Citovaný autor tedy preferuje první variantu pojetí zavinění právnické osoby, založené na přičitatelnosti zavinění kvalifikované osoby osobě právnické. K tomu považuji nezbytné dodat, že druhá varianta pojetí zavinění právnické osoby, kterou zde prezentuji, má stejnou výchozí pozici jako uvádí J. Jelínek, totiž že *povaha zavinění právnické osoby je odlišná od zavinění osoby fyzické*. Rozdíl však spočívá v tom, že u právnické osoby sice neprobíhají stejné vnitřní psychické stavy jako v případě osoby fyzické (schází zde její biologická podstata), nýbrž zde dochází k procesům obdobným, jejichž výsledkem je rovněž utvoření „volní“ a „vědomostní“ složky, které však právnické osobě nevztiskuje (s výjimkou jednočlenné společnosti, případně protiprávního činu osoby ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, která je oprávněna jménem nebo za právnickou osobu jednat) jednotlivec, ale více osob.

Právě v případě *členů statutárního orgánu právnické osoby* ve smyslu § 8 odst. 1 písm. a) TOPO a dále u *zaměstnanců, kteří spáchali protiprávní čin v intencích § 8 odst. 1 TOPO, na základě pokynu etc. člena statutárního orgánu* [§ 8 odst. 2 písm. b) TOPO], mám totiž za to, že tím, že členové statutárního orgánu právnické osoby nahrazují její vůli, utvářejí *de facto* výslednou *volní složku* *ryzího zavinění právnické osoby*. Avšak nejsou to jen členové statutárního orgánu, jejichž jednotlivé volní složky jsou z hlediska zavinění právnické osoby relevantní. Stejně tak i členové kontrolního orgánu (rovněž jde o volený orgán ve smyslu § 151 odst. 1 ObčZ) utvářejí vůli právnické osoby a jednotlivé volní složky jejich vlastního zavinění tak zde mají význam.²³⁹ Mám dokonce za to, že zde lze zahrnout i osobu vykonávající rozhodující vliv na řízení právnické osoby (osoba ovládající ve smyslu § 74 odst. 1 ZOK), neboť její vůle zásadním způsobem determinuje volní složku zavinění právnické osoby, která je ovládána.

Jestliže tedy vůle členů (nejen) statutárního orgánu právnické osoby nahrazuje její vlastní vůli (je této právnické osobě v rovině soukromého práva *de facto* přičtena),²⁴⁰ pak lze – teoreticky – i v rovině trestního práva, kde je pro pojem právnické osoby do značné míry determinujícím jeho soukromoprávní základ, dovodit **volní složku vlastního originárního zavinění právnické osoby**, a to na základě souhrnu jednotlivých volních složek vlastního zavinění daných osob. Obdobně si lze v tomto směru vypomoci i s určením **složky vědomostní**, tak jako je vědomí fyzické osoby o určité skutečnosti přičítáno právnické osobě v případě posuzování její dobré víry (srov. související výklad k přičitatelnosti v podkapitole 3.1.1). Uvedené řešení tak podle mého názoru umožňuje konstruovat **zavinění právnické osoby jako plnohodnotnou variaci na zavinění osoby fyzické**.

Jak je to však v případě dalších osob, kupříkladu zaměstnanců právnické osoby podle § 8 odst. 1 písm. d), kteří se dopustili protiprávního činu proto, že kvalifikované osoby podle § 8 odst. 1 písm. a) až c) neprovedly příslušná

²³⁹ Tyto orgány sice neprojevují vůli právnické osoby navenek, ale dovnitř (kupříkladu schválením určitého právního jednání). To však může mít **vliv na vytvoření konečné vůle právnické osoby** (např. pokud určité rozhodnutí statutárního orgánu vyžaduje souhlas orgánu kontrolního).

²⁴⁰ BERAN, Karel. Způsobilost právnické osoby „právně jednat“ a „právně odpovídat“. In: BERAN, ČECH, DVORÁK a kol., op. cit. sub 39, s. 35.

opatření? Zde mám za to, že volní i vědomostní složku zavinění na straně právnické osoby lze odvozovat opět od orgánů právnické osoby či kvalifikovaných osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO [úmyslné nebo nedbalostní neprovedení patřičných opatření], popřípadě i zaměstnance právnické osoby (blíže k tomuto srov. výklad v podkapitole 5.5.4). Konečně pokud jde o **zbývající kvalifikované osoby podle § 8 odst. 1 písm. a) TOPO** (tj. o zástupce ve vedoucím postavení), mám za to, že zde může přicházet v úvahu inspirace institutem přímého zastoupení [jde ovšem opravdu o pouhou inspiraci, nikoliv jeho převzetí]. V případě přímého zastoupení v soukromém právu se vychází obecně toho, že vůle zástupce a zastoupeného jsou v souladu. Jinými slovy, že ačkoliv zástupce projevuje vlastní vůli, tato je ve shodě s vůlí zastoupeného. Z toho v poměrech kolektivní trestněprávní odpovědnosti dovozují, že právnická osoba může (a soudím, že tak mohla učinit již před přijetím § 8 odst. 5 TOPO) namítat, že osoba, která je oprávněna jejím jménem nebo za ni jednat (ať již půjde nově o osobu ve vedoucím postavení, anebo o jakéhokoliv zástupce, jak tomu bylo dříve) a dopustila se protiprávního činu, tak **učinila v rozporu s vůlí právnické osoby** [rozuměj, že volní složka právnické osoby (negativně zaměřená) se neshoduje s volní složkou jejího zástupce (pozitivně zaměřená)]. Za takové situace pak dle mého názoru není možné právnické osobě takový protiprávní čin přičítat podle § 8 odst. 2 písm. a) TOPO.

O uvedeném ostatně lze uvažovat i ve vztahu k **dalším kvalifikovaným osobám podle § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO**. I zde totiž volná inspirace přímým zastoupením a možností reflektovat konflikt vůlí dle mého názoru dává smysl (a není zapotřebí existence § 8 odst. 5 TOPO, který jinak tyto případy může řešit). Příkladem může být situace, kdy čtyři z pěti členů představenstva akciové společnosti hlasují proti přijetí určitého rozhodnutí, pátý člen hlasuje pro. Volní složka právnické osoby je v tomto směru ve vztahu k určité trestněprávně relevantní skutečnosti zaměřena negativně. Následně se tento pátý člen rozhodne realizovat nepřijaté rozhodnutí „na vlastní pěst“ (jeho volní složka je naopak zaměřena pozitivně). Takové jednání je však v rozporu s volní složkou právnické osoby, která byla vytvořena hlasováním jednotlivých členů jejího představenstva. Následný protiprávní čin spáchaný

oním ‚splášeným‘ členem představenstva proto právnické osobě nelze přičítat (*stricto sensu*).²⁴¹

Jaké má nastíněné řešení výhody oproti první variantě? V případě varianty první je právnické osobě *přičítáno zavinění konkrétní kvalifikované osoby*. Druhá varianta však umožňuje *sloučit volní i vědomostní složku všech zúčastněných osob*, kdy jejich výslednice představuje zavinění právnické osoby. To má svůj význam všude tam, kde je ve hře hlasování v rámci kolektivních orgánů právnické osoby, protiprávní čin zaměstnance podle § 8 odst. 1 písm. d) TOPO, anebo komplexnější rozhodovací proces, který vyústí v určitý protiprávní čin, kdy např. některé osoby podílející se na přijetí rozhodnutí nedisponují vědomím o trestněprávně relevantních skutečnostech, ale v celku již o naplnění vědomostní složky zavinění právnické osoby hovořit lze. V neposlední řadě uvedené řešení umožňuje reflektovat konflikt vůlí (volních složek) mezi právnickou osobou a osobou kvalifikovanou (tedy vlastně ony excesy, které nelze právnické osobě vytýkat), a to i bez existence § 8 odst. 5 TOPO (naopak první varianta jej k tomuto potřebuje, neboť zavinění onoho ‚splášeného‘ člena statutárního orgánu jinak právnické osobě přičítá automaticky; samozřejmě za splnění všech podmínek uvedených v § 8 odst. 1 a 2 TOPO).

Lze tedy učinit **dílčí shrnutí**, totiž že současná rozhodovací praxe, a drtivá většina teorie, **vycházejí při dovození zavinění** na straně právnické osoby **ze zavinění** (včetně jeho formy), jež je dáno u některé z **kvalifikovaných osob**, která se protiprávního činu v intencích § 8 odst. 1 TOPO dopustila (s výjimkou případu kumulativní subjektivní stránky, jak byl popsán

²⁴¹ J. Jelínek navrhuje (na podkladu obdobného příkladu použitého T. Grímon, kdy člen představenstva jednoho dne v rámci činnosti právnické osoby přijme úplatek) pro takové případy konstruovat zavinění na straně právnické osoby [zřejmě jako originární kategorii, neboť se očividně neodvíjí od zavinění samotné kvalifikované osoby] jako **zaviněné porušení povinnosti odborné péče**. Takové zaviněné porušení dané povinnosti však, jak se dále podává z jeho díla, má být zřejmě dáno u osoby jednající za právnickou osobu (tedy nejspíše **nikoliv osoby kvalifikované**, ale osoby, která má bdít nad dodržováním *programu compliance* (prevenční, detekční a reakční mechanismy v rámci právnické osoby zaměřené na předcházení, odhalování a minimalizaci následků případné trestné činnosti). Srov. JELÍNEK, 2019, op. cit. sub 21, s. 204. Mám za to, že i v tomto případě by zde bylo možné dovodit rozpor mezi volní a vědomostní složkou zavinění právnické osoby (utvořené jako výslednice volních a vědomostních složek členů jejího statutárního orgánu, do jeho gesce předcházení páčání trestné činnosti náleží) a konkrétní kvalifikované osoby – člena statutárního orgánu, který přijal daný úplatek. Nastalou situaci pak samozřejmě umožňuje řešit i pravidlo obsažené v § 8 odst. 5 TOPO.

shora). Oproti tomu se však nabízí i **alternativní přístup**, který popisují výše, a který **umožňuje zavinění právnické osoby konstruovat jako originární kategorii**, neodvíjející se toliko od zavinění osoby kvalifikované, ale od volních a vědomostních složek daných u všech kvalifikovaných osob, které mají co do činění s individuálně určeným protiprávním činem přičítelným podle § 8 odst. 2 TOPO právnické osobě. Podrobněji se pak tímto druhým pojetím zabývám v podkapitolách 5.3 a násl.).

4 FORMÁLNÍ PODMÍNKA VYTÝKATELNOSTI PROTIPRÁVNÍHO ČINU ČLENA STATUTÁRNÍHO ORGÁNU PRÁVNICKÉ OSOBY

Ze dvou podmínek vytýkatelnosti protiprávního činu právnické osobě představuje **formální podmínka** tu jednodušší, a to jak, co se týče její interpretace, tak i aplikace. Na úvod lze připomenout (viz podkapitulu 3.4.2), že tato podmínka je tvořena *taxativním výčtem kvalifikovaných osob*, jejichž protiprávní čin představuje základ trestného činu právnické osoby, přičemž dílem se zde podle mého názoru projevuje (mimo jiné) i *institut přičitatelnosti*, a to skrze dva korektivy zakotvené v návěti § 8 odst. 1 TOPO.

Cílem této kapitoly je přiblížit formální podmínku vytýkatelnosti, a to ve vazbě na *protiprávní činy členů statutárního orgánu* právnických osob ve smyslu § 8 odst. 1 písm. a) TOPO, resp. při zohlednění významu těchto osob z hlediska základů kolektivní trestněprávní odpovědnosti právnických osob. Za tímto účelem kapitolu člením na několik dílčích podkapitol.

V první podkapitole se zabývám postavením člena statutárního orgánu jako osoby kvalifikované (tj. sekundárním subjektem trestného činu právnické osoby),²⁴² kdy stručně připomínám důvody, proč zákonodárce staví členy statutárního orgánu na pomyslnou první příčku ve výčtu kvalifikovaných osob. Na uvedené stručné *exposé* navazují dílčí komparací s rakouskou, polskou, slovenskou a francouzskou právní úpravou trestní odpovědnosti právnických osob (jakož i společným unijním legislativním rámcem), jejímž smyslem je přiblížit, jakým způsobem tyto pracují se členem statutárního orgánu z hlediska vymezení základů kolektivní trestněprávní odpovědnosti. V další části textu následuje výklad stran významu vzniku a zániku funkce člena statutárního orgánu z pohledu trestního práva a konečně vybrané otázky týkající se problematiky zástupčího oprávnění a rozhodování člena statutárního orgánu a v neposlední řadě i právnické osoby jako člena statutárního orgánu jiné právnické osoby.

Druhou a třetí podkapitolu pak věnuji korektivům přičitatelnosti protiprávního činu člena statutárního orgánu právnické osobě, tedy alternativním

²⁴² FENYK SMEJKAL, BÍLÁ, op. cit. sub 11, s. 40.

požadavkům spáchání takového činu členem statutárního orgánu v zájmu nebo v rámci činnosti (návětí § 8 odst. 1 TOPO). Pro srovnání připojuji opět dílčí komparaci se shora uvedenými právními úpravami. Konečně celou kapiitolu uzavírám pro přehlednost podkapitolou čtvrtou, shrnující dílčí závěry.

4.1 Člen statutárního orgánu jako osoba kvalifikovaná

4.1.1 Obecně ke členu statutárního orgánu právnické osoby

Ustanovení § 8 odst. 1 písm. a) TOPO stanoví, že „*trestným činem spáchaným právnickou osobou je protiprávní čin spáchaný v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti, jednal-li tak statutární orgán nebo člen statutárního orgánu, anebo jiná osoba ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, která je oprávněna jménem nebo za právnickou osobu jednat.*“²⁴³ Zákodárce tak (mimo jiné) vymezuje první okruh kvalifikovaných osob,²⁴⁴ jejichž protiprávní čin může představovat základ trestného činu právnické osoby, přičemž takovéto osoby představují tzv. sekundární subjekt skutkové podstaty trestného činu právnické osoby.²⁴⁵

Stran člena statutárního orgánu jako kvalifikované osoby (sekundárního subjektu), považuji na tomto místě za potřebné připomenout důvody, které k jeho „prvenství“ v rámci výčtu kvalifikovaných osob podle § 8 odst. 1 TOPO vedou. Jak jsem uvedl v podkapitole 3.2, platí, že statutární orgán je **výkonným orgánem právnické osoby**, jemuž (a tedy i jeho členům) náleží mimo jiné tzv. **obchodní vedení**²⁴⁶ (řízení vnitřního chodu právnické

²⁴³ Považuji za nutné připomenout, že ačkoliv citované ustanovení pracuje jak s pojem „statutární orgán“, tak i „člen statutárního orgánu“, platí, že právnickou osobu vždy zastupuje člen statutárního orgánu, nikoliv statutární orgán jako takový, a to i včetně tzv. unipersonálních statutárních orgánů tvořených jediným členem (srov. výklad v podkapitole 3.3).

²⁴⁴ A. S. Valenzano v tomto směru používá výstižnější (ale obtížně přeložitelný) pojem, který charakterizuje tyto osoby (sekundární, ev. terciární subjekty trestného činu právnické osoby), a totiž „triggering persons“, jakožto osoby, které jsou způsobilé iniciovat (spustit) trestní odpovědnost právnické osoby. Srov. VALENZANO, Anna Salvina. „Triggering persons“ in ‘ex crimine’ Liability of Legal Entities. In: BRODOWSKI, Dominik, Manuel de los Monteros de la Parra ESPINOZA, Klaus TIEDEMANN a Joachim VOGEL (eds.). *Regulating Corporate Criminal Liability*. Cham: Springer, 2014, s. 95.

²⁴⁵ Přitom platí, že stejně jako existence primárního subjektu trestného činu právnické osoby – právnické osoby samotné, představuje *obligatorní znak skutkové podstaty trestného činu* právnické osoby, je *obligatorním znakem takového trestného činu i existence subjektu sekundárního* (bez ohledu na jeho identifikaci jako konkrétní fyzické osoby – srov. § 8 odst. 3 TOPO), *popř. terciárního*.

²⁴⁶ V dalším výkladu se zaměřuji především na členy statutárního orgánu kapitálových společností, popř. družstev (přičemž pojem obchodního vedení se pojí především s těmito kategoriemi právnických osob, resp. obchodních korporací).

osoby)²⁴⁷ a **generální zástupčí oprávnění** [tedy zastupování právnické osoby navenek, vůči třetím subjektům]. Na uvedeném pak ničeho nemění ani skutečnost, že do působnosti statutárního orgánu náleží oprávnění rozhodovat o přenosu jeho vlastních pravomocí. V teorii se tento institut nazývá delegací, přičemž se rozlišuje *vnitřní nebo též horizontální delegace* [tj. přenos pravomoci ze statutárního orgánu na jeho jednotlivé členy, kdy o otázkách spadajících do svěřené působnosti rozhoduje toliko ten člen, na něhož byl výkon této působnosti delegován]²⁴⁸ a *vnější, tedy vertikální delegace* (typicky ze statutárního orgánu na zaměstnance právnické osoby, popřípadě třetí osobu). A je to právě vnější delegace na jejímž základu (odhlédneme-li od dalších možných situací, např. jmenování likvidátora soudem) dochází k přenosu dílčích zástupčích oprávnění z právnické osoby, popřípadě k pověření určitou částí obchodního vedení, ze statutárního orgánu na další osoby (typicky na zaměstnance právnické osoby, ale i na další osoby jako jsou např. externí účetní či krizoví manažeři).²⁴⁹

Co tedy členy statutárního orgánu staví na prvé místo v řadě kvalifikovaných osob, které mohou iniciovat trestní odpovědnost právnické osoby? Je to právě **rozsah a zároveň i souhrn jejich vnitřních a vnějších**

²⁴⁷ Obchodním vedením společnosti se (podle rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 25. srpna 2004, sp. zn. 29 Odo 479/2003, uveřejněného pod č. 80/2005 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní) rozumí řízení společnosti, tj. zejména organizování a řízení její podnikatelské činnosti, včetně rozhodování o podnikatelských záměrech.

²⁴⁸ K tomu je třeba podotknout, že takovéto rozdělení působnosti statutárního (resp. jakéhokoliv kolektivního, s výjimkou nejvyššího, orgánu) nezavazuje další členy daného orgánu povinnosti dohlížet, jak jsou záležitosti právnické osoby spravovány (srov. § 156 odst. 2 ObčZ). Jinými slovy dochází k zefektivnění rozhodování v rámci právnické osoby, avšak nikoliv za cenu zbavení se individuální odpovědnosti jednotlivých členů orgánu.

²⁴⁹ Zde lze poukázat na závěry usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. března 2005, sp. zn. 8 Tdo 124/2005, uveřejněného ve Sbírce rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu pod číslem 18/2006, části trestní. V tomto rozhodnutí se Nejvyšší soud zabýval otázkou, zda může trestní odpovědnost předsedy představenstva akciové společnosti založit případ, kdy představenstvo pověřil určitou osobu vedením stavebních prací, načež předseda představenstva vědomě nesplní svoji kontrolní povinnost (plynoucí z jeho povinnosti jednat s péčí řádného hospodáře) nad výkonem přenesené působnosti [zda pověřená osoba postupuje v souladu se stavebním povolením, na základě projektové dokumentace atp.]. Závěr přitom vyzněl v neprospěch takového předsedy představenstva, neboť byl uznán vinným ze spáchání trestného činu obecného ohrožení podle § 180 odst. 1, 2 písm. b), odst. 3 písm. a) TZ, jehož se dopustil vědomým zanedbáním své kontrolní povinnosti, v důsledku čehož došlo ke zřízení stavby a ke škodě velkého rozsahu.

kompetencí, které slouží *de facto* k zajištění fungování právnické osoby dovnitř i navenek, a které mohou být užity jak k bohubilým cílům, tak naopak ke spáchání trestného činu.²⁵⁰ Uvedená právní úprava – stavící členy statutárního orgánu právnické osoby na ono prvé místo – ostatně odpovídá i aktuálním zahraničním trendům právní úpravy kolektivní trestněprávní odpovědnosti právnických osob.

Tak již shora citovaná *A. S. Valenzano* uvádí, že v rámci vybraných členských států Evropské unie lze vysledovat několik základních modelů určení osob způsobilých svým protiprávním činem iniciovat trestní odpovědnost právnické osoby. Lze se tak setkat s modelem, který je zaměřen *vylučně na osoby ve vedoucím postavení*,²⁵¹ popřípadě na samotném vrcholu vnitřní organizační struktury právnické osoby. Stežejní je přitom určení, že taková osoba (orgán nebo zástupce) vytváří „vůli“²⁵² právnické osoby.²⁵³ Model zaměřený pouze

²⁵⁰ K tomu lze dodat, že případně další osoby uvedené v § 8 odst. 1 písm. a) TOPO mají sice postavení srovnatelné s postavením členů statutárního orgánu, avšak to se odvíjí právě od postavení člena statutárního orgánu. Jinými slovy pokud člen statutárního orgánu právnické osoby neuzavře s určitým zaměstnancem pracovní smlouvu, tento se nikdy nebude moci stát osobou ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, která je oprávněna jménem nebo za právnickou osobu jednat.

Protože v této monografii se nezabývám onou druhou kategorií kvalifikovaných osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) TOPO, dovoluji si čtenáře alespoň odkázat na některé články, které se tomuto tématu (po novele TOPO provedené zákonem č. 183/2016 Sb.) věnují blíže. Viz tedy ŠÁMAL, op. cit. sub 189, s. 250; GVOZDEK, Filip. Zamyšlení nad novelou zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. *Bulletin advokacie*, 2016, č. 11, s. 44; anebo ČEP, op. cit. sub 24, s. 201.

²⁵¹ Osobou ve **vedoucím postavení** se v tomto směru rozumí osoba, která má v rámci právnické osoby danou buďto pravomoc zastupovat právnickou osobu, nebo pravomoc přijímat rozhodnutí jménem právnické osoby, anebo pravomoc vykonávat kontrolu v rámci právnické osoby (srov. článek 3 odst. 1 Protokolu). Ze shora učiněného výkladu je přitom zjevné, že členové statutárního orgánu v sobě kumulují všechny uvedené pravomoci, kdežto osoby ve vedoucím postavení ve smyslu § 8 odst. 1 písm. a) TOPO toliko některou z nich.

²⁵² Co se týče „vůle“ právnické osoby a člena jejího statutárního orgánu srov. výklad ad 3.1.1.

²⁵³ Z uvedeného je tak zřejmé, že jde ve své podstatě o tzv. identifikační doktrínu (teorii) trestní odpovědnosti právnických osob stavící na ztotožnění právnické osoby s určitými fyzickými osobami, které „mají vedoucí pozici, jednají jménem a na účet právnické osoby s ohledem na jejich pravomoc ‚reprezentovat jakožto orgán‘ neboť právnická osoba může vyjadřovat svoji ‚vůli‘ skrze své orgány, které ji reprezentují, s nimiž se tímto zcela ztotožňuje“ [pozn. překl. DČ]. Jedinotlivým doktrínám trestní odpovědnosti právnických osob se pak podrobněji věnuji v rámci výkladu stran materiální stránky vytýkatelnosti v podkapitole 5.2]. Viz VALENZANO, Anna Salvina. ‘Triggering persons’ in ‘ex crimine’ Liability of Legal Entities. In: BRODOWSKI, ESPINOZA, TIEDEMANN, VOGEL, op. cit. sub 244, s. 96.

na osoby ve vedoucím postavení však nepřevládá (lze se s ním dle citované autorky setkat ve Velké Británii, Francii či Lucembursku). Naopak stěžejní úlohu hraje model *zaměřený jak na osoby ve vedoucím postavení, tak i na osoby jim podřízené*. Jeho podstatou je – vedle reflektování významu osob reprezentujících ‚vůli‘ právnické osoby navenek – i zohlednění případného nedostatku či porušení povinnosti v rovině dohledu osoby ve vedoucím postavení nad osobou jí podřízenou. A. S. Valenzano takový **system** označuje jako **dvoustupý** (*two-tier system*), v němž se uplatní jak prvky výše přiblížené identifikační doktríny, tak i prvky zástupné (*vicarious*) odpovědnosti.²⁵⁴ Tento systém se dle citované autorky uplatňuje např. v Itálii, Rakousku, Španělsku, Portugalsku, České republice, Slovensku, Polsku, Bulharsku, Finsku, Maďarsku, Litvě či ve Slovinsku.²⁵⁵

Člen statutárního orgánu právnické osoby tedy hraje z hlediska její trestní odpovědnosti **pomyslné ‚prvé housle‘**. Avšak pouze v tom význam jeho postavení nespočívá. Jak je totiž ze shora učiněné zmínky o ‚dvoustupém systému‘ (a z výkladu stran materiální podmínky vytýkatelnosti v podkapitole 3.4.3) zřejmé, člen statutárního orgánu ‚umí‘ hrát i **‚housle druhé‘** (a z hlediska dotčené právnické osoby nijak podřadnější). Tyto pak souvisejí s nadáním člena statutárního orgánu obchodním vedením a souvisejícími kontrolními pravomocemi v rámci právnické osoby vůči zaměstnancům, jejichž zanedbání (či naopak úmyslné porušení ve formě rozhodnutí, pokynu či schválení určitého protiprávního činu) je nezbytnou podmínkou přičitatelnosti [*stricto sensu*] protiprávního činu zaměstnance právnické osobě podle § 8 odst. 2 písm. b) TOPO [jemuž se věnuji v podkapitole 5.5].

Lze tedy **uzavřít**, že význam, který členům statutárních orgánů právnických osob přisuzuje zákonodárce v rovině základů kolektivní trestněprávní

²⁵⁴ K druhé z uvedených postačí na tomto místě uvést, že spočívá (opravdu zjednodušeně řečeno) v trestní odpovědnosti právnické osoby za jednání jejích zaměstnanců, přičemž je ale zohledňována vnitřní organizační struktura právnické osoby (typicky, že takový zaměstnanec jedná na základě pokynu osoby ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby nebo jejího organizačního selhání). V podrobnostech srov. WELLS, Celia. *Corporations and Criminal Responsibility*. New York: Oxford University Press, Inc., 2005, s. 152–154; anebo FENYK, Jaroslav. Trestní odpovědnost individuální a kolektivní. In: KRATOCHVÍL a kol., op. cit. sub 2, s. 511–512.

²⁵⁵ Viz VALENZANO, Anna Salvina. ‘Triggering persons’ in ‘ex crimine’ Liability of Legal Entities. In: BRODOWSKI, ESPINOZA, TIEDEMANN, VOGEL, op. cit. sub 244, s. 97.

odpovědnosti, zcela odpovídá jejich faktickému významu pro život právnické osoby. Jsou to totiž členové statutárního orgánu, u nichž se snoubí jak **oprávnění přijímat zásadní rozhodnutí v rámci právnické osoby** (u kapitálových společností a družstev v rámci tzv. obchodního vedení), tak i **generální zástupčí oprávnění**, na základě něhož mohou tato rozhodnutí následně realizovat za právnickou osobu navenek. Uvedené pak dohromady ze členů statutárního orgánu činí **osoby ve vrcholném vedoucím postavení právnické osoby**. V případě ostatních osob již lze vysledovat fakticky jen určité ‚deriváty‘ těchto kompetencí, jimiž jsou členové statutárního orgánu nadáni, a které se navíc od práv a povinností člena statutárního orgánu odvíjí.

4.1.2 Člen statutárního orgánu optikou vybraných zahraničních právních úprav trestní odpovědnosti právnických osob

Postavení, které je členu statutárního orgánu přiznáváno z hlediska základů kolektivní trestněprávní odpovědnosti, není ve srovnání se zahraniční právní úpravou nijak výjimečné (viz výše). Nelze se tomu divit, když česká právní úprava vychází nejen ze soukromoprávního základu, ale (jak přiblížím dále) i ze zahraniční komparace a společného unijního rámce.²⁵⁶ V případě zemí kontinentálního právního systému, které trestní odpovědnost právnických osob přijaly až po roce 1997 (což je valná část z nich), představuje tento společný základ právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob článek 3 Protokolu.

Právě z něj plyne povinnost, aby členské státy přijaly nezbytná opatření k zajištění, že „*právnické osoby lze činit odpovědnými za podvod, aktivní korupci a praní peněz, které v jejich prospěch spáchá jakákoliv osoba jednající samostatně nebo jako člen orgánu dotyčné právnické osoby, která v této právnické osobě působí ve vedoucím postavení na základě oprávnění zastupovat tuto právnickou osobu nebo pravomoci přijímat rozhodnutí jménem této právnické osoby nebo pravomoci vykonávat kontrolu v rámci této právnické osoby, jakož i za účastenství nebo návod ke spáchání podvodu, aktivní korupce nebo praní peněz nebo za pokus spáchání takového podvodu.*“ (odstavec 1). A dále, že „*kromě případů stanovených v odstavci 1 přijme každý členský stát nezbytná opatření, aby zajistil, že právnickou osobu lze činit odpovědnou, jestliže*

²⁵⁶ Právě z komparace s jednotlivými zeměmi, v nichž již byla trestní odpovědnost právnických osob zakotvena, bylo při vytváření návrhu TOPO vycházeno. Srov. ŠÁMAL Pavel a Jan DĚDIČ. Komentář k § 1 a § 8. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRIVNA a kol., op. cit. sub 8, s. 45 a 175; ale i FOREJT, HABARTA, TREŠLOVÁ, op. cit. sub 7, s. 66–69.

nedostatek dohledu nebo kontroly ze strany osoby uvedené v odstavci 1 umožnil spáchání podvodu, aktivní korupce nebo praní peněz ve prospěch právnické osoby osobou jí podřízenou.“ (odstavec 2).

Při nahlédnutí do vybraných právních řádů členských států Evropské unie²⁵⁷ je zřejmé, že takto formulované podmínky ve vztahu ke členům statutárního orgánu ve smyslu *osob působících ve vedoucím postavení* na základě *oprávnění zastupovat tuto právnickou osobu* nebo *pravomoci přijímat rozhodnutí jménem této právnické osoby*, případně *pravomoci vykonávat kontrolu v rámci této právnické osoby*, prakticky všechny splňují (byť s dílčími odlišnostmi).

Tak **rakouská právní úprava** trestní odpovědnosti právnických osob²⁵⁸ v ustanovení § 3 odst. 1 VbVG stanovuje, že právnická osoba je odpovědná za trestný čin, pokud byl spáchán v její prospěch nebo v důsledku porušení jejích povinností. Co se týče určení rozsahu kvalifikovaných osob, platí, že právnická osoba odpovídá za trestný čin, kterého se dopustila buďto *osoba s rozhodovací pravomocí* (*Entscheidungsträger*) nebo *zaměstnanec* (*Mitarbeiter*).²⁵⁹

Stran osoby s rozhodovací pravomocí platí, že ve smyslu § 2 odst. 1 bod 1 VbVG je takovou osobou *jednatel* (*Geschäftsführer*), člen představenstva (*Vorstandsmitglied*), prokurista nebo ten, kdo je oprávněn zastupovat právnickou osobu navenek. Ohledně těchto osob platí, že jejich jednání (ať již komisivní či omisivní) musí naplňovat všechny znaky skutkové podstaty trestného činu (*Tatbestand*), taková osoba musí jednat protiprávně (*rechtswidrig*) a zaviněně (*schuldhaft*).²⁶⁰ Jinými slovy trestní odpovědnost právnické osoby je zásadně determinována trestným činem osoby s rozhodovací pravomocí.²⁶¹ V případě jednatelů a členů představenstva jde přitom právě o osoby

²⁵⁷ V této komparativní části vycházím ze své dřívější práce. Podrobněji proto viz ČEP, op. cit. sub 205, s. 345–349.

²⁵⁸ V podmínkách Rakouské republiky označovaných jako sdružení – pro lepší srozumitelnost textu čtenáři však tento pojem nahradím „právnickou osobou“.

²⁵⁹ Viz také LEHNER, Andrea. The Austrian Model of Attributing Criminal Liability to Legal Entities. In: BRODOWSKI, ESPINOZA, TIEDEMANN, VOGEL, op. cit. sub 244, s. 82. Srov. také UHLÍŘOVÁ, Marta. Trestní odpovědnost právnických osob v Rakouské republice – komparace s českou právní úpravou. In: JELÍNEK a kol., op. cit. sub 21, s. 340.

²⁶⁰ K tomu viz ustanovení § 3 odst. 2 VbVG.

²⁶¹ LEHNER, Andrea. The Austrian Model of Attributing Criminal Liability to Legal Entities. In: BRODOWSKI, ESPINOZA, TIEDEMANN, VOGEL, op. cit. sub 244, s. 82.

působící *ve vedoucím postavení* na základě jak oprávnění zastupovat právnickou osobu, tak pravomoci přijímat jejím jménem rozhodnutí a vykonávat kontrolu v rámci této právnické osoby. Rakouská právní úprava trestní odpovědnosti právnických osob tedy odpovídá požadavkům článku 3 Protokolu ve smyslu reflektování významu určitých fyzických osob v rámci organizační struktury právnické osoby a tomu odpovídajícímu promítnutí postavení těchto osob v rovině základů trestní odpovědnosti kolektivní. **Členy statutárního orgánu** (dokonce výslovně ve vztahu k některým formám právnických osob) zde nacházíme **explicitně** uvedené v rámci výčtu osob, jimiž se rozumí osoby s rozhodovací pravomocí podle § 3 odst. 1 VbVG.

Polská právní úprava trestní odpovědnosti právnických osob (*podmiot zbi-orony*) je obsažena v zákoně z 28. října 2002, o odpovědnosti kolektivních subjektů za činy zakázané pod hrozbou trestu.²⁶² Podle této právní úpravy je právnická osoba odpovědná za trestný čin (*odpowiedzialność za czyn zabroni-ony*), který byl spáchán některou z fyzických osob, jejichž jednotlivé okruhy vymezuje článek 3 odst. 1 až 3a OPZ. Z hlediska zaměření této kapitoly je stěžejní především kategorie osob uvedených v článku 3 odst. 1 OPZ, který hovoří o osobách jednajících *jménem nebo v zájmu právnické osoby v rámci oprávnění nebo povinnosti zastupovat právnickou osobu, činit rozhodnutí jejím jménem nebo vykonávat vnitřní kontrolu, anebo v případě překročení pravomocí nebo povinností svěřených takové fyzické osobě*.

Z uvedeného výčtu je zřejmé, na což poukazuje A. M. Pascalová, že „*trestní odpovědnost právnické osoby není závislá na jednání osob ve vedoucím postavení (senior management)*“ [pozn. překl. DČ].²⁶³ Článek 3 odst. 1 OPZ totiž hovoří o oprávnění či povinnosti zastupovat právnickou osobu nebo činit rozhodnutí jejím jménem, případně vykonávat vnitřní kontrolu, anebo o překročení pravomocí takové osobě svěřených. To sice ve výsledku odpovídá dle článku 3 Protokolu, avšak polská právní úprava nepožaduje, aby takové

²⁶² Co se týče subjektu trestní odpovědnosti označovaného jako „kolektivní subjekt“ resp. „*podmiot zbi-orony*“ budu dále užívat zkratku „právnická osoba“, ačkoliv problematika vymezení osobního rozsahu tohoto zákona je značně obsáhlá, k čemuž viz např. SZCZECHOWICZ, Jarosław. Fundaments of Corporate Criminal Liability. In: FRYŠTÁK, ČENTĚŠ, SZCZECHOWICZ a kol., op. cit. sub 21, s. 163–169.

²⁶³ PASCAL, Ana-Maria. Country report: Poland. In: GOBERT, James a Ana-Maria PASCAL (eds.). *European Developments in Corporate Criminal Liability*. Abingdon: Routledge, 2011, s. 284.

osoby působily na základě uvedeného oprávnění či pravomoci ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby.²⁶⁴ Na druhou stranu je třeba říci, že i přes tento „formální nedostatek“ není samotný rozsah trestí odpovědnosti nějak omezen vzhledem k široce nastavenému okruhu fyzických osob (srov. článek 3 odst. 1 až 3a OPZ), které mohou trestní odpovědnost právnické osoby založit. J. SZCZECHOWICZ k tomuto dodává, že „*právnická osoba není odpovědná za činy fyzické osoby s ohledem na to, že tato osoba vykonává v rámci právnické osoby určitou funkci, ale proto, jaké důsledky má výkon funkce takové osoby na samu právnickou osobu.*“²⁶⁵

Lze tedy říci, že polská právní úprava trestní odpovědnosti právnických osob reflektuje článek 3 Protokolu odlišně než např. rakouská, česká či slovenská právní úprava, když **členy statutárního orgánu** právnické osoby, resp. osoby ve vedoucím postavení vůbec, **výslovně nezmiňuje**. Lze je však bez obtíží pod výčet kvalifikovaných osob podřadit, neboť samotná kritéria k vymezení osoby ve vedoucím postavení zakotvená v článku 3 odst. 1 Protokolu polská právní úprava výslovně užívá. Závěrem tak může být, že polská právní úprava vymezení kvalifikovaných osob je fakticky založena na jejich *funkčním pojetí*, nikoliv *organizačním*, jako je tomu např. v Rakousku, České republice či na Slovensku. To ostatně odpovídá i rozmanitosti forem subjektů, které spadají do působnosti OPZ.

Francouzská právní úprava trestní odpovědnosti právnických osob (*personne morale*) je obsažena v článku 121-2 alinea první CP, dle něhož platí, že právnické osoby, s výjimkou státu, jsou trestně odpovědné za trestné činy (*infractions*) spáchané *na jejich účet (pour leur compte), jejich orgány nebo zástupci (par leur organs ou représentants)*.

I v případě francouzské právní úpravy tedy platí, že trestní odpovědnost právnické osoby je specifická a vyžaduje jednání ze strany osoby fyzické, resp. existenci trestného činu spáchaného fyzickou osobou, která představuje

²⁶⁴ Důvodem zde může být právě osobní působnost zákona, která je s ohledem na různé typy právnických osob (ale i jiných subjektů, které dokonce ani nemusí mít právní osobnost, a přesto na ně ustanovení OPZ dopadají) dosti široká a přinejmenším pro osobu neznalou domácí právní úpravy komplikovaná. K tomu viz SZCZECHOWICZ, Jarosław. Fundaments of Corporate Criminal Liability. In: FRYŠTÁK, ČENTĚŠ, SZCZECHOWICZ a kol., op. cit. sub 21, s. 166, výslovně pak na s. 170.

²⁶⁵ Ibid., s. 170.

orgán nebo zástupce právnické osoby. Přitom platí, že právnická osoba sama nemůže spáchat trestný čin, ale tento jí je přičítán (*imputable*) a její odpovědnost spočívá na vůli vyjádřené jejími orgány nebo zástupci.²⁶⁶

Co se týče vymezení základů trestní odpovědnosti právnické osoby, je nutné si uvědomit, že právě francouzská právní úprava byla přijata ještě před sjednáním Protokolu (konkrétně v roce 1992). Přesto však i v podmínkách relativně stručného článku 121-2 alinea první CP lze identifikovat *osoby působící v rámci právnické osoby ve vedoucím postavení* na základě *oprávnění zastupovat právnickou osobu* nebo *pravomoci přijímat rozhodnutí jejím jménem*. Je tomu tak proto, neboť klíčový pojem „orgánu právnické osoby“ je rozhodovací praxí, která formuje jeho obsah, vykládán značně extenzivně. Platí totiž, že orgán „je vymezen buďto prostřednictvím legislativy upravující právnickou osobu, o níž jde, anebo jejím statutem. Je její součástí a ztotožňuje se s ní.“ [pozn. překl. DČ]²⁶⁷ Koncept orgánu právnické osoby je dokonce tak široký – uvážíme-li že jde o základy trestní odpovědnosti –, že zahrnuje i manažera, správní radu, valnou hromadu, správního ředitele nebo představenstvo, tedy i některé entity, které v podmínkách české trestní odpovědnosti právnických osob nelze bez dalšího zahrnout pod některou z osob kvalifikovaných (např. valná hromada, jakožto kolektivní orgán).²⁶⁸ Takové široké pojetí je přitom dáno tím, že orgánem se rozumí ten, jemuž náleží dílčí funkce v rámci organizační struktury nebo v rámci jejího vedení.²⁶⁹

Ohledně francouzské právní úpravy proto **nelze přijmout jednoznačný závěr**, zda na prvé místo klade členy statutárních orgánů, resp. osoby ve vedoucím postavení, či nikoliv. Její koncepce je totiž odlišná a obecně umožňuje založit trestní odpovědnost právnické osoby na základě trestného

²⁶⁶ JACOPIN, Sylvain. *Droit pénal général*. Bréal, 2015, s. 322.

²⁶⁷ Ibid., s. 331; obdobně H. Renout o orgánech a zástupcích právnické osoby hovoří jako o těch, jimž zákon nebo statut právnické osoby svěřily vedoucí funkci, správu, řízení (management), nebo kontrolu a kteří jsou tak na základě zákona nebo statutu oprávněni přijímat rozhodnutí, která budou zavazovat právnickou osobu. Jinými slovy jsou oprávněni jednat jménem právnické osoby. Viz RENOUT, Harald. *Droit pénal général*. Orléans: Paradigme, 2009, s. 185.

²⁶⁸ Ještě zajímavější je tato problematika ve vztahu k zástupcům (*représentants*) právnické osoby a možnosti právnické osoby rozporovat platnost zástupčího oprávnění (plné moci, ale i zástupčího oprávnění statutárního orgánu). K tomu blíže srov. GIBALOVÁ, Diana. Aplikace trestní odpovědnosti právnických osob ve Francii. *Trestněprávní revue*, 2011, č. 5, s. 140.

²⁶⁹ GIBALOVÁ, op. cit. sub 268, s. 140.

činu jakékoliv fyzické osoby, která v rámci její organizační struktury vystupuje na určité pozici *organizační nebo řídící* (v tomto směru jsou si tedy polská a francouzská úprava blízké).

Poslední ze zkoumaných zemí je českému právnímu řádu nejbližší **slovenská právní úprava**. Trestní odpovědnost právnických osob je v podmínkách Slovenské republiky upravena v samostatném zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob. Ustanovení § 4 odst. 1 písm. a) TZPO přitom stanoví, že trestný čin je spáchaný právnickou osobou (mimo jiné), pokud je spáchaný v její prospěch, jejím jménem, v rámci její činnosti, anebo jejím prostřednictvím, *jestliže tak konal statutární orgán nebo člen statutárního orgánu*.²⁷⁰

Již z tohoto textu – a s ohledem na značně příbuzné realie²⁷¹ – je zřejmé, že příslušné ustanovení **reflektuje požadavek** plynoucí z článku 3 Protokolu, aby právnické osoby byly odpovědné za protiprávní činy fyzických osob, které *v této právnické osobě působí ve vedoucím postavení na základě oprávnění zastupovat tuto právnickou osobu nebo pravomoci přijímat rozhodnutí jejím jménem nebo pravomoci vykonávat kontrolu v rámci této právnické osoby*. Je to totiž v první řadě statutární orgán, potažmo jeho člen, jemuž s ohledem na jeho roli v rámci organizační struktury a k pravomocem, jimiž disponuje v rámci řízení právnické osoby, náleží jak vedoucí postavení, tak i oprávnění jednat jménem právnické osoby navenek a přijímat jejím jménem rozhodnutí²⁷² a v neposlední řadě i příslušná kontrolní oprávnění (typicky kontrola příslušného segmentu svěřené působnosti).

Provedená drobná komparace implikuje několik **dílčích závěrů**. Stěžejním je poznatek (vpravdě nijak nepřekvapivý), že ve všech srovnávaných zemích je trestní odpovědnost právnické osoby založena (mimo jiné) na protiprávních činech členů statutárního orgánu. Rozdíl však spočívá v tom, jak

²⁷⁰ Odlišení *statutárního orgánu a jeho člena* na tomto místě dává smysl s ohledem na kontext občanskoprávní a obchodněprávní úpravy, která v zásadě odpovídá právnímu stavu, který byl platný v České republice před nabytím účinnosti ObčZ a ZOK.

²⁷¹ Slovenský zákonodárce se totiž zcela zjevně inspiroval českou právní úpravou, a to včetně jejích tehdejších neduhů, jako byl například příliš omezený a nesystematický výčet trestných činů, jichž se právnická osoba může dopustit (srov. § 7 TOPO ve znění před 1. prosincem 2016 a dle § 3 TZPO).

²⁷² Srov. přiměřeně ZÁHORA, Jozef. In: ZÁHORA, Jozef a Ivan ŠIMOVICEK. *Trestná zodpovednosť právnických osôb. Komentár*. Bratislava: Wolters Kluwer, s. r. o., 2016, s. 26 a násl. a s. 83.

se k určení těchto osob, jakožto osob kvalifikovaných, dobat. V případě rakouské a slovenské právní úpravy tyto *výslovně míří na členy statutárních orgánů* právnických osob, případně výslovně některé z těchto orgánů zmiňují. Francouzská právní úprava vykazuje několik odlišností a na první pohled může působit dosti obecně, nicméně z rozhodovací praxe jasně plyne závěr, že pod orgány právnické osoby ve smyslu článku 121-2 alinea první CP spadají právě ty orgány, které disponují určitým oprávněním v rámci organizační struktury či vedení. Mezi takové orgány spadají tedy i orgány výkonné (tj. statutární orgán), neboť řízení vnitřní i vnější je jejich podstatou. Konečně polská právní úprava trestní odpovědnosti právnických osob *rovněž umožňuje cílit i na protiprávní činy členů statutárních orgánů*, nicméně vychází nikoliv z organizačního členění (nemíří tedy *prima facie* na osoby vedoucím postavením), ale z fakticity dané oprávněním zastupovat právnickou osobu nebo činit jejím jménem rozhodnutí.

4.1.3 Vznik a zánik funkce člena statutárního orgánu optikou trestního práva

Jestliže z předchozího výkladu vyplynul závěr o stěžejním významu postavení člena statutárního orgánu z hlediska základů kolektivní trestněprávní odpovědnosti právnických osob (a to i v rámci dílčího zahraničního srovnání), v této podkapitole se zaměřuji již na praktičtější otázku, totiž význam vzniku a zániku funkce člena statutárního orgánu z pohledu trestně odpovědné právnické osoby. Nezbytným předpokladem pro to, aby bylo vůbec možné zvažovat vznik trestní odpovědnosti určité právnické osoby na základě protiprávního činu člena jejího statutárního orgánu, je totiž **určení, zda jím taková osoba v době spáchání daného protiprávního (resp. trestného) činu skutečně byla.**^{273, 274}

Ještě předtím, než se zaměřím na trestněprávní rozměr vzniku funkce člena statutárního orgánu, je třeba říci, že v případě **protiprávního činu spáchaného před vznikem právnické osoby** se lze v tomto směru setkat s určitou *specialitou*. Obecně totiž platí, že právnická osoba může odpovídat toliko za protiprávní čin člena statutárního orgánu, který jím *de iure* v okamžiku

²⁷³ FENYK, SMEJKAL, BÍLÁ, op. cit. sub 11, s. 41.

²⁷⁴ Touto problematikou jsem se již dříve zabýval v podkapitolách 3.3.3, 3.3.4, přičemž závěry v nich prezentované tedy blíže rozvíjím v této podkapitole.

jeho spáchání skutečně byl. Nicméně v případech, na něž dopadá § 8 odst. 4 písm. a) TOPO tomu tak není. Jak jsem totiž uvedl v podkapitole 3.3.3, vznik funkce prvotních členů statutárního orgánu právnické osoby se shoduje se dnem vzniku právnické osoby samotné.²⁷⁵ Jestliže však právnická osoba může být trestně odpovědná za protiprávní čin spáchaný před jejím vznikem, jak se takového může dopustit člen jejího statutárního orgánu, pakliže jeho funkce ještě nevznikla?

V podkapitole 3.1.3 jsem již možné řešení tohoto problému načrtl. Ze dvou alternativ výkladu, které se nabízejí, totiž praktické *nemožnosti aplikace § 8 odst. 4 písm. a) TOPO* [když před vznikem právnické osoby formálně vzato nemůže existovat žádná z osob uvedených v § 8 odst. 1 TOPO, neboť jejich právní poměr vůči ustavené, ale dosud nevzniklé, právnické osobě postrádá nezbytnou protistranu – existující právnickou osobu], anebo naopak *extenzivního výkladu pojmu „člen statutárního orgánu“*, dopadající na osoby, které se zjevně v takovém postavení po vzniku právnické osoby ocitnou, se kloním ke druhému řešení. Ačkoliv proti extenzivnímu výkladu v rovině základů trestní odpovědnosti lze namítat, že tyto je třeba vykládat restriktivně,²⁷⁶ převáží dle mého názoru teleologický výklad. Je-li totiž účelem § 8 odst. 4 písm. a) TOPO dovést trestní odpovědnost právnické osoby i za protiprávní činy spáchané za podmínek § 8 odst. 1 a 2 TOPO i před jejím vznikem, pak zde musí být někdo, kdo se takového činu může dopustit. V opačném smyslu by totiž ustanovení § 8 odst. 4 písm. a) TOPO bylo již od počátku své účinnosti obsoletní.²⁷⁷ Mám proto za to, že **za člena statutárního orgánu** ve smyslu § 8 odst. 1 písm. a) ve spojení s § 8 odst. 4 písm. a) TOPO, je třeba považovat **osobu, která fakticky má takové postavení již před vznikem právnické osoby** (typicky je uvedena jako taková již v zakladatelském právním jednání).

Nyní však k samotnému **vzniku funkce člena statutárního orgánu** a jeho trestněprávním konotacím. Na úvod považuji za vhodné připomenout, že samotná skutečnost, že určitá osoba *nesplňuje zákonné předpoklady pro vznik*

²⁷⁵ Dlužno dodat, že uvedené platí jen ve vztahu k právnickým osobám, které se zakládají zakladatelským právním jednáním a vznikají tak zápisem do veřejného rejstříku.

²⁷⁶ Viz KRATÓCHVÍL a kol., op. cit. sub 2, s. 147.

²⁷⁷ Protože jak jsem uvedl výše, od postavení člena statutárního orgánu se odvíjí i postavení dalších osob, především zaměstnanců, ale i např. zmocněnců, právnické osoby.

funkce člena statutárního orgánu, nebrání možnosti dovození trestní odpovědnosti právnické osoby na základě protiprávního činu takové osoby, která *de lege lata privatae* není členem statutárního orgánu.²⁷⁸ Je tomu tak proto, že ačkoliv se na povolání takové osoby jako člena statutárního orgánu hledí, jako by se nestalo (viz § 155 odst. 1 ObčZ), v rovině kolektivní trestněprávní odpovědnosti právnických osob na tyto případy dopadá pravidlo obsažené v § 8 odst. 4 písm. c) TOPO.²⁷⁹

Pro ilustraci tak lze nabídnout příklad, kdy valná hromada akciové společnosti rozhodne svým usnesením o odvolání určitého člena představenstva z funkce ke dni svého konání, a současně rozhodne o volbě nového člena představenstva. Funkce stávající člena představenstva zaniká koncem dne, kdy se daná valná hromada uskutečnila. Nový člen představenstva se své funkce ujímá dne, který následuje po dni konání valné hromady. Pokud by však takový nově zvolený člen představenstva nesplňoval zákonné podmínky pro výkon své funkce (např. byl zrušen již dříve prohlášený konkurs z důvodu, že majetek nového člena představenstva byl zcela nepostačující pro uspokojení jeho věřitelů), platilo by, že na jeho volbu (povolání do funkce) se hledí, jako by se nestala (§ 155 ObčZ ve spojení s § 45 a 46 ZOK). Nicméně tím, kdo osvědčuje, že daná osoba splňuje zákonem stanovené podmínky pro výkon funkce člena určitého orgánu právnické osoby, je rejstříkový soud. Pokud by se tak nově zvolený člen představenstva dopustil do rozhodnutí rejstříkového soudu o návrhu na jeho zapsání do obchodního rejstříku protiprávního činu vytykatelného za podmínek § 8 odst. 1 a 2 TOPO dané akciové společnosti, a následně by došlo k zamítnutí návrhu na jeho zápis rejstříkovým soudem z důvodu nesplnění předpokladů pro výkon funkce (§ 10 odst. 2 VeřRej), mohla by akciová společnost v rámci své obhajoby namítat, že daná osoba se nikdy členem jejího představenstva nikdy nestala. A právě **na tyto případy dopadá § 8 odst. 4 písm. c) TOPO**, který umožňuje nahlížet na danou osobu [na jejíž volbu členem

²⁷⁸ Srov. podkapitolu 3.3.2.

²⁷⁹ Mám tedy za to, že slova „neplatný nebo neúčinný“ užitá v § 8 odst. 4 písm. c) TOPO je třeba vykládat extenzivně, a to tak, aby předmětné ustanovení dopadalo nejen na případy neplatnosti (absolutní či relativní) a relativní neúčinnosti (odporovatelnosti) právního jednání, ale rovněž na situace, kdy jde o zdánlivé právní jednání ve smyslu § 551 a násl. ObčZ, či o fikci nepřijetí rozhodnutí orgánu právnické osoby podle § 155 a § 245 ObčZ a § 45 ZOK.

statutárního orgánu dopadá tzv. fikce nepřijetí rozhodnutí²⁸⁰ jako na člena statutárního orgánu ve smyslu § 8 odst. 1 písm. a) TOPO.²⁸¹

Co se týče samotných **způsobů vzniku funkce** člena statutárního orgánu, tyto jsem podrobně rozvedl již v podkapitole 3.3.3, pročez na ni v tomto směru odkazuji a dále rozvíjím jen otázky, které dle mého názoru mají určitý význam z hlediska kolektivní trestněprávní odpovědnosti právnických osob.

Prvním způsobem vzniku funkce člena statutárního orgánu je **určení člena statutárního orgánu v zakladatelském právním jednání**. Tehdy platí, že funkce člena statutárního orgánu vzniká ke dni vzniku právnické osoby (což se podává z výpisu z obchodního rejstříku). Orgány činné v trestním řízení v tomto případě *vycházejí ze zjištění, zda v mezidobí* (tj. mezi vznikem právnické osoby a rozhodným okamžikem) *nedošlo k určité změně ve složení členů statutárního orgánu právnické osoby*. Pakliže nikoliv, může daný člen statutárního orgánu představovat kvalifikovanou osobu ve smyslu § 8 odst. 1 písm. a) TOPO. V opačném případě však bude třeba zkoumat, ke kterému dni jeho funkce zanikla, a kdo a kdy jej eventuálně ve funkci nahradil. Je totiž možné, že v okamžiku, kdy určitá osoba spáchala protiprávní (resp. trestný) čin, který by bylo možné právnické osoby vytýkat, tato již nebyla členem jejího statutárního orgánu, protože výkon její funkce předtím zanikl, anebo naopak ještě nedošlo k jeho vzniku (např. taková osoba sice byla zvolena valnou hromadou novým členem představenstva, avšak k určitému dni, který následoval až po spáchání daného trestného činu).

V případě **ostatních způsobů vzniku funkce člena statutárního orgánu** (tj. při volbě, kooptaci, náhradnictví a jmenování soudem) lze – co se týče dne vzniku funkce – poukázat na výklad učiněný v podkapitole 3.3.2. Na tomto místě se proto podrobně zaměřím pouze na jeden vybraný způsob vzniku

²⁸⁰ Blíže srov. LASÁK, Jan. Komentář k § 152. In: LAVICKÝ a kol., op. cit. sub 35, s. 801–805; HAVEL, Bohumil. Komentář k § 45. In: ŠTENGLOVÁ, Ivana, Bohumil HAVEL, Filip CILEČEK, Petr KUHN a Petr ŠUK. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 133–136.

²⁸¹ Pokud jde o to, *do kdy shora popsaný stav trvá*, tedy do kdy osoba, na jejíž povolání do funkce člena statutárního orgánu se hledí jako by se nestalo, představuje člena statutárního orgánu právnické osoby ve smyslu § 8 odst. 1 písm. a) ve spojení s § 8 odst. 4 písm. c) TOPO, domnívám se, že tento *trvá až do okamžiku zveřejnění zamítavého rozhodnutí rejstříkového soudu* (§ 10 odst. 2 *in fine* VeřRej), a to v souladu s principem materiální publicity (§ 8 VeřRej).

funkce člena statutárního orgánu, a to *kooptaci* (tj. volbu zbývajících členů statutárního orgánu). Aby určitá osoba mohla být takto povolána do funkce statutárního orgánu, je v první řadě nezbytné, aby takový způsob vzniku funkce připouštělo zakladatelské právní jednání (vyjma spolku, kde jej lze využít vždy, ledaže stanovy určí jinak). Je-li takový způsob vzniku funkce možný, vzniká funkce člena statutárního orgánu dnem přijetí rozhodnutí o volbě (který lze zjistit z příslušného veřejného rejstříku právnických osob). Na druhou stranu neupravují-li např. stanovy akciové společnosti možnost kooptovat nové členy představenstva, a k takové kooptaci přesto dojde, daná osoba *se členem představenstva nestane*.²⁸² Pokud by však i přesto vystupovala za právnickou osobu navenek a prezentovala se jako člen jejího představenstva, pak by samotná *nullita* rozhodnutí představenstva (pro překročení jeho působnosti) nebyla na překážku případnému založení trestní odpovědnosti právnické osoby na základě protiprávního činu takové osoby, a to opět s poukazem na § 8 odst. 4 písm. c) TOPO.²⁸³

S určením, zda daná osoba mohla být v rozhodné době členem statutárního orgánu právnické osoby, resp. že rozhodné době předcházel vznik její funkce, je zákonitě spojena problematika jejího **zániku**, přičemž i zde poukazuje pouze na vybraná (trestněprávně relevantní) úskalí.²⁸⁴ V případě *všech způsobů zániku výkonu funkce* (vyjma smrti člena statutárního orgánu a případu zániku právnické osoby, která je členem statutárního orgánu, bez právního nástupce) totiž platí, že **zánik funkce nastává k určitému okamžiku**, což se však nemusí ihned promítnout do příslušného veřejného rejstříku právnických osob. Určitá osoba tedy již nemusí být *de iure* členem statutárního orgánu právnické osoby, avšak nadále může vystupovat vůči třetím osobám a prezentovat se tak. Takové jednání sice může mít význam v rovině práva soukromého (viz § 162 ObčZ a § 8 odst. 1 VeřRej), nicméně mám za to, že trestní odpovědnost právnické osoby nemůže protiprávní čin takové osoby založit. Je tomu tak proto, že taková osoba zkrátka již pozbyla funkce

²⁸² Resp. zde nastoupí fikce nepřijetí rozhodnutí podle § 245 věty druhé ObčZ (ev. ve spojení s § 45 odst. 1 ZOK). Půjde tedy o rozhodnutí nulitní.

²⁸³ K tomuto ustanovení blíže srov. ŠÁMAL, Pavel a Jan DĚDIČ. Komentář k § 8. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRIVNA a kol., op.cit. sub 19, s. 226–227; obdobně FOREJT, HABARTA, TREŠLOVÁ, op.cit. sub 7, s. 87.

²⁸⁴ Ve zbytku srov. podkapitulu 3.3.4.

člena statutárního orgánu a neuplatní se zde ani § 8 odst. 4 písm. c) TOPO.²⁸⁵ Výjimkou samozřejmě jsou případy, kdy taková osoba současně splňuje jiná kritéria stanovená v § 8 odst. 1 písm. a) až d) TOPO.

Na úplný závěr této podkapitoly považuji za vhodné zdůraznit, že povaha zápisu člena statutárního orgánu v příslušném veřejném rejstříku právnických osob je **deklaratorní**. Platí tedy, že členem statutárního orgánu právnické osoby se určitá osoba stává (a její funkce i zaniká) **k určitému dni**, kdy nastala právně významná skutečnost zakládající vznik či zánik dané funkce, ev. ke dni, který je uveden např. v rozhodnutí o odvolání či rozhodnutí soudu o jmenování členem statutárního orgánu, nikoliv až zápisem této skutečnosti (vzniku či zániku funkce) do daného veřejného rejstříku právnických osob. Výjimku v tomto směru představuje tzv. prvozápis spojený se vznikem právnické osoby samotné (tj. s jejím vlastním zápisem do příslušného veřejného rejstříku právnických osob), kdy má zápis člena statutárního orgánu **konstitutivní** povahu.

4.1.4 Vybrané otázky spojené s postavením člena statutárního orgánu jako kvalifikované osoby

Ačkoliv jsem v předchozím textu již postihl řadu zajímavých trestněprávních konotací postavení člena statutárního orgánu, stále ještě zbývá mnoho specifických otázek, jimiž se lze v tomto směru zabývat. V této podkapitole se proto věnuji v první řadě problematice *právnické osoby jako člena statutárního orgánu jiné právnické osoby*, dále otázkám spojeným s *generálním zástupčím oprávněním*, jež členům statutárního orgánu náleží, a konečně *rozhodování členů statutárního orgánu v rámci právnické osoby*. První z uvedených oblastí považuji za určitou „perlu“, jež se s kolektivní trestněprávní odpovědností a členem statutárního orgánu pojí. Význam zbylých dvou specifických oblastí pak spočívá v tom, že se týkají pravomocí členů statutárního orgánu, které z něj ve svém souhrnu činí výkonný orgán právnické osoby a z jeho členů ony osoby ve vrcholném vedoucím postavení.

²⁸⁵ Mám za to, že ustanovení § 8 odst. 4 písm. c) TOPO, jež hovoří o „*právním úkonu, který měl založit oprávnění k jednání za právnickou osobu*“ není možné aplikovat na právní jednání, jehož důsledkem je *zánik oprávnění k jednání za právnickou osobu*, popř. na rozhodnutí, u něhož se uplatní fikce jeho nepřijetí, jehož výsledkem proto není zánik oprávnění jednat za právnickou osobu.

4.1.4.1 Právnícká osoba jako člen statutárního orgánu

Na skutečnost, že **členem statutárního orgánu právnické osoby** může být podle § 154 ObčZ (nestanoví-li příslušná právní úprava jinak) i **jiná právnická osoba** [*corporate director*], jsem poukázal již v podkapitole 3.3.1. Přitom problémů, které se s touto soukromoprávní úpravou v rovině trestního práva pojí, je skutečně celá řada.

V prvé řadě platí, že u právnické osoby, která je členem statutárního orgánu jiné právnické osoby, nastávají ty samé problémy jako u právnické osoby, jejíž statutární orgán je tato druhá právnická osoba členem. Jinými slovy i právnická osoba (člen statutárního orgánu) není s to sama právně (ani protiprávně) jednat, ale činí tak její ‚zástupci‘ – v prvé řadě členové jejího statutárního orgánu. Aby tedy celá tato konstrukce mohla zdárně fungovat, stanoví § 154 ObčZ, že právnická osoba (člen statutárního orgánu) musí zmocnit fyzickou osobu, která ji bude v rámci daného statutárního orgánu zastupovat. Neučiní-li tak, zastupuje ji člen jejího vlastního statutárního orgánu.

První problém tedy spočívá ve stanovení **okruhu osob**, které mohou právnickou osobu (člena statutárního orgánu) zastupovat v rámci statutárního orgánu jiné právnické osoby. Platí totiž, že právnickou osobu (člena statutárního orgánu) ve smyslu § 8 odst. 1 písm. a) TOPO *zastupuje buďto osoba fyzická, kterou za tímto účelem výslovně zmocní, nebo člen jejího vlastního statutárního orgánu*, pokud si žádného zástupce nezvolí. Problém se však může multiplikovat tím, že zástupce právnické osoby (člena statutárního orgánu) se může nechat sám dát zastoupit, avšak toliko jiným členem téhož statutárního orgánu, v němž zastupuje danou právnickou osobu.²⁸⁶ Z hlediska trestní odpovědnosti právnické osoby jde v podstatě jen o iluzorní problém, neboť v takovém případě bude případný protiprávní čin *spáchán jiným členem vlastního statutárního orgánu právnické osoby* ve smyslu § 8 odst. 1 písm. a) TOPO. Větší úskalí pak představuje situace, kdy právnická osoba (člen statutárního orgánu) nezmocní žádnou fyzickou osobu ke svému zastupování, a proto ji bude zastupovat člen jejího vlastního statutárního orgánu, jímž však opět může být – překvapivě – *další právnická osoba*. Vždy přitom platí, že protiprávním činem spáchaným

²⁸⁶ LASÁK, Jan. Komentář k § 154. In: LAVICKÝ a kol., op. cit. sub 35, s. 800.

členem statutárního orgánu (jímž je právnická osoba) podle § 8 odst. 1 písm. a) TOPO je protiprávní čin, který spáchá fyzická osoba, zastupující právnickou osobu (člena statutárního orgánu),²⁸⁷ at' už půjde o zmocněnce nebo člena jejího vlastního statutárního orgánu.

Druhý problém, spojený s problematikou právnické osoby, jako člena statutárního orgánu jiné právnické osoby, souvisí s tím, že osoba zastupující právnickou osobu (člena statutárního orgánu), se zapisuje do příslušného veřejného rejstříku právnických osob [viz § 25 odst. 1 písm. g) VeřRej]. Jinými slovy z příslušného veřejného rejstříku právnických osob lze seznat, kdo právnickou osobu ve statutárním orgánu zastupuje. Problém však je v tom, jak upozorňuje J. Lasák, že charakter tohoto zápisu je opět *pouze deklaratorní*.²⁸⁸ Z toho plyne, že *z veřejného rejstříků nemusí být automaticky poznatelný skutečný stav věci*, když tento například nebude ihned obsahovat údaj o zmocnění nového zástupce právnické osoby (statutárního orgánu), jímž současně zanikne původní (a v příslušném veřejném rejstříku stále zapsané) zastoupení, *nota bene* o odvolání a volbě nového člena statutárního orgánu právnické osoby (statutárního orgánu). Dále je třeba říci, že na osobu zástupce právnické osoby (statutárního orgánu) *dopadají ty samé požadavky na výkon funkce, jako na kteréhokoli jiného člena orgánu právnické osoby*. Pokud tyto požadavky daná osoba nesplňuje, hledí se na její povolání k výkonu funkce, jako by se nestalo [nastupuje fikce nepřijetí rozhodnutí a důsledky s ní spojené – § 8 odst. 4 písm. c) TOPO]. Naopak pozbyde-li některý ze zákonných předpokladů pro výkon funkce (např. požadavek bezúhonnosti podle § 6 odst. 2 ŽivZ v případě členů statutárního orgánu obchodní korporace), nastupuje na její místo, půjde-li o zástupce, člen statutárního orgánu právnické osoby (statutárního orgánu). Nebude-li zde ani takové osoby, nepůjde o případ, kdy by právnická osoba postrádala člena statutárního orgánu (tím je nadále právnická osoba, která je členem jejího statutárního orgánu), ale právnická osoba (člen statutárního orgánu) nebude fakticky schopna vykonávat svá práva a povinnosti člena statutárního orgánu,

²⁸⁷ Srov. ŠÁMAL, Pavel a Jan DĚDIČ. Komentář k § 8. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRÍVNA a kol., op. cit. sub 19, s. 197. Jde zde vlastně o jakousi obdobu jednání za jiného ve smyslu § 114 odst. 2 TrZ, neboť sekundární subjekt trestného činu právnické osoby v tomto směru vlastně představuje „pomyslný“ **subjekt konkrétní** ve smyslu zmíněného ustanovení.

²⁸⁸ LASÁK, Jan. Komentář k § 154. In: LAVICKÝ a kol., op. cit. sub 35, s. 800.

neboť jí k tomuto bude scházet nezbytná fyzická osoba. V takovém případě *dotčené právnické osobě fakticky ubude jedna z potenciálních kvalifikovaných osob podle § 8 odst. 1 písm. a) TOPO* [tedy fyzická osoba, zastupující právnickou osobu jako člena statutárního orgánu].

Změny v osobě zastupující právnickou osobu (člena statutárního orgánu) v rámci statutárního orgánu jiné právnické osoby tak mohou být značně turbulentní a v příslušném veřejném rejstříku právnických osob se odrazí s dílčím zpožděním. To pro orgány činné v trestním řízení (na rozdíl od třetích osob, které chrání *princip materiální publicity* podle § 8 odst. 1 VeŘej), vytváří značnou nejistotu při posouzení, zda daná fyzická osoba může vůbec představovat kvalifikovanou osobu ve smyslu § 8 odst. 1 písm. a) TOPO.

Třetí problém se rovněž dotýká zániku funkce člena statutárního orgánu, avšak v důsledku zániku právnické osoby (tj. samotného člena statutárního orgánu). V případě kapitálových společností totiž platí (ledaže společenská smlouva či stanovy určí jinak), že *zanikne-li právnická osoba, která je členem statutárního orgánu* (jednatel nebo členem představenstva), s právním nástupcem, stává se členem statutárního orgánu její právní nástupce (§ 198 odst. 2 a § 445 ZOK).²⁸⁹ V případě zániku právnické osoby (člena statutárního orgánu) výmazem z obchodního rejstříku pak platí, že veškeré protiprávní činy, jichž se případně dopustí člen jejího bývalého statutárního orgánu, či zástupce, kterého si zvolila za účelem zastupování v rámci statutárního orgánu právnické osoby, jehož byla členem, *nejdou z hlediska trestní odpovědnosti dané právnické osoby* (která přišla o člena svého statutárního orgánu – zaniklou právnickou osobu) *relevantní*.

Čtvrtý problém pak dle mého názoru spočívá v **právní kvalifikaci** jednání zástupce právnické osoby (statutárního orgánu) nebo statutárního orgánu právnické osoby (statutárního orgánu). Právní posouzení případů, kdy se taková osoba dopustí protiprávního činu, mohou být rozličná. Tak u protiprávního činu člena statutárního orgánu právnické osoby (statutárního orgánu) může jeho protiprávní čin představovat základ trestného činu jak právnické osoby, jejíhož statutárního orgánu je členem, tak i právnické osoby, v jejímž statutárním orgánu figuruje toliko jako zástupce [§ 8 odst. 1 písm. a)

²⁸⁹ LASÁK, Jan. Komentář k § 154. In: LAVICKÝ a kol., op. cit. sub 35, s. 791 a násled.

TOPO].²⁹⁰ V obou těchto případech však platí, že daná osoba bude vystupovat *jako pachatel, nikoliv jako spolupachatel trestného činu jedné nebo druhé právnické osoby* (neboť zde nejde o úmyslné společné jednání ve smyslu § 23 TrZ).²⁹¹

Jinak tomu však bude tehdy, pokud za právnickou osobu (člena statutárního orgánu) bude vystupovat „pouhý“ zástupce. Jeho protiprávní čin totiž může představovat základ trestného činu právnické osoby [do jejíhož statutárního orgánu bude dosazen] podle § 8 odst. 1 písm. a) TOPO, kdy na něj bude třeba opět nahlížet jako na pachatele takového trestného činu. Avšak ve vztahu k právnické osobě (členu statutárního orgánu) již situace bude o poznání složitější. Ve vztahu k této právnické osobě nepůjde nezbytně o osobu kvalifikovanou ve smyslu § 8 odst. 1 písm. a) TOPO [jednoduše nebude členem statutárního orgánu této právnické osoby, ani osobou ve vedoucím postavení, byť bude oprávněna danou právnickou osobu zastupovat], ale podle jiných ustanovení [především § 8 odst. 1 písm. d) TOPO, kdy bude třeba posoudit naplnění některého z korektivů přičitatelnosti podle § 8 odst. 2 písm. b) TOPO]. Pokud však půjde o zástupce zvenčí, mohla by právnická osoba (člen statutárního orgánu) sama vystupovat jako *účastník v užším slova smyslu* na trestném činu jak této fyzické osoby, tak i na trestném činu právnické osoby, jejíhož statutárního orgánu je sama členem (a to s ohledem na *zásadu souběžné trestní odpovědnosti individuální a kolektivní* plynoucí z § 9 odst. 3 TOPO).²⁹²

Nezbývá než uzavřít, že z hlediska určení konkrétní kvalifikované – fyzické – osoby (ale i navazující právní kvalifikace) může možnost, aby členem

²⁹⁰ V případě většího personálního propojení více právnických osob na základě jedné osoby fyzické, si pak v takovém případě lze představit *obdobu štěpné jaderné reakce*, kdy na počátku máme *protiprávní čin jediné fyzické osoby*, ale díky jejímu zapojení v rámci více právnických osob [což však může nastat i tehdy, bude-li fyzická osoba sama členem statutárního orgánu] *bude výsledkem trestní odpovědnost*, za splnění dalších podmínek § 8 odst. 1 a 2 TOPO, *všech dotčených právnických osob*.

²⁹¹ Viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. listopadu 2015, sp. zn. 7 Tdo 1199/2015. Obdobně také FOREJT, HABARTA, TREŠLOVÁ, op. cit. sub 7, s. 94; FENYK, SMEJKAL, BÍLÁ, op. cit. sub 11, s. 69; či ŠÁMAL, Pavel. Komentář k § 9 In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRÍVNA a kol., op. cit. sub 19, s. 262.

²⁹² V obráceném gardu, tedy k participaci fyzické osoby na trestném činu právnické osoby srov. KRATOCHVÍL, Vladimír. Participace fyzického pachatele na (trestném, beztrestném) činu právnické osoby. In: FRYŠTÁK, Marek a Eva ŽATECKÁ (eds.). *Nové jery v hospodářské kriminalitě: juristický, kriminalistický a kriminologický pohled: sborník příspěvků z konference*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 93 a násl.

statutárního orgánu právnické osoby byla i jiná právnická osoba, leckdy představovat pomyslného *Foglarova* „Ježka v kleci“. Jeho vyproštění (rozměj posouzení naplnění jen části formální podmínky vytýkatelnosti) bude po orgánech činných v trestním řízení vyžadovat notnou dávku trpělivosti.

4.1.4.2 Člen statutárního orgánu a zástupčí oprávnění

Každý člen statutárního v zásadě disponuje *generálním zástupčím oprávněním* ve vztahu k právnické osobě (§ 164 odst. 1 ObčZ) a je tak oprávněn **zastupovat právnickou osobu ve všech záležitostech**. Je však otázkou, do jaké míry má vlastně existence zástupčího oprávnění člena statutárního orgánu, a případná pravidla spojená s jeho realizací,²⁹³ faktický vliv na posouzení naplnění formální podmínky vytýkatelnosti. Generální zástupčí oprávnění se totiž dotýká toliko oblasti právního (právem aprobovaného) jednání, nikoliv protiprávních činů, které jsou právnické osobě přičítány podle § 167 ObčZ, popř. trestných činů, které jí lze vytýkat podle § 8 odst. 1 a 2 TOPO. Ustanovení § 8 odst. 1 písm. a) TOPO tedy dle [nejen] mého názoru problematiku zástupčího oprávnění nijak nepokrývá, a to z toho důvodu, že z hlediska posouzení naplnění podmínek vytýkatelnosti zkrátka **nemá význam**,²⁹⁴ když jde o protiprávní (trestný) čin člena statutárního orgánu, u něhož nepřichází v úvahu posuzování jeho platnosti či neurčitosti, anebo zdánlivosti.

Zároveň mám za to, že v případě člena statutárního orgánu *nepřichází v úvahu ani možnost aplikace § 8 odst. 4 písm. c) TOPO*, který umožňuje dovést trestní odpovědnost právnické osoby i v případech, kdy právní úkon (resp. právní jednání), který měl založit oprávnění k jednání za právnickou osobu, je neplatný nebo neúčinný.²⁹⁵ Je tomu tak proto, neboť oprávnění

²⁹³ Srov. ČECH, ŠUK, op. cit. sub 53, s. 24 a násl.

²⁹⁴ P. Šámal a J. Dědič k tomuto trefně uvádějí, že „jednáním statutárního orgánu se rozumí jednání, které naplňuje znaky některého trestného činu uvedeného v § 7, a proto se nemusí jednat o jednání ve smyslu právního jednání právnické osoby, které by ji mělo zavazovat.“ Viz ŠÁMAL, Pavel. Komentář k § 9 In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRIVNÁ a kol., op. cit. sub 19, s. 198.

²⁹⁵ Zajímavá je v tomto směru rozhodovací praxe francouzského Cour de cassation, na niž poukazuje D. Gibalová. Ten totiž, v rámci výkladu článku 121-2 alinea první CP, resp. zde užitého pojmu zástupce (*représentant*), nastolil takový stav kdy „[p]rávníká osoba může v trestního řízení zpochybňovat platnost samostatného oprávnění. Například se soud bude muset vypořádat s případem, kdy plnou moc udělila k tomu neoprávněná osoba nebo nebyl dodržen podpis drou jednatelů u společného jednání za právnickou osobu apod.“ Uvedeným obtížím naštěstí – ve vztahu ke smluvním zástupcům, neboť u zákonných tento problém nevzniká – umožňuje čelit právě § 8 odst. 4 písm. c) TOPO. Srov. GIBALOVÁ, op. cit. sub 268, s. 140.

člena statutárního orgánu jednat za právnickou osobu se primárně neodvívá od určitého právního jednání,²⁹⁶ nýbrž od ustanovení § 164 odst. 1 ObčZ.

Pravidla jednání za právnickou osobu (§ 164 odst. 1 ObčZ) zapisovaná do příslušného veřejného rejstříku právnických osob [srov. § 25 odst. 1 písm. g) VeřRej], resp. jejich nedodržení členem jejího statutárního orgánu, proto nebrání případné trestní odpovědnosti právnické osoby, jakkoliv v rovině soukromého práva mají za následek, že právnická osoba takovým jednáním v zásadě není vázána. Úvahy o následcích nedodržení např. známého pravidla „čtyř očí“, podle něhož platí, že za právnickou osobu musí vždy jednat společně alespoň dva členové jejího statutárního orgánu, tak ztrácejí v rovině základů kolektivní trestněprávní odpovědnosti právnických osob na půvabu.²⁹⁷

Proto například požádá-li za společnost s ručením omezeným jeden z jejích jednatelů, v rozporu s pravidly jednání zapsanými v obchodním rejstříku, o úvěr, a uvede-li v žádosti o něj hrubě zkreslené údaje, platí, že jakkoliv z takového jednání bude zavázán toliko daný jednatel, nikoli sama společnost s ručením omezeným (ledaže jej bez zbytečného odkladu schválí i tato),²⁹⁸ *může jím být současně založena její trestní odpovědnost za trestný čin úvěrového podvodu dle § 211 TrZ.* Jinými slovy daná společnost s ručením omezeným se nebude moci – na úrovni kolektivní trestněprávní odpovědnosti – dovolat nedodržení pravidla jednání, s úmyslem zabránit vyvození její vlastní trestní odpovědnosti, neboť zde nejde o právní jednání jejího jednatele, ale o jeho protiprávní (trestný) čin.

4.1.4.3 Člen statutárního orgánu a rozhodování v rámci právnické osoby

Dosud učiněný výklad stran posuzování, zda určitý člen statutárního orgánu právnické osoby může představovat osobu kvalifikovanou ve smyslu § 8 odst. 1 písm. a) TOPO, by nebyl úplný, kdyby nepostihoval i problematiku

²⁹⁶ Lze v tomto směru kontrovat, že opak je pravdou, když oprávnění jednat za právnickou osobu vzniká společně s povoláním určité osoby do funkce člena statutárního orgánu, avšak titulem, který k jednání za ni opravňuje, v tomto případě není samotná volba členem statutárního orgánu, ale zákon (§ 164 odst. 1 ObčZ).

²⁹⁷ Srov. FENYK, SMEJKAL, BÍLÁ, op. cit. sub 11, s. 42.

²⁹⁸ A to s poukazem na § 440 odst. 1 ObčZ. Viz LASÁK, Jan. Komentář k § 164. In: LAVICKÝ a kol., op. cit. sub 35, s. 845.

rozhodování v rámci právnické osoby. Protiprávní, resp. trestné, činy členů statutárního orgánu totiž nemusí být výsledkem ‚aktivity‘ jednotlivce, ale může jít o selhání všech členů daného orgánu, anebo jeho části. Stejně tak může mít rozhodnutí statutárního orgánu význam nejen ve vztahu k protiprávním činům samotných členů tohoto orgánu [§ 8 odst. 1 písm. a) TOPO], ale především k protiprávním činům zaměstnancům [§ 8 odst. 1 písm. d) ve spojení s § 8 odst. 2 písm. b) TOPO]. A konečně záznam o rozhodování členů statutárního orgánu – bude-li jeho průběh řádně zapsán, představuje pro orgány činné v trestním řízení zásadní pramen důkazu, především co se prokázání subjektivní stránky na straně jednotlivých členů statutárního orgánu týče. Jak tedy dochází k přijetí rozhodnutí v rámci statutárního orgánu právnické osoby a jak může tento proces ovlivnit vznik její trestní odpovědnosti?

Předně je třeba říci, že je nutné rozlišovat, zda posuzujeme rozhodování v rámci *monokratického* nebo *kolektivního* statutárního orgánu. Jde-li o monokratický statutární orgán, mohou být přijetí rozhodnutí, a následně i navazující protiprávní čin, spojeny s jedinou osobu – jediným členem statutárního orgánu. V takovém případě posouzení, kupř. zavinění na straně takové osoby, nemusí, jsou-li přítomny i další důkazy, představovat nepřekonatelný problém. U **kolektivního statutárního orgánu** však jde o zcela jinou úroveň.

Především platí, že kolektivní statutární orgán rozhoduje o určité otázce takřkajíc *ve sboru* a je schopen *se usnášet pouze za přítomnosti nebo jiné účasti většiny členů*; rozhoduje se dle principu většiny (§ 156 odst. 1 ObčZ, § 194 odst. 2 a § 440 odst. 1 a ZOK). Zakladatelské právní jednání může ale určit, že v případě rovnosti hlasů je rozhodujícím hlas předsedajícího (§ 158 odst. 3 ObčZ). Vedle obecného pravidla, že kolektivní orgány právnických osob jsou schopny usnášet se *za přítomnosti* většiny svých členů, může nadto zakladatelské právní jednání upravit i možnost *distančního rozhodování* (například formou videokonference), anebo tzv. rozhodování *per rollam* (§ 158 odst. 2 ObčZ). Výhodou kolektivního hlasování je pak pravidlo obsažené v § 157 odst. 1 ObčZ, podle něhož lze na žádost člena, který hlasoval proti přijetí rozhodnutí, zaznamenat jeho **odchylný názor**. U kapitálových společností dále platí, že rozhodují-li jejich orgány jako kolektivní, vyhotovují

se o průběhu jejich jednání a rozhodnutích **zápisy** (§ 194 odst. 2 a § 440 odst. 2 ZOK), jejichž součástí je i *uvedení těch členů, kteří hlasovali proti přijetí určitého rozhodnutí nebo se hlasování zdrželi* (§ 440 odst. 3 ZOK).

Konečně je třeba dodat, že ačkoliv je statutární orgán kapitálových společností a družstev nadán obchodním vedením (a přísluší mu tedy rozhodovat o všech stěžejních otázkách ve sboru), ustanovení § 156 odst. 2 ObčZ umožňuje, aby statutární orgán (a tato obecná úprava se týká všech právnických osob) **delegoval část své působnosti**. Může tak učinit buďto formou delegace vnitřní, kdy dochází k přenosu části působnosti celého orgánu na některého jeho člena, anebo delegace vnější (na základě zastoupení), kdy je výkonem části působnosti celého orgánu pověřena třetí osoba. V obou případech však platí, že statutární orgán musí v rámci delegace jednat s péčí řádného hospodáře (§ 159 odst. 1 ObčZ) ve spojení s § 51 odst. 1 ZOK, upravujícím pro členy orgánů obchodních korporací pravidlo podnikatelského úsudku. Jinými slovy člen statutárního orgánu odpovídá za náležitý výběr dané osoby, její informovanost o tom, co výkon delegované působnosti obnáší, a v neposlední řadě má i povinnost kontroly nad výkonem delegované působnosti pověřenou osobou.^{299, 300}

Uvedu-li **modelový příklad** rozhodování představenstva akciové společnosti, tento může vypadat tak, že z celkových pěti členů se k jednání sejdou pouze tři (což, nestanoví-li stanovy vyšší kvorum, činí představenstvo usnášeníschopným; v případě rozhodování *per rollam* takový problém navíc zcela odpadá). Dva členové představenstva hlasují pro přijetí určitého rozhodnutí, například uzavření úvěrové smlouvy (s tím, že finanční situace akciové společnosti, konkrétně hrozící úpadek, bude vylíčena odlišně od skutečnosti, protože jinak by k uzavření úvěrové smlouvy zjevně nedošlo – uvedenou informaci samozřejmě již zápis neobsahuje). Jeden člen představenstva hlasuje proti přijetí rozhodnutí. Zápis o jednání představenstva obsahuje i označení člena, který hlasoval proti. Rozhodnutí je následně přijato většinou hlasů. Předseda představenstva dalšího dne uzavře za akciovou společnost úvěrovou smlouvu.

²⁹⁹ Blíže viz LASÁK, Jan. Komentář k 156. In: LAVICKÝ a kol., op. cit. sub 35, s. 806–809.

³⁰⁰ Uvedené má zákonitě význam především u nedbalostních trestných činů - srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. března 2005, sp. zn. 8 Tdo 124/2005 (viz pozn. pod čarou č. 249).

Následné právní hodnocení předestřené příkladu je takové, že člen představenstva, který hlasoval proti přijetí rozhodnutí, samozřejmě nebude za trestný čin úvěrového podvodu dle § 211 TrZ odpovědný (pro absenci naplnění obligatorních znaků skutkové podstaty daného trestného činu), kdy v úvahu nemusí přicházet ani trestný čin nepřekážení trestného činu dle § 367 odst. 1 TrZ. Jeho význam však bude pro orgány činné v trestním řízení stěžejní, neboť půjde zároveň o **svědka** trestného činu. Naopak člen představenstva, který hlasoval pro přijetí rozhodnutí, bude trestně odpovědným podle § 24 odst. 1 písm. b) nebo c) TrZ jako **účastník** na dokonaném trestném činu úvěrového podvodu podle § 211 TrZ. Konečně předseda představenstva bude trestně odpovědný jako **pachatel** trestného činu úvěrového podvodu podle § 211 TrZ. Trestní odpovědnost samotné akciové společnosti pak bude ve smyslu § 8 odst. 1 písm. a) a odst. 2 písm. a) TOPO **založena trestným činem předsedy představenstva**. Naopak dovození trestní odpovědnosti právnické osoby i na základě participace člena představenstva na trestném činu, který jí je zároveň vytýkán ve smyslu § 8 odst. 1 a 2 TOPO a § 9 odst. 1 TOPO (tedy zdánlivý souběh dvou trestných činů), je z povahy věci vyloučeno, neboť účastenství, jakožto společensky méně škodlivější obecná forma trestné činnosti, je vůči pachatelství ve vztahu *subsidiarity*.

S uvedenou kvalifikací pak souvisí i otázka posuzování **zavinění právnické osoby**. V případě první varianty pojetí zavinění právnické osoby *bude právnické osobě přičteno zavinění předsedy představenstva* (kvalifikované osoby), který jednal zjevně v úmyslu přímém [§ 15 odst. 1 písm. a) TrZ], stejně jako jí budou přičteny i zbývající prvky skutkové podstaty daného trestného činu, včetně jejích obligatorních znaků. Naopak při aplikaci druhé varianty pojetí *zavinění právnické osoby bude toto tvořeno výslednicí vědomostních a volních složek všech členů statutárního orgánu, kteří se na přijetí rozhodnutí vedoucího ke spáchání daného trestného činu podíleli*. Tak zde bude zastoupena dvakrát volní složka zavinění v podobě ‚chtění‘ (tedy pozitivně zaměřená na trestněprávně relevantní skutečnosti) a jednou v podobě ‚nechtění‘ (tedy zaměřená negativně). Vědomostní složka zavinění pak bude třikrát zastoupena v podobě ‚vědění‘. *Výslednice utvářející zavinění právnické osoby* tedy bude na základě *vzájemného poměru jednotlivých složek mít konečnou podobu přímého úmyslu*. Protože další modifikace nastíněného příkladu považují za zajímavé nejen z hlediska právní kvalifikace, ale rovněž

z pohledu subjektivní stránky trestného činu právnické osoby, zabývám se jimi dále v podkapitole 5.3, na niž v tomto směru čtenáře prahnoucího po dalších hrách s právní kvalifikací odkazuji.

Materii této podkapitoly lze tedy **shrnout** následovně. Co se týče *právnické osoby jako člena statutárního orgánu (jiné) právnické osoby*, nalézám zde celkem čtyři problematické okruhy: stanovení okruhu osob, které danou právnickou osobu mohou v rámci statutárního orgánu (jiné) právnické osoby zastupovat, dále určení, komu v reálném čase přísluší právnickou osobu zastupovat, možnost zániku právnické osoby (člena statutárního orgánu) a konečně problémy související s právní kvalifikací těchto případů. Naopak jde-li o otázky spojené s *generálním zástupčím oprávněním* člena statutárního orgánu a pravidly spojenými s jeho jednáním za právnickou osobu, mám za to, že tyto žádná úskalí z hlediska formální podmínky vytýkatelnosti neskytají, když se dotýkají toliko kategorie právem aprobovaného jednání (a tedy nikoliv protiprávních, či trestných, činů). Konečně stran *rozhodování členů statutárního orgánu* v rámci právnické osoby považuji za stěžejní jednak otázky spojené s právní kvalifikací případů, kdy někteří členové statutárního orgánu hlasují pro určité jednání (představující základ trestného činu právnické osoby) a pouze některý z nich [popřípadě člen statutárního orgánu, který se hlasování vůbec nezúčastnil] jej realizuje a dále navazující problematiku „zavinění“ právnické osoby.³⁰¹

4.2 Spáchání protiprávního činu členem statutárního orgánu v zájmu právnické osoby³⁰²

V předchozích podkapitolách jsem se věnoval čistě členu statutárního orgánu, jakožto osobě kvalifikované ve smyslu § 8 odst. 1 písm. a) TOPO. Výklad stran *formální podmínky vytýkatelnosti* protiprávního činu člena statutárního orgánu právnické osobě by však nebyl úplný, kdyby nezahrnoval i posouzení korektivů přičitatelnosti obsažených v návěti § 8 odst. 1 TOPO, a to právě ve vztahu ke členu statutárního orgánu.

³⁰¹ Zde lze odkázat na další rozbor této problematiky, nejen z hlediska právní kvalifikace, ale rovněž i subjektivní stránky trestného činu právnické osoby, který je obsažen v podkapitole 5.3.

³⁰² V této a v následující podkapitole vycházím místy ze svého článku na téma judikatury Nejvyššího soudu k vybraným otázkám základů kolektivní trestněprávní odpovědnosti právnických osob. Viz ČEP, op. cit. sub 24, s. 199–201.

Prvním z těchto korektivů je spáchání protiprávního činu „v zájmu“ právnické osoby, přičemž § 8 odst. 1 TOPO tento pojem blíže nespecifikuje a ponechává jeho vymezení doktríně a rozhodovací praxi. Pojem **zájmu právnické osoby** přitom již byl v judikatuře Nejvyššího soudu podroben důkladnému výkladu, a proto zde vycházím nejen z teoretického uchopení dané problematiky, ale propojuji jej i se současnými poznatky rozhodovací praxe. „Zájmem právnické osoby“ je třeba rozumět jakýkoliv majetkový či imateriální prospěch, popřípadě jakoukoliv výhodu na straně právnické osoby,³⁰³ jinými slovy „*jakékoliv jednání, které zlepšuje nebo alespoň zachovává právnické osobě postavení v oblasti jejího působení, bez ohledu na to, zda jde o zájem hmotný či nehmotný (...)*“³⁰⁴ Ačkoliv taková definice tohoto pojmu může působit značně široce, platí při jeho výkladu přesný opak, neboť v rovině základů trestní odpovědnosti je třeba postupovat v rámci interpretace zásadně restriktivně.

S pojmem *zájmu právnické osoby* přitom neoperuje pouze domácí, ale i zahraniční právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob, byť se použitá terminologie může částečně lišit. Především článek 3 odst. 1 Protokolu hovoří o spáchání trestného činu „ve prospěch právnické osoby“, což je kritérium, které zahrnují jak § 4 odst. 1 TZPO (*v jej prospěch*),³⁰⁵ § 3 odst. 1 bod 1 VbVG (*zu seinen Gunsten*),³⁰⁶ článek 3 odst. 3 písm. b) OPZ [*korzyśe*,

³⁰³ ŠÁMAL, Pavel a Jan DĚDIČ. Komentář k § 8. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRIVNA a kol., op. cit. sub 19, s. 194; či FOREJT, HABARTA, TREŠLOVÁ, op. cit. sub 7, s. 70; anebo KUČKA, Josef. Fundamentals of Corporate Criminal Liability. In: FRYŠTÁK, ČENTĚŠ, SZCZECOWICZ a kol., op. cit. sub 21, s. 24.

³⁰⁴ FENYK, SMEJKAL, BÍLÁ, op. cit. sub 11, s. 38.

³⁰⁵ Obsah tohoto pojmu se přitom od domácího termínu „zájem právnické osoby“ *de facto* neliší. Srov. ZÁHORA, Jozef. Komentář k § 4. In: ZÁHORA, ŠIMOVICEK, op. cit. sub 272, s. 81; anebo KORDÍK, Marek. Prává trestná zodpovednosť právnických osôb. In: KORDÍK, Marek, Lucia KURILOVSKÁ, Jakub PORKO, Marek MEZEI a kol. *Trestná zodpovednosť právnické osoby a jej trestné stíhanie*. Bratislava: C. H. Beck, 2018, s. 47.

³⁰⁶ A. Lehner pojem „spáchání činu ve prospěch právnické osoby“ definuje v tom smyslu, že „*právnická osoba byla nebo měla být takovým jednáním obohacena nebo skrze něj měla být ušetřena určitých výdajů, které by jinak byla nucena vynaložit. Pod takovou kategorií uvedený autor zahrnuje i případ, kdy na základě poskytnutého úplatku získá právnická osoba lepší soutěžní pozici (ve smyslu hospodářské soutěže)*“ [pozn. překl. DČ]. Dle citované autorky je nicméně nezbytné, aby prospěch spočíval v materiálním zisku. V případě trestných činů, které se nedotýkají majetkové sféry tak § 3 odst. 1 bod 2 VbVG stanoví alternativní kritérium spočívající v porušení povinností právnické osoby. LEHNER, Andrea. The Austrian Model of Attributing Criminal Liability to Legal Entities. In: BRODOWSKI, ESPINOZA, TIEDEMANN, VOGEL, op. cit. sub 244, s. 84.

chociażby niemajątkową]³⁰⁷ a nakonec i článek 121-1 CP.³⁰⁸ Lze přitom říci, že pojem zájmu je přinejmenším shodný, ev. širší, než pojem prospěchu, neboť v opačném případě by hrozilo, že formální podmínka vytýkatelnosti ve smyslu § 8 odst. 1 TOPO bude postihovat užší okruh případů, než na které dopadá článek 3 odst. 1 Protokolu.

Zvláště v případě člena statutárního orgánu právnické osoby platí, že jeho protiprávní čin, který má být právnické osobě vytknut, **nesmí být spáchán výhradně v jeho vlastním zájmu, ale právnická osoba z takového protiprávního činu musí (resp. by mohla)**³⁰⁹ sama určitým způsobem být.³¹⁰ Pouze ve druhém případě platí, že kritérium zájmu právnické osoby lze

³⁰⁷ Předmětný článek zahrnuje velmi širokou škálu výhod, a to jak materiálního, tak imateriálního charakteru. Podrobněji viz SZCZECZOWICZ, Jarosław. Fundaments of Corporate Criminal Liability. In: FRYŠTÁK, ČENTĚŠ, SZCZECZOWICZ a kol., op. cit. sub 21, s. 171–172.

³⁰⁸ Ačkoliv dané ustanovení hovoří o spáchání trestného činu (*infraction*) na účet (*pour le compte*) právnické osoby platí, že pod tímto pojmem se rozumí situace, kdy orgán nebo zástupce jedná současně *jménem* (na účet) a *v zájmu* právnické osoby (*au nom et dans l'intérêt*). Jinak řečeno, orgán nebo zástupce musí zosobňovat právnickou bytost (*doit incarner l'être morale*). Soud následně musí vyhodnotit, zda údajné skutečnosti zapadají *do rámce výkonu aktivit za účelem zajištění organizace, fungování nebo naplňování cílů ve spojení s právnickou osobou*. Údajné jednání, o které jde, musí odpovídat základní politice právnické osoby. **Není však podstatné**, zda právnická osoba získala trestným činem nějaký materiální zisk. Viz JACOPIN, op. cit. sub 266, s. 338.

³⁰⁹ V tomto směru se plně ztotožňuji s D. Šellengem, který uvádí, že „*k žádnému získání [prospěchu – pozn. DC] dojít nemusí, důležité je, že k němu alespoň dojít mělo.*“ Uvedené přitom lze dovodit jak jazykovým výkladem § 8 odst. 1 TOPO, jak činí citovaný autor, tak také výkladem teleologickým (na nějž rovněž citovaný autor naráží), neboť omezení trestní odpovědnosti pouze na případy, kdy by se podařilo získat právnické osobě protiprávním činem kvalifikované osoby určitý prospěch, by značně omezovaly dopad kolektivní trestněprávní odpovědnosti v případě nižších vývojových stadií trestného činu. Viz ŠELLENG, op. cit. sub 12, s. 105.

³¹⁰ Přičemž v zájmu právnické osoby je i takové jednání, které zlepšuje postavení jejích společníků či jiných osob v rámci právnické osoby, a to včetně jejích zaměstnanců, avšak současně platí, že daný protiprávní čin musí zlepšovat nebo alespoň oproti jiným zachovávat stávající postavení předmětné právnické osoby v oblasti jejího působení. Blíže viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. listopadu 2015, sp. zn. 8 Tdo 627/2015, uveřejněné pod číslem 23/2016 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, části trestní.

považovat za splněné.^{311,312} Benefit společníka, člena statutárního orgánu, anebo zaměstnance právnické osoby tedy v tomto směru představuje pro orgány činné v trestním řízení pomyslnou *prvotní indicii*, na niž však musí navazovat i prospěch (byť imateriální) samotné právnické osoby.³¹³ Vedle toho spáchání protiprávního činu výlučně v zájmu právnické osoby, např. i proti zájmům člena statutárního orgánu, z povahy věci není vyloučeno. Jak ukazuje dosavadní, postupně se rozvíjející, rozhodovací praxe, obtížnost *určení naplnění kritéria zájmu právnické osoby* vždy závisí na okolnostech konkrétní trestní věci.

Ve věci, kterou se Nejvyšší soud zabýval pod sp. zn. 8 Tdo 627/2015, by tak bylo možné uvažovat o naplnění tohoto kritéria v situaci, kdy by právnická osoba, resp. pachatel (samořejmě nikoliv jediný společník, ale jednatel společnosti s ručením omezeným) například vedl knihu jízd či obdobnou evidenci, z níž by bylo zřejmé, že trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání se taková fyzická osoba dopustila například v souvislosti s dopravou na obchodní jednání. Mám však za to, že ani taková modifikace by **nevedla bez dalšího** k dovození trestní odpovědnosti právnické osoby, neboť samotné dosažení legálního cíle (uzavření např. smlouvy)

³¹¹ K tomu lze odkázat na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. listopadu 2015, sp. zn. 8 Tdo 627/2015. V dané věci Nejvyšší soud zrušil rozhodnutí nalézacího, jakož i odvolacího soudu (z důvodu závažných procesních pochybení), ve věci, kdy právnická osoba byla zproštěna návrhu na potrestání pro skutek, kterým se měla dopustit přečinu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 1 písm. a) TrZ. Tento jí měl být vytknut na základě trestného činu jejího společníka, zároveň představujícího osobu vykonávající rozhodující vliv na řízení právnické osoby [§ 8 odst. 1 písm. c) TOPO], který i přes uložený trest zákazu činnosti spočívající v zákazu řízení všech motorových vozidel, opakovaně řídil motorové vozidlo, jehož vlastníkem byla obviněná právnická osoba. V předmětném řízení nebylo sporu o tom, že vozidlo bylo užíváno společníkem právnické osoby *vylučně* k soukromým účelům. Dovolatel (Nejvyšší státní zástupce) však brojil proti závěru nalézacího soudu o absenci naplnění kritéria zájmu právnické osoby, neboť – stručně řečeno – benefit jejího společníka představoval zároveň i benefit samotné právnické osoby. S takovým právní hodnocením se však Nejvyšší soud neztotožnil a uzavřel, že „*prospěch právnické osoby plynoucí pro ni ze spáchání trestného činu prostřednictvím tímto trestným činem dosažených benefitů jejich zaměstnanců, společníků, musí mít takovou povahu, aby benefit zaměstnance, společníka právnické osoby podmiňoval benefit samotné právnické osoby jako takové.*“

³¹² Takový závěr zároveň dovozuje jak rakouská, tak i francouzská judikatura. V případě prvé srov. LEHNER, Andrea. The Austrian Model of Attributing Criminal Liability to Legal Entities. In: BRODOWSKI, ESPINOZA, TIEDEMANN, VOGEL, op. cit. sub 244, s. 85. Stran druhé pak viz JACOPIN, op. cit. sub 266, s. 338.

³¹³ ČEP, op. cit. sub 24, s. 199.

prostřednictvím nelegálních prostředků zvolených kvalifikovanou osobou představuje také spíše případ určitého *excesu* (jehož nepříčení právnické osobě by bylo možné dovodit v intencích § 8 odst. 5 TOPO). Jinými slovy, pokud právnická osoba neměla zájem na dosažení legálního cíle prostřednictvím nelegálních prostředků, nelze považovat kritérium spáchání protiprávního činu „v zájmu“ právnické osoby za naplněné.³¹⁴

Pro srovnání lze poukázat na další rozhodnutí Nejvyššího soudu.³¹⁵ Zde tento připomněl již dříve uvedený závěr, totiž že *prospěch právnické osoby* plynoucí pro ni ze spáchaného trestného činu prostřednictvím trestným činem dosažených benefitů jejích zaměstnanců či společníků, *musí mít takovou povahu, aby benefit zaměstnance či společníka právnické osoby podmiňoval benefit samotné právnické osoby jako takové*. V poměrech dané trestní věci přitom nebylo pochyb o tom, že uvedení nepravdivých údajů ohledně počtu aktivních členů, kteréžto bylo z hlediska výše poskytnuté dotace rozhodné, vedlo k získání vyšší dotace, než na jakou by dané občanské sdružení mělo správně nárok. Závěr o tom, že daný protiprávní čin byl spáchán ve smyslu návětí § 8 odst. 1 TOPO v zájmu právnické osoby, tak byl bezpochyby zcela namístě.³¹⁶

Lze tedy **uzavřít**, že spáchání protiprávního činu členem statutárního orgánu v zájmu právnické osoby předpokládá, že:

- takový čin **nebude spáchán čistě v zájmu člena statutárního orgánu** (jeho vytýkání právnické osobě by totiž představovalo *exces*),
- člen statutárního orgánu **zásadně neužije nelegálních prostředků k dosažení zcela legálního cíle a**
- **protiprávním činem člena statutárního orgánu nebude sama právnická osoba poškozena.**³¹⁷

³¹⁴ K tomu podrobněji srov. VIDRNA, DOLANSKÝ, op. cit. sub 174, s. 41.

³¹⁵ Šlo o usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. ledna 2017, sp. zn. 4 Tdo 1681/2016, v němž Nejvyšší soud odmítl dovolání obviněného občanského sdružení (respektive zapsaného spolku) a fyzické osoby, které byly obě uznány vinnými ze spáchání přechůzu dotačního podvodu podle § 212 odst. 1, 4 TrZ. dílem dokonaného a dílem ve stadiu pokusu podle § 21 odst. 1 TrZ. Stručně řečeno, v dané věci šlo o žádost o poskytnutí dotace z fondu územního samosprávného celku na podporu sportu, v níž obviněná fyzická osoba (předseda výkonného výboru občanského sdružení) uvedla nepravdivé údaje ohledně počtu aktivních členů obviněného občanského sdružení.

³¹⁶ ČEP, op. cit. sub 24, s. 199–200.

³¹⁷ Jinými slovy tento nebude spáchán na její úkor (k tomu blíže srov. závěry podkapitoly 3.4.2, zvláště co se nedbalostních trestných činů týče). Je však otázkou, zda si lze vůbec představit spáchání protiprávního činu v zájmu právnické osoby, jímž by tato byla současně poškozena.

4.3 Spáchání protiprávního činu členem statutárního orgánu v rámci činnosti právnické osoby

V rámci této podkapitoly vymezují *drubý korektiv přičitatelnosti* stanovené návětím § 8 odst. 1 TOPO jehož splnění je – alternativně ve vztahu ke kritériu spáchání protiprávního činu ,v zájmu‘ právnické osoby – nezbytnou podmínkou vytýkatelnosti protiprávního činu člena statutárního orgánu právnické osobě. Stran tohoto kritéria považují za nezbytné na prvním místě uvést, že **předmět činnosti** právnické osoby může být *vymezen značně široce*, přičemž cílem této podkapitoly není podat jejich vyčerpávající přehled, ale spíše modelově předestřít situace, které bude na místě kvalifikovat jako spáchání protiprávního činu členem statutárního orgánu v rámci činnosti právnické osoby.

Stran spáchání protiprávního činu *v rámci činnosti právnické osoby* platí, že činností právnické osoby se rozumí především *předmět činnosti*, který je jednak poznatelný z příslušného veřejného rejstříku právnických osob, a zvláště pak z jejího zakladatelského právního jednání,³¹⁸ případně živnostenského oprávnění. Činnost právnické osoby pak může být vymezena *formálně*, ale i při restriktivním výkladu tohoto pojmu³¹⁹ mám za to, že může jít i o **faktickou**, tj. neregistrovanou (potažmo i protiprávní) **činnost** [např. poskytování lichvářských půjček členem statutárního orgánu právnické osoby zabývající se touto činností]. Tomu ostatně odpovídá i závěr, že protiprávním činem spáchaným v rámci činnosti právnické osoby lze rozumět i jednání *v rámci provozu* právnické osoby, tj. v návaznosti na činnosti, které právnická osoba vykonává v souvislosti se svým každodenním životem (obchodní aktivity, vedení účetnictví, správa vlastního majetku, poskytování služeb atp.).³²⁰ Konečně považují za potřebné dodat, že o případu protiprávního činu spáchaného v rámci činnosti právnické osoby půjde i tehdy, jestliže by se budoucí člen jejího statutárního orgánu (označený jako takový

³¹⁸ JELÍNEK, Jiří. Komentář k § 8. In: JELÍNEK, HERCZEG, op. cit. sub 7, s. 75; FENYK, SMEJKAL, BÍLÁ, op. cit. sub 11, s. 38.

³¹⁹ ŠÁMAL, Pavel a Jan DĚDIČ. Komentář k § 8. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRÍVNA a kol., op. cit. sub 19, s. 195–196.

³²⁰ Srov. KUČHTA, Josef. Fundaments of Corporate Criminal Liability. In: FRYŠTÁK, ČENTĚŠ, SZCZECZOWICZ a kol., op. cit. sub 21, s. 24–25; obdobně též ŠÁMAL, Pavel a Jan DĚDIČ. Komentář k § 8. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRÍVNA a kol., op. cit. sub 19, s. 195.

např. již v zakladatelském právním jednání) dopustil takového činu v rámci činnosti související se samotným vznikem právnické osoby.³²¹

S pojmem činnosti právnické osoby jsem se v rámci srovnávaných zahraničních úprav setkal pouze v případě § 4 odst. 1 TZPO.³²² Je tomu tak zřejmě proto, že takové kritérium nevyplývá z článku 3 odst. 1 Protokolu. Určitou obdobu tohoto kritéria obsahuje § 3 odst. 1 bod 2 VbVG, který vedle prospěchu právnické osoby rozlišuje i *porušení povinností právnické osoby*. Takovými povinnostmi mohou být jakékoliv povinnosti stanovené právnické osobě právem (i na základě individuálních právních aktů) v souvislosti s jejím postavením jako zaměstnavatele, popřípadě mající svůj původ v soukromém či správním právu.³²³ Paralelu mezi těmito kritérii spatřuji především v tom, že prakticky jakákoliv (legální) činnost právnické osoby je svázána příslušným normativním rámcem obsahujícím řadu povinností (např. z oblasti pracovního práva, správního práva, práva životního prostředí, ochrany spotřebitele, atp.), jejichž porušení, naplňující současně znaky skutkové podstaty určitého trestného činu, bude zároveň představovat protiprávní čin spáchaný v rámci činnosti právnické osoby.

I zde platí, že protiprávní čin se **musí určitým způsobem dotýkat činnosti právnické osoby** a nesmí jít o prostý *exces kvalifikované osoby*,³²⁴ který má sice s činností právnické osoby spojitost formální, ale nikoliv faktickou, případně který vede k *újmě právnické osoby*.

Příklad protiprávního činu spáchaného členem statutárního orgánu právnické osoby v rámci její činnosti se hledá obtížněji, neboť členové statutárního orgánu s ohledem na jejich funkci málokdy vykonávají určitou provozní činnost. Jejich role především spočívá *v jednání za právnickou osobu navenek*, popřípadě *v realizaci obchodního vedení dovnitř* kapitálových společností

³²¹ Tentýž závěr dovozují P. Šámal a J. Dědič. Viz ŠÁMAL, Pavel a Jan DĚDIČ. Komentář k § 8. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRIVNA a kol., op. cit. sub 19, s. 225.

³²² Přičemž interpretace tohoto pojmu se od domácí (rozuměj české) nijak neliší. Srov. např. KORDÍK, Marek. Prává trestná zodpovědnost právnických osob. In: KORDÍK, KURILOVSKÁ, LORKO, MEZEI a kol., op. cit. sub 305, s. 48.

³²³ Viz LEHNER, Andrea. The Austrian Model of Attributing Criminal Liability to Legal Entities. In: BRODOWSKI, ESPINOZA, TIEDEMANN, VOGEL, op. cit. sub 244, s. 84.

³²⁴ VIDRNA, DOLANSKÝ, op. cit. sub 174, s. 42., ŠÁMAL, Pavel a Jan DĚDIČ. Komentář k § 8. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRIVNA a kol., op. cit. sub 19, s. 193.

a družstev. Z takového jejich postavení plyne řídicí a organizační role, a proto si lze snáze představit jejich úlohu jako osoby, která v tomto směru vydala rozhodnutí, pokyn či schválila určité jednání zaměstnance právnické osoby, popřípadě neprovedla určité opatření, které měla provést podle jiného právního předpisu nebo které po ní bylo možné spravedlivě požadovat [§ 8 odst. 2 písm. b) TOPO]. Na základě shora uvedeného příkladu s poskytováním lichvářských půjček se však nabízí především kategorie uzavírání různých smluv, pokud tato činnost bude spadat pod rozsah předmětu činnosti právnické osoby.

I zde si lze vypomoci příkladem z rozhodovací praxe Nejvyššího soudu, konkrétně usnesením ze dne 30. srpna 2017, sp. zn. 8 Tdo 924/2017. Stručně řečeno, v dané věci šlo o to, že podle obžaloby měl jednatel a jediný společník společnosti s ručením omezeným jménem a v rámci její obchodní činnosti uzavřít leasingovou smlouvu, jejímž předmětem bylo financování koupě motorového vozidla. Přitom poškozené zamlčel, že dané vozidlo (zajištěné zajišťovacím převodem vlastnického práva) poskytne bez vědomí vlastníka – poškozené – třetí osobě, přičemž pokud by takovou skutečnost poškozené sdělil, k uzavření smlouvy by nedošlo. Jednatel a společník společnosti s ručením omezeným, jakož i sama společnost s ručením omezeným, byli následně trestním příkazem nalézacího soudu uznáni vinnými přechinem úvěrového podvodu podle § 211 odst. 1, 4 TrZ. Společnost s ručením omezeným však proti trestnímu příkazu podala odpor a následně v dané věci rozhodl nalézací soud rozsudkem, jímž společnost s ručením omezeným uznal vinnou týmž přechinem. Stěžejním bylo v dané věci navazující rozhodnutí soudu odvolacího, který společnost s ručením omezeným pro popsany skutek obžaloby zprostil s tím, že s účinností od 1. prosince 2016 nelze právnické osobě přičítat protiprávní čin spáchaný jejím jménem.³²⁵ Proti tomuto zprošťujícímu rozsudku odvolacího soudu podal dovolání nejvyšší státní zástupce [opíraje se o dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. g) TrŘ], přičemž namítal, že skutková zjištění v dané věci umožňovala učinit přesvědčivý závěr o tom, že daný protiprávní čin byl spáchan v rámci činnosti společnosti s ručením omezeným (daná obchodní společnost jednoduše vozidlo ke svému podnikání potřebovala).

³²⁵ Při shrnutí daného rozhodnutí jsem čerpal ze svého avizovaného článku, z něhož v této podkapitole vycházím. Viz ČEP, op. cit. sub 24, s. 200.

S těmito námitkami se však Nejvyšší soud neztotožnil. Učinil tak přitom s odůvodněním – vycházejí z dalších relevantních skutkových okolností dané trestní věci –, že dané vozidlo po celou dobu nebylo užíváno společností s ručením omezeným, ale naopak třetí osobou, která s touto neměla nic společného, a prokazatelně nebylo nikdy užito k plnění jakéhokoli úkolu v rámci provozu dané obchodní společnosti, tedy **ani k její podnikatelské činnosti jako takové**. V konečném důsledku tak *společnost s ručením omezeným posloužila jako prostředek* ke snazšímu poskytnutí úvěru, který by třetí osoba sama zřejmě nebyla s to získat. Za této situace proto Nejvyšší soud dovodil, že kritérium spáchání protiprávního činu „v rámci činnosti“ právnické osoby tak nebylo naplněno.³²⁶

Lze tedy opět **uzavřít**, že spáchání protiprávního činu členem statutárního orgánu v rámci činnosti právnické osoby předpokládá, že:

- půjde o **formálně vymezenou**, ale **případně i o faktickou činnost** právnické osoby (nevyjímaje činnost směřující k jejímu vzniku), včetně **jednání v rámci každodenního provozu** právnické osoby,
- **souvislost** protiprávního činu člena statutárního orgánu s činností právnické osoby **nebude ryze formální** a
- **protiprávním činem** člena statutárního orgánu **nebude sama právnická osoba poškozena**.³²⁷

4.4 Dílčí závěry

V této kapitole jsem podrobně vymezil formální podmínku vytýkatelnosti protiprávního činu člena statutárního orgánu právnické osobě. Přitom za stěžejní závěry, k nimž na předchozích stranách dospívám, považuji především následující.

V prvé řadě je třeba říci, že s *osobou člena statutárního orgánu právnické osoby – jako kvalifikovanou osobou – operují v rovině základů kolektivní trestněprávní odpovědnosti právnických osob i vybrané zahraniční právní úpravy*, přičemž dílem

³²⁶ Ve vztahu k danému kritériu lze rovněž poukázat na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. ledna 2019, sp. zn. 4 Tz 43/2018, v němž tento dovodil, že „*povinnost fyzické osoby jednající za právnickou osobu podat na výzvu správce daně prohlášení o majetku, je nutno považovat za jednání „v rámci činnosti právnické osoby“, neboť se jedná o správu této právnické osoby a plnění jejích povinností v daňovém řízení.*“

³²⁷ Zde platí tedy to samé, co v případě protiprávního činu spáchaného v zájmu právnické osoby, avšak na její úkor.

se tak děje výslovným označením těchto osob, jinde je tomu na základě stanovení vedoucího postavení v rámci právnické osoby za pomoci vymezení rozhodovacích, kontrolních a zástupčích pravomocí. Nicméně z hlediska posouzení, zda je určitá osoba členem statutárního orgánu – kvalifikovanou osobu, si nelze vystačit s pouhým formálním označením určité osoby jako člena statutárního orgánu; právě naopak. *Členem statutárního orgánu tak může být [z pohledu § 8 odst. 1 písm. a) TOPO] v prvé řadě i osoba, která do této funkce sice byla povolána, avšak nesplňuje zákonem stanovené požadavky pro její výkon*, protože se na její povolání do funkce v rovině soukromého práva hledí, jako by se nestalo. Je tomu tak proto, neboť pravidlo zakotvené v § 8 odst. 4 písm. c) TOPO dle mého názoru dopadá i na tyto případy, které teorie označuje jako fikci nepřijetí rozhodnutí.

Dalším zásadním poznatkem pak dle mého názoru je, že *postavení člena statutárního orgánu jako kvalifikované osoby podle § 8 odst. 1 písm. a) TOPO se odvíjí od okamžiku vzniku jeho funkce a trvá až do okamžiku jejího zániku, kdy však tyto nejsou vázány na zápis do příslušného veřejného rejstříku právnických osob*, jenž má v tomto případě (s výjimkou tzv. prvozápisu) deklaratorní povahu. Jinými slovy si nelze vystačit toliko s aktuálním výpisem z daného veřejného rejstříku, neboť v mezidobí se skladba členů statutárního orgánu dané právnické osoby mohla změnit.

S postavením člena statutárního orgánu jako kvalifikované osoby se z hlediska posouzení formální podmínky vytýkatelnosti pojí i dílčí specifické otázky. Především je to možnost, aby **členem statutárního orgánu právnické osoby byla i jiná právnická osoba**. Uvedená úprava přitom v sobě skýtá řadu úskalí, jejichž středobodem je odpověď na otázku, jaká fyzická osoba zastupuje v určitém okamžiku právnickou osobu (člena statutárního orgánu) v rámci statutárního orgánu jiné právnické osoby. Problém totiž spočívá v tom, že taková osoba musí být v určitém vztahu k právnické osobě (členu statutárního orgánu), přičemž případné změny se do příslušného rejstříku právnických osob opět mohou promítnout s dílčím zpožděním, kdy v mezidobí pro orgány činné v trestním řízení *nebude na první pohled zřejmé, zda osoba, která by mohla být osobou kvalifikovanou ve smyslu § 8 odst. 1 písm. a) TOPO, se v době spáchání protiprávního činu nacházela v požadovaném stavu vůči právnické osobě (členu statutárního orgánu) a zároveň i vůči právnické osobě, již*

má být její protiprávní čin přičten. Oproti tomu problematika *generálního zástupčího oprávnění člena statutárního orgánu a pravidel spojených s jeho jednáním za právnickou osobu* žádné praktické obtíže neskytá. Jinak je tomu však v případě **rozhodování členů statutárního orgánu v rámci právnické osoby**. Zde považuji za stěžejní výzvu především právní kvalifikaci jednotlivých případů, k nimž může docházet při různé variabilitě participace členů statutárního orgánu na hlasování pro určité jednání, jehož realizací může být následně pověřen člen statutárního orgánu věci neznalý, anebo třetí osoba (na uvedený výklad pak navazují v podkapitole 5.3).

V rámci formální podmínky vytýkatelnosti jsem se dotknul dále problematiky **korektivů přičitatelnosti obsažených v návěti § 8 odst. 1 TOPO**. Stran spáchání protiprávního činu **„v zájmu právnické osoby“** jsem uzavřel, že má-li být naplněn tento korektiv přičitatelnosti, *nesmí být protiprávní čin spáchaný členem statutárního orgánu spáchán čistě v jeho vlastním zájmu*, případně tento *nesmí zásadně užívat nelegálních prostředků k dosažení čistě legálního cíle* a v neposlední řadě *nesmí být sama právnická osoba takovým protiprávním činem poškozena* (avšak s výjimkou nedbalostních trestných činů, u nichž je situace složitější). Vedle toho v případě korektivu spočívajícího ve spáchání protiprávního činu **„v rámci činnosti právnické osoby“** jsem dospěl k závěru, že může jít jak o *formálně vymezenou, ale i o faktickou činnost právnické osoby* (nevýjímaje dokonce činnost směřující k jejímu vzniku), *včetně jednání v rámci každodenního provozu právnické osoby*, kdy *souvislost mezi protiprávním činem člena statutárního orgánu a právnickou osobu nesmí být ryze formální*, a takový protiprávní čin *nesmí být právnické osobě na újmu* (s obdobnou výhradou jako v případě předchozího kritéria „v zájmu“ uvedenou výše).

Lze tedy **uzavřít**, že na základě podrobného rozboru formální podmínky vytýkatelnosti jsem narazil na celou řadu nebezpečných mělčin a úžin, na nichž lze bez dobrého kompasu a nezbytné mapy (tedy jak hlubší poznání dané podmínky, tak i povědomí o jejích širších souvislostech) snadno ztroskotat. Věřím však, že tato kapitola poskytuje všem zájemcům o tuto problematiku dostatek podkladů pro to, aby se alespoň těch nejzákeřnějších překážek vyvarovali a mohli tak věcně posoudit, zda v konkrétní věci je naplněna formální podmínka vytýkatelnosti, či nikoliv.

5 MATERIÁLNÍ PODMÍNKA VYTÝKATELNOSTI PROTIPRÁVNÍHO ČINU ČLENA STATUTÁRNÍHO ORGÁNU PRÁVNICKÉ OSOBY³²⁸

Ustanovení § 8 odst. 2 ve spojení s odst. 5 TOPO představuje tzv. **materiální podmínku vytýkatelnosti**. Formální podmínka, již jsem podrobně rozebral výše, sestává z taxativního výčtu kvalifikovaných osob, jejichž protiprávní čin může představovat základ trestného činu právnické osoby (v podstatě jde o část objektivní stránky trestného činu právnické osoby)³²⁹, a dále ze dvou dílčích korektivů přičitatelnosti. Oproti tomu podmínka materiální *obsahuje vlastní jádro kolektivní trestněprávní odpovědnosti právnických osob – přičitatelnost (stricto sensu)*, tedy vůbec možnost přičtení protiprávního činu kvalifikovaných osob určitému *bodů přičitatelnosti*, jímž je právě právnická osoba. Protože bezmezné přičítání všech protiprávních činů kvalifikovaných osob by se přičilo *axiomu racionálního zákonodávce* (jinými slovy by bylo značně nespravedlivé, a tedy i stěží obhajitelné), pojí se s přičitatelností podle § 8 odst. 2 a 5 TOPO dílčí korektivy,³³⁰ které takovému bezmeznému přičítání brání. Díky jejich nastavení vůči jednotlivým kvalifikovaným osobám pak lze rozlišovat **dva variabilní modely přičítání**, jimiž se v této kapitole podrobně zabývám. Nadto vedle samotného zakotvení přičítání protiprávních činů kvalifikovaných osob materiální podmínka vytýkatelnosti úzce souvisí i s problematikou **zavinění právnické osoby**, která představuje jednu z vůbec nejsložitějších otázek kolektivní trestněprávní odpovědnosti.

Cílem této kapitoly je tak přiblížit materiální podmínku vytýkatelnosti, a to ve smyslu *přičitatelnosti (stricto sensu) protiprávních činů členů statutárního orgánu právnické osoby* podle § 8 odst. 2 písm. a) TOPO, včetně zohlednění

³²⁸ V této části textu vycházím ze svého článku na téma ‚zavinění‘ právnické osoby. Viz ČEP, op. cit. sub 29, s. 531–540., a dále na téma ‚korekčních prvků trestní odpovědnosti právnické osoby‘. Viz ČEP, op. cit. sub 205, s. 343–352.

³²⁹ V případě právnické osoby jde u subjektu, objektivní stránky a ev. i subjektivní stránky skutkové podstaty jejího trestného činu o *kategorie kumulativní*, neboť jednotlivým znakům skutkové podstaty trestného činu právnické osoby korespondují (resp. je doplňují) i znaky skutkové podstaty protiprávního činu osoby fyzické. Lze tak rozlišovat kumulaci subjektů – primárního a sekundárního, ev. primárního, sekundárního a terciárního (srov. pozn. pod čarou č. 245) a kumulaci objektivních stránek (srov. pozn. pod čarou č. 201), případně lze uvažovat i o kumulaci stránek subjektivních (srov. pozn. pod čarou č. 237).

³³⁰ Tedy vedle korektivů (podmínek) přičitatelnosti užitých již v návěti § 8 odst. 1 TOPO.

významu členů statutárního orgánu i z hlediska přičitatelnosti (*stricto sensu*) protiprávních činů zaměstnanců právnické osoby podle § 8 odst. 2 písm. b) TOPO. Jinými slovy, jde mi zde o *hlubší analýzu obou modelů přičitatelnosti* obsažených v § 8 odst. 2 TOPO, a dále o komplexní *postihnutí postavení člena statutárního orgánu z hlediska obou těchto modelů*. Stranou mého zájmu pak nezůstává ani v podkapitole 3.4.4 již dříve nastíněná problematika *zavinění právnické osoby* a poslední (negativní) podmínka přičitatelnosti obsažená v § 8 odst. 5 TOPO. Za tímto účelem tuto kapitolu člením na několik dílčích podkapitol.

V první podkapitole se tak zabývám stručným představením obou modelů přičitatelnosti (*stricto sensu*) s důrazem na postavení člena statutárního orgánu v rámci každého z nich, tedy v rámci § 8 odst. 2 písm. a) a b) TOPO. Následuje druhá podkapitola zaměřená na modely přičitatelnosti v rámci zvolených zahraničních právních úprav (slovenské, rakouské, polské a francouzské), jejímž cílem je přiblížit možné varianty přičitatelnosti ve vztahu k různým kategoriím kvalifikovaných osob, především co se dalších podmínek přičitatelnosti jejich protiprávních, potažmo trestných, činů právnické osobě týče, s důrazem na přičitatelnost protiprávních činů členů statutárního orgánu. Ve třetí podkapitole se zabývám, již dříve vzpomenutými (srov. podkapitolu 3.4.4) variantami pojetí zavinění právnické osoby, a to opět s důrazem na význam člena statutárního orgánu z hlediska jeho konstrukce. Na základě modelových příkladů pak demonstruji výhody druhého pojetí, přičemž na závěr připojuji i úvahy o možném zohlednění „konfliktu vůlí“ mezi právnickou osobou a osobou kvalifikovanou.

Čtvrtá a pátá podkapitola jsou pak věnovány rozboru § 8 odst. 2 písm. a) TOPO a § 8 odst. 2 písm. b) TOPO, s důrazem nejen na význam člena statutárního orgánu v rámci těchto dvou modelů přičitatelnosti, ale rovněž na již zmíněnou kategorii zavinění právnické osoby.

V šesté podkapitole se pak zabývám ustanovením § 8 odst. 5 TOPO, upravujícím další z podmínek přičitatelnosti protiprávního činu některé z kvalifikovaných osob právnické osobě, kdy předmětné ustanovení podrobuji detailní kritické analýze a následně nabízím závěry stran jeho aplikace (nejen) ve vztahu k přičítání protiprávních činů členů statutárního orgánu právnické osoby. Konečně celou kapitolu uzavírám pro přehlednost podkapitolou sedmou, shrnující dílčí závěry.

5.1 Obecně ke dvěma modelům přičitatelnosti (*stricto sensu*) protiprávního činu právnické osobě

Právní úprava obsažená v § 8 odst. 2 TOPO představuje skutečné **jádro kolektivní trestněprávní odpovědnosti**, neboť vymezuje způsob, jakým se protiprávní čin některé z kvalifikovaných osob stává současně protiprávním (resp. při splnění dalších zákonných podmínek i trestným) činem právnické osoby. Tento spočívá v užití **institutu přičitatelnosti**, jež se sice vyskytuje i v právu soukromém (či právu správním v případě správního trestání právnických osob),³³¹ ale který vykazuje řadu odlišností v podobě dílčích korektivů přičitatelnosti, které prostupují i dalšími odstavci téhož ustanovení.

Jak jsem uvedl v podkapitole 3.4.3, platí, že smyslem těchto korektivů je *rationalizovat právní úpravu kolektivní trestněprávní odpovědnosti a zabránit přílišnému přepínání trestní represe* právnických osob, přičemž jejich konkrétní podoba a skladba je *určována tím, s jakou kvalifikovanou osobou máme co do činění*. Není přitom bez zajímavosti, že v obou těchto modelech vystupují na prvním místě právě členové statutárního orgánu, a to vzhledem k postavení, které v rámci právnické osoby zaujímají. Ti pak hrají z hlediska přičitatelnosti buď to pomyslné prvé, anebo druhé „housle“.³³²

Tak **první model** přičitatelnosti dopadá na protiprávní činy kvalifikovaných osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO, kdy *samotný § 8 odst. 2 písm. a) TOPO přičitatelnost protiprávních činů těchto osob právnické osobě nijak nepodmiňuje*. Jinými slovy zdálo by se, že dojde-li ke spáchání protiprávního činu nějakou z takových osob, a to za splnění některé z alternativních podmínek

³³¹ Blíže srov. např. KÜHN, Zdeněk. Nový přestupkový zákon, odpovědnost právnických osob a problematika dvojího trestání téhož deliktu. *Právní rozhledy*, 2018, č. 3, s. 77 a násl.; MATEŠ, Pavel. Nad některými otázkami odpovědnosti právnických osob v zákoně o odpovědnosti za přestupky. *Trestněprávní revue*, 2018, č. 2, s. 23 a násl.; anebo BRIM, Luboš. Přičitatelnost přestupků právnickým osobám (se zřetelem k právu trestnímu). *Soudní rozhledy*, 2018, č. 11–12, s. 353.

³³² Zde lze poukázat na výklad učiněný na úvod podkapitoly 4.1.1.

stanovených v návěti § 8 odst. 1 TOPO, je tento protiprávní čin **přičten právnické osobě bez dalšího**.^{333,334}

Uvedený závěr v zásadě platil až do novely TOPO provedené zákonem č. 183/2016 Sb., který zakotvil *novou podmínku přičitatelnosti (stricto sensu)* protiprávního činu, a to všech kvalifikovaných osob ve smyslu § 8 odst. 1 TOPO. Přijetí § 8 odst. 5 TOPO však dle mého názoru lze přirovnat spíše k otevření pomyslné *Pandoriny skříňky*. Označené ustanovení sice představovalo pro odpůrce neomezeného přičítání vítanou možnost nedovozovat trestní odpovědnost právnické osoby v případě excesů kvalifikovaných osob podle § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO [kteroužto možnost lze považovat v případě evidentních excesů za žádoucí], avšak způsob, jakým se tak událo, byl více než nešťastný.^{335,336} Protože problematice § 8 odst. 5 TOPO se podrobně

³³³ L. Bobušlav si svého času kladl otázku, nakolik takové automatické přičítání dává právnické osobě možnost liberace [autor v tomto směru naznačuje, že tehdejší právní úprava byla *de facto* založena na presumptioni viny (a musím uznat, že k obdobnému závěru jsem dříve dospěl taktéž, byť jej v současnosti považuji za překonaný, a to i ve vztahu k právní úpravě účinné před novelou provedenou zákonem č. 183/2016 Sb.); k překonanému závěru srov. ČEP, op. cit. sub 29, s. 538; k argumentaci umožňující reflektovat exces, nejen člena statutárního orgánu, i v rovině § 8 odst. 2 písm. a) TOPO srov. podkapitolu 3.4.4] v případě zjevných excesů jejich zástupců. Srov. BOHUSLAV, op. cit. sub 21, s. 125; Nicméně vzhledem ke změně právní úpravy spojené s přijetím § 8 odst. 5 TOPO došlo přesně k opačnému efektu, kdy naopak možnost nevyvození trestní odpovědnosti právnické osoby v případě protiprávních činů kvalifikovaných osob podle § 8 odst. 1 písm. a) TOPO např. P. Šámal v zásadě odmítá. Srov. ŠÁMAL, op. cit. sub 189, s. 251; Opačně [tedy *in favorem* aplikace § 8 odst. 5 TOPO i na kvalifikované osoby podle § 8 odst. 1 písm. a) TOPO] se k této otázce vyjadřuje D. Šelleng (příčemž dovozuje správnost tohoto přístupu na základě obdobných argumentů jako nabízím v případě „splášeného člena statutárního orgánu“ v podkapitole 3.4.4). Srov. ŠELLENG, op. cit. sub 12, s. 113.

³³⁴ Obdobně srov. FENYK, SMEJKAL, BÍLÁ, op. cit. sub 11, s. 57; anebo KUČHTA, Josef. Fundaments of Corporate Criminal Liability. In: FRYŠTÁK, ČENTĚŠ, SZCZECHOWICZ a kol., op. cit. sub 21, s. 24.

³³⁵ J. Fenyk, L. Smejkal a I. Bíla na margo uvedeného dodávají, že nekonceptnost daného ustanovení [byť ji spatřují toliko v nevyřešeném vztahu § 8 odst. 2 písm. b) a § 8 odst. 5 TOPO] je důsledkem toho, že příslušná novela vzešla z poslancecké iniciativy bez koncepcní novelizace souvisejících ustanovení. Viz FENYK, SMEJKAL, BÍLÁ, op. cit. sub 11, s. 58; K tomu, tedy k absenci promítnutí nové úpravy do souvisejících ustanovení TOPO, lze poukázat na návrhy *de lege ferenda* P. Šamála, J. Čentěše a J. Lorka. Viz ŠÁMAL, Pavel, Jozef ČENTĚŠ a Jakub LORKO. Možnosti exkulpácie pri vyvodzovaní trestnej zodpovednosti právnických osôb v podmienkach Slovenskej republiky a Českej republiky. In: JELÍNEK a kol., 2017, op. cit. sub 21, s. 57–58; anebo J. Jelínka. Viz JELÍNEK, 2019, op. cit. sub 21, s. 220.

³³⁶ Problém pak samozřejmě nepředstavuje toliko otázka vztahu § 8 odst. 5 TOPO k § 8 odst. 2 TOPO, ale rovněž otázka důkazního břemene, tedy kdo má prokazovat v trestním řízení naplnění negativní podmínky přičitatelnosti podle § 8 odst. 5 TOPO. K tomu srov. výklad v podkapitolách 3.4.3 a 5.6.5.

věnuji v podkapitole 5.5, postačí na tomto místě uzavřít, že právnické osobě **lze přičítat** protiprávní činy všech kvalifikovaných osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO, a to **za podmínky, že tato nevynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu těmito osobami zabránila.**

Oproti tomu **druhý model přičítání**, který se týká kvalifikovaných osob podle § 8 odst. 1 písm. d) TOPO [tedy zaměstnanců právnické osoby ve smyslu téhož ustanovení], je o poznání komplikovanější nežli model první. Vedle základních podmínek (korektivů) přičitatelnosti zakotvených v návěti § 8 odst. 1 TOPO, zde totiž **§ 8 odst. 2 písm. b) upravuje ještě dvě alternativní sady podmínek.**³³⁷

První z nich, kterou lze označit za **komisivní podmínku přičitatelnosti** protiprávního činu zaměstnance právnické osobě, je založena na *aktivní participaci některé z kvalifikovaných osob (popřípadě orgánů právnické osoby) na takovém protiprávním činu*. Taková participace má buďto podobu iniciativního rozhodnutí či pokynu, anebo naopak aprotubujícího schválení ve smyslu § 8 odst. 2 písm. b) TOPO. Jsou to přitom především členové statutárního orgánu, do jejichž působnosti, s ohledem na jejich postavení v rámci právnické osoby, taková aktivní participace spadá. Vedle toho druhá sada korektivů, kterou lze nazvat **omisivní podmínkou přičitatelnosti** protiprávního činu zaměstnance právnické osobě, je založena na *opomenutí některé z kvalifikovaných osob (popřípadě orgánů právnické osoby) provést opatření podle jiného právního předpisu, případně taková opatření, která lze po právnické osobě spravedlivě požadovat*. I zde pak vystupuje do popředí člen statutárního orgánu, na němž, vzhledem k jeho kontrolním pravomocem, v první řadě leží povinnost provádět (ev. v případě delegace těchto pravomocí na jinou osobu dohlížet na jejich řádný výkon) preventivní, detekční a reaktivní opatření. Konečně ani splnění některé z těchto podmínek ještě není s to založit trestní odpovědnost právnické osoby, neboť je třeba zkoumat, zda není splněna shora vzpomenutá poslední (negativní) podmínka přičitatelnosti zakotvená v § 8 odst. 5 TOPO.³³⁸

³³⁷ FENYK, SMEJKAL, BÍLÁ, op. cit. sub 11, s. 52.

³³⁸ Ke vztahu § 8 odst. 2 písm. b) TOPO a § 8 odst. 5 TOPO na tomto místě odkazují na výklad v podkapitolách 3.4.3 a 5.6.4.

Na tomto místě lze **uzavřít**, že ani jeden z modelů přičitatelnosti není prost kontroverzí. V případě prvního modelu lze zaznamenat výhrady vůči možnosti „vyvinení“ právnické osoby v případě protiprávních činů kvalifikovaných osob podle § 8 odst. 1 písm. a) TOPO. Zvláště pak u *členů statutárního orgánu*, jimž náleží jak rozhodovací, tak i výkonné pravomoci, jakož i zásadně neomezené generální zástupčí oprávnění, a kteří tak představují osoby ve vrcholném vedoucím postavení (tedy hrají ony „prvé housle“ z hlediska fungování právnické osoby), se taková námitka může zásadně jevit jako oprávněná. Co se týče druhého modelu, i zde se vyskytují výhrady ryze koncepčního charakteru, jež mají svůj původ opět ve vztahu § 8 odst. 2 [tentokrát písm. b)] a § 8 odst. 5 TOPO, jimiž jsem se zabýval v podkapitole 3.4.3. Tyto výtky se sice týkají členů statutárního orgánu jen částečně, nicméně z hlediska systematického se jim věnuji také. Mnohem zajímavější je pak aktivní participace člena statutárního orgánu v rámci komisivní podmínky přičitatelnosti, kde jeho „druhé housle“ rezonují podstatně hlasitěji než v případě podmínky omisivní.

5.2 Modely ‚přičitatelnosti‘ ve vybraných zahraničních právních úpravách³³⁹

5.2.1 Obecně k modelům přičitatelnosti optikou zahraniční literatury

V této podkapitole nabízím dílčí srovnání domácích modelů přičitatelnosti s vybranými zahraničními právními úpravami. Platí totiž, že domácí zákonodárce při konstruování trestného činu právnické osoby založeného (mimo jiné) na přičitatelnosti ve smyslu § 8 odst. 2 TOPO nečerpal inspiraci toliko z domácí právní úpravy práva soukromého. Právě naopak, při tvorbě TOPO totiž hrála nemalý význam rovněž inspirace **zahraničními právními úpravami kolektivní trestněprávní odpovědnosti**,³⁴⁰ jakož i potřeba

³³⁹ V této podkapitole vycházím v převážné míře ze svého článku na téma korekčních prvků kolektivní trestněprávní odpovědnosti právnických osob. Viz ČEP, op. cit. sub 205, s. 345–349.

³⁴⁰ Viz ŠÁMAL, Pavel a Jan DĚDIČ. Komentář k § 1. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRÍVNA a kol., op. cit. sub 19, s. 19 a násl.

naplnění požadavků plynoucích z řady mezinárodních dokumentů, jimiž je Česká republika v tomto směru vázána.³⁴¹

K tomu je třeba říci, že určení modelu přičitatelnosti nebylo otázkou prosté volby, ale bylo úzce spojeno s konkrétními mezinárodními závazky České republiky (úmluvy Rady Evropy, úmluvy uzavřené mezi jednotlivými členskými státy Evropské unie). Vzhledem k tomu, že členskými státy obou uvedených organizací jsou země, jejichž právní systémy spadají jak do rámce zemí angloamerického, tak kontinentálního, systému práva, je výchozí rámec pro stanovení určitého modelu přičítání široce rozkročen, a to tak, aby byl aplikovatelný ve vztahu k oběma právním systémům.

Z hlediska zemí spadajících do rámce kontinentálního systému práva bývá stran základních variant *konstruování trestného činu právnické osoby* jako takového nejčastěji skloňováno tzv. *Heineho třídění*.³⁴² Pokud bych měl právní úpravu obsaženou v § 8 TOPO podřadit pod některý z modelů *G. Heineho*, mám za to, že tato vykazuje jak prvky *příčtené odpovědnosti*, tak i *částečně prvky původní odpovědnosti právnické osoby*. Je však třeba dodat, že v případě oné původní odpovědnosti právnické osoby neuvažují v rovině odpovědnosti právnické osoby bez ohledu na vazbu na konkrétní čin osoby fyzické, nýbrž uvedený „původní“ prvek spatřují toliko *v možnosti vyvodit zavinění na straně právnické osoby, které je odlišné od zavinění konkrétní fyzické osoby*.³⁴³

Ono *Heineho třídění* však není jediným možným způsobem pojmání kolektivní trestněprávní odpovědnosti, resp. její konstrukce jako takové. *D. Šelleng* v tomto směru nabízí (na základě studia německých pramenů) další možné třídění, a to na *pravý model přičitatelnosti, model analogie viny, model systémové teorie*

³⁴¹ Především úmluv Rady Evropy a úmluvy uzavřené mezi jednotlivými členskými státy Evropské unie, jakož i další prameny unijního práva. Aktuální přehled těchto dokumentů nabízí JELÍNEK, 2019, op. cit. sub 21, s. 111 a násl.

³⁴² Srov. pozn. pod čarou č. 182.

³⁴³ K tomu je třeba dodat, že tento názor není v teorii obecně akceptován, neboť staví na presumpci vlastní vůle právnické osoby. Viz ŠÁMAL, Pavel a Jan DĚDIČ. Komentář k § 1. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRIVNA a kol., op. cit. sub 19, s. 170; Naopak určitý – byť spíše tacitní – příklon k tomuto přístupu shledávám například u *J. Jelínka*. Srov. JELÍNEK, 2019, op. cit. sub 21, s. 204.

a *Maßregelmodell*.³⁴⁴ Jak je přitom z předchozího výkladu zřejmé, konstrukci trestného činu právnické osoby pojmám v tomto ohledu jako založenou na pravém modelu přičitatelnosti, neboť daný model (zjednodušeně řečeno) reflektuje specifika zavinění právnické osoby, které se neodvívá nezbytně od jednotlivé kvalifikované osoby, nýbrž vzniká jako výslednice volní a vědomostní složky všech dotčených fyzických osob, které se podílejí na rozhodování v rámci právnické osoby.

Je třeba říci, že tyto modely konstrukce trestného činu právnické osoby jako takového lze považovat za *v mnoha ohledech inspirované modely, které existují v zemích angloamerického právního systému*. I tyto se totiž snaží hledat odpověď na stěžejní výhrady stran absence ‚vůle‘ právnické osoby a jejího vlastního jednání, a tak (mimo jiné) konstruovat obdobu zavinění na straně právnické osoby, které není spojeno toliko s konkrétními fyzickými osobami, případně které alespoň reflektuje proces tvorby ‚vůle‘ v rámci právnické osoby a možnosti jejího následného projevu navenek.

Ačkoliv přitom platí, že trestní odpovědnost právnických osob, jakožto moderní institut trestního práva, byla importována do zemí kontinentálního

³⁴⁴ **Právý model přičitatelnosti** (*schlichtes Zurechnungsmodell*) je dle D. Šellenga založen na období tzv. *identifikačního modelu* (či *doktríny alter ega* – k těmto srov. podkapitolu 5.2.1), kdy základním předpokladem tohoto modelu je nesvéprávnost právnické osoby a absence jejího zavinění. Právnické osobě je proto přičítáno jednak jednání určitých osob a dále kolektivní zavinění jejich vrcholových orgánů. Uvedenému modelu je pak prý vyčítáno, že právnické osobě je fakticky přičítáno jednání i zavinění vybraných fyzických osob, nikoliv jednání a zavinění právnické osoby ‚samotné‘.

Model analogie viny (*Schuldanalogiemodell*) má vycházet z idey vlastního zavinění právnické osoby (*Organisationverschuldens*), kdy spáchaný protiprávní čin má svůj původ v rámci organizačního selhání uvnitř právnické osoby. Tomuto modelu je naopak prý vyčítáno, že právnické osobě přičítá protiprávní jednání fyzických osob (a oproti předchozímu modelu se tak nachází kdesi napůl cesty).

Model systémové teorie (*Systemstheoretische Modell*) má být založen na korporátní kultuře a kriminogenních specifikách korporátního prostředí. Právnická osoba tak (zjednodušeně řečeno) odpovídá za existenci své deviantní korporátní kultury, podněcující ke kriminalitě. K uvedenému modelu pak citovaný autor poznamenává, že od předchozího modelu analogie viny se liší v podstatě tím, že „se *neroztahuje na porušení konkrétní trestně-právní normy, ale k porušení povinnosti efektivně zajišťovat ochranu společnosti před kriminalitou*.“ Poslední uváděný model (a obtížně přeložitelný) *Maßregelmodell* řeší odpovědnost právnické osoby za trestný čin bez ohledu na její zavinění, a to ukládáním určitých opatření. Jeho smyslem je „*komplexní, represivní a preventivní reakce na kriminalitu právnických osob s důrazem na prevenci jejího dalšího páčání tam, kde jiné prostředky (zejména potrestání osob fyzických) k dosažení tohoto účelu nepostačují*.“

Ke všem uváděným modelům viz ŠELLENG, op. cit. sub 12, s. 125–126.

právního systému ze zemí angloamerického právního systému, *nelze automaticky při konstrukci základů kolektivní trestněprávní odpovědnosti vycházet z jednotlivých doktrín, které se v druhé z uvedených právních oblastí vytvořily*. Rozdílů mezi oběma systémy – a to již co se týče pojetí základů trestní odpovědnosti (nejen právnických osob) – je totiž celá řada.^{345, 346} Na druhou stranu je však třeba říci, že na samém počátku úvah o podobě kolektivní trestněprávní odpovědnosti v kontinentálním pojetí bylo tak jako tak vycházeno právě z doktrín platících v zemích angloamerického právního systému. Proto se domnívám, že hledání spojnice mezi jednotlivými pojetími konstrukce trestného činu právnické osoby (případně, zda je tato vůbec založena na přičitatelnosti protiprávních činů vybraných fyzických osob právnické osobě, a pokud ano, jakou má taková přičitatelnost podobu) nelze *a priori* považovat za nesprávné.

V obecné rovině přitom lze uvnitř kontinentálního právního systému (a v rámci právních řádů založených na *přímé trestní odpovědnosti právnických osob*) v současné době rozlišovat **dva základní modely** – koncepty – trestného činu právnické osoby **založené na přičitatelnosti**.³⁴⁷ Rozlišovacím kritériem jsou zde pak podmínky, za nichž lze určitý protiprávní (či trestný) čin právnické osobě přičítat, přičemž tyto se liší v závislosti na tom, o jakou kvalifikovanou osobu jde. Jinými slovy, z hlediska přičítání je zde stěžejní postavení dané osoby v rámci právnické osoby samotné. Tyto dva zmíněné

³⁴⁵ Už jen proto, že trestné činy v rámci zemí *common law* podléhají zcela odlišnému členění, než je tomu v případě zemí kontinentu. Od toho následně odvisí i způsob, jakým může být trestní odpovědnost pachatele trestného činu založena, resp. jaké prvky (elementy) musí být nezbytně naplněny. Tak v případě tzv. *regulatory offences* není třeba naplnění elementu *mens rea* a uplatní se doktrína tzv. *strict liability*. Vedle toho existuje však řada trestných činů, u nichž je naplnění subjektivního prvku nezbytné, o takových trestných činech se v teorii hovoří jako o *mens rea offences*, přičemž tyto se dále člení, podle toho, jaká míra subjektivního prvku musí být v případě toho kterého trestného činu naplněna. Srov. např. WELLS, op. cit. sub 254, s. 85; Případně ORMEROD, David. *Smith & Hogan Criminal Law*. New York: Oxford University Press, Inc., 2005, s. 239; Z domácích autorů srov. např. FENYK, Jaroslav. Trestní odpovědnost individuální a kolektivní z pohledu anglo-americké a kontinentálně-evropské právní kultury (systému práva). In: KRATOCHVÍL a kol., op. cit. sub 2, s. 509–516.

³⁴⁶ K tomu lze poukázat na článek P. Šámalů k problematice zavinění právnické osoby, kde uvedený autor shrnuje, že „*uvedené koncepty jsou nepřenositelné do českého práva jako součásti kontinentálního práva*.“ Viz ŠÁMAL, op. cit. sub 187, s. 170.

³⁴⁷ K tomu srov. Viz VALENZANO, Anna Salvina. ‘Triggering persons’ in ‘ex crimine’ Liability of Legal Entities. In: BRODOWSKI, ESPINOZA, TIEDEMANN, VOGEL, op. cit. sub 244, s. 95 a násl.

modely se však *neuplatňují ani jeden v čisté ryzí podobě*, ale nejčastěji jde o jejich *praktickou kombinaci*.^{348, 349}

Prvním z nich je model vycházející původně z **identifikační doktríny (teorie alter ega)**,³⁵⁰ který vyvozuje trestní odpovědnost právnické osoby z konkrétního zaviněného protiprávního jednání *fyzických osob v určitém vedoucím postavení uvnitř právnické osoby* (tyto osoby, označované jako ‚directing mind‘, tak doslova představují pomyslný ‚mozek‘ či ‚nervové centrum‘ právnické osoby a identifikační doktrína proto bývá někdy označována přívlastkem *antropomorfní*).³⁵¹ Je však třeba dodat, že identifikační doktrína je v současnosti podrobována kritice z toho důvodu, že klade důraz toliko na osoby ve vedoucím postavení (senior management), čímž se vzdaluje každodenní realitě vztahů v rámci jednotlivých forem právnických osob, zvláště v případě těch, které působí na nadnárodní úrovni a jejichž organizační struktura je tak složitě rozčleněná, že je poměrně obtížné identifikovat, zda se konkrétní osoba ještě nachází v řídicím postavení (potažmo na kterou byla řídicí pravomoc z takového centra alespoň delegována), či nikoliv.³⁵²

³⁴⁸ VALENZANO, Anna Salvina. ‘Triggering persons’ in ‘ex crimine’ Liability of Legal Entities. In: BRODOWSKI, ESPINOZA, TIEDEMANN, VOGEL, op. cit. sub 244, s. 97.

³⁴⁹ To je ostatně dáno nejen praktičností takového řešení, ale především tím, že tak stanovuje řada mezinárodních smluv, které se této problematiky dotýkají. K tomu aktuálně srov. JELÍNEK, 2019, op. cit. sub 21, s. 109 a násl.

³⁵⁰ Té prakticky v poměrech *Heineho třídění* odpovídá model přičtené trestní odpovědnosti, avšak s tím rozdílem, že *základním problémem identifikační doktríny je, že se týká toliko osob ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby* (k tomu lze poukázat na článek 3 odst. 1 Protokolu).

³⁵¹ K této doktríně viz (krom shora uvedené vybrané domácí literatury) např. WELLS, op. cit. sub 254, s. 85; či podrobněji PINTO, Amanda a Martin EVANS. *Corporate Criminal Liability*. London: Sweet & Maxwell, 2013, s. 35 a násl.; anebo ALLEN, Michael J. *Criminal Law*. New York: Oxford University Press, 2017, s. 281.

³⁵² K tomu viz FENYK, Jaroslav. Trestní odpovědnost individuální a kolektivní z pohledu angloamerické a kontinentálně-evropské právní kultury (sytému práva). In: KRATOCHVÍL a kol., op. cit. sub 2, s. 512–513; či ALLEN, op. cit. sub 351, s. 282; anebo ORMEROD, op. cit. sub 345, s. 236, přičemž třetí z autorů tak činí na podkladu známého rozhodnutí ve věci *TESCO Supermarkets Ltd. vs. Natrass* z roku 1971. Ke skepsi, kterou citovaní autoři vyslovují stran uváděné doktríny ve světě, kde se korporátní struktura stává stále více komplikovaná, lze snad jen dodat, že uvedené obtíže bude možné překonat jedine prostřednictvím rozhodovací praxe, která jednotlivé pojmy [v poměrech české právní úpravy jde o pojem ‚osoba ve vedoucím postavení‘ dle § 8 odst. 1 písm. a) TOPO] náležitě vyloží při nezbytném zohlednění konkrétních skutkových okolností dané věci. I v zahraničí se však lze setkat se snahou překonat vnitřní omezení této teorie a vykládat pojem ‚řídicí mysl‘ v širším kontextu tak, že takovou je každá osoba, která jedná v rámci svých pravomocí (vymezených územně nebo funkčně).

Druhý model představuje jakousi **kombinaci vicarious liability**³⁵³ (tedy *zástupné*, v podmínkách trestního práva zemí kontinentální právní kultury však nikoliv objektivní, *odpovědnosti*) a **moderních holistických teorií**,³⁵⁴ založených na myšlence existence korporátní kultury (či politiky) v rámci právnické osoby, směřující k předcházení trestné činnosti, v jejímž nedodržování (případě existence takové korporátní kultury, která naopak protežuje nepředcházení trestné činnosti, či její páchání dokonce aktivně podporuje) je spatřována pomyslná „vina“ právnické osoby. Tento model bývá užíván ve vztahu k *osobám, které stojí mimo vedoucí pozice* (typicky jde o zaměstnance právnické osoby), ale které jednají na pokyn osoby v takovém vedoucím postavení, přičemž právnické osobě je kladeno za vinu (vedle protiprávního činu zaměstnance) i jednání osoby ve vedoucím postavení, ačkoliv tato vystupuje ve vztahu k samotnému protiprávnímu činu zaměstnance pouze z pozice účastníka (organizátora, návodce či pomocníka), potažmo nepřímého pachatele. Druhou variantou je situace, kdy tyto osoby nejednají na základě pokynu, ale spáchání trestného činu takovými osobami mohlo být zamezeno v případě, kdy by právnická osoba zajistila řádné a včasné uplatňování kontrolních a dozorových mechanismů (označovaných souhrnně jako *programy compliance*).

Ve vztahu k **prvnímu modelu** považuji za nutné říci, že tento při defaultním nastavení *neumožňuje korigovat přičitatelnost protiprávního činu některé z kvalifikovaných osob právnické osobě*. Je tomu tak proto, že jeho podstata spočívá právě v přičítání protiprávních činů osob v *takovém postavení* v rámci organizační struktury právnické osoby, neboť se lze domnívat, že právnická osoba zanedbala své povinnosti, pokud nezabránila spáchání trestného činu takovou

³⁵³ Srov. výklad v pozn. pod čarou č. 254; viz také WELLS, op. cit. sub 254, s. 152–154; anebo HORAN, Shelley. *Corporate Crime*. Dublin: Bloomsbury Professional, 2011, s. 65 a násl.

³⁵⁴ FENYK, J. Trestní odpovědnost individuální a kolektivní z pohledu angloamerické a kontinentálně-evropské právní kultury (systému práva). In: KRATOCHVÍL a kol., op. cit. sub 2, s. 514, ale i další, shora citovaní autoři. Podstatou uvedených teorií přitom je (stručně řečeno), že vychází ze schématu rozhodovacího procesu uvnitř právnické osoby, kdy pro dovození závěru o vině právnické osoby je nezbytné, aby bylo zjištěno, že vrcholové vedení právnické osoby nebo širší skupina vyšších vedoucích pracovníků konkludentně nebo výslovně uložila, povolila nebo tolerovala jednání vedoucí ke spáchání trestného činu. Za zvláštní formu odpovědnosti tohoto druhu pak J. Fenyk označuje *teorii korporátní kultury*.

osobu, a proto je třeba vyvodit její trestní odpovědnost.³⁵⁵ Jinými slovy jednání takové osoby je **bez dalšího ztotožňováno s jednáním právnické osoby samotné** (proto označení *identifikační doktrína*, resp. *teorie alter ega*; v podmínkách kontinentálního právního systému je pak přesnější hovořit nikoliv o ztotožnění, nýbrž o přičtení protiprávního činu takové osoby právnické osobě).

V případě **druhého modelu** lze již spatřovat určitý *prostor pro další usměrnění přičitatelnosti*. Právnické osobě je totiž *de facto* kladen za vinu buďto protiprávní čin jejího *zaměstnance*, který byl *spáchán na základě určité iniciativy* ze strany osob ve vedoucím postavení (vicarious liability), anebo je jí *kladena za vinu určitá vada v její organizační struktuře*, která spočívá v nedodržení (ať již úmyslném či nedbalostním) kontrolních mechanismů, popřípadě v jejich nedostatečné efektivitě, v důsledku čehož dojde ke spáchání daného protiprávního činu (projev oněch holistických teorií). Je zřejmé, že zvláště druhý případ nabízí určitý prostor k úvaze umožňující dále omezit přičitatelnost protiprávního činu spáchaného za takovýchto podmínek na základě toho, do jaké míry mohla právnická osoba jeho spáchání zabránit tím, že by nastavení jejích kontrolních mechanismů bylo dostatečně účinné, anebo naopak, zda i přes jejich existenci a uplatňování v praxi nebylo možné spáchání takového činu zabránit.

Vycházejíc ze shora předestřených modelů přičitatelnosti na následujících řádcích nabízím dílčí srovnání v rámci vybraných zahraničních právních úprav kolektivní trestněprávní odpovědnosti, co se způsobu „přičítání“ protiprávních činů vybraných fyzických osob právnické osobě týče. Cílem této dílčí komparace pak je zjistit, zda jsou ostatní modely přičitatelnosti založeny na pouhém přičítání určitých trestněprávně relevantních skutečností právnické osobě (včetně zavinění), anebo zda lze vysledovat i takové formy „přičitatelnosti“, které se snaží postřehnout v rámci právnické osoby takové prvky, jako je *vůle*, *kolektivní vědomí* či *korporátní kultura*.

5.2.2 Slovenská právní úprava přičitatelnosti

Slovenská právní úprava kolektivní trestněprávní odpovědnosti právnických osob je v mnoha ohledech shodná s právní úpravou obsaženou

³⁵⁵ Srov. LEHNER, Andrea. The Austrian Model of Attributing Criminal Liability to Legal Entities. In: BRODOWSKI, ESPINOZA, TIEDEMANN, VOGEL, op. cit. sub 244, s. 82.

v TOPO.³⁵⁶ O to více byla tato podobnost evidentní v době, kdy na půdě slovenské Národní rady probíhalo jednání o návrhu TZPO³⁵⁷, jehož předobrazem – přinejmenším co se *konstrukce trestného činu právnické osoby* týče – byla právě česká právní úprava.³⁵⁸ Naneštěstí však v průběhu legislativního procesu došlo k řadě podstatných a nekoncepčních změn, a to právě v rámci základů trestní odpovědnosti právnických osob, takže konečná podoba TZPO, vyvolává mnoho otázek týkajících se právě té části právní úpravy, která by měla představovat *acte claire* – tedy *základů trestní odpovědnosti*,³⁵⁹ přičitatelnost protiprávního, resp. trestného, činu právnické osobě nevylučuje.

Na úvod považuji za vhodné poznamenat, že právní úprava kolektivní trestněprávní odpovědnosti právnických osob v podmínkách Slovenské republiky je vybudována na přičitatelnosti (*lato sensu*)³⁶⁰ trestného činu právnické osobě za podmínek blíže stanovených § 4 TZPO.³⁶¹ Přitom již při letmém

³⁵⁶ Je však třeba zmínit, že tento stav je důsledkem poměrně dlouhého vývoje slovenské právní úpravy tohoto institutu. K cestě od nepravé trestní odpovědnosti zakotvené v § 85a a 85b zákona č. 300/2005 Zb., trestného zákona, ve znění pozdějších předpisů, k současné pravé trestní odpovědnosti zakotvené ve vedlejším trestním zákonu srov. např. MEDELSKÝ, Jozef. Trestná zodpovednosť právnických osôb. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 60 a násl.; anebo VÁČOK, Juraj. Historický vývoj zavádzania zodpovednosti právnických osôb v Slovenskej republike. In: TURAYOVÁ, Yveta, Lýdia TOBIÁŠOVÁ a kol. *Trestná zodpovednosť právnických osôb*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2014, s. 11 a násl.

³⁵⁷ K podobě tohoto návrhu viz Vládní návrh zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Parlamentní tlač č. 1715. *Vláda Slovenské republiky* [online]. [cit. 7. 1. 2017]. Dostupné z: <http://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=5662>; Srov. také Důvodová správa k návrhu o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov. *Vláda Slovenské republiky* [online]. 66 s. [cit. 3. 1. 2016]. Dostupné z: <http://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&ZakZborID=13&CisObdobia=6&CPT=1715>

³⁵⁸ Viz ČENTĚŠ, Jozef a Jakub LORKO. Právna úprava konceptu přičitatelnosti v modelu tzv. pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb v Česku a na Slovensku. *Trestní právo*, 2016, č. 4, s. 30, 34.

³⁵⁹ Ibid., s. 32–33.

³⁶⁰ A to navzdory skutečnosti, že s tímto pojmem žádné z ustanovení daného zákona *explicitně* nepracuje, což je přinejmenším podivuhodné [v důsledku změn návrhu TZPO v průběhu legislativního procesu byl bez náhrady vypuštěn původní § 4 odst. 2 písm. a) TZPO, podle něhož bylo lze právnické osobě trestný čin přičítat, byl-li spáchán orgánem právnické osoby anebo osobou uvedenou v odstavci 1 písm. a) TZPO]. Viz KORDÍK, Marek. Prává trestná zodpovednosť právnických osôb. In: KORDÍK, KURILOVSKÁ, LORKO, MEZEI a kol., op. cit. sub 305, s. 44.

³⁶¹ Viz Důvodovou zprávu návrhu zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov. *Vláda Slovenské republiky* [online]. S. 17 [cit. 7. 1. 2017]. Dostupné z: <http://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=5662>

nahlédnutí do konstrukce § 4 TZPO lze konstatovat, že TZPO ideově vychází z kombinace obou shora zmiňovaných modelů trestného činu právnické osoby (tedy *kombinace identifikační doktríny ve spojení s holistickými teoriemi*)³⁶² a tomu odpovídajícím dvěma modelům přičitatelnosti.

Přičitatelnost (*lato sensu*) trestného činu právnické osobě tak sestává z formální podmínky přičitatelnosti zakotvené v § 4 odst. 1 a dílem i odst. 2 TZPO a dále z materiální podmínky přičitatelnosti, která je však výslovně formulována toliko ve vztahu ke kvalifikovaným osobám podle § 4 odst. 2 TZPO. V tomto směru však není pochyb o tom, že ve vztahu ke kvalifikovaným osobám podle § 4 odst. 1 TZPO (jde o statutární orgán anebo člena statutárního orgánu, toho, kdo vykonává kontrolní činnost, anebo dohled v rámci právnické osoby, anebo o jinou osobu, která je oprávněna právnickou osobu zastupovat, anebo za ni rozhodovat) platí, že jejich trestný čin lze právnické osobě – i bez příslušné výslovné zákonné úpravy – přičítat, a to bez dalšího.^{363, 364}

První typ přičitatelnosti se tedy pojí s osobami uvedenými v § 4 odst. 1 TZPO, jejichž trestný čin je právnické osobě přičitatelný při splnění některé z podmínek obsažených v návěti téhož ustanovení, **bez dalšího**. Mám za to, že takováto konstrukce vychází právě z *doktríny identifikace modifikované* v tom směru, že TZPO výslovně stanovuje, kdo konkrétně je onou ‚vedoucí osobou‘, a počítá i s možnostmi delegace pravomocí takové osoby na jiného [srov. § 4 odst. 1 písm. c) TZPO]. Typickým je ve vztahu k tomuto okruhu osob [obdobně jako v případě § 8 odst. 1 písm. a) TOPO, ve znění do 31. listopadu 2016] *de lege lata striktní nastavení odpovědnosti právnické osoby*,

³⁶² K tomu je třeba dodat, že s ohledem na změny, k nimž v průběhu legislativního procesu došlo, neobsahuje právní úprava obsažená v TZPO prvky *doktríny vicarious liability*, když přičitatelnost protiprávního činu ‚osob konajících v rámci oprávnění, která jim byla svěřena právnickou osobou‘ buduje na vadě organizační struktury.

³⁶³ Viz KORDÍK, Marek. Práva trestná zodpovědnost právnických osob. In: KORDÍK, KURILOVSKÁ, LORKO, MEZEI a kol., op. cit. sub 305, s. 46., anebo ČENTĚŠ, LORKO, op. cit. sub 358, s. 31.

³⁶⁴ Čtenáři si dovolím odkázat na citovaný článek J. Čentěše a J. Lorka, kteří se kriticky vyjadřují k oficiálním důvodům této změny (těmi měla být ‚precizace‘ § 4 návrhu TZPO, což však s ohledem na obsah těchto změn představuje zřejmý protimluv). Srov. ČENTĚŠ, LORKO, op. cit. sub 358, s. 32–33.

kteřé *nepřipouští* možnost *„zprostit se“ trestní odpovědnosti*, čímž reflektuje právě význam a postavení takových osob v rámci její organizační struktury.³⁶⁵

Oproti tomu **druhý typ přičitatelnosti** dle § 4 odst. 2 TZPO se vztahuje ke čtvrté skupině osob, jejichž trestné činy mohou (a to bez vazby na kritéria užitá v návěti § 4 odst. 1 TZPO) představovat základ trestného činu právnické osoby. Tuto skupinu kvalifikovaných osob slovenský zákonodárce označil slovy *„osoby konající v rámci oprávnění, která jí byla svěřena právnickou osobou“*. Pomínu-li vágnost vymezení okruhu takových osob,³⁶⁶ jehož obsah bude dán až rozhodovací praxí (přičemž se lze domnívat, že bude vykládán restriktivně, neboť se jedná o vymezení základů trestní odpovědnosti právnické osoby), je třeba říci, že přičitatelnost trestného činu těchto kvalifikovaných osob je dále³⁶⁷ podmíněna tím, že kvalifikovaná osoba uvedená v § 4 odst. 1 TZPO nedostatečným dohledem, anebo kontrolou (kteréžto byly její povinnosti) umožnila, byť i z nedbalosti, spáchat trestný čin onou osobu konající v rámci oprávnění, která jí byla svěřena právnickou osobou. Uvedená konstrukce – oproti prvnímu typu přičitatelnosti – je odrazem doktríny *„vicarious liability“* a moderních holistických teorií, jejichž kombinace umožňuje jednak přičítat právnické osobě trestné činy osob v nižším postavení v rámci její organizační struktury, a současně jej pojímají jako již zmíněnou *vadu organizační struktury právnické osoby*, zde spočívající v tom, že některá z osob uvedených v § 4 odst. 1 TZPO *nedostatečným dohledem či kontrolou, které byly její povinnosti* (a to i z nedbalosti), umožnila spáchání trestného činu takovou osobou. Na druhou stranu však uvedené řešení vazby mezi takovou kvalifikovanou osobu a právnickou osobou zcela odhlíží od toho, zda byl určitý trestný čin spáchán za podmínek návěti § 4 odst. 1 TZPO.

³⁶⁵ Zde si dovoluji citovat J. Čentěše a J. Lorka: „[J]en statutární orgán, člen statutárního orgánu anebo jiná osoba (§ 4 odst. 1 písm. a) návrhu ZoTZPO), která je oprávněná jménem právnické osoby anebo za právnickou osobu jednat, představuje vlastně jednání právnické osoby, tedy i spáchání trestného činu, které se podle našeho názoru spravedlivě bez dalšího přičítá právnické osobě automaticky, pokud jej uvedený statutár spáchal (alternativně) v jejím zájmu, jejím jménem, v rámci její činnosti, anebo jejím prostřednictvím.“ Viz ČENTĚŠ, LORKO, op. cit. sub 358, s. 31.

³⁶⁶ J. Lorko k tomuto uvádí, že dané ustanovení by mělo alespoň částečně představovat náhradu za vypuštěný § 4 odst. 1 písm. d) návrhu TZPO, tedy za skupinu „zaměstnanců“ právnické osoby. Současně však vyslovuje pochybnosti právě stran výkladu pojmu „osoby konající v rámci oprávnění, která jí byla svěřena právnickou osobou“. Srov. LORKO, Jakub. Fundaments of Corporate Criminal Liability. In: FRYŠTÁK, ČENTĚŠ, SZCZECHOWICZ a kol., op. cit. sub 21, s. 120.

³⁶⁷ Oproti původnímu návrhu TZPO zde však došlo k vypuštění komisivní podmínky přičitatelnosti v podobě, v jaké je obsažena v § 8 odst. 2 písm. b) TOPO.

Zajímavostí týkající se druhého typu přičitatelnosti dle TZPO je formulace tzv. *exkulpačního důvodu* (resp. *materiálního korektivu*)³⁶⁸ v případě, kdy je trestný čin spáchán zaměstnancem právnické osoby dle § 4 odst. 2 TZPO. Odstavec třetí uvedeného ustanovení totiž umožňuje, aby v případech, kdy je (vzhledem k předmětu činnosti právnické osoby, způsobu spáchání trestného činu, jeho následku a okolnostem, za nichž byl spáchán) *význam nesplnění zákonem uložených povinností v rámci dohledu a kontroly nad činností zaměstnanců ze strany orgánu právnické osoby či některé z osob uvedených v § 4 odst. 1 písm. a) až c) návrhu TZPO nepatrný*, nedošlo k jeho přičtení právnické osobě.

Na tomto místě si dovoluji vyslovit dílčí nesouhlas s označením ustanovení § 4 odst. 3 TZPO za *exkulpační důvod*,³⁶⁹ neboť mám za to, že uvedené ustanovení je třeba vnímat – i s ohledem na jeho konstrukci – spíše jako *materiální korektiv* přílišné tvrdosti právní úpravy,^{370, 371} který se uplatní (jakožto projev zásady subsidiarity trestní represe) vůči všem znakům skutkové podstaty trestného činu,³⁷² tedy i zavinění, jenž je v případě právnické osoby obsaženo právě v konstrukci *přičitatelnosti stricto sensu*. Shora uvedená kritéria totiž dle mého názoru směřují k *bagatelizaci nedostatečného splnění kontrolních a dohledových povinností* [které je předpokladem přičtení trestného činu právnické osobě dle § 4 odst. 2 písm. c) návrhu TZPO] s ohledem na konkrétní okolnosti případu, totiž předmět činnosti právnické osoby, způsob a následky spáchání

³⁶⁸ Viz Důvodovou zprávu návrhu zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov. s. 19. [online]. *Vláda Slovenskej republiky* [cit. 7. 1. 2017]. Dostupné z: <http://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=5662>

³⁶⁹ ČENTĚŠ, LORKO, op. cit. sub 358, s. 31–32.

³⁷⁰ Tedy obdobu ustanovení § 10 odst. 2 STZ či v podmínkách České republiky ustanovení § 12 odst. 2 TrZ.

³⁷¹ Ostatně J. Čentěš a J. Lorko tento názor následně opouštějí a kloní se pojetí uvedeného ustanovení jako materiálního korektivu ve smyslu předchozí poznámky pod čarou. Viz ŠÁMAL, Pavel, Jozef ČENTĚŠ a Jakub LORKO. Možnosti exkulpace pri vyvodzovaní trestnej zodpovednosti právnických osôb v podmienkach Slovenskej republiky a Českej republiky. In: JELÍNEK a kol., 2017, op. cit. sub 21, s. 51.

³⁷² Srov. stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 30. ledna 2013, sp. zn. Tpjn 301/2012, uveřejněné pod č. 26/2013 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, části trestní, k výkladu ustanovení § 12 odst. 2 TrZ o zásadě subsidiarity trestní represe, včetně výkladu pojmu společenská škodlivost činu a výkladu aplikace principu „ultima ratio“. Srov. také ŠÁMAL, Pavel. Komentář k § 7. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRIVNA a kol., op. cit. sub 19, s. 146–147.

trestného činu a okolnosti jeho spáchání, z nichž lze indikovat nenaplnění požadavku společenské škodlivosti (resp. v podmínkách slovenské právní úpravy naplnění požadavku „nepatrnosti závažnosti“) takového trestného činu. Uvedené však s exkulpací (vyviněním), která naopak má představovat určitou aktivitu na straně dané osoby, směřující k zamezení či překažení spáchání protiprávního (trestného) činu, nesouvisí.³⁷³

Na tomto místě lze **uzavřít**, že přičitatelnost (*stricto sensu*) dle TZPO představuje, vzhledem k tomu, že inspirace původního návrhu slovenské právní úpravy českou právní úpravou byla zjevná, v porovnání s § 8 odst. 2 a 5 TOPO určité „torzo“. Jednak § 4 TZPO zakotvuje toliko negativní podmínku přičitatelnosti ve vztahu ke kvalifikovaným osobám uvedeným v § 4 odst. 2 TZPO (pominu-li absenci výslovného zakotvení tohoto institutu ve vztahu ke kvalifikovaným osobám uvedeným v § 4 odst. 1 TZPO), dále pak ve vztahu k osobám uvedeným v § 4 odst. 2 TZPO zakotvuje toliko omisivní podmínku přičitatelnosti (což však přinejmenším odpovídá požadavkům článku 3 odst. 2 Protokolu). V neposlední řadě je třeba dodat, že TZPO neobsahuje žádnou obdobu pravidla obsaženého v § 8 odst. 5 TOPO,³⁷⁴ avšak výslovně zakotvuje materiální korektiv trestní represe aplikovatelný v případě bagatelních porušení kontrolních a dohledových povinností kvalifikovanými osobami uvedenými v § 4 odst. 1 TZPO. Je pak otázkou, zda lze v právní úpravě obsažené v TZPO shledat nějakou inspiraci *de lege ferenda* pro domácího zákonodárce. Domnívám se, že spíše nikoliv, snad jen s výjimkou toho, že při legislativních zásazích do tak komplexní konstrukce jako je přičitatelnost (*lato sensu*), je třeba postupovat s chirurgickou precizností.

5.2.3 Rakouská právní úprava přičitatelnosti

Rakouská úprava kolektivní trestněprávní odpovědnosti je koncipována (tak jako v případě České republiky a Slovenské republiky) jako *přímá trestní odpovědnost*, kdy trestný čin právnické osoby je tvořen kombinací modelu založeného zčásti na *identifikační doktríně* a zčásti na přímé (původní)

³⁷³ K problematice pojmu exkulpace v trestním právu srovnej podkapitolu 5.6.2.

³⁷⁴ Byť vybraní autoři jej spatřují právě v § 4 odst. 2 TZPO. Srov. KORDÍK, Marek. Prává trestná zodpovednosť právnických osôb. In: KORDÍK, KURILOVSKÁ, LORKO, MEZEI a kol., op. cit. sub 305, s. 46., anebo ČENTĚŠ, LORKO, op. cit. sub 358, s. 56.

odpovědnosti právnické osoby, která je primárně vybudována na myšlence *vady organizační struktury právnické osoby*.³⁷⁵ Prvotní podmínkou trestní odpovědnosti právnické osoby dle VbVG je, aby došlo ke spáchání trestného činu ve prospěch právnické osoby (§ 3 odst. 1 bod 1 VbVG), anebo aby takovým trestným činem byly porušeny povinnosti právnické osoby (§ 3 odst. 1 bod 2 VbVG).³⁷⁶ Podobně jako v případě české právní úpravy, i rakouská rozlišuje, zda trestný čin, za který má být právnická osoba odpovědná, byl spáchán *osobou s rozhodovací pravomocí (Entscheidungsträger)* nebo *zaměstnancem (Mitarbeiter)*,³⁷⁷ čemuž pak odpovídají i *podmínky jeho přičítání (lato sensu)* právnické osobě.

Z hlediska **prvního modelu přičitatelnosti** je pak rozhodné, že jde o čin spáchaný osobou s rozhodovací pravomocí za podmínky, že jednání (ať již komisivní či omisivní) takové osoby naplnilo všechny znaky skutkové podstaty trestného činu (*Tatbestand*), tato osoba jednala protiprávně (*rechtswidrig*) a zaviněně (*schuldhaft*).³⁷⁸ A. Lehner k tomuto uvádí, že „*zaviněné jednání osoby s rozhodovací pravomocí může být vnímáno jako základ pro předpoklad,*

³⁷⁵ LEHNER, Andrea. The Austrian Model of Attributing Criminal Liability to Legal Entities. In: BRODOWSKI, ESPINOZA, TIEDEMANN, VOGEL, op. cit. sub 244, s. 81.

³⁷⁶ K případu spáchání trestného činu *ve prospěch právnické osoby* dojde tehdy, pokud právnická osoba byla nebo alespoň měla být takovým trestným činem obohacena, anebo díky němu ušetřila či alespoň měla ušetřit určité náklady (výdaje). Co se porušení povinností právnické osoby týče, jsou tímto myšleny obecně jakékoliv povinnosti takové právnické osoby, které jsou stanoveny právem (i na základě individuálních právních aktů), a jsou právnické osobě uloženy v souvislosti s jejím postavením jako zaměstnavatele, popřípadě mají svůj původ v soukromém či správním právu. Viz LEHNER, Andrea. The Austrian Model of Attributing Criminal Liability to Legal Entities. In: BRODOWSKI, ESPINOZA, TIEDEMANN, VOGEL, op. cit. sub 244, s. 84.

³⁷⁷ Osobami s rozhodovací pravomocí se rozumí jednatele, členové představenstva, prokuristé a další osoby, které jsou oprávněny zastupovat sdružení ve vztahu ke třetím osobám, jsou jimi však i členové dozorců nebo správní rady anebo další osoby s kontrolní pravomocí, jakož i osoby, které vykovávají rozhodující vliv na vedení sdružení (§ 2 odst. 1 body 1 až 3 VbVG). Obsah tohoto pojmu je tedy – byť se tak na první pohled nezdá – obdobný jako v případě § 8 odst. 1 písm. a) až c) TŮPO. Zaměstnanci jsou osoby, které vykonávají pro právnickou osobu práci na základě zaměstnaneckého, vzdělávacího či výukového vztahu, ale i další osoby (§ 2 odst. 2 body 1 až 4 VbVG). Viz také LEHNER, Andrea. The Austrian Model of Attributing Criminal Liability to Legal Entities. In: BRODOWSKI, ESPINOZA, TIEDEMANN, VOGEL, op. cit. sub 244, s. 82. Srov. také UHLÍŘOVÁ, Marta. Trestní odpovědnost právnických osob v Rakouské republice – komparace s českou právní úpravou. In: JELÍNEK a kol., op. cit. sub 21, s. 340.

³⁷⁸ K tomu viz ustanovení § 3 odst. 2 VbVG.

že právnická osoba sama o sobě prokázala nedostatek náležitě opatrnosti (due diligence) tím, že nedokázala zabránit spáchání trestného činu osobou s rozhodovací pravomocí.“ [pozn. překl. DČ].³⁷⁹ Je přitom zřejmé, že takovému nastavení odpovídá i znění § 8 odst. 1 písm. a) až c), ve spojení s odst. 2 písm. a) TOPO, což je důsledkem toho, že jak česká, tak rakouská právní úprava trestní odpovědnosti právnických osob vychází – co se týče vztahu mezi takovými osobami a právnickou osobou – právě z pojetí *identifikační doktríny* (a samozřejmě soukromoprávních souvislostí právní úpravy právnických osob a postavení jejich orgánů, potažmo členů těchto orgánů), resp. z přičtené odpovědnosti právnické osoby ve smyslu třídění dle *G. Heineho*.

Druhý model přičitatelnosti se pak týká protiprávních činů zaměstnanců právnické osoby. Ustanovení § 3 odst. 3 VbVG stanoví, že právnická osoba je odpovědná za trestný čin spáchaný jejím *zaměstnancem, pokud tento naplní všechny znaky příslušné skutkové podstaty trestného činu*; v případě úmyslného trestného činu **jedná-li úmyslně**; v případě **nedbalostního trestného činu** jen tehdy, pokud právnická osoba zanedbala náležitou opatrnost nezbytnou s ohledem na dané okolnosti (§ 3 odst. 3 bod 1 VbVG), a současně pokud spáchání trestného činu bylo *umožněno nebo podstatně usnadněno* tím, že *osoba s rozhodovací pravomocí nepostupovala s řádnou a náležitou opatrností (zumutbare Sorgfalt)* přiměřenou okolnostem, konkrétně pokud *zanedbala základní technické, organizační nebo personální prostředky sloužící k zamezení spáchání trestného činu* (§ 3 odst. 3 bod 2 VbVG).³⁸⁰ *A. Lehner* k tomuto dodává, že „[p]rávé v tom, že osoba s rozhodovací pravomocí nedostojí požadavku postupovat s náležitou opatrností, je třeba spatřovat prvek zavinění... Jinými slovy pokud po osobě s rozhodovací pravomocí nebude možné požadovat, aby tato dostala požadavku náležitě opatrnosti, jednání pachatele – zaměstnance – nebude moci být přičteno právnické osobě.“ [pozn. překl. DČ].³⁸¹

³⁷⁹ LEHNER, Andrea. The Austrian Model of Attributing Criminal Liability to Legal Entities. In: BRODOWSKI, ESPINOZA, TIEDEMANN, VOGEL, op. cit. sub 244, s. 82.

³⁸⁰ Srov. také MITGUTSCH, Ingrid. Country report: Austria. In: GOBERT, PASCAL, op. cit. sub 263, s. 210.

³⁸¹ LEHNER, Andrea. The Austrian Model of Attributing Criminal Liability to Legal Entities. In: BRODOWSKI, ESPINOZA, TIEDEMANN, VOGEL, op. cit. sub 244, s. 83.

I v tomto ohledu se tak rakouský druhý model přičitatelnosti zásadně podobá druhému modelu přičitatelnosti dle § 8 odst. 2 písm. b) TOPO, a to ve *variantě založené na omisivní podmínce* [tedy na opomenutí osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO]. Daná úprava tedy staví na kombinaci ‘vicarious liability’ a moderních holistických teorií ovšem toliko v tom směru – obdobně jako § 8 odst. 2 písm. b) TOPO – že *kombinuje přičitatelnost protiprávního (trestného) činu zaměstnance* [objektivní stránka trestného činu]³⁸² *s identifikací vlastního zavinění na straně právnické osoby*, které se však zákonitě odvíjí od zavinění osob, které postupovaly v rozporu s požadavkem náležité opatrnosti.

Stran rakouské právní úpravy lze **shrnout**, že tato je v mnoha ohledech podobná úpravě obsažené v TOPO, dílem i TZPO (což je především důsledkem toho, že VbVG představoval inspirační zdroj při tvorbě uvedených právní předpisů). Nabízí tak dva modely přičitatelnosti, z nichž první je vystaven na **automatické přičitatelnosti trestných činů osob s rozhodovací pravomocí** (*Entscheidungsträger*; § 3 odst. 2 VbVG), přičemž zde není stanovena možnost nepřičtení trestného činu takových osob právnické osobě, jakou zakotvuje § 8 odst. 5 TOPO. Druhý model přičitatelnosti pak spočívá na **podmíněné přičitatelnosti trestného činu zaměstnance** (*Mitarbeiter*) právnické osoby [§ 3 odst. 3 VbVG], která reflektuje nedodržení nezbytných kontrolních a dozorových opatření sloužících k zamezení páchání trestné činnosti v rámci právnické osoby.

5.2.4 Polská právní úprava přičitatelnosti

V případě **polské právní úpravy** kolektivní trestněprávní odpovědnosti právnických osob platí, že právnická osoba je odpovědná za trestný čin (*odpowiedzialność za czyn zabroniony*), který byl spáchán některou z fyzických osob, jejichž jednotlivé okruhy vymezuje článek 3 odst. 1 až 3a OPZ, přičemž tyto osoby jsou vymezeny především na základě (modifikované) *doktríny vicarious liability*, tedy zástupné odpovědnosti právnické osoby za jednání zákonem vymezených osob.³⁸³ Současně je však třeba říci, že polská právní

³⁸² Tedy dle zmiňovaného *G. Heineho* jde opět o model přičtené odpovědnosti právnické osoby, který se však, tak jako i předchozí modely, snaží na straně právnické osoby dohled určité organizační selhání, které dovození její trestní odpovědnosti ospravedlní i v případě protiprávních činů osob působících na nižším stupni organizační hierarchie.

³⁸³ PASCAL, Ana-Maria. Country report: Poland. In: GOBERT, PASCAL, op. cit. sub 263, s. 284.

úprava v tomto směru představuje klasický *model přičtené odpovědnosti právnické osoby*, neboť základem její trestní odpovědnosti je protiprávní čin osoby fyzické, který je této přičítán.

Existence určité vazby mezi právnickou osobou a osobou fyzickou, která spáchala předmětný trestný čin, tak představuje *první (formální) podmínku*³⁸⁴ trestní odpovědnosti právnické osoby dle OPZ.³⁸⁵ Tato vazba může spočívat v tom, že jde o fyzickou osobu jednající jménem nebo v zájmu právnické osoby v rámci oprávnění nebo povinnosti zastupovat právnickou osobu, činit rozhodnutí jejím jménem nebo vykonávat vnitřní kontrolu, anebo v případě překročení pravomocí nebo povinností svěřených takové fyzické osobě (článek 3 odst. 1 OPZ); oprávněnou jednat za právnickou osobu na základě překročení pravomoci nebo porušení povinnosti (*przekroczenia uprawnień lub niedopełnienia obowiązków*) osobou uvedenou v odstavci 1 [článek 3 odst. 2 OPZ]; jednající jménem nebo v zájmu právnické osoby se souhlasem nebo s vědomím (*za zgodą lub wiedzą*) osoby uvedené v odstavci 1 [článek 3 odst. 3 OPZ], anebo jde-li o podnikatele (*przedsiębiorca*), který bezprostředně spolupracuje s právnickou osobou při naplňování právně dovoleného cíle (článek 3 odst. 3a OPZ).

Druhou (formální) podmínkou trestní odpovědnosti právnické osoby je, obdobně jako v případě § 8 odst. 1 TOPO, § 4 odst. 1 TZPO a § 3 odst. 1 bod 1 VbVG, aby takový trestný čin přinesl nebo měl přinést právnické osobě prospěch s tím, že zákon výslovně stanoví, že tento nemusí být ryze majetkového charakteru (*korzyści, chociażby niemajątkową*).

Jak na margo této úpravy zdůrazňuje A. M. Pascal „*trestní odpovědnost právnické osoby není závislá na jednání osob ve vedoucím postavení (senior management)*“ [pozn. překl. DČ].³⁸⁶ Právní úprava obsažená v OPZ tedy na rozdíl od úpravy obsažené TOPO, TZPO či VbVG explicitně *nereflektuje zpláštní postavení osob ve vedoucím postavení*, v duchu identifikační doktríny (byť tyto osoby lze

³⁸⁴ S ohledem na značnou komplikovanost polské právní úpravy se zde nezaměřuji toliko na článek 5 OPZ, který upravuje samotnou materiální podmínku přičitatelnosti (lato sensu), ale v zájmu zachování alespoň určité přehlednosti představuji celou koncepci trestného činu právnické osoby.

³⁸⁵ SZCZECZOWICZ, Jarosław. Fundaments of Corporate Criminal Liability. In: FRYŠTÁK, ČENTĚŠ, SZCZECZOWICZ a kol., op. cit. sub 21, s. 169.

³⁸⁶ PASCAL, Ana-Maria. Country report: Poland. In: GOBERT, PASCAL, op. cit. sub 263, s. 284.

podřadit pod jednotlivé odstavce článku 3 OPZ),³⁸⁷ což však nijak neomezuje její rozsah. Na tuto skutečnost upozorňuje i J. Szczechowicz, když říká, že „*právníká osoba není odpovědná za činy fyzické osoby s ohledem na to, že tato osoba vykonává v rámci právníké osoby určitou funkci, ale proto, jaké důsledky má výkon funkce takové osoby na samu právníkou osobu.*“³⁸⁸ V tomto směru proto lze hovořit o *funkčním*, nikoliv organizačním – jaké je užíváno v případech shora uvedených právních úprav – pojetí významu jednotlivých kvalifikovaných osob z hlediska přičitatelnosti jejich trestného činu právníké osobě.

A. M. Pascal dále upozorňuje na skutečnost, že co se nedostatku náležité kontroly ze strany orgánu nebo zástupce právníké osoby nad osobou uvedenou v článku 3 odst. 2 a 3 OPZ týče, nemusí se tohoto nezbytně dopustit osoby uvedené v článku 3 odst. 1 OPZ, neboť s ohledem na značnou variabilitu entit podléhajících osobní působnosti OPZ, může jít i o jiné orgány či zástupce právníké osoby než ty, kteří by spadali do výčtu odst. 1.³⁸⁹

Konečně *třetí (materiální) podmínkou* trestní odpovědnosti právníké osoby (zakotvující zároveň **dva různé modely přičitatelnosti**) je dle ustanovení článku 5 odst. 1 a 2 OPZ, aby ke spáchání trestného činu došlo buďto v důsledku *nedodržení náležité opatrnosti (náležitý staranności) při výběru fyzické osoby* uvedené v článku 3 odst. 2 nebo 3 OPZ, anebo v důsledku *nedostatku náležité kontroly takové osoby ze strany orgánu nebo zástupce (organu lub przedstawiciela) právníké osoby* [článek 5 odst. 1 OPZ], anebo proto, že organizace činností právníké osoby *nevytvořila podmínky zabraňující spáchání trestného činu (nie zapewniła uniknięcia popełnienia czynu zabronionego)* osobou uvedenou v článku 3 odst. 1 a 3a OPZ, *ačkoliv tyto mohly být vytvořeny při zachování náležité opatrnosti, požadované danou situací (zachowanie należytý staranności, wymaganej w danych okolicznościach)*, orgánem nebo zástupci právníké osoby [článek 5 odst. 2 OPZ].

³⁸⁷ Důvodem zde může být právě osobní působnost zákona, která je s ohledem na různé typy právnických osob (ale i jiných subjektů, které dokonce ani nemusí mít právní osobnost, a přesto na ně ustanovení OPZ dopadají) dosti široká, a přinejmenším pro osobu neznalou domácí právní úpravy komplikovaná. K tomu viz SZCZECHOWICZ, Jarosław. Fundaments of Corporate Criminal Liability. In: FRYŠTÁK, ČENTĚŠ, SZCZECHOWICZ a kol., op. cit. sub 21, s. 166, výslovně pak na s. 170.

³⁸⁸ SZCZECHOWICZ, Jarosław. Fundaments of Corporate Criminal Liability. In: FRYŠTÁK, ČENTĚŠ, SZCZECHOWICZ a kol., op. cit. sub 21, s. 170.

³⁸⁹ PASCAL, Ana-Maria. Country report: Poland. In: GOBERT, PASCAL, op. cit. sub 263, s. 285.

J. SZCZECZOWICZ k tomuto uvádí, že „*nedostatek náležitě opatrnosti při výběru fyzické osoby a nedostatek náležitě kontroly takové osoby ze strany orgánů nebo zástupce právnické osoby, mohou být kvalifikovány jako jednání, které je důkazem o zavinění na straně samotné společnosti... [v] případě trestného činu spáchaného osobami jednajícími jménem nebo v zájmu právnické osoby v rámci oprávnění nebo povinnosti zastupovat právnickou osobu, činit rozhodnutí jménem právnické osoby, anebo vykonávajícími kontrolu nebo v případě překročení pravomocí nebo povinností, anebo když fyzická osoba, která je podnikatelem, který bezprostředně spolupracuje s právnickou osobou při naplňování právně dovoleného cíle, má zavinění na straně právnické osoby podobu tzv. „vady v organizační struktuře“*“ [pozn. překl. DČ].³⁹⁰

V rámci polské právní úpravy tedy lze jako základ trestného činu právnické osoby vysledovat doktrínu *vicarious liability*, propojenou s *holistickými teoriemi*, které se projevují ve snaze zachytit určité *zavinění* na straně právnické osoby, a toto vymezit prostřednictvím určité *vady v její organizační struktuře*, kterou jí lze oprávněně „klást za vinu“. Zajímavostí je, že toto „zavinění“ je konstruováno odlišně v případě osob vymezených článkem 3 odst. 2 a 3 OPZ – zde má podobu *culpa in eligendo* (nedbalost při výběru určité osoby), popřípadě *culpa in custodiendo* (nedbalost při kontrole určité osoby),³⁹¹ oproti osobám vymezeným v článku 3 odst. 1 a 3a OPZ, kde je zavinění právnické osoby dáno *nevytvořením podmínek zabraňujících spáchání trestného činu, ačkoliv tyto mohly být při zachování náležitě opatrnosti* – a s ohledem na konkrétní skutkové okolnosti – *vytvořeny*. V případě druhé kategorie tedy jde o **podmíněnou přičinitelnost** trestného činu osob, které mohou mít v rámci organizační struktury té které právnické osoby takové postavení, že je lze označit za *osoby vedoucí*, což je – ve srovnání s právní úpravou obsaženou v TZPO a VbVG – jedinečné. Článek 5 odst. 2 OPZ tak v tomto směru umožňuje dosáhnout téhož výsledku, ve vztahu k osobám ve vedoucím postavení, jako § 8 odst. 5 TOPO vůči osobám uvedeným v § 8 odst. 1 písm. a) TOPO (liší se však způsob, jakým tak činí – k tomu srov. podkapitolu 5.6.3).

Aby byl výklad stran polské právní úpravy kompletní, je třeba poukázat na *poslední podmínku trestní odpovědnosti* právnických osob (nikoliv však samotné

³⁹⁰ SZCZECZOWICZ, Jarosław. Fundamentals of Corporate Criminal Liability. In: FRYŠTÁK, ČENTĚŠ, SZCZECZOWICZ a kol., op. cit. sub 21, s. 173.

³⁹¹ Ibid., s. 172–173.

přičitatelnosti *stricto sensu*) stanovenou článkem 4 OPZ, která je oprávněně považována za největší úskalí celé koncepce.³⁹² Tou je požadavek pravomocného rozhodnutí o vině osoby uvedené v článku 3.³⁹³ Trestní řízení proti právnické osobě tedy nemůže být vedeno dříve, než dojde k pravomocnému skončení trestního řízení ohledně fyzické osoby uvedené v článku 3 odst. 1 až 3a OPZ, přičemž tímto rozhodnutím je soud v trestním řízení vedeném proti právnické osobě vázán. Oproti české právní úpravě postavené na zásadě *nezávislé souběžné trestní odpovědnosti fyzické a právnické osoby*, je tedy polská právní úprava vystavena na *zásadě akcesority trestní odpovědnosti kolektivní ve vztahu k trestní odpovědnosti individuální*.

Ohledně polské právní úpravy pak lze **shrnout**, že tato nezakotvuje (oproti slovenské, rakouské a francouzské právní úpravě) automatickou přičitatelnost protiprávního, resp. trestného, činu právnické osobě, a to ani ve vztahu k osobám, které lze označit za „osoby ve vedoucím postavení“ (srov. článek 3 odst. 1 OPZ). **Modely přičitatelnosti** jsou tak v rámci polské právní úpravy nastaveny jako *vylučně podmíněné* a dělí se *v závislosti na tom*, o jakou konkrétní kategorii kvalifikovaných osob jde. Tak v případě kvalifikovaných osob podle článku 3 odst. 2 a 3 OPZ (**první model**) je přičitatelnost založena na dvou pozitivních omisivních podmínkách, totiž *culpa in eligendo* a *culpa in custodiendo*. Naopak u kvalifikovaných osob podle článku 3 odst. 1 a 3a OPZ (**druhý model**) je přičitatelnost jejich trestných činů právnické osobě vystavěna na pozitivní omisivní podmínce, obdobně jako je tomu v případě § 8 odst. 2 písm. b) TOPO, § 4 odst. 2 TZPO a § 3 odst. 3 VbVG ve vztahu k zaměstnancům právnické osoby

5.2.5 Francouzská právní úprava přičitatelnosti

Oproti všem dosud zmíněným právním úpravám kolektivní trestněprávní odpovědnosti se **francouzská právní úprava** kolektivní trestněprávní odpovědnosti právnických osob jeví – co do způsobu, jakým se trestný čin fyzické osoby stává základem trestného činu osoby právnické – nejelegantnější.

³⁹² Viz PASCAL, Ana-Maria. Country report: Poland. In: GOBERT, PASCAL, op. cit. sub 263, s. 284, 285.

³⁹³ Popřípadě rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání takové osoby, rozhodnutí o udělení souhlasu takové osobě dobrovolně přijmout svoji odpovědnost nebo rozhodnutí o zastavení trestního stíhání z důvodu okolností vylučujících uložení trestu takové osobě. K tomu blíže viz ustanovení článku 4 OPZ.

Článek 121-2 alinea první CP totiž toliko stanoví, že právnické osoby jsou trestně odpovědné za trestné činy (*infractions*) spáchané na jejich účet (*pour leur compte*) jejich orgány nebo zástupci (*par leur organs ou représentants*). Přitom platí, že právnická osoba sama nemůže spáchat trestný čin, ale tento jí je přičítán (*imputable*), a její odpovědnost spočívá na vůli vyjádřené jejími orgány nebo zástupci.³⁹⁴

Uvedená úprava *ergo* spočívá zjevně na kombinaci identifikační doktríny a doktríny ‚strict liability‘, resp. na modelu přičtené odpovědnosti právnické osoby.³⁹⁵ Z hlediska samotné přičitatelnosti trestného činu právnické osobě – ať už jde o trestný čin orgánu právnické osoby nebo jejího zástupce, zde nenacházím žádnou další podmínku přičitatelnosti v podobě organizačního selhání apod., ale toliko požadavek nezbytné vazby takového trestného činu na samu právnickou osobu (tedy že takový musí být spáchán na její účet). Lze tedy říci, že **přičitatelnost dle francouzské právní úpravy je nastavena striktně, bez dalšího.**

5.2.6 Dílčí shrnutí

Na základě shora učiněné dílčí komparace vybraných právních úpravy zemí, které mají ve svých právních řádech zakotvenou pravou trestní odpovědnost právnických osob založenou na přičitatelnosti protiprávního, ev. trestného, činu vybraných fyzických osob právnické osobě (ve smyslu přičtené odpovědnosti právnické osoby podle *G. Heineho*), lze nabídnout **jednotlivé závěry.**

Předně je třeba říci, že *francouzská právní úprava* vykazuje – v porovnání s dalšími čtyřmi komparovanými úpravami – tu odlišnost, že je *založena čistě na kombinaci identifikační doktríny a doktríny ‚vicarious liability‘*. Oproti ostatním právním úpravám tak neobsahuje projev moderních holistických teorií poukazujících na existenci ‚vlastní korporátní kultury‘. Jinými slovy z hlediska právní úpravy přičitatelnosti (*stricto sensu*) podle článku 121-1 alinea první CP *není rozhodné, zda právnická osoba* (resp. její orgány či jejich členové) *zanebdala určité preventivní a kontrolní mechanismy* zaměřené na předcházení trestné

³⁹⁴ JACOPIN, op. cit. sub 266, s. 322; obdobně BEAUVAIS, Pascal. Country report: France. In: GOBERT, PASCAL, op. cit. sub 263, s. 241.

³⁹⁵ *P. Beauvais* v tomto směru jasně hovoří o tom, že „*prvky trestného činu nemají být určovány ve vztahu k právnické osobě, ale ve vztahu k fyzickým osobám, k orgánu nebo zástupci*“ [pozn. překl. DČ]. Viz BEAUVAIS, Pascal. Country report: France. In: GOBERT, PASCAL, op. cit. sub 263, s. 241.

činnosti, což následně vedlo ke spáchání trestného činu. I kdyby tomu tak totiž nebylo, je trestný čin spáchaný některou z kvalifikovaných osob této právnické osobě přičitatelný bez dalšího. Možnost **vyloučení trestní odpovědnosti právnické osoby za exces je tak (zřejmě) zcela vyloučena.**

Polská právní úprava je naopak vybudována na kombinaci doktríny ‚vicarious liability‘ a lze v ní vystopovat i projev zmíněných holistických teorií, avšak neobsahuje v sobě *a priori* doktrínu identifikační. Společně s českou právní úpravou [§ 8 odst. 1 písm. a) a odst. 5 TOPO; článek 3 odst. 1 a článek 5 odst. 2 OPZ] představuje výjimku z jinak obecně platného pravidla nepodmíněné přičitatelnosti protiprávních (trestných) činů kvalifikovaných osob ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby. Nahlíženo z pohledu sekundárního předmětu mého zájmu – **člena statutárního orgánu** – představují polská a česká právní úprava *jediné modely přičitatelnosti, které umožňují nevyvodit trestní odpovědnost právnické osoby za protiprávní, popř. trestné, činy osob, které jsou vzhledem k jejich řídicím, kontrolním a výkonným oprávněním na samotném vrcholu její vnitřní organizační struktury* (což však, jak uvádím v podkapitole 3.4.4, nepovažuji v případě excesů v podobě ‚splašeného člena statutárního orgánu‘ za jev ryze negativní).

Co se týče *rakouské právní úpravy*, lze konstatovat, že tato vykazuje řadu shodných znaků s českou a slovenskou právní úpravou (kombinace identifikační doktríny a ‚strict liability‘ s prvky holistických teorií zaměřených na podobu korporátní kultury v rámci právnické osoby), což však není nijak překvapivé, vezmu-li v potaz, že pro ně představovala pro právněhistorickou blízkost tradiční inspirační zdroj. Odlišnost oproti přičitatelnosti ve smyslu § 8 odst. 2 TOPO lze spatřovat v **absenci komisivní podmínky přičitatelnosti trestného činu zaměstnance**, kdy však případy, na něž jinak uvedená podmínka v rámci § 8 odst. 2 písm. b) TOPO dopadá (např. rozhodnutí, pokyn či schválení ze strany člena statutárního orgánu), lze při absenci této speciální úpravy řešit i za pomoci trestné součinnosti,³⁹⁶ konkrétně účastenství v užším slova smyslu (ze strany osoby s rozhodovací pravomocí vůči zaměstnanci). Dalším rozdílem oproti § 8 odst. 2 [konkrétně jeho písm. a)]

³⁹⁶ Avšak při respektování **zásady akcesority účastenství**, která se naopak v případě § 8 odst. 2 písm. b) TOPO neuplatní, neboť na půdorysu tohoto ustanovení o účastenství ve vztahu mezi kvalifikovanou osobu podle § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO a zaměstnancem právnické osoby podle § 8 odst. 1 písm. d) TOPO ve vztahu k samotnému trestnému činu právnické osoby nejde.

TOPO je, že **přičitatelnost trestného činu** osoby s rozhodovací pravomocí, tedy i **člena statutárního orgánu, zde není nijak dále podmiňována.**

Konečně ve vztahu ke *slovenské právní úpravě* kolektivní trestněprávní odpovědnosti lze dodat, že tato vykazuje řadu specifík v rámci ustanovení § 4 TZPO, upravujícího přičitatelnost (*lato sensu*), kdy však z hlediska **členů statutárního orgánu** stačí vyzdvihnout, že obdobně jako rakouská právní úprava ani slovenská nezakotvuje komisivní podmínku přičitatelnosti trestného činu zaměstnance a přičitatelnost trestného činu člena statutárního orgánu právnické osobě **nijak dále nepodmiňuje.**

5.3 Zavínění právnické osoby v případě protiprávního činu člena statutárního orgánu

V předchozí podkapitole se několikrát objevil pojem „zavínění“ právnické osoby,³⁹⁷ a to především ve vazbě na *omisivní podmínku přičitatelnosti* spočívající v nedostatečné kontrole a dozoru ze strany osob ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, které umožnily spáchání protiprávního činu zaměstnancem právnické osoby. Problematika zavínění právnické osoby se však dotýká *obou modelů přičitatelnosti (stricto sensu)* protiprávního činu právnické osobě.³⁹⁸ Protože základní východiska přístupu k zavínění právnické osoby jsem nastínil již v podkapitole 3.4.4, zabývám se v této části textu toliko užší otázkou zavínění právnické osoby v případě protiprávního činu jejího člena statutárního orgánu a otázkami s ním souvisejícími. Pro připomenutí nejprve na úvod stručně charakterizují *dva možné přístupy k pojetí zavínění právnické osoby.*

První z nich je postaven na přičitatelnosti (*stricto sensu*) trestného činu právnické osobě „na základě vlastního výkonu tzv. *rizikového managementu*, tj. *buď přímo protiprávního jednání osob ve vedení právnické osoby, nebo alespoň chybného zvládnutí*

³⁹⁷ Je však třeba říci, že tomu tak mohlo být jednoduše proto, že s pojmy viny a zavínění není v rámci všech právních úprav zacházeno zcela jednoznačně (ostatně tento problém představuje skryté úskalí každé komparace).

³⁹⁸ Byť D. Šelleng v tomto směru upozorňuje (s odkazem na důvodovou zprávu k TOPO), že subjektivní prvek (zavínění) byl „*právně zakotven výhradně ve vztahu k přičitatelnosti jednání zaměstnanců podle § 8 odst. 2 písm. b) TOPO, nikoliv však již ve vztahu k osobám uvedeným pod body § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO.*“ Srov. ŠELLENG, op. cit. sub 12, s. 123. K tomu viz též Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. In: *Beck-online* [právní informační systém]. C. H. Beck [cit. 11. 8. 2019]. Obdobnou námitku jsem svého času rovněž vznášel ve svém článku na téma zavínění právnické osoby. Viz ČEP, op. cit. sub 29, s. 539.

zvýšeného rizika vyplývajícího z provozování podniku právnické osoby (vina vedení právnické osoby).³⁹⁹ Zavinení právnické osoby (a to včetně jeho formy nezbytné pro naplnění konkrétní skutkové podstaty trestného činu) „je třeba odvozovat od jednání fyzických osob, které za právnickou osobu jednaly ve smyslu § 8 odst. 1 [TOPO – pozn. DČ].“⁴⁰⁰ **Zavinení takové kvalifikované osoby je tedy právnické osobě přičteno** (*stricto sensu* – v duchu § 8 odst. 2 TOPO), stejně jako je právnické osobě přičten na základě § 8 odst. 2 TOPO i samotný protiprávní čin téže osoby.

Naopak mnou nabízený **druhý** (do jisté míry nekonvenční) přístup⁴⁰¹ se snaží nahlížet na zavinení právnické osoby komplexněji, jakožto na určitou **množinu, resp. výslednici volních a vědomostních složek**⁴⁰² **zavinení osob, které se podílejí na přijetí určitého rozhodnutí vedoucího ke spáchání protiprávního činu**, který může představovat základ trestného činu právnické osoby. V tomto směru se částečně přibližuje moderním holistickým teoriím zaměřujícím se na fenomén korporátní kultury⁴⁰³, avšak vzhledem

³⁹⁹ ŠÁMAL, Pavel. Komentář k § 8. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRIVNA a kol., op. cit. sub 19, s. 171.

⁴⁰⁰ Srov. literaturu a judikaturu uvedenou v pozn. pod čarou č. 232.

⁴⁰¹ Na margo uvedeného C. Wellsová uvádí, že: „Byly učiněny pokusy vypořádat se s problematikou trestní odpovědnosti právnických osob skrze přebodnocení pojetí zavinení, které uznává a reaguje na odlišnosti mezi právnickou a fyzickou osobou. Rada autorů podpořila postoj, že odpovědnost právnických osob by měla být pojímána odlišně. Právnické osoby vykonávají zvláštní, sobě vlastní druh zaměřený své vůle (*intentionality*), totiž korporátní politiku“ [pozn. překl. DČ]. WELLS, op. cit. sub 254, s. 71; Obdobně například MICHOU, Léon. *La théorie de la personnalité morale et son application au droit français*. Paříž: Librairie générale de droit et de jurisprudence, 1932, s. 2; či ORMEROD, op. cit. sub 345, s. 234, 235.

⁴⁰² K problematice **vědomostní složky** v případech rozhodování kolektivních orgánů lze poukázat na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. prosince 2012, sp. zn. 5 Tdo 827/2012, uveřejněné pod č. 2/2014 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, části trestní. Z uvedeného rozhodnutí pak dle mého názoru dovodit, že v případech, **kdy se na rozhodování budou podílet pouze dvě osoby**, u nichž budou volní složky v poměru pozitivní: negativní, **bude možno na straně právnické osoby dovést nedbalostní zavinení**, a to vzhledem k tomu, že **vědomostní složka jedné z těchto osob bude intoxikovat vědomostní složku druhé z nich**.

⁴⁰³ Uvedený trend lze ostatně identifikovat i ve vztahu k § 8 odst. 2 písm. b) TOPO a zde zakotvenému „organizačnímu selhání“ v němž je spatřována obdoba zavinení právnické osoby. Pro určení míry zavinení na straně právnické osoby je však i zde determinující forma zavinení daná u osoby, která neprovedla požadovaná opatření, ev. učinila rozhodnutí, pokyn etc. ve smyslu § 8 odst. 2 písm. b) TOPO a u zaměstnance, který se v návaznosti na uvedené organizační selhání dopustil protiprávního činu. K tomu srov. výklad ke kumulativní subjektivní stránce, jak ji pojmají J. Fenyk, L. Smekal a I. Bílá (pozn. pod čarou č. 237).

k tomu, že její bližší poznání představuje (nejen z hlediska dokazování, ale i jejího poznání jako takového) značný problém, buduje ‚zavinění‘ právnické osoby spíše s přihlédnutím k soukromoprávní úpravě a problematice vůle právnické osoby. Platí totiž, že právnická osoba sama o sobě vlastní ‚vůli‘ nadána není, ale tato jí je zprostředkována na základě vůle členů jejích orgánů (§ 151 odst. 1 ObčZ).⁴⁰⁴ A právě na základě zkoumání této následně utvořené kolektivní vůle lze dle mého názoru extrahovat i ‚zavinění‘ právnické osoby samotné. Uvedený přístup nyní demonstruji na jednotlivých variantách podoby orgánu právnické osoby a tvorbě určitého rozhodnutí.⁴⁰⁵

V případech, kdy je ‚ve hře‘ tzv. **jednočlenná právnická osoba** (typicky společnost s ručením omezeným mající jediného společníka, který je zároveň jejím jediným statutárním orgánem, resp. jeho členem), případě právnická osoba mající toliko **unipersonální statutární orgán**, se posuzování zavinění na straně právnické osoby podle prvního i druhého přístupu neliší. Je tomu tak proto, neboť výslednice volních a vědomostních složek jednotlivých zainteresovaných osob je zde tvořena toliko jednou volní a jednou vědomostní složkou. V praktické rovině proto nemá významu, je-li rozlišováno mezi přičtením zavinění onoho jediného člena statutárního orgánu právnické osoby, anebo mezi dovozením zavinění na straně právnické osoby podle druhého přístupu. Rozdíly přichází až tam, kde máme co do činění s **kolektivním statutárním orgánem**.

Pro lepší demonstraci nyní využiji modelový příklad, s nímž jsem operoval v rámci výkladu stran rozhodování statutárního orgánu v podkapitole 4.1.4. Je dáno pětičlenné představenstvo akciové společnosti (anebo pět jednatelů společnosti s ručením omezeným, kteří dohromady tvoří kolektivní orgán ve smyslu § 194 odst. 2 ZOK). K jednání se sejdou pouze tři jeho členové (což, nestanoví-li stanovy vyšší kvorum, činí představenstvo usnášeníschopným). Dva členové představenstva hlasují pro přijetí určitého rozhodnutí – uzavření úvěrové smlouvy (s tím, že finanční situace akciové společnosti, konkrétně hrozící úpadek, bude vylíčena odlišně od skutečnosti,

⁴⁰⁴ K možnosti konstruovat takto zavinění na straně právnické osoby i v případě jiných osob srov. výklad stran rozhodování statutárního orgánu v podkapitole 4.1.4.

⁴⁰⁵ K tomu jen dodávám, že si lze představit – na základě delegace dílčí působnosti ze statutárního orgánu na jiné osoby – obdobnou úvahu i na nižší organizační úrovni právnické osoby.

protože jinak by k uzavření úvěrové smlouvy zjevně nedošlo – uvedenou informaci samozřejmě již zápis neobsahuje). Jeden člen představenstva hlasuje proti přijetí rozhodnutí. Rozhodnutí je následně přijato většinou hlasů. Předseda představenstva dalšího dne uzavře za akciovou společnost úvěrovou smlouvu. Protože právní posouzení, včetně hodnocení zavinění právnické osoby, jsem již učinil v rámci řešení této základní varianty (viz odkaz uvedený výše), lze rovnou přistoupit k jednotlivým modifikacím tohoto příkladu.

Tak shora popsané rozhodnutí je sice přijato, avšak jeho realizací jsou pověřeni zbývající dva členové představenstva, kteří se jednání nezúčastnili. Za takové situace platí, že tito členové představenstva nejsou pro nedostatek subjektivní stránky ve formě úmyslného zavinění trestně odpovědní za trestný čin úvěrového podvodu podle § 211 TrZ, neboť představují *živý nástroj* v rukách ostatních členů představenstva, kteří hlasovali pro přijetí daného rozhodnutí. Druzí členové představenstva pak představují *nepřímé pachatele* ve smyslu § 22 odst. 2 TrZ. Jak tomu bude s posouzením subjektivní stránky trestného činu právnické osoby v tomto případě?

V případě prvé varianty (založené na přičítání zavinění kvalifikované osoby) zde vzniká problém, zdali je **právnické osobě co přičítat**, neboť kvalifikovaná osoba ve smyslu § 8 odst. 1 písm. a) TOPO nejedná v takovém případě zaviněně. Řešení uvedeného příkladu nabízí D. Šelleng (byť ve vztahu k případu, kdy osoba, která je povinna zavést kontrolní mechanismy směřující k předcházení trestné činnosti, tak úmyslně neučiní a následně je spáchán protiprávní čin zaměstnancem právnické osoby, který však nejedná zaviněně). V takovýchto případech D. Šelleng uvádí, že *zásada přičítání zavinění bezprostředního pachatele se neuplatní* a osoba, která úmyslně nezavedla kontrolní mechanismy, bude trestně odpovědná jako nepřímý pachatel [právnická osoba pak bude odpovídat na základě § 22 odst. 2 TrZ ve spojení s § 8 odst. 1 písm. a) a § 9 odst. 2 TOPO].⁴⁰⁶ Uvedený závěr *lze plnohodnotně aplikovat i na případ, kdy tímto živým nástrojem je některý ze členů představenstva a nepřímými pachateli jiní jeho členové*.

K témuž závěru přitom lze dospět i v případě druhé varianty [právnická osoba zde rovněž – stejně jako členové jejího představenstva, kteří hlasovali

⁴⁰⁶ Srov. ŠELLENG, op. cit. sub 12, s. 133.

pro přijetí daného rozhodnutí – vystupuje jako *nepřímý pachatel* podle § 22 odst. 2 TrZ ve spojení s § 8 odst. 1 písm. a) a § 9 odst. 2 TOPO, u něhož je zavinění ve vztahu k trestnému činu spáchanému živým nástrojem dáno], avšak s tou argumentací, že **zavinění právnické osoby se zde odvíjí od výslednice volních a vědomostních složek členů jejího představenstva, kteří hlasovali pro přijetí daného rozhodnutí**. Tentýž závěr by pak bylo možné učinit i v případě, kdy by uzavřením úvěrové smlouvy byl pověřen *zástupce právnické osoby*, jakožto živý, avšak dolůzně nejednající, nástroj.

Další možnou variací je situace, kdy se jednání představenstva zúčastní všichni jeho členové, *všichni hlasují pro přijetí určitého rozhodnutí*, avšak pouze tři z nich jsou si vědomi jeho trestněprávně relevantních následků a tyto i chtějí (kupř. spoléhají na to, že úvěrová smlouva bude schválena a pracovníci banky nic neodhalí). Zbylí dva členové představenstva si sice také jsou vědomi těchto skutečností (anebo si jich vědomi nejsou, ačkoliv si jich vědomi být mohli a měli), avšak s jejich nastoupením jsou toliko srozuměni [anebo je u nich volní složka negativně zaměřena, nebo zcela absentuje ve smyslu § 16 odst. 1 písm. a) a b) TrZ]. Následně jeden z těchto dvou členů představenstva uzavře danou úvěrovou smlouvu.

V případě prvé varianty (založené na přičítání zavinění kvalifikované osoby) zde opět vzniká problém, zdali je **právnické osobě co přičítat** (případně jaká forma zavinění je namístě). Kvalifikovaná osoba podle § 8 odst. 1 písm. a) TOPO (člen představenstva uzavírající danou úvěrovou smlouvu) totiž v daném případě *jedná buďto nedbalostně* (a protože jde v této situaci o úmyslný trestný čin, je forma zavinění přičitatelná právnické osobě pro vyvození její trestní odpovědnosti nedostatečná), *anebo toliko v úmyslu nepřímém*. V případě, že by bylo možné na jednání tří členů představenstva, kteří jednali v úmyslu přímém, *nabližet jako na účastenství ve smyslu § 24 odst. 1 TrZ na trestném činu zbylých dvou členů představenstva* [kteréžto by bylo způsobilo přivodit rovněž závěr o trestní odpovědnosti dané akciové společnosti, s odkazem na § 8 odst. 1 písm. a) ve spojení s § 1 odst. 2 TOPO a § 24 odst. 1 TrZ, by však v rámci varianty nedbalostní formy zavinění na straně člena statutárního orgánu, který uzavíral danou úvěrovou smlouvu, nebylo možné takového účastenství dovodit (vzhledem k tomu, že by šlo o nepřípustné účastenství

na nedbalostním trestném činu).⁴⁰⁷ **Trestní odpovědnost právnické osoby by tak byla namístě jen tehdy, jestliže by daný člen představenstva jednal v úmyslu nepřímém**, kterážto forma zavinění by jí byla rovněž přičítána. Naopak pokud by tento jednal nedbalostně a jednání zbývajících členů představenstva by nebylo možné posoudit jako trestnou přípravu ve smyslu § 20 odst. 1 TrZ, **nebylo by možné závěr o trestní odpovědnosti dané akciové společnosti dovodit**.

Vedle toho při užití mnou navrhované druhé varianty pojetí zavinění právnické osoby tento problém již nevzniká. Právnická osoba bude v tomto případě *odpovědná výlučně na základě § 8 odst. 1 písm. a) TOPO* [nepůjde zde o účastenství podle § 24 odst. 1 TrZ], neboť z hlediska dovození její trestní odpovědnosti bude relevantní toliko protiprávní čin jejího člena statutárního orgánu, který uzavíral úvěrovou smlouvu, lhotejno zda přitom jednal nedbalostně či úmyslně. Zavinění právnické osoby, včetně určení jeho konkrétní formy, se pak bude odvíjet od **výslednice volních a vědomostních složek zavinění všech osob, které se podílejí na přijetí určitého rozhodnutí vedoucího ke spáchání protiprávního činu**. A protože v tomto případě u tří z pěti členů představenstva bude dáno zavinění ve formě přímého úmyslu, bude namístě uzavřít, že výsledné zavinění právnické osoby má rovněž tuto kvalitu.

Zřejmě nejzajímavější otázkou spojenou s problematikou zavinění právnické osoby je však dle mého názoru tzv. **konflikt vůlí**.⁴⁰⁸ V tomto případě jde o situaci, kdy pětičlenné představenstvo dané akciové společnosti jednohlasně rozhodne, že uzavření úvěrové smlouvy není – s ohledem na špatnou finanční situaci dané kapitálové společnosti – na pořadu dne. Co když se však jeden z jejích členů (věříc, že právě on bude schopen pracovníky banky přesvědčit) rozhodne učinit opak a v rozporu s přijatým rozhodnutím za akciovou společnost danou smlouvu uzavře?

V případě první varianty pojetí zavinění právnické osoby **bude této právnické osobě přičteno zavinění ve formě přímého úmyslu**, neboť se bude plně odvíjet od zavinění daného člena statutárního orgánu – kvalifikované

⁴⁰⁷ S výjimkou případů, kdy by došlo k *osamostatnění účastenství*, které by zde mělo podobu přípravy zvláště závažného zločinu ve smyslu § 20 odst. 1 TrZ.

⁴⁰⁸ K tomuto srov. blíže výklad v závěru podkapitoly 3.4.4.

osoby podle § 8 odst. 1 písm. a) TOPO. Pravidlo, na jehož základu bude možné dospět k závěru, že *ani v tomto případě nedojde ke vzniku trestní odpovědnosti dané akciové společnosti, bude třeba dovožovat z dílce § 8 odst. 5 TOPO*. Jestliže totiž představenstvo akciové společnosti učiní určité rozhodnutí, avšak následně se jeden člen představenstva rozhodne jej nerespektovat, lze si jen stěží představit, co by mohla právnická osoba učinit pro to, aby spáchání takového protiprávního činu mohla zabránit (natož co po ní v tomto směru lze spravedlivě požadovat).⁴⁰⁹ Jinými slovy v těchto, skutečně extrémních případech *sice dojde k naplnění formální podmínky vytýkatelnosti*, avšak uvedený *exces bude možné zohlednit při posuzování podmínky materiální*, a to ve prospěch dotčené právnické osoby.

Oproti tomu v případě druhé varianty pojetí zavinění právnické osoby mám za to, že **tento konflikt vůlí je možné vyřešit již na úrovni § 8 odst. 2 písm. a) TOPO** [tedy v rámci užší kategorie zavinění právnické osoby, nikoliv materiální podmínky vytýkatelnosti jako celku].

V prvé řadě je třeba říci, že trestný čin člena představenstva spočívající v uzavření úvěrové smlouvy za akciovou společnost představuje jednoznačně **exces** (ten však představuje obecně jakýkoliv protiprávní čin člena statutárního orgánu). Jak se však s takovým excesem vypořádat? Lze jistě namítat, že právnická osoba nebude mít *zájem* na svém trestním stíhání, nicméně tento argument považuji za lichý, neboť by bylo možné jej užít i v případě, kdy by naopak celé představenstvo odhlasovalo uzavření dané úvěrové smlouvy a následně se tak i stalo. Pro právnickou osobu navíc poskytnutí úvěru bude představovat zcela jednoznačně majetkový prospěch (na uvedeném pak nic nemění to, zda k uzavření smlouvy a poskytnutí plnění skutečně dojde). Užití *korektivu přičitatelnosti v rámci návěti § 8 odst. 1 TOPO*, tj. spáchání protiprávního činu „v zájmu“ právnické osoby (blíže k tomuto viz podkapitolu 4.2), tedy podle mého názoru *nebude namístě*.

⁴⁰⁹ Lze samozřejmě namítat, že právnická osoba tomuto může zabránit např. zakotvením pravidla čtyř očí (tj. že za právnickou osobu musí jednat vždy současně dva členové statutárního orgánu). Je však třeba si uvědomit, že porušení takového pravidla jednání nemá z hlediska trestní odpovědnosti dané právnické osoby žádný vliv. Jinými slovy takovému excesu (ve shora popsáném případě jde navíc o tzv. předčasně dokonatý delikt, kdy je pokus trestného činu povýšen zákonodárcem již na trestný čin *de iure* dokonatý) dle mého názoru zkrátka nelze nijak rozumně zabránit.

Při pojetí zavinění právnické osoby jako popsané výslednice volních a vědomostních složek zavinění osob, které se podílely na přijetí rozhodnutí, jenž vedlo ke spáchání určitého protiprávního činu, lze jednoduše konstatovat, že *s ohledem na jednoliché rozhodnutí představenstva dané právnické osoby předmětnou smlouvu neuzavřít, tedy vzhledem ke negativně zaměřené volní složce zavinění právnické osoby, nelze takový čin právnické osobě přičítat, neboť je zde konflikt mezi volní složkou kvalifikované osoby a právnické osoby samotné*. Jinými slovy kvalifikovaná osoba fyzická bude odpovídat za spáchaný trestný čin jako výlučný pachatel, kdežto právnická osoba bude v tomto případě trestně neodpovědná, a to proto, že v daném případě „nejednala zaviněně“.

Tuto podkapitolu tak lze **uzavřít** s tím, že první varianta pojetí přičitatelnosti představuje funkční a z hlediska aplikační praxe i elegantnější řešení pojetí zavinění právnické osoby. Jeho nevýhodou však je, že *není s to plnohodnotně postihnout shora popsané případy, kdy v rámci kolektivního orgánu převažuje volní i vědomostní složka zavinění ve formě úmyslu (ať již přímého nebo nepřímého), avšak kvalifikovaná osoba, která se následně dopustí protiprávního činu, tak učiní toliko ve formě nedbalosti*. Právnické osobě totiž lze v těchto případech přičítat toliko nedbalostní zavinění (s výjimkou případů, kdy by participaci zbylých členů statutárního orgánu na nedbalostním trestném činu bylo možné posoudit nikoliv jako účastenství, ale jako přípravu spáchanou za podmínek § 20 odst. 1 TrZ). Naopak *druhá varianta pojetí zavinění právnické osoby je s to postihnout účinně i takovéto případy a dovést zavinění na straně právnické osoby v takové formě, v jaké jej formovaly osoby, které se podílely na přijetí rozhodnutí vedoucího ke spáchání určitého protiprávního (trestného) činu*. V tomto směru však nezbyvá než vyčkat do doby, kdy bude Nejvyšší soud postaven před takovýto případ, který by bylo nutné na základě stávajícího pojetí zavinění právnické osoby posoudit tak, že tato nebude trestně odpovědná pro absenci požadované formy zavinění. Jsem si však vědom toho, že mnou navrhované pojetí je z hlediska dokazování náročné, neboť vyžaduje zjištění formy zavinění na straně všech zúčastněných osob (což se z pohledu orgánů činných v trestním řízení nemusí jevit jako příliš komfortní ve srovnání s prvním pojetím, kde postačuje zjištění formy zavinění na straně jediné – kvalifikované – osoby). Nicméně soudím, že více odpovídá snaze identifikovat na straně právnické osoby její vlastní „zavinění“, které představuje určitou variaci na zavinění osoby fyzické.

5.4 Přičitatelnost protiprávního činu člena statutárního orgánu ve smyslu § 8 odst. 2 písm. a) TOPO a zavinění právnické osoby

Z předešlého výkladu je již více než zřejmé, že přičitatelnost (*stricto sensu*) protiprávního činu člena statutárního orgánu vykazuje dílčí obtíže toliko co se týče otázky **zavinění**. Naopak **samotný typ přičitatelnosti** podle § 8 odst. 2 písm. a) TOPO sám o sobě *neskýtá žádná úskalí, na něž by bylo třeba dávat pozor* při dovození trestní odpovědnost právnické osoby na základě přičítání protiprávního činu člena statutárního orgánu [resp. jakékoliv osoby uvedené v § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO].

Stran tohoto typu přičitatelnost proto nelze než toliko shrnout, že plně odpovídá koncepci trestného činu právnické osoby založeného na přičítání odpovědnosti ve smyslu *Heineho třídění*, resp. *identifikační doktríně* (*doktríně alter ego*), či *pravému modelu přičítání*. Uvedené osoby tak pro orgány činné v trestním řízení *de facto* představují pomyslnou inkarnaci, ztělesnění,⁴¹⁰ právnické osoby, přičemž protiprávní čin člena statutárního orgánu tak právnické osobě bude – v rovině § 8 odst. 2 TOPO a *de lege applicata* – **přičten bez dalšího, a to včetně zavinění právnické osoby**. Toto pojetí pak nabourává až další podmínka přičitatelnosti obsažená v § 8 odst. 5 TOPO (které se blíže věnuji v podkapitole 5.6).

Jak se však podává z předchozí podkapitoly, jsem toho názoru, že i v případě protiprávního činu člena statutárního orgánu ve smyslu § 8 odst. 1 písm. a) TOPO je možné dospět k závěru, že *ne veškeré jeho protiprávní činy (samozřejmě spáchané za podmínek formulovaných v návěti § 8 odst. 1 TOPO) lze přičítat právnické osobě, a to již na půdorysu § 8 odst. 2 písm. a) TOPO*. Soudím tak proto, neboť **„zavinění“ právnické osoby** nemusí být nezbytně odvislé od zavinění osoby kvalifikované, ale může být představováno **výslednicí vědomostních a volných složek zavinění všech dotčených osob, které se podílely na přijetí určitého rozhodnutí v rámci právnické osoby, jež následně vedlo ke spáchání daného protiprávního činu**.

Proto všude tam, kde na straně právnické osoby bude zjištěna (shora naznačeným způsobem) *absence zavinění, potažmo zavinění ve formě, která nebude*

⁴¹⁰ ALLEN, op. cit. sub 351, s. 281.

*postačovat k vyvození její trestní odpovědnosti za konkrétní trestný čin, který bude připadat v úvahu, by nebylo možné přičítat jí spáchání určitého protiprávního činu s poukazem na existenci zavinění na straně kvalifikované osoby, která se takového protiprávního činu dopustila. Uvedené řešení, založené na myšlence **konfliktu vůlí** (resp. zavinění) mezi právnickou osobou a kvalifikovanou osobu, pak dle mého názoru má svůj význam zvláště tam, kde se člen statutárního orgánu dopustí určitého protiprávního činu „na vlastní pěst“, tedy v rozporu s vůlí právnické osoby, která byla utvořena v rámci jejího příslušného orgánu.*

Tímto způsobem pak dle mého názoru lze částečně vyřešit⁴¹¹ i problém, na který poukazují P. Šámal a J. Dědič, totiž situaci, kdy máme co do činění s **nepřičetnou kvalifikovanou osobu** ve smyslu § 26 TrZ (u níž nelze uvažovat o zaviněném jednání).⁴¹² V případě první varianty pojetí zavinění právnické osoby totiž v dané situaci není co právnické osobě (z hlediska subjektivní stránky) přičítat, a proto je třeba posuzovat *kvaživůli* takové osoby. Naopak v případě mnou navrhovaného pojetí zavinění právnické osoby *by bylo možné zavinění na straně právnické osoby dovodit, anebo jej naopak jednoduše vyloučit*, a to na základě zjištění výslednice vědomostních a volních složek zavinění všech dotčených osob, které se podílely na přijetí určitého rozhodnutí v rámci právnické osoby, jež následně vedlo ke spáchání daného protiprávního činu.

5.5 Přičitatelnost protiprávního činu zaměstnance právnické osoby a role člena statutárního orgánu z hlediska § 8 odst. 2 písm. b) TOPO

5.5.1 Obecně k významu člena statutárního orgánu z hlediska § 8 odst. 2 písm. b) TOPO

Jak jsem načrtl v podkapitole 5.1, platí, že význam **postavení člena statutárního orgánu** v rámci právnické osoby se odráží nejen v případě prvního modelu přičítání, ale rovněž *v rámci modelu druhého, který upravuje přičitatelnost (stricto sensu) protiprávního činu zaměstnance právnické osoby*. Platí totiž, že v případě přičitatelnosti

⁴¹¹ Nikoliv například v případě monokratického statutárního orgánu právnické osoby nebo všude tam, kde bude ve hře jediná osoba, která se podílela na rozhodování předcházejícím spáchání daného protiprávního činu.

⁴¹² ŠÁMAL, Pavel a Jan DĚDIČ. Komentář k § 8. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRIVNA a kol., op. cit. sub 19, s. 215.

protiprávního činu *terciárního subjektu*⁴¹³ je nezbytná zákonem [§ 8 odst. 2 písm. b) TOPO] vyžadovaná míra **ingerence subjektu sekundárního**.

Uvedený požadavek ingerence sekundárního subjektu se zvláště ve vztahu ke členům statutárního orgánu jeví jako legitimní, když uvážím, že reflektuje jejich specifické postavení v rámci právnické osoby. Platí totiž, že člen statutárního orgánu nehraje, jakožto kvalifikovaná osoba, pouze pomyslné první housle, nýbrž i housle druhé, což souvisí s jeho **rozhodovacími a kontrolními pravomocemi** v rámci právnické osoby vůči jejím zaměstnancům. A je to právě nezbytnost zanedbání kontrolních, preventivních, anebo rozhodovacích pravomocí (v podobě úmyslného protiprávního rozhodnutí, pokynu či schválení určitého protiprávního činu zaměstnance), která určitým způsobem „otupuje“ příliš represivní přičítání (*stricto sensu*) všech protiprávních činů zaměstnanců právnické osobě.⁴¹⁴

Nahlédnu-li v tomto směru do unijního právního rámce, lze opět vyjít z Protokolu, konkrétně z jeho článku 3 odst. 2. Ten stanovuje požadavek, aby každý členský stát přijal nezbytná opatření k zajištění, že právnickou osobu lze činit odpovědnou, jestliže *nedostatek dohledu nebo kontroly ze strany osoby uvedené v článku 3 odstavci 1 Protokolu* umožnil spáchání podvodu, aktivní korupce nebo praní peněz ve prospěch právnické osoby *osobou jí podřízenou*.

Na uvedenou mezinárodní úpravu pak navazuje právě § 8 odst. 2 písm. b) TOPO, představující jeden ze dvou typů přičitatelnosti *stricto sensu*. Tento typ přičitatelnosti přitom počítá, jak jsem již vzpomínal výše, se **dvěma alternativními podmínkami** přičtení protiprávního činu právnické osobě,⁴¹⁵

⁴¹³ Tj. zaměstnance právnické osoby ve smyslu § 8 odst. 1 písm. d) TOPO. Srov. FENYK, SMEJKAL, BILÁ, op. cit. sub 11, s. 40.

⁴¹⁴ Obdobně viz FOREJT, HABARTA, TREŠLOVÁ, op. cit. sub 7, s. 80.

⁴¹⁵ V podstatě zde jde o *kombinaci vicarious liability* (tedy zástupné, v podmínkách trestního práva zemí kontinentální právní kultury však nikoliv objektivní, odpovědnosti) a *moderních holistických teorií*, založených na myšlence existence korporátní kultury (či politiky) v rámci právnické osoby, směřující k předcházení trestné činnosti, v jejímž nedodržování (v případě existence takové korporátní kultury, která naopak protežuje nepředcházení trestné činnosti, či její páchaní dokonce aktivně podporuje) je spatřována *pomyslná vina právnické osoby*. Tento model bývá užíván ve vztahu k osobám, které stojí mimo vedoucí pozice (typicky jde o zaměstnance právnické osoby) ale které jednají například na pokyn osoby v takovém vedoucím postavení, *přičemž právnické osobě je kladeno za vinu právě jednání vedoucího zaměstnance*, ačkoliv ten vystupuje ve vztahu k samotnému protiprávnímu činu zaměstnance pouze z pozice účastníka (organizátora, návodce či pomocníka), potažmo nepřímého pachatele. Druhou variantou je situace, kdy tyto osoby nejednají na základě pokynu, ale spáchání trestného činu takovými osobami *mohlo* být zamezeno v případě, kdyby právnická osoba zajistila řádné a včasné uplatňování kontrolních a dozorových mechanismů (označovaných souhrnně jako *programy compliance*).

přičemž role člena statutárního orgánu právnické osoby zde spočívá buďto *ve vydání rozhodnutí, schválení nebo pokynu*, na jehož základě dojde ke spáchání protiprávního činu zaměstnancem právnické osoby [komisivní podmínka přičitatelnosti (*stricto sensu*)], nebo *v neprovedení takových opatření, která měl člen statutárního orgánu provést podle jiného právního předpisu nebo která po něm lze spravedlivě požadovat*, zejména (zjednodušeně řečeno) neprovedl *povinnou nebo potřebnou kontrolu*, anebo *neučinil nezbytná opatření* k zamezení nebo odvrácení následků protiprávního činu spáchaného zaměstnancem právnické osoby [omisivní podmínka přičitatelnosti (*stricto sensu*)].

Z toho je na první pohled zřejmé, že úprava obsažená v § 8 odst. 2 písm. b) TOPO je širší, než požaduje článek 3 odst. 2 Protokolu, když zahrnuje jak **omisivní podmínku přičitatelnosti** (nedostatek dohledu nebo kontroly ve smyslu článku 3 odst. 2 Protokolu), tak i **podmínku komisivní**, tj. rozhodnutí, schválení nebo pokyn člena statutárního orgánu.

5.5.2 Člen statutárního orgánu v jiném postavení než kvalifikovaná osoba optikou zahraničních právních úprav trestní odpovědnosti právnických osob

Jak je z předchozího srovnání § 8 odst. 2 písm. b) TOPO s článkem 3 odst. 2 Protokolu zřejmé, česká právní úprava jde zjevně nad rámec úpravy unijní, která se zaměřuje toliko na vymezení omisivní podmínky (či korektivu) přičitatelnosti. Je proto otázkou, zda v tomto směru česká právní úprava nepředstavuje v rámci právních řádů vybraných členských zemí Evropské unie určitou výjimku.

Oproti úpravě obsažené v § 8 odst. 2 písm. b) TOPO **slovenská právní úprava** obsažená v § 4 odst. 2 TZPO respektuje toliko mezinárodní závazky (tj. článek 3 odst. 2 Druhého paktu),⁴¹⁶ neboť podmiňuje vznik trestní odpovědnosti právnické osoby tím, že statutární orgán nebo jeho člen (mimo jiné) *nedostatečným dohledem nebo kontrolou, které byly jeho povinností*, byť z nedbalosti, umožní spáchání trestného činu osobou, která konala v rámci oprávnění, jež jí byla svěřena právnickou osobou.⁴¹⁷ Pozornost si ve vztahu k danému

⁴¹⁶ ZÁHORA, Jozef. Komentář k § 4. In: ZÁHORA, ŠIMOVČEK, op. cit. sub 272, s. 85.

⁴¹⁷ Dlužno připomenout již dříve vzpomenuté, totiž, že takové vymezení dané skupiny kvalifikovaných osob je značně zavádějící, jak upozorňuje J. Lorko. LORKO, Jakub. Fundamentals of Corporate Criminal Liability. In: FRYŠTÁK, ČENTĚŠ, SZCZECZOWICZ a kol., op. cit. sub 21, s. 166.

ustanovení zasluhují dvě skutečnosti. Tou první je, že v případech, na něž dopadá § 4 odst. 2 TZPO, se neuplatní korektivy dle § 4 odst. 1 TZPO a takový trestný čin nemusí být spáchán ve prospěch právnické osoby, jejím jménem, v rámci její činnosti nebo jejím prostřednictvím.⁴¹⁸ Druhou je pak možnost zakotvená v § 4 odst. 3 TZPO, aby v případech, kdy je vzhledem k předmětu činnosti právnické osoby, způsobu spáchání trestného činu, jeho následku a okolnostem, za nichž byl spáchán, *význam nesplnění zákonem uložených povinností* v rámci dohledu a kontroly nad činností zaměstnanců ze strany orgánu právnické osoby či některé z osob uvedených v § 4 odst. 1 písm. a) až c) návrhu TZPO *nepatrný*, nedošlo k jeho přičtení právnické osobě.⁴¹⁹

V porovnání s českou právní úpravou tedy slovenská právní úprava obsahuje pouze omisivní podmínku přičitatelnosti (§ 4 odst. 2 TZPO), přičemž tuto doplňuje o další korektiv umožňující nevyvodit trestní odpovědnost právnické osoby, a to v případech, které lze souhrnně nazvat ‚bagatelními opomenutími‘. Ačkoliv uvedené pravidlo žádné z ustanovení TOPO neupravuje, mám za to, že v případech **zcela bagatelních porušení kontrolních či dohledových povinností** ve smyslu § 8 odst. 2 písm. b) TOPO je možné uvažovat o aplikaci zásady **subsidiarity trestní represe** skrze § 12 odst. 2 TrZ.⁴²⁰

Rakouská právní úprava danou materii upravuje v § 3 odst. 3 VbVG. Z tohoto ustanovení se podává, že právnická osoba je odpovědná za trestný čin spáchaný jejím zaměstnancem, pokud tento naplní všechny znaky příslušné skutkové podstaty trestného činu. V případě úmyslných trestných činů musí zaměstnanec jednat úmyslně; co se týče nedbalostních trestných činů, může být trestní odpovědnost právnické osoby založena jen tehdy, pokud zaměstnanec zanedbá náležitou opatrnost nezbytnou s ohledem na dané okolnosti (§ 3 odst. 3 bod 1 VbVG) a současně pokud spáchání trestného činu bylo *umožněno nebo podstatně usnadněno tím, že osoba s rozhodovací*

⁴¹⁸ K tomu viz ZÁHORA, Jozef. Komentář k § 4. In: ZÁHORA, ŠIMOVICEK, op. cit. sub 272, s. 85.

⁴¹⁹ Uvedenému ustanovení se blíže věnuji v podkapitole 5.2.2.

⁴²⁰ Ve smyslu výroku II. *in fine* stanoviska trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 30. ledna 2013, sp. zn. Tpjn 301/2012, uveřejněného pod č. 26/2013 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část trestní, tedy při výkladu znaku ‚orgány právnické osoby nebo osoby uvedené v odstavci 1 písm. a) až c) neprovedly taková opatření, která měly provést podle jiného právního předpisu nebo která po nich lze spravedlivě požadovat‘.

*pravomocí nepostupovala s řádnou a náležitou opatrností (zumutbare Sorgfalt) přiměřenou okolnostem, konkrétně pokud zanedbala základní technické, organizační nebo personální prostředky sloužící k zamezení spáchání trestného činu (§ 3 odst. 3 bod 2 VbVG).*⁴²¹

I v případě rakouské právní úpravy tedy platí, že tato nejde nad rámec požadavků plynoucích z článku 3 odst. 2 Protokolu. Mám však za to, že ačkoliv problematika rozhodnutí, schválení nebo pokynu není touto upravena, bylo by možné uvažovat o její subsumpci pod okruh organizačních prostředků sloužících k zamezení spáchání trestného činu (především v případě aprobujícího schválení určitého protiprávního činu zaměstnance ze strany osoby s rozhodovací pravomocí).

V případě **polské právní úpravy** platí, že článek 5 odst. 1 a 2 OPZ stanoví, jako jednu z podmínek trestní odpovědnosti právnické osoby, aby ke spáchání trestného činu došlo v důsledku *nedostatku náležité kontroly osoby uvedené v článku 3 odst. 2 nebo 3 OPZ ze strany orgánu nebo zástupce (organu lub przedstawiciela) právnické osoby* [článek 5 odst. 1 OPZ], anebo proto, že *organizace činností právnické osoby nevytvořila podmínky zabraňující spáchání trestného činu (nie zapewniła uniknięcia popełnienia czynu zabronionego)* osobou uvedenou v článku 3 odst. 1 a 3a OPZ, *ačkoliv tyto mohly být vytvořeny při zachování náležité opatrnosti, požadované danou situací (zachowanie należytej staranności, wymaganej w danych okolicznościach)*, orgánem nebo zástupci právnické osoby [článek 5 odst. 2 OPZ]. Taková úprava, resp. článek 5 odst. 1 OPZ, když článek 5 odst. 2 OPZ se dotýká jiných kategorií osob než běžných zaměstnanců, anebo zástupců, zcela jednoznačně reflektuje požadavky článku 3 odst. 2 Protokolu.

Konečně co se týče **francouzské právní úpravy** obsažené v článku 121-2 alinea první CP platí, že *trestný čin zaměstnance právnické osoby může založit její trestní odpovědnost jedině za podmínky zde stanovených* (tj. musí jít o orgán nebo zástupce právnické osoby a trestný čin musí být spáchán na účet právnické osoby).

Rozhodovací praxe však nad rámec zákonné úpravy dovodila, že zástupcem právnické osoby ve smyslu článku 121-2 alinea první CP může být i *osoba, která byla pověřena určitou pravomocí, oprávněním a nezbytnými prostředky k výkonu*

⁴²¹ Srov. také MITGUTSCH, Ingrid. Country report: Austria. In: GOBERT, PASCAL, op. cit. sub 263, s. 210.

jejího úkolu (á l'exécution de sa mission), obdržela-li takové pověření od orgánu právnické osoby. Je však třeba dodat, že takovou osobou běžný (nepověřený) zaměstnanec není.⁴²² Francouzská právní úprava kolektivní trestněprávní odpovědnosti právnických osob tedy v tomto směru **výslovně neupravuje otázku absence dostatečné kontroly a dohledu** ze strany orgánu nebo zástupce právnické osoby, která by umožnila spáchání trestného činu. To však teoreticky nevylučuje, aby kýženého cíle dosáhla i jiným způsobem (např. dovozením trestní odpovědnosti na základě porušení *zákonných povinností* orgánů nebo zástupců právnické osoby).

Lze tedy říci, že francouzská právní úprava představuje v tomto ohledu *výjimku* z obecného pravidla, kdy vybrané členské státy požadavek plynoucí z článku 3 odst. 2 Protokolu do svých právních řádů explicitně zakotvují.

Z provedeného srovnání je možné podle mého názoru **dovodit**, že ustanovení § 8 odst. 2 písm. b) TOPO je v části týkající se *rozhodnutí, schválení nebo pokynu* osoby uvedené v § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO výjimkou z obecného pravidla, které spočívá toliko v explicitním reflektování požadavků článku 3 odst. 2 Protokolu (s výjimkou francouzské právní úpravy). Tím představuje v rámci provedené komparace skutečně **unikum** a domácí právní úprava tak může spíše představovat inspiraci pro úpravy zahraniční než naopak. Soudím tak proto, neboť komisivní podmínka přičitatelnosti v sobě odráží (zvláště v případě členů statutárního orgánu) význam těchto osob z hlediska fungování právnické osoby⁴²³ a zároveň představuje – co se týče dokazování – podstatně snazší „oříšek“ nežli podmínka omisivní.⁴²⁴

⁴²² Srov. RENOULT, op. cit. sub 267, s. 185; Obdobně GIBALOVÁ, op. cit. sub 268, s. 140, která však poukazuje i na rozhodnutí francouzských soudů, která došla k opačnému závěru, tj. k dovození trestní odpovědnosti právnické osoby i za trestný čin nepověřeného zaměstnance.

⁴²³ Vzpomenuli-li opět již dříve citovaného E. Tilsche, je zcela namístě tyto osoby pro jejich rozhodovací a kontrolní pravomoci, jakož i generální zástupčí oprávnění, nazývat *mozkem, srdcem i rukama* právnické osoby. Srov. TILSCH, op. cit. sub 64, s. 118.

⁴²⁴ Myšleno, že k prokázání rozhodnutí, pokynu či schválení člena statutárního orgánu bude postačovat povětšinou výpověď dotčených osob, či ještě lépe např. zápis z jednání příslušného statutárního orgánu, anebo písemná podoba daného rozhodnutí či pokynu, anebo schválení. Oproti tomu prokazování naplnění omisivní podmínky – neprovedení opatření plynoucích z příslušné právní úpravy, či spravedlivé požadovaných, je o poznání náročnější.

5.5.3 Rozhodnutí, schválení nebo pokyn člena statutárního orgánu ve smyslu § 8 odst. 2 písm. b) TOPO

Rozhodnutí, schválení a pokyn člena statutárního orgánu, resp. jakékoliv osoby dle § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO či orgánu právnické osoby, která představují tzv. **komisivní podmínku přičitatelnosti** (*stricto sensu*) protiprávního činu zaměstnance právnické osobě, jsou v porovnání s jinými srovnávanými právními úpravami českým specifíkem. Jakkoliv totiž jde v domácích podmínkách o podmínku *omezující dosah přičitatelnosti, a tedy i bránící pomyslné hypertrofii trestní represe* v případě protiprávního činu zaměstnance právnické osoby, z hlediska komparativního je naopak trestní odpovědnost rozšiřována na novou kategorii případů.⁴²⁵ I zde přitom lze vymezit dílčí specifika dotýkající se člena statutárního orgánu jakožto sekundárního subjektu trestného činu právnické osoby založeného v podmínkách § 8 odst. 1 písm. d) a odst. 2 písm. b) TOPO.

Pojem **rozhodnutí** sice není právní řádem výslovně definován,⁴²⁶ nicméně nepředstavuje z hlediska tohoto textu žádné *novum*, neboť se jej úzce dotýkala již podkapitola 4.1.4. Typickým příkladem rozhodnutí člena statutárního orgánu (kapitálové společnosti či družstva) tak budou rozhodnutí takového orgánu ohledně určité záležitosti týkající se obchodního vedení, jejichž *realizací bude pověřen* buďto některý z jeho členů [což však není případ, na který § 8 odst. 2 písm. b) TOPO dopadá], anebo *některý ze zaměstnanců právnické osoby*.⁴²⁷ Nemusí však jít pouze o rozhodnutí kolektivního statutárního orgánu. Povahu rozhodnutí ve smyslu daného ustanovení bude mít i *rozhodnutí monokratického statutárního orgánu*, ale stejně tak i *rozhodnutí toliko některého ze členů*

⁴²⁵ V případě absence dané komisivní podmínky by sice bylo možné vybrané případy posoudit jako účastenství právnické osoby [založené účastenstvím vybraných kvalifikovaných osob podle § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO] na trestném činu jejího zaměstnance, avšak s tím omezením, že by – v případě první varianty pojetí zavinění právnické osoby – mohlo jít *toliko o dolůžní trestné činy*. Srov. přiměřeně ve vztahu k fyzickým osobám SOLNÁŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK a Dagmar ČÍSAŘOVÁ. Formy trestné činnosti – trestná součinnost. In: SOLNÁŘ, FENYK, ČÍSAŘOVÁ, VANDUCHOVÁ, op. cit. sub 13, s. 393.

⁴²⁶ Ostatně ani jako zbývající pojmy „schválení“ a „pokyn“. Viz ŠÁMAL, Pavel a Jan DĚDIČ. Komentář k § 8. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRIVNA a kol., op. cit. sub 19, s. 216.

⁴²⁷ Obdobně srov. ŠÁMAL, Pavel, Jozef ČENTĚŠ a Jakub LORKO. Možnosti exkulpácie pri vyvodzovaní trestnej zodpovednosti právnických osôb v podmienkach Slovenskej republiky a Českej republiky. In: JELÍNEK a kol., 2017, op. cit. sub 21, s. 53.

kolektivního statutárního orgánu, typicky pokud na něj byla delegována část působnosti statutárního orgánu v určitém oboru (§ 156 odst. 2 ObčZ).

Mám přitom za to, že z hlediska vzniku trestní odpovědnosti právnické osoby **není rozhodné**, zda příslušné rozhodnutí bylo vydáno např. představenstvem akciové společnosti, které nebylo usnášeníschopné, anebo šlo o rozhodnutí spadající do působnosti jiného orgánu právnické osoby (např. dozorčí rady), či jiného člena statutárního orgánu (případy již zmínované horizontální delegace). I v těchto případech *půjde stále o rozhodnutí statutárního orgánu, potažmo jeho člena* ve smyslu § 8 odst. 2 písm. b) TOPO, *jež bude s to založit trestní odpovědnost dané právnické osoby*.

Dalším pojmem pojícím se s komisivní podmínkou přičitatelnosti je **schválení**. O schválení (nejen ze strany člena statutárního orgánu) lze uvažovat především v *reakci na určité podněty či návrhy ze strany zaměstnance právnické osoby*, kdy – zjednodušeně řečeno – schválení představuje jakési ‚posvěcení‘ spáchání protiprávního činu zaměstnancem. Prvotní *iniciativa ke spáchání protiprávního činu* tedy v tomto případě, na rozdíl od rozhodnutí či pokynu, nevychází od člena statutárního orgánu, ale od zaměstnance ve smyslu § 8 odst. 1 písm. d) TOPO.⁴²⁸ Protože však tento k jeho realizaci vyžaduje právě zmíněné posvěcení (schválení) ze strany člena statutárního orgánu, *je do hry vtažena osoba, která by měla spáchání protiprávního činu v první řadě zabránit, nikoliv jej aprobovat*. Tím se případy spadající pod pojem ‚schválení‘ liší od kategorie ‚neprovedení opatření‘, neboť člen statutárního orgánu zde nehraje pouze pasivní roli, nýbrž aktivně podporuje spáchání protiprávního činu.

Pokud jde o samotnou **formu schválení**, tato může být jak písemná, tak i ústní, stejně tak formální, ale i neformální. Jako příklad *ústního a neformálního schválení* tak lze uvést ujištění jednatele společnosti s ručením omezeným a současně stavbyvedoucího k dotazu zaměstnance, zda lze užít kupř. svářecí zařízení v blízkosti snadno vznětlivého materiálu, o tom, že takový postup je ‚bezpečný‘, v důsledku čehož dojde k obecnému nebezpečí zapříčiněním požáru (§ 273 odst. 1 TrZ). Naopak písemné a formální schválení bude mít místo všude tam, kde schválením určitého jednání členem statutárního orgánu bude podmíněna (např. tak stanoví vnitřní předpisy dané právnické osoby) další aktivita zaměstnance právnické osoby.

⁴²⁸ Srov. ŠÁMAL, Pavel a Jan DĚDIČ. Komentář k § 8. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRIVNA a kol., op. cit. sub 19, s. 216.

Konečně posledním pojmem, který se pojí s komisivní podmínkou přičitatelnosti, je **pokyn**. Pokyn člena statutárního orgánu představuje podnět k jednání zaměstnance právnické osoby, přičemž *může navažovat na předchozí rozhodnutí* statutárního orgánu, ale *může jít o výkon řídicí pravomoci* některého z jeho členů (s ohledem na jejich vedoucí postavení v rámci právnické osoby). Jak přitom podotýkají P. Šámal s J. Dědičem, otázka jeho platnosti či závaznosti (obdobně jako v případě rozhodnutí) nemá z hlediska naplnění této podmínky přičitatelnosti žádný význam.⁴²⁹ Příkladem může být pokyn člena statutárního orgánu akciové společnosti, podnikající v oblasti odpadového hospodářství, zaměstnanci této právnické osoby, vyvézt (v rozporu s příslušným právním předpisem) bez oznámení nebo souhlasu příslušného orgánu veřejné moci odpad za hranice České republiky a tam jej složit [§ 298 odst. 1 TrZ].

Na tomto místě se nabízí otázka, do jaké míry může rozhodnutí člena statutárního orgánu jeho schválení nebo pokyn vést ke vzniku jeho **účastenství** na případném trestném činu zaměstnance ve smyslu § 24 odst. 1 TrZ. Odpověď je podle mého názoru vcelku prostá. *Účastenství* člena statutárního orgánu ve vztahu k trestnému činu zaměstnance *vzniknout sice může*,⁴³⁰ ale *co se týče právnické osoby, platí, že zde bude mít přednost pachatelství trestného činu* podle § 9 odst. 1 TOPO [založené dle § 8 odst. 1 písm. d) a odst. 2 písm. b) TOPO], před účastenstvím na témže trestném činu [založeným dle § 24 odst. 1 písm. b) ve spojení s § 1 odst. 2 a § 8 odst. 1 písm. a) a odst. 2 písm. a) TOPO], tj. uplatní se zde **specialita pachatelství vůči trestné součinnosti** (jako společensky škodlivější formy trestné činnosti).⁴³¹

Konečně se i zde nabízí otázka týkající se formy **zavinění právnické osoby** v těchto případech. Teorie stavějící na první variantě pojetí zavinění právnické osoby se v tomto směru rozchází. J. Fenyk, L. Smejkal a I. Bílá zastávají výklad, že v případě přičitatelnosti podle § 8 odst. 2 písm. b) TOPO *se právnické osobě*

⁴²⁹ ŠÁMAL, Pavel a Jan DĚDIČ. Komentář k § 8. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRIVNA a kol., op. cit. sub 19, s. 216.

⁴³⁰ Avšak zde je nutno dodat, že o účastenství (v užším slova smyslu) člena statutárního orgánu na protiprávním [trestném činu] zaměstnance právnické osoby je možné hovořit toliko v případech, kdy na straně člena statutárního orgánu bude dáno zavinění ve formě úmyslu, a kdy zde dále půjde o úmyslný trestný čin zaměstnance. Srov. přiměřeně (totiž v poměrech individuálního trestního práva) SOLNAŘ, Vladimír., Jaroslav FENYK a Dagmar CÍSAŘOVÁ. Formy trestné činnosti – trestná součinnost. In: SOLNAŘ, FENYK, CÍSAŘOVÁ, VANDUCHOVÁ, op. cit. sub 13, s. 393.

⁴³¹ Ibid., s. 415; Viz také přiměřeně FENYK, SMEJKAL, BÍLÁ, op. cit. sub 11, s. 39.

přičítá zavinění na straně zaměstnance, který spáchal daný protiprávní čin, anebo zavinění na straně orgánu právnické osoby, případně některé z kvalifikovaných osob podle § 8 odst. 1 písm. a) až v) TOPO, která učinila rozhodnutí, schválení či pokyn, na jehož základu došlo ke spáchání protiprávního činu zaměstnancem. Přitom platí, že rozhodujícím z hlediska určení, či zavinění právnické osobě přičítat, je míra jeho závažnosti; právnické osobě se tak přičítá „nejzávažnější forma zavinění.“⁴³² P. Šámal a J. Dědič naopak zastávají názor, že v tomto případě je rozhodné *toliko zavinění zaměstnance*, nikoliv orgánů právnické osoby nebo kvalifikovaných osob podle § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO. Jestliže tedy zaměstnanec spáchá daný protiprávní čin nedbalostně, ačkoliv pokyn vedoucí k jeho spáchání je ze strany např. člena statutárního orgánu učiněn úmyslně, právnické osobě bude moci být přičteno pouze zavinění ve formě nedbalosti.⁴³³

Oproti tomu podle mnou navrhované druhé varianty pojetí zavinění právnické osoby, které reflektuje zavinění na straně právnické osoby jako samostatnou kategorii, platí, že *zavinění právnické osoby se bude odvíjet od výslednice vědomostních a volných složek osob, které se na přijetí rozhodnutí, udělení pokynu či na schválení protiprávního činu podílely*. Jinými slovy, **zavinění bude třeba vždy hledat tam, kde se zrodila ‚vůle‘ právnické osoby určitým způsobem**, „jednat“, což není na straně zaměstnance právnické osoby, ale u osob, které jeho protiprávní čin iniciovaly (samozřejmě takovou osobou může být i jediný člen statutárního orgánu, jestliže se na daném rozhodnutí podílel sám), popřípadě „posvětily“. Uvedené řešení tak vlastně popírá obě shora nastíněné verze podávající se z první varianty pojetí právnické osoby.

Pokud tedy zaměstnanec spáchá protiprávní čin přičitatelný právnické osobě za podmínek § 8 odst. 2 písm. b) TOPO úmyslně, *nebude namísto automaticky tuto formu zavinění přičítat i právnické osobě, jestliže na straně právnické osoby* (na základě zkoumání zavinění osob, které takový protiprávní čin iniciovaly), *bude žijetna toliko nedbalostní forma zavinění, popř. jeho absence jako takového*.⁴³⁴ Naopak bude-li takový protiprávní čin ze strany právnické osoby iniciován úmyslně, nebude mít absence zavinění na straně jejího zaměstnance na případný vznik

⁴³² FENYK, SMEJKAL, BÍLÁ, op. cit. sub 11, s. 39.

⁴³³ ŠÁMAL, Pavel a Jan DĚDIČ. Komentář k § 8. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRIVNA a kol., op. cit. sub 19, s. 221.

⁴³⁴ K tomuto závěru by zřejmě bylo nadto možné dospět i na základě aplikace § 8 odst. 5 TOPO.

její trestní odpovědnosti za úmyslný trestný čin žádný vliv. Dokazování existence zavinění na straně právnické osoby je v takovém případě sice náročnější, nicméně výsledné řešení považují za konvenující **zásadě subjektivní trestní odpovědnosti** více než variantu, že členové statutárního orgánu právnické osoby úmyslně instruuji nic netušícího zaměstnance právnické osoby k protiprávnímu činu, spáchanému v rámci činnosti právnické osoby či v jejím zájmu, od něhož následně bude moci dát právnická osoba „ruce pryč“ s argumentací, že daný zaměstnanec nejednal zaviněně, případně jednal pouze kulpózně (v případě úmyslného trestného činu), a o zavinění na její straně ve vztahu k danému protiprávnímu činu *ergo* nelze uvažovat.

Lze tedy **shrnout**, že význam člena statutárního orgánu právnické osoby v případech rozhodnutí, schválení nebo pokynu, směřujícího vůči zaměstnanci právnické osoby, se opět odvíjí od jeho postavení v rámci právnické osoby. Člen statutárního orgánu totiž v těchto případech, s ohledem na jeho řídicí a rozhodovací kompetence aktivně participuje na spáchání protiprávního činu zaměstnancem právnické osoby, kdy jeho **aktivní přispění** je podmínkou tohoto typu přičitatelnosti. **Zavinění právnické osoby** se tak dle mého názoru *bude odvíjet od zavinění, které bylo dáno na straně osob, jež svým rozhodnutím, schválením či pokynem spáchání daného protiprávního činu iniciovaly*, přičemž mezi těmito osobami člen statutárního orgánu zaujímá přední pozici.

5.5.4 Neprovedení opatření členem statutárního orgánu ve smyslu § 8 odst. 2 písm. b) TOPO

Člen statutárního orgánu právnické osoby může na protiprávním činu jejího zaměstnance „participovat“ i tím, že *neprovede taková opatření, která měl provést podle jiného právního předpisu, nebo která po něm lze spravedlivě požadovat*. Uvedený korektiv přičítání protiprávního činu zaměstnance právnické osobě přitom lze charakterizovat také jako omisivní **podmínku přičitatelnosti**⁴³⁵ (*stricto sensu*), založenou na opomenutí⁴³⁶ orgánu právnické osoby či osob

⁴³⁵ FENYK, SMEJKAL, BÍLÁ, op. cit. sub 11, s. 52.

⁴³⁶ Jinými slovy oproti komisivní podmínce přičitatelnosti, založené na aktivním přispění orgánů právnické osoby nebo osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO, je tato podmínka **založena na pasivitě** – nečinnosti takových osob tam, kde je naopak aktivita vyžadována. Viz ŠÁMAL, Pavel, Jozef ČENTĚŠ a Jakub LORKO. Možnosti exkulpácie pri vyvodzovaní trestnej zodpovednosti právnických osôb v podmienkach Slovenskej republiky a Českej republiky. In: JELÍNEK a kol., 2017, op. cit. sub 21, s. 53.

uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO, v níž se zvláště projevuje preventivní funkce trestního práva hmotného.⁴³⁷ Netřeba jistě dodávat, že uvedená podmínka promítá do české podoby kolektivní trestněprávní odpovědnosti právnických osob požadavky článku 3 odst. 2 Protokolu,⁴³⁸ přičemž z porovnání s vybranými zahraničními právními úpravami plyne, že její konstrukce je velmi blízká rakouské právní úpravě obsažené v § 3 odst. 3 VbVG, která je obdobně návodná (ve smyslu užití slova ‚zejména‘ a následného demonstrativního výčtu opatření ve smyslu daného ustanovení), avšak které v tomto směru stanoví výslovně požadavek zavinění na straně zaměstnance právnické osoby, včetně jeho konkrétní formy (a tomu odpovídajících dalších podmínek přičitatelnosti).

Samotnou omisivní podmínku přičitatelnosti pak tvoří **dvě kategorie opatření**, a to *normativní opatření*, u nichž povinnost jejich provedení vyplývá z právního předpisu, a *opatření, která lze* po orgánech právnické osoby nebo osobách uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO *spravedlivě požadovat*.⁴³⁹ U provádění obou z těchto kategorií opatření přitom členové statutárního orgánu hrají významnou roli (resp. již avizované druhé housle) a jejich naplnění tak lze legitimně klást k tíži samotné právnické osobě.

Normativní povinnosti členů statutárního orgánu, jejichž nesplnění vedlo ke spáchání protiprávního činu jsou stanoveny – v návaznosti na charakteru takového činu – řadou zákonných i podzákonných právních předpisů z různých oblastí lidské činnosti (bezpečnost práce, standardy péče, účetnictví).⁴⁴⁰ Zásadním aspektem je v tomto případě příčinná souvislost mezi stanovenou povinností, resp. jejím nesplněním statutárním orgánem (opomenutím), a protiprávním činem zaměstnance právnické osoby, tj. že tento by nemohl

⁴³⁷ BOHUSLAV, op. cit. sub 21, s. 129.

⁴³⁸ Pro připomenutí tento zní: „*keromé případů stanovených v odstavci 1 přijme každý členský stát nezbytná opatření, aby zajišťil, že právnickou osobu lze činit odpovědnou, jestliže nedostatek dohledu nebo kontroly ze strany osoby uvedené v odstavci 1 umožnil spáchání podvodu, aktivní korupce nebo praní peněz ve prospěch právnické osoby osobou jí podřízenou.*“

⁴³⁹ P. Šámal a J. Dědič v tomto směru daná opatření člení na dvě kategorie, a to: zanedbání povinné kontroly nad zaměstnanci nebo neučinění opatření k zamezení nebo odvrácení následků spáchání trestného činu. Jde tedy o tandem **kontrolních a preventivních opatření** (resp. preventivních a kontrolních). Viz Pavel a Jan DĚDIČ. Komentář k § 8. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRÍVNA a kol., op. cit. sub 19, s. 217.

⁴⁴⁰ FOREJT, HABARTA, TREŠLOVÁ, op. cit. sub 7, s. 82; obdobně ŠÁMAL, Pavel a Jan DĚDIČ. Komentář k § 8. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRÍVNA a kol., op. cit. sub 19, s. 217.

být spáchán vůbec (anebo ne způsobem vyvolávajícím konkrétní škodlivý následek), pokud by byla požadovaná povinnost splněna.⁴⁴¹ Jako příklad⁴⁴² lze uvést situaci, kdy člen statutárního orgánu, do jehož působnosti bude školení o bezpečnosti práce a prověřování zaměstnanců právnické osoby v této oblasti spadat, zanedbá takovou povinnost (např. ohledně povinnosti používání nových bezpečnostních prvků v chemické výrobě), v důsledku čehož dojde k poškození životního prostředí, které by – nebýt takového pochybení – nenastalo, anebo nastalo, ale s méně škodlivým následkem.

Stran *normativních povinností* lze jako příklad uvést také porušení povinnosti člena statutárního orgánu postupovat při výběru určité osoby odborně a s nezbytnou pečlivostí (*culpa in eligendo*) a tedy v souladu s požadavkem péče řádného hospodáře (§ 159 odst. 1 ObčZ a § 51 a 52 ZOK; tj. v souladu s běžným standardem péče, který se uplatní ve vztahu ke členům statutárních orgánů všech právnických osob), důsledkem čehož je spáchání protiprávního činu takovou osobou. Pro ilustraci může jít o situaci, kdy člen statutárního orgánu pověří v rámci vertikální delegace určitou činností osobu, která však pro její výkon není dostatečně kvalifikována (např. vedením účetnictví, zajištěním bezpečnosti práce, řízením motorového vozidla) nebo nesplňuje zákonné požadavky pro výkon určité činnosti (kupříkladu nedisponuje potřebným vzděláním, bezpečnostní prověrkou atp.).

Oproti normativním povinnostem, které lze seznat z příslušné právní úpravy, pak vystupuje neurčitý pojem⁴⁴³ **opatření, která bylo možné po nich** [tj. orgánech právnické osoby a osobách uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO] **spravedlivě požadovat**. Taková opatření preventivního, detekčního a reaktivního charakteru⁴⁴⁴ přitom musejí být nejen zakotvena

⁴⁴¹ FOREJT, HABARTA, TREŠLOVÁ, op. cit. sub 7, s. 82; obdobně ŠÁMAL, Pavel a Jan DĚDIČ. Komentář k § 8. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRIVNA a kol., op. cit. sub 19, s. 217.

⁴⁴² V tomto směru lze rovněž poukázat na materiál Nejvyššího státního zastupitelství: Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim Průvodce právní úpravou pro státní zástupce. *Nejvyšší státní zastupitelství* [online]. 2018 [cit. 13. 1. 2019]. Dostupné z: http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Soubory_ke_stazeni/1_SL_141_2017_Aplikace_8_odst_5_ZTOPO.pdf; anebo přehledné shrnutí jeho závěrů v literatuře. Viz ŠÁMAL, Pavel, Jozef ČENTĚŠ a Jakub EORKO. Možnosti exkulpace při vyvodzování trestnej zodpovednosti právnických osôb v podmienkach Slovenskej republiky a Českej republiky. In: JELÍNEK a kol., 2017, op. cit. sub 21, s. 533 a násl.

⁴⁴³ Srov. FENYK, SMEJKAL, BÍLÁ, op. cit. sub 11, s. 54.

⁴⁴⁴ Ibid.

ve vnitřních organizačních a pracovních řádech, jakož i dalších interních normativních instrukcích (obecně označovaných jako *programy compliance*),⁴⁴⁵ ale členové statutárního orgánu právnické osoby musejí soustavně dohlížet na jejich uplatňování *ex ante*, ale i *ex post*. Jsou to přitom v první řadě opět členové statutárního orgánu, do jejichž působnosti provádění takovýchto opatření spadá, neboť je lze podřadit pod povinnost péče řádného hospodáře (jakož i problematiku obchodního vedení).

Na otázku, *co lze spravedlivě požadovat* po jednotlivých právnických osobách, pak neexistuje univerzální odpověď.⁴⁴⁶ Charakter a rozsah jednotlivých opatření se totiž bude odvíjet od podoby právnické osoby samotné (rozuměj její vnitřní organizační struktury, předmětu činnosti, počtu zaměstnanců atp.). V případě jedné právnické osoby tak existence určitých opatření naplní onen požadavek „spravedlivě požadovaných“ opatření, kdežto vůči jiné právnické osobě, byť by obdobná opatření rovněž zavedla, nelze závěr o naplnění daného požadavku automaticky dovozovat. Protože tato problematika si již vyžaduje skutečně značně kasuistický rozbor, dovolím si čtenáře dále odkázat na výklad podaný jinými autory⁴⁴⁷ (popř. na podkapitolu 5.6.5).

I zde se nabízí otázka, do jaké míry může opomenutí (ať již úmyslné či nedbalostní) člena statutárního orgánu vést ke vzniku jeho **účastenství** na případném trestném činu zaměstnance ve smyslu § 24 odst. 1 TrZ. Oproti komisivní podmínce přičitatelnosti mám za to, že ke vzniku účastenství zde může docházet spíše výjimečně, a to toliko tehdy, půjde-li o úmyslné neprovedení opatření, jímž má být umožněno spáchání individuálně určeného úmyslného protiprávního činu zaměstnance právnické osoby. I zde však platí, že z hlediska právnické osoby má *přednost pachatelství trestného činu*

⁴⁴⁵ Podrobněji k jednotlivým aspektům viz BOHUSLAV, op. cit. sub 21, s. 174 a násl., VIDRNA, DOLANSKÝ, op. cit. sub 174, s. 78 a násl., ŠÁMAL, Pavel a Jan DĚDIČ. Komentář k § 8. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRIVNA a kol., op. cit. sub 19, s. 217 a násl., FENYK, SMEJKAL, BÍLÁ, op. cit. sub 11, s. 217 a násl., případně ZÁHORA, Jozef. Komentář k § 4. In: ZÁHORA, ŠIMOVICEK, op. cit. sub 272, s. 86–87., anebo ŠÁMAL, op. cit. sub 189, s. 250–251.

⁴⁴⁶ J. Fenyk, L. Smejkal a I. Bílá k tomuto podotýkají, že „kritéria spravedlnosti mohou být různá, právní, ekonomická, majetková, provozní. Pokud by například existovalo opatření, které by teoreticky porušení povinnosti zabránilo, ale jeho aplikace by byla natolik nákladná, že by muselo dojít např. k dramatickému zvýšení konečné ceny produktu, lze toto opatření po právnické osobě stěží požadovat.“ Viz FENYK, SMEJKAL, BÍLÁ, op. cit. sub 11, s. 59.

⁴⁴⁷ Srov. pozn. pod čarou č. 445.

podle § 9 odst. 1 TOPO [založené dle § 8 odst. 1 písm. d) a odst. 2 písm. b) TOPO] před účastenstvím na témže trestném činu, a to z důvodů, které jsem vyložil výše.

Konečně je na tomto místě třeba učinit dílčí poznámku i ve vztahu k **zavinění právnické osoby**, kdy přiznávám, že druhé jeho pojetí, které v tomto textu prezentuji, nelze uplatnit v plné míře, ale vyžaduje si dílčí modifikaci (což je dáno tím, že *omisivní podmínka přičitatelnosti* vychází z existence určité korporátní kultury, resp. organizačního selhání, v rámci právnické osoby, u něhož si sice lze představit, zavinění na straně právnické osoby⁴⁴⁸, ve vztahu k neprovedení příslušných opatření, avšak nelze již dovodit konkrétní formu zavinění ve vztahu ke spáchanému protiprávnímu činu). Co se týče prvního pojetí zavinění, lze plně odkázat na výklad učiněný v závěru podkapitoly 5.5.3.

Druhé pojetí zavinění právnické osoby tak lze v případě tohoto typu přičitatelnosti založeného na omisivní podmínce *užít v plné podobě tehdy, jestliže k neprovedení normativních či spravedlivě požadovaných opatření došlo ze strany osob, do jejichž působnosti rozhodování i provádění takových opatření náleží*. Zavinění na straně právnické osoby se tak bude *odvíjet od zavinění, které bylo dáno na straně osob, do jejichž působnosti provedení takových opatření náleželo* (vědomostní a volní složka se však bude muset – tak jako je tomu i u předchozích případů – vztahovat k individuálně určenému trestnému činu), **nikoliv od zavinění zaměstnance**, který se daného protiprávního činu dopustil.

Tím by však okruh případů, na něž má předmětné ustanovení dopadat, nebyl ani zdaleka vyčerpán (spíše naopak). Proto v situaci, kdy zde *nebude dáno zavinění ve vztahu k individuálně určenému protiprávnímu činu na straně žádné z osob, které odpovídaly za provádění příslušných opatření*, přichází na scénu již zmínované **zavinění právnické osoby** za organizační selhání, vlastně obdoba trestného činu opilství podle § 360 odst. 1 TrZ.⁴⁴⁹ V takovém případě bude třeba zkoumat **zavinění osob, do jejichž působnosti provedení příslušných opatření náleželo, a to ve vztahu k jejich neprovedení** (tak jako je v případě § 360 odst. 1 TrZ zkoumáno zavinění pachatele ve vztahu k přivedení se do stavu

⁴⁴⁸ J. Jelínek v tomto směru hovoří o „vině právnické osoby“. Srov. JELÍNEK, op. cit. sub 21, s. 211.

⁴⁴⁹ ŠÁMAL, Pavel a Jan DĚDIČ. Komentář k § 8. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRIVNA a kol., op. cit. sub 19, s. 214.

nepříčetnosti požitím nebo aplikací návykové látky).^{450, 451} Předpokladem trestní odpovědnosti právnické osoby však v tomto případě je, stejně jako u pachatele trestného činu opilství – fyzické osoby, **spáchání kvazideliktu** [zde protiprávního činu člena zaměstnance právnické osoby podle § 8 odst. 1 písm. d) TOPO], který představuje objektivní podmínku trestnosti.⁴⁵²

Problém tak v tomto pojetí bude představovat až *určení konkrétní formy zavinění* ve vztahu ke kvazideliktu – protiprávnímu činu spáchanému v důsledku neprovedení normativních nebo spravedlivě požadovaných opatření orgánem právnické osoby nebo některou z kvalifikovaných osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO. Zde totiž **bude třeba vycházet již ze subjektivní stránky zaměstnance právnické osoby** ve vztahu k danému protiprávnímu činu, neboť dovozovat kvazizavinění právnické osoby způsobem, jaký nabízím ve vztahu k jejímu „normálnímu“ zavinění, v tomto případě nelze. Zavinění právnické osoby totiž *může pokrývat toliko rozhodnutí neprovést patřičná opatření*, nikoliv však spáchání protiprávního činu jejím zaměstnancem. Je tomu tak proto, neboť *na rozdíl od komisivní podmínky přičitatelnosti*

⁴⁵⁰ Vlastně zde jde o obdobu „zaviněného přivedení se do stavu nepřičetnosti“ na základě omisivního jednání pachatele – nebrání léků. Srov. KRATOCHVÍL, Vladimír. Základy trestní odpovědnosti a nedostatek protiprávnosti. In: KRATOCHVÍL a kol., op. cit. sub 2, s. 231 a 233.

⁴⁵¹ A to včetně posuzování **omylu** na straně osob, které měly taková opatření provést, co se týče vědomosti o takové povinnosti (tj. vědomosti o povinnosti provést příslušná normativní opatření); přitom platí, že tento případ negativního omylu stran protiprávnosti pramenící z mimotrestních právních předpisů je třeba posuzovat podle *zásady ignorantia iuris non nocet*, šlo-li o **omyl omluvitelný**. Srov. KRATOCHVÍL, Vladimír. Základy trestní odpovědnosti a nedostatek protiprávnosti. In: KRATOCHVÍL a kol., op. cit. sub 2, s. 316. Protože však jde o omyl o mimotrestní normativní úpravě (o normativních opatřeních) týkající se povinnosti právnické osoby, odvíjejících se nejčastěji s ohledem na její předmět činnosti, soudím, že v tomto případě bude nejčastěji na místě závěr o omylu neomluvitelném, a tedy nevylučujícím zavinění ve formě nevědomé nedbalosti. Je tomu tak proto, neboť součástí povinnosti péče řádného hospodáře ve smyslu § 159 odst. 1 ObčZ je i povinnost náležité péče, tj. povinnost vykonávat funkci člena orgánu právnické osoby pečlivě a s potřebnými znalostmi (popř. nemá-li daná osoba takové znalosti, pak je povinna zajisti posouzení dané otázky osobou, která jimi disponuje, přičemž i v tomto lze dle mého názoru spatřovat zaměstnancem) i *V. Kratochvíl*. Srov. KRATOCHVÍL, Vladimír. Trestní odpovědnost právnické osoby jednající v omylu. In: ZÁHORA, op. cit. sub 28, s. 126.

⁴⁵² SOLNAR, Vladimír., Jaroslav FENYK a Dagmar CÍSAŘOVÁ. Způsobilost být pachatelem. In: SOLNAR, FENYK, CÍSAŘOVÁ, VANDUCHOVÁ, op. cit. sub 13, s. 254.

zde schází jakákoliv ingerence ze strany osob, od jejichž zavinění by bylo možné odvozovat zavinění právnické osoby ve vztahu ke spáchání daného protiprávního činu (kvazideliktu).

Lze tedy **shrnout**, že význam člena statutárního orgánu z hlediska omisivní podmínky přičitatelnosti se rovněž odvíjí od jeho postavení v rámci právnické osoby. Je to totiž v první řadě právě statutární orgán, resp. jeho členové, *do jejichž působnosti náleží přijímání normativních a spravedlivě požadovaných opatření za účelem předcházení trestné činnosti* (ev. povinnost dohlížet na výkon této pravomoci osobou, na niž jimi byla delegována). Jeho opomenutí je tedy v tomto případě jednou z podmínek přičitatelnosti. Za nejzajímavější pak ve vztahu k dané podmínce přičitatelnosti považuji otázku **zavinění právnické osoby**. I zde mám přitom za to, že pojetí zavinění právnické osoby jako „originární“ (totiž zformované uvnitř právnické osoby), nikoliv přičtené, kategorie, se zde může plnohodnotně prosadit.

5.5.5 Dílčí shrnutí

V této podkapitole jsem nabídnul podrobnou analýzu přičitatelnosti protiprávního činu zaměstnance právnické osobě ve smyslu § 8 odst. 2 písm. b) TOPO a role člena statutárního orgánu ve vztahu k jednotlivým podmínkám přičitatelnosti zde obsaženým. Za **stěžejní závěry** této podkapitoly přitom považuji následující.

V první řadě je třeba říci, že význam postavení člena statutárního orgánu v rámci právnické osoby se odráží i v konstrukci přičitatelnosti podle § 8 odst. 2 písm. b) TOPO, a to konkrétně tak, že jak v případě **komisivní podmínky**, tak i **omisivní podmínky přičitatelnosti**, je to v první řadě právě člen statutárního orgánu, který s ohledem na jeho řídicí, kontrolní a rozhodovací pravomoci může ingerovat do spáchání protiprávního činu zaměstnancem právnické osoby. V případě komisivní podmínky založené na rozhodnutí, schválení nebo pokynu, je to totiž předně statutární orgán, resp. jeho jednotliví členové, jimž náleží oprávnění řídit vnitřní záležitosti právnické osoby, tedy i instruovat zaměstnance právnické osoby (popřípadě tuto pravomoc delegovat na další osoby v rámci právnické osoby). Naopak u podmínky omisivní jsou to opět jeho členové, na nichž leží povinnost prosazovat v rámci právnické osoby normativní, jakož i spravedlivě požadovaná

opatření, zaměřená na předcházení trestné činnosti, popřípadě kontrolovat uplatňování již prosazených opatření.

Co se týče *zahraničního srovnání* podmínek přičitatelnosti protiprávního (trestného) činu jiných osob než členů statutárního orgánu, platí, že ve všech srovnávaných zemích (s výjimkou Francie) je explicitně zakotvena omisivní podmínka přičitatelnosti, která je navázaná, mimo jiné, i na opomenutí členů statutárního orgánu (potažmo osob s rozhodovací pravomocí). Naopak zakotvení komisivní podmínky představuje v tomto směru **české unikum** (pominu-li nerealizovaný návrh TZPO, který s uvedenou podmínkou původně počítal), jdoucí nad rámec článku 3 odst. 2 Protokolu.

Pokud jde o dílčí závěry stran *komisivní podmínky přičitatelnosti*, považuji za stěžejní přínos této podkapitoly předně rozbor jednotlivých pojmů rozhodnutí, pokyn a schválení, tedy prostředků **aktivní participace** člena statutárního orgánu na protiprávním činu zaměstnance. Člen statutárního orgánu totiž v těchto případech, s ohledem na jeho řídicí kompetence, **instruuje** (ať již úmyslně nebo nedbalostně) *zaměstnance* právnické osoby ke spáchání protiprávního činu [rozhodnutí, pokyn], anebo naopak **zanedbává svoji kontrolní povinnost**, avšak s tím rozdílem, že je to právě jeho aktivní schválení (konání), které vede ke spáchání protiprávního činu, nikoliv jeho opomenutí. Aktivnímu přispění (nejen) člena statutárního orgánu právnické osoby pak zásadně odpovídá i posuzování zavinění v těchto případech. **Zavinění právnické osoby** se tak dle mého názoru *může odvíjet od zavinění, které bylo dáno na straně osob, jež svým rozhodnutím, schválením či pokynem spáchání daného protiprávního činu iniciovaly*. Takovou osobou pak může být buďto *jediný člen statutárního orgánu*, kdy se zavinění právnické osoby shoduje se zaviněním tohoto sekundárního subjektu, anebo je dané rozhodnutí, schválení či pokyn iniciováno i ze strany *více osob* (členů statutárního orgánu, případně např. společně se členy kontrolního orgánu), kde zavinění právnické osoby představuje **výslednice jednotlivých vědomostních a volných složek těchto osob, které spáchání protiprávního činu zaměstnance iniciovaly**.

Ve vztahu k *omisivní podmínce přičitatelnosti* pak považuji za důležité uvést, že § 8 odst. 2 písm. b) TOPO pracuje s **dvěma kategoriemi opatření** – normativními, jež plynou ze zákona (např. bezpečnost a ochrana zdraví při práci, ale i povinnosti člena statutárního orgánu plynoucí z povinnosti

péče řádného hospodáře) a spravedlivě požadovanými. Druhou z uvedených přitom lze konkretizovat především ve vztahu ke konkrétní činnosti právnické osoby, kdy tato představují soubor opatření preventivního, detekčního a reaktivního charakteru, souhrnně označované jako *programy compliance*. Za nejzajímavější pak ve vztahu k dané podmínce považuji otázku **zavinění právnické osoby**. Zde dovozují, že případné zavinění právnické osoby tak bude dáno **výslednicí zavinění všech osob, které odpovídaly za provedení příslušných opatření**, které měly zabránit spáchání protiprávního činu, *a to v případě, kdy takovéto zavinění bude zaměřeno na spáchání individuálně určeného protiprávního činu zaměstnancem právnické osoby*. Naopak bude-li zde takové zaměření scházet, lze **při konstruování zavinění právnické osoby postupovat obdobně, jako je tomu v případě trestného činu opilství podle § 360 odst. 1 TrZ**. Zavinění právnické osoby se zde tedy odvíjí od výslednice vědomostních a volních složek osob, které odpovídaly za provedení příslušných opatření, která měla zabránit spáchání protiprávního činu. Právnická osoba však v tomto případě *nebude odpovídat za pomyslný trestný čin „Organizačního selhání“, nýbrž za protiprávní, resp. trestný, čin, který by v případě trestného činu opilství měl povahu kvaždiliktu*. Z hlediska posouzení formy zavinění právnické osoby ve vztahu k tomuto trestnému činu (za nějž bude, na rozdíl od pachatele trestného činu opilství, případně trestně odpovědná) je však třeba vycházet ze subjektivní stránky konkrétního zaměstnance, který se daného protiprávního činu dopustil.

5.6 § 8 odst. 5 TOPO jako další podmínka přičitatelnosti (*stricto sensu*) protiprávního činu právnické osobě⁴⁵³

V předchozích podkapitolách jsem se zaměřoval na přičitatelnost (*stricto sensu*) ve smyslu § 8 odst. 2 TOPO, a to jak ve vztahu k protiprávnímu činu člena statutárního orgánu, tak i zaměstnanců právnické osoby (zde s důrazem na význam člena statutárního orgánu z hlediska komisivní a omisivní podmínky přičitatelnosti). Přitom platí, že § 8 odst. 2 TOPO rozlišuje *dva různé modely přičitatelnosti*, a to v závislosti na tom, či protiprávní čin má být právnické osobě přičten, tj. zda kvalifikovaných osob podle § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO,

⁴⁵³ V této části monografie vycházím ve značné míře ze svého dřívějšího článku na téma „korekčních prvků trestní odpovědnosti právnické osoby“. Viz ČEP, op.cit. sub 205, s. 343–352.

nebo kvalifikovaných osob podle § 8 odst. 1 písm. d) TOPO. Rozdíl mezi těmito dvěma skupinami do nedávné doby spočíval v tom, že v případě prvé byl takovýto protiprávní čin právnické osobě (za splnění podmínek návětí § 8 odst. 1 TOPO) *přičítán automaticky*, tedy bez možnosti právnické osoby jakkoliv se vzniku své trestní odpovědnosti vyhnout⁴⁵⁴ (pomínu-li shora rozebranou problematiku zavinění právnické osoby a *konfliktu vůlí, resp. konfliktu zavinění*). V případě druhé skupiny pak zákon *podmiňoval přičitatelnost* protiprávního činu spáchaného takovými osobami v intencích návětí § 8 odst. 1 TOPO právnické osobě buďto naplněním komisivní, anebo alternativně omisivní, podmínky přičitatelnosti, jak byly popsány výše (srov. podkapitolu 5.5).⁴⁵⁵

Dřívější *status quo* však doznal podstatných změn díky již několikrát zmínované novele TOPO provedené zákonem č. 183/2016 Sb. Byť uvedená změna právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob v dílčích ohledech přinesla partiální posun k lepšímu – a to i vztahu k základům trestní odpovědnosti právnických osob⁴⁵⁶ – je třeba říci, že ustanovení § 8 odst. 5 TOPO, zakotvující *‘další korekční prvek kolektivní trestněprávní odpovědnosti právnických osob’* [resp. další podmínku přičitatelnosti (*stricto sensu*) protiprávního činu právnické osobě],⁴⁵⁷ je z hlediska teoretického přinejmenším diskutabilní (pro praxi pak značně problematické).

Nedostatky tohoto nového institutu by se daly shrnout do **dvou problematických okruhů**, které představují pomyslnou *Skyllu a Charybdu* každé právní úpravy. Těmi jsou *nekonceptnost*, neboť uvedené ustanovení vnáší do samotného ustanovení § 8 TOPO dílčí nejasnosti co se týče jeho vztahu

⁴⁵⁴ Srov. např. ŠÁMAL, Pavel a Jan DĚDIČ. Komentář k § 8. In: ŠÁMAL, Pavel, Jan DĚDIČ, Tomáš GRÍVNA a kol. *Trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 208; či BOHUSLAV, Lukáš. Přičitatelnost trestného činu právnické osobě. In: JELÍNEK a kol., op. cit. sub 21, s. 148; anebo GVOZDEK, op. cit. sub 250, s. 45.

⁴⁵⁵ Viz FENYK, Jaroslav a Ladislav SMEJKAL. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář. Příloha: modelová interní opatření k předcházení trestné činnosti právnické osoby*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 39–41.

⁴⁵⁶ Tou je zde myšlena především změna vymezení věcné působnosti zákona obsažená v § 7 TOPO, kdy dosavadní (a opakovaně novelizovaný) pozitivní taxativní výčet trestných činů, jichž se právnické osoby mohou dopustit, byl nahrazen negativním taxativním výčtem trestných činů, které naopak nemohou být právnickou osobou spáchány. K dalším (nejen) dále zmiňovaným změnám srov. ŠÁMAL, op. cit. sub 189, s. 247–253., GVOZDEK, op. cit. sub 250, s. 43–44; anebo JELÍNEK, Jiří. Ještě k rozsahu kriminalizace jednání právnických osob. *Bulletin advokacie*, 2017, č. 4, s. 17–21.

⁴⁵⁷ Základní postřehy k tomuto ustanovení uvádím v podkapitole 3.4.3 v rámci výkladu ke konstrukci vytýkatelnosti jako takové.

k dalším podmínkám přičitatelnosti (*stricto sensu*), a značná míra *neurčitosti* (a to v rovině základů trestní odpovědnosti, kde zásada *nullum crimen sine lege certa, scripta, stricta et praevia* je vůdčí maximou).⁴⁵⁸ Krom samotného kritického rozboru dílčích nedostatků § 8 odst. 5 TOPO, jimž věnuji prostor v podkapitolách 5.6.2 až 5.6.5, lze tuto úpravu nahlížet i komparativně, tedy optikou vybraných zahraničních právních řádů. Taková komparace by pak měla být zaměřena předně na posouzení, zda právní řády vybraných zemí znají podobnou konstrukci umožňující právnické osobě „zprostit se“ trestní odpovědnosti [zvláště pak ve vztahu k osobám uvedeným v § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO], anebo zda je tato spíše *výjimkou z pravidla*.

5.6.1 „Zproštění se trestní odpovědnosti“ ve vybrané zahraniční a domácí právní úpravě

V rámci předchozích podkapitol jsem měl možnost relativně podrobně představit konstrukci trestného činu právnické osoby v právní úpravě slovenské, rakouské, polské a francouzské, které jsou založeny na přičitatelnosti protiprávních (resp. trestných) činů vybraných fyzických osob právnické osobě. Lze si tedy na tomto místě položit otázku, *zda i tyto znají určitou obdobu pravidla obsaženého v § 8 odst. 5 TOPO*, které umožňuje – zjednodušeně řečeno – nevyvodit trestní odpovědnost právnické osoby v případech, kdy ke spáchání protiprávního činu dojde navzdory vynaložení *veškerého úsilí, které na ní lze spravedlivě požadovat, aby tomuto zabránila* (a to navíc vůči všem kategoriím kvalifikovaných osob – viz podkapitolu 5.6.3).

Tak v případě **slovenské právní úpravy** v rámci ustanovení § 4 TZPO nelze identifikovat ustanovení, které by představovalo určitou obdobu § 8 odst. 5 TOPO,⁴⁵⁹ přičemž jak jsem vysvětlil v podkapitole 5.5.2, pravidlo obsažené

⁴⁵⁸ Viz DOLENSKÝ, Adolf, Oto NOVOTNÝ, Pavel ŠÁMAL a Jaromír HORÁK. Trestní právo hmotné, jeho funkce a jeho místo v právním řádu. In: ŠÁMAL a kol., op. cit. sub 14, s. 45–47.

⁴⁵⁹ Nevezmu-li v potaz úpravu obsaženou v § 4 odst. 2 TZPO, která se však týká pouze kategorie osob zde uvedených, tj. osob, které konaly v rámci oprávnění, jež jim byla svěřena právnickou osobou. Zde však jde o klasickou podobu **omisivní podmínky přičitatelnosti**, jak se podává z článku 3 odst. 2 Protokolu, jehož text lze pro připomenutí uvést: „*kromě případů stanovených v odstavci 1 přijme každý členský stát nezbytná opatření, aby zajišťil, že právnickou osobu lze činit odpovědnou, jestliže nedostatek dohledu nebo kontroly ze strany osoby uvedené v odstavci 1 umožnil spáchání podvodu, aktivní korupce nebo praní peněz ve prospěch právnické osoby osobou ji podřízenou.*“ Z uvedeného je tedy zřejmé, že tato podmínka směřuje **toliko** na spáchání vybraných trestných činů osobou podřízenou osobám ve vedoucím postavení právnické osoby (jak tyto vymezuje článek 3 odst. 1 Protokolu), nikoliv samotnými osobami ve vedoucím postavení. Obdobně je tomu i v případě *rakouské právní úpravy* obsažené v § 3 VbVG.

v § 4 odst. 3 TZPO v tomto směru považují nikoliv za pomyslné exkulpáční kritérium, nýbrž za *materiální korektiv* ve smyslu § 10 odst. 2 STZ (resp. § 12 odst. 2 TrZ). Obdobně ani **rakouská právní úprava** žádnou obdobu § 8 odst. 5 TOPO v ustanovení § 3 VbVG neobsahuje a nejinak je tomu i v případě **francouzské právní úpravy** obsažené v článku 121-2 alinea první CP.

Výjimku představuje v tomto směru až **polská právní úprava**. Ačkoliv totiž neobsahuje obdobu § 8 odst. 5 TOPO v tom smyslu, že by *zakotvovala univerzální podmínku přičitatelnosti aplikovatelnou vůči všem kategoriím kvalifikovaných osob*, podmiňuje – oproti ostatním komparovaným právním úpravám – přičitatelnost trestného činu spáchaného osobami uvedenými v článku 3 odst. 1 OPZ⁴⁶⁰ *nevytvořením podmínek zabraňujících spáchání trestného činu, ačkoliv tyto mohly být při zachování náležité opatrnosti, a s ohledem na konkrétní skutkové okolnosti, vytvořeny*. Tato úprava obsažená v článku 5 odst. 2 OPZ tak umožňuje dosáhnout téhož výsledku, jako § 8 odst. 5 TOPO vůči osobám uvedeným v § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO. Dlužno však dodat, že takovou podmínku stanoví samostatně (a tedy i koncepčně) jen a pouze ve vztahu k osobám uvedeným v článku 3 odst. 1 a 3a OPZ, nikoliv ve vztahu k dalším osobám, u nichž je přičitatelnost jejich trestného činu podmíněna (mimo jiné) nedostatkem náležité kontroly [ve smyslu omisivní podmínky přičitatelnosti obsažené v § 8 odst. 2 písm. b) TOPO].

Na základě připomenutí již dříve provedené komparace lze proto **shrnout**, že ustanovení § 8 odst. 5 TOPO představuje *další českou specialitu* (podobně jako komisivní podmínka přičitatelnosti protiprávního činu zaměstnance). Jde totiž v rámci provedeného srovnání o *jedinou právní úpravu*, která zakotvuje co do podmínek přičitatelnosti (*stricto sensu*), tedy nad rámec případných základních korektivů jako jsou spáchání protiprávního činu v zájmu, v rámci činnosti, na účet či v prospěch právnické osoby, **„dvoustupňový“ model přičítání**. V následujících podkapitolách se již blíže zaměřuji na samotnou konstrukci druhého stupně tohoto modelu a jeho funkčnost.⁴⁶¹

⁴⁶⁰ Tj. fyzickými osobami jednajícími jménem nebo v zájmu právnické osoby v rámci oprávnění nebo povinnosti zastupovat právnickou osobu, činit rozhodnutí jejím jménem nebo vykonávat vnitřní kontrolu, anebo v případě překročení pravomocí nebo povinností svěřených takové fyzické osobě (článek 3 odst. 1 OPZ).

⁴⁶¹ Když oněmi pomyslnými prvními „stupni“ se zabývám v podkapitolách 5.3 až 5.5.

5.6.2 „Zproštění se“ trestní odpovědnosti právnickou osobou

Vzpomenu-li již dříve uvedené duo dvou mýtických nestvůr a jim odpovídající nešvary právní úpravy v podobě nekonceptčnosti a neurčitost (či spíše vágnosti), je třeba říci, že hned samotné slovní spojení „*právnická osoba se trestní odpovědnosti (...) zproští*“ vykazuje oba nežádoucí jevy. Jestliže má uvedené ustanovení představovat *funkční korekční prvek přílišné tvrdosti* právní úpravy kolektivní trestněprávní odpovědnosti (což, předpokládám, bylo úmyslem zákonodárce),⁴⁶² je třeba, aby i zákonodárcem zvolené jazykové vyjádření této ideje odpovídalo samotné terminologii zákona.

O *zproštění se odpovědnosti* lze předně hovořit tehdy, pokud již něčí odpovědnost byla založena (typicky proto, že naplnění některého z předpokladů vzniku odpovědnosti je *presumováno*; tak je tomu v případě zavinění ve formě nedbalosti v rámci odpovědnosti za porušení zákonné povinnosti dle ustanovení § 2911 ObčZ, když škudce je tím, kdo musí prokázat, že škodu nezavinil, tedy že presumovaný předpoklad jeho subjektivní odpovědnosti nebyl naplněn. Jinými slovy se taková osoba exkulpuje – *vyviní*.⁴⁶³

Uvedená terminologie samozřejmě má své nezastupitelné místo v případě občanskoprávní odpovědnosti,⁴⁶⁴ nemyslím si však, že je vhodně užita v rovině odpovědnosti trestněprávní, neboť by mohla vést k výkladu, že právnická osoba musí sama **prokázat**, že *vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno*

⁴⁶² Ten však nelze dovodit standardním způsobem, tj. z důvodové zprávy k zákonu, neboť předmětné ustanovení se do návrhu zákona novelizujícího především § 7 TOPO dostalo až v průběhu legislativního procesu. Viz např. JELÍNEK, op. cit. sub 21, s. 21; anebo ČENTĚŠ, EORKO, op. cit. sub 358, s. 34; Srov též důvodovou zprávu k návrhu zákona č. 183/2016 Sb. – Důvodová zpráva k zákonu č. 183/2016 Sb., změna zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. In: *Nové ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 15. 1. 2017].

⁴⁶³ Srov. (byť v podmínkách dřívější právní úpravy obsažené v § 420 odst. 3 ObčZ 1964) kupř. důvody rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 6. září 2007, sp. zn. 25 Cdo 65/2006, uveřejněného pod č. 20/2009 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní, anebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. listopadu 2004, sp. zn. 25 Cdo 104/2004; Viz také BEZOUŠKA, Petr. Komentář k § 2911. In: HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závažkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1561–1562.

⁴⁶⁴ Dlužno dodat, že toliko ve vztahu k odpovědnosti subjektivní, neboť u odpovědnosti objektivní (tj. odpovědnosti bez ohledu na zavinění) používá teorie pojem „liberace“ oproti subjektivní „exkulpaci“. Viz HOUBOVÁ, Drahomíra. Právní odpovědnost. In: HARVÁNEK a kol., op. cit. sub 4, s. 394. Není proto správné užívat pojmu liberace ve vztahu k vyvinění, jak činí kupř. F. Grozdek. Srov. GVOZDEK, op. cit. sub 250, s. 45.

spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu osobami uvedenými v § 8 odst. 1 TOPO zabránila. Lze jistě kontrovat, že obdobná úprava není cizí „malému“ trestnímu právu, totiž správnímu trestání – srov. § 21 PřestZ.⁴⁶⁵ Zde je však třeba si uvědomit, že dané ustanovení je *založeno naopak na odpovědnosti objektivní, tj. bez ohledu na zavinění (!)*.⁴⁶⁶

Z uvedeného závěru pak dovozují důvodnost obou výtek učiněných vůči dikci § 8 odst. 5 TOPO. Ustanovení § 8 odst. 5 TOPO je zahrnuto do části zákona, která obsahuje normy hmotněprávního charakteru, přičemž samotný § 8 TOPO pak zahrnuje toliko **konstrukci vytýkatelnosti protiprávního činu právnické osobě**, tedy samotný základ její trestní odpovědnosti. Z tohoto důvodu by bylo na místě očekávat, že ustanovení § 8 odst. 5 TOPO představuje *ryze hmotněprávní ustanovení*, určitým způsobem navazující na konstrukci vytýkatelnosti zde obsaženou, potažmo přímo na institut přičitatelnosti (*stricto sensu*). Problematika „zproštění se“ je však dle mého názoru v první řadě **procesní otázkou**,⁴⁶⁷ která se dotýká vyvrácení, anebo naopak prokázání, určité zákonné presumpce.⁴⁶⁸ V rovině trestního práva proto, soudím že o „zproštění se“ lze hovořit pouze v případech, kdy je v řízení před soudem prosazen ústavně zakotvený *princip presumpce nevinny* [článek 40 odst. 2 Listiny, článek 6 odst. 2 Úmluvy a § 2 odst. 2 TrŘ ve vazbě

⁴⁶⁵ A. J. Fenyk, L. Smejkal a I. Bílá v tomto směru hovoří přímo o inspiraci rozhodovací praxí Nejvyššího správního soudu, která následně nalezla své zákonné ukotvení právě v § 21 PřestZ. Srov. FENYK, SMEJKAL, BÍLÁ, op. cit. sub 11, s. 57.

⁴⁶⁶ Srov. VETEŠNÍK, Pavel. Komentář k § 21. In: JEMELKA, Luboš a Pavel VETEŠNÍK. *Zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, Zákon o některých přestupcích. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 176 a násl.

⁴⁶⁷ Užití pojmu „se zprostí“ v podmínkách § 8 odst. 5 TOPO tedy v zásadě odmítají P. Šámal a J. Dědič i J. Jelínek. Srov. ŠÁMAL, Pavel a Jan DĚDIČ. Komentář k § 8. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRIVNÁ a kol., op. cit. sub 19, s. 230; JELÍNEK, 2019, op. cit. sub 21, s. 210.

⁴⁶⁸ Byť zákonitě musí navazovat na určitý hmotněprávní rámec – typicky právě určitou zákonnou presumpci jako je tomu v § 2911 ObčZ. V případě § 21 PřestZ je situace odlišná v tom směru, že stran základů správněprávní odpovědnosti právnické osoby sice nestanovuje žádnou domněnku, ale umožňuje právnické osobě prokázat, že vyvození její objektivní odpovědnosti je (zjednodušeně řečeno) s ohledem na určité skutečnosti ryze objektivního charakteru zkrátka nepřiměřené. D. Houbová v tomto směru uvádí, že „objektivní odpovědnost v soukromém právu [avšak nejen zde – pozn. DČ] je také označována jako odpovědnost zryšená nebo přísná.“ HOUBOVÁ, Drahomíra. Právní odpovědnost. In: HARVÁNEK a kol., op. cit. sub 4, s. 394; A. Gerloch pak k objektivní odpovědnosti v právu uvádí, že „[o]byčklá jde ze možnost liberace, která má zmírnit přílišnou tvrdost objektivní právní odpovědnosti.“ GERLOCH, op. cit. sub 4, s. 181.

na § 226 písm. a) a c) TrŘ.^{469, 470} Co se však týče samotné *otázky vzniku trestní odpovědnosti*, o žádné domněnce zde ve vazbě na uvedený princip uvažovat podle mého nelze,⁴⁷¹ stejně jako nelze o kolektivní trestněprávní odpovědnosti uvažovat jako o *odpovědnosti objektivní*, tj. bez ohledu na zavinění.

Řada autorů⁴⁷² proto ve vztahu k § 8 odst. 5 TOPO volí raději pojem *exculpace* či *vyvinění* právnické osoby. I takovou terminologii však vnímám jako problematickou,⁴⁷³ neboť po hlubším uvážení celé problematiky se domnívám, že § 8 odst. 5 TOPO se otázky zavinění právnické osoby ve skutečnosti **nijak nedotýká**. Je sice pravdou, že *navazuje na přičitatelnost* zakotvenou v § 8 odst. 2 TOPO, v rámci které lze identifikovat i složku zavinění právnické osoby (ať již je pojímána jako originární, anebo přičtená). Avšak pravidlo obsažené v § 8 odst. 5 TOPO je ve skutečnosti **objektivního**, nikoliv subjektivního, **charakteru** – jak bude vysvětleno dále, a tedy s problematikou zavinění právnické osoby nijak nesouvisí.⁴⁷⁴

⁴⁶⁹ K tomu je však třeba říci, že v takovém případě zproštění obžaloby není podmíněno aktivitou ze strany obžalovaného.

⁴⁷⁰ Jako ryze procesní ustanovení pak § 8 odst. 5 TOPO navrhuji pojímat T. GRIVNA a H. ŠIMÁNOVÁ, přičemž co se týče výhrad k tomuto pojetí odkazují na dřívější výklad v podkapitole 3.4.4. Viz GRIVNA, ŠIMÁNOVÁ, op. cit. sub 214, s. 17.

⁴⁷¹ K tomu lze dodat, že ústavně zakotvená zásada presumpce neviny je zásadou ryze procesní, nikoliv hmotněprávní. Daná zásada tak „[v]yjádřuje požadavek, aby vina obviněného, resp. obžalovaného, byla úplně a nepochybně prokázána. Tím je těsně spjata se zásadou pravdivého zjištění skutkového stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti (§ 2 odst. 5).“ Srov. ŠÁMAL, Pavel. Komentář k § 2. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 23.

⁴⁷² A učinil jsem tak dříve i já (srov. ČEP, op. cit. sub 29, s. 538); Dále viz ŠÁMAL, Pavel a Jan DEDIČ. Komentář k § 8. In: ŠÁMAL, DEDIČ, GRIVNA a kol., op. cit. sub 19, s. 228; FENYK, SMEJKAL, BÍLÁ, op. cit. sub 11, s. 58; JELÍNEK, op. cit. sub 21, s. 210; ŠELLENG, op. cit. sub 12, s. 114; PELC, Vladimír. Limity trestní odpovědnosti právnických osob. In: JELÍNEK a kol., 2017, op. cit. sub 21, s. 68; CHROMÝ, RŮŽIČKA, op. cit. sub 211, s. 21; či GVOZDEK, op. cit. sub 250, s. 43–44.

⁴⁷³ Zde lze opět citovat D. Houbovou, která připomíná, že „[z]avinění je v soukromém právu presumované (předpokládáné); na straně škůdce je připuštěna možnost vyvinění (exculpace). Pokud se nevyviní (nexculpne), je týká škodu odpovědný.“ HOUBOVÁ, Drahomíra. Právní odpovědnost. In: HARVÁNEK a kol., op. cit. sub 4, s. 394.

⁴⁷⁴ Na tomto místě lze poukázat na komentářovou literaturu k § 21 PřestZ, která dovozuje stejný závěr ve vztahu § 21 odst. 1 PřestZ (což ostatně dává smysl, uvědomíme-li si, že dané ustanovení se týká odpovědnosti objektivní, kde otázka zavinění nemá žádný význam z hlediska posouzení vzniku správněprávní odpovědnosti dotčeného subjektu) s odkazem na H. PRÁŠKOVOU (PRÁŠKOVÁ, Helena. *Základy odpovědnosti za správní delikty*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 321). Viz VETEŠNÍK, Pavel. Komentář k § 21. In: JEMELKA, VETEŠNÍK, op. cit. sub 466, s. 176.

Nadto další shora naznačený problém týkající se pojetí § 8 odst. 5 TOPO jako exkulpačního kritéria nadále přetrvává. Stále totiž platí, že pojem vyvinění se užívá tam, kde je zavinění na straně určité osoby zákonem *presumováno*, načež daná osoba aktivně předkládá důkazy na podporu svého tvrzení, že zákonem stanovená domněnka se v dané věci neprosadí (resp. že je vyvrácena).

Mám za to, že přístup k § 8 odst. 5 TOPO jako **exkulpačnímu kritériu** je problematický a při *traditionním pojmání exkulpace* by byl zcela v rozporu s již shora zmíněným *principem presumpe nevinny*. Je totiž povinností orgánů činných v trestním řízení prokázat vinu určité (samozřejmě i právnické) osoby, nikoliv povinností osoby, proti níž se vede trestní řízení, svoji vinu vyvracet, neboť tato *není* na úrovni trestního práva *presumována*. Je naopak právem, nikoliv však povinností, osoby, proti níž se trestní řízení vede, dokazovat svoji nevinu, a z případné rezignace takové osoby na toto své právo nemohou orgány činné v trestním řízení těžit v tom směru, že by snad byly zbaveny své povinnosti prokázat naplnění všech znaků skutkové podstaty konkrétního trestného činu (a tedy i *všech podmínek vytýkatelnosti*). Z tohoto důvodu mám za to, že uvedené ustanovení nelze pojímat ani jako ‚exkulpační kritérium‘ ve shora naznačeném smyslu.⁴⁷⁵

Soudím tedy, že § 8 odst. 5 TOPO (jak jsem nastínil v podkapitole 3.4.3) je zapotřebí vykládat⁴⁷⁶ jako další z **podmínek** (korektivů) **přičitatelnosti** protiprávního činu právnické osobě,⁴⁷⁷ které musejí být naplněny k okamžiku spáchání protiprávního činu kvalifikovanou osobou.⁴⁷⁸ K tomu je třeba

⁴⁷⁵ Nesmyslnost takového postupu, kdy je nejprve vyvozena trestní odpovědnost právnické osoby na základě § 8 odst. 1 a 2 TOPO, načež je zkoumáno, zda se právnická osoba ‚nezprostila‘, resp. ‚neexkulpovala‘ naznačují i P. ŠÁMAL a J. DĚDIČ. Srov. ŠÁMAL, Pavel a Jan DĚDIČ. Komentář k § 8. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRIVNA a kol., op. cit. sub 19, s. 230.

⁴⁷⁶ Viz ČEP, op. cit. sub 205, s. 350 (a již dříve tak ostatně dovodil P. Šámal. Viz ŠÁMAL, op. cit. sub 189, s. 251).

⁴⁷⁷ Přesněji řečeno *negativní podmínku přičitatelnosti*, neboť bude-li v trestním řízení prokázáno, že právnická osoba vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu osobami uvedenými v § 8 odst. 1 TOPO zabránila, pak nebude možné dospět k závěru o vytýkatelnosti takového protiprávního činu dané právnické osobě. Jinými slovy trestní odpovědnost právnické osoby v takovém případě nevznikne. Viz také ŠÁMAL, Pavel a Jan DĚDIČ. Komentář k § 8. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRIVNA a kol., op. cit. sub 19, s. 230; JELÍNEK, op. cit. sub 21, s. 209.

⁴⁷⁸ FENYK, SMEJKAL, BÍLÁ, op. cit. sub 11, s. 63.

dodat, že co do charakteru představuje, oproti podmínkám přičitatelnosti zakotveným v § 8 odst. 2 TOPO, **podmínku objektivní**, neboť otázka zavinění právnické osoby ve vztahu k vynaložení veškerého úsilí, které na ní lze spravedlivě požadovat, zde nehraje roli.⁴⁷⁹ Dále lze tuto podmínku charakterizovat jako **komisivní**, neboť po právnické osobě je ze strany zákonodárce vyžadováno určité aktivní jednání – ono vynaložení veškerého úsilí, které lze na ní spravedlivě požadovat, a v neposlední řadě jako **podmínku negativní** (neboť v případě jejího naplnění nelze právnické osobě protiprávní čin spáchaný danou osobou přičítat).

5.6.3 Okruh dotčených kvalifikovaných osob, na něž dopadá § 8 odst. 5 TOPO

Jak jsem již uvedl výše, pravidlo zakotvené v § 8 odst. 5 TOPO dopadá na *všechny kvalifikované osoby* uvedené v § 8 odst. 1 písm. a) až d) TOPO. Tím fakticky vytváří **„dvoustupňový model“** přičitatelnosti (*stricto sensu*). Platí tedy, že při přičítání protiprávního činu osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO, je třeba zkoumat, zda lze právnické osobě jejich protiprávní čin přičítat podle § 8 odst. 2 písm. a) TOPO [což zásadně bez dalšího lze]⁴⁸⁰ a dále, že jeho přičtení současně nebrání objektivní skutečnost, že právnická osoba vynaložila veškeré úsilí, které na ní lze spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu takovou kvalifikovanou osobou zabránila (§ 8 odst. 5 TOPO). Oproti tomu v případě kvalifikovaných osob podle § 8 odst. 1 písm. d) TOPO je třeba se zabývat tím, zda právnické osobě lze přičítat protiprávní čin spáchaný takovou osobou, a to na základě naplnění komisivní nebo omisivní podmínky přičitatelnosti zakotvené v § 8 odst. 2 písm. b) TOPO. Nicméně, následně bude třeba navíc řešit otázku, zda přičtení takového protiprávního činu nebrání ještě další podmínka přičitatelnosti zakotvená v § 8 odst. 5 TOPO.

Protože otázkou vztahu § 8 odst. 5 a § 8 odst. 2 písm. b) TOPO (tedy přičitatelnosti ve vztahu k protiprávním činům zaměstnanců právnické osoby)

⁴⁷⁹ Tak P. Vetešík k tomuto uvádí, že: „*Právnická osoba by tedy musela objektivně učinit vše proto, aby splnila povinnosti v jiném zákoně.*“ VETEŠNÍK, Pavel. Komentář k § 21. In: JEMELKA, VETEŠNÍK, op. cit. sub 466, s. 176.

⁴⁸⁰ K problematice zavinění v těchto případech, a tedy i k nemožnosti přičtení protiprávního činu některé z osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO z důvodu nedostatku subjektivní stránky na straně právnické osoby srov. výklad v podkapitole 3.4.4.

se zabývám v následující podkapitole, zaměřím se na tomto místě toliko na **vztah § 8 odst. 5 a § 8 odst. 2 písm. a) TOPO**, a to s důrazem na členy statutárního orgánu právnické osoby.

V prvé řadě si lze položit otázku, zdali možnost nepříčtení protiprávního činu některé z osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO představuje opět jakési české specifikum, anebo zda lze vysledovat tento trend i v rámci zkoumaných *zabraněných právních úprav*. Ze shora uvedeného *exposé* (srov. podkapitolu 5.2) je zřejmé, že v případě slovenské, rakouské, ani francouzské právní úpravy **nelze** identifikovat pravidlo, které by umožňovalo nepříčítat protiprávní (trestné) činy osob ve vedoucím, popř. srovnatelném, postavení právnické osobě. **Výjimku** v tomto směru představuje toliko polská právní úprava. Ta v rámci jednostupňově nastavené přičitatelnosti trestných činů osob uvedených v článku 3 odst. 1 OPZ (a článku 3 odst. 3a OPZ), na základě pravidla obsaženého v článku 5 odst. 2 OPZ, podmiňuje přičitatelnost trestného činu zde uvedených osob tím, že organizace činností právnické osoby *nevytvořila podmínky zabraňující spáchání trestného činu danou osobou, ačkoliv tyto mohly být vytvořeny při zachování náležité opatrnosti, požadované danou situací, orgánem nebo zástupci právnické osoby*. Uvedené pravidlo je přitom konstruováno odlišně než § 8 odst. 5 TOPO, neboť § 5 odst. 2 OPZ zakotvuje pozitivní omisivní podmínku přičitatelnosti, v jejímž rámci lze spatřovat zavinění na straně právnické osoby (srov. podkapitolu 5.5.4). Naopak pravidlo obsažené v § 8 odst. 5 TOPO je ryze objektivního charakteru, a proto mám za to, že česká právní úprava v tomto ohledu představuje jedinou příslowečnou *černou ovci*, pročež si lze oprávněně klást otázku, zda je takové pravidlo skutečně namístě.

Svého času jsem vyslovil názor, že možnost **nepříčtení protiprávního činu člena statutárního orgánu** (případně jiné osoby ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, která je oprávněna jménem nebo za právnickou osobu jednat) představuje určitou obdobu *nepřičetnosti osoby fyzické*.⁴⁸¹ Tvrdil jsem tak proto, neboť s ohledem na význam postavení, které zvláště členové statutárního orgánu s ohledem na jejich rozhodovací, řídicí a výkonné kompetence mají, představuje taková osoba pomyslný ‚mozek‘, či ‚nervové centrum‘ právnické osoby.

⁴⁸¹ ČEP, op. cit. sub 205, s. 350.

S ohledem na závěry stran *druhého možného pojetí zavinění právnické osoby* a případ, který nazývám ‚splašeným členem statutárního orgánu‘ (srov. podkapitolu 3.4.4), však dnes zastávám názor, že lze rozlišovat mezi zaviněním na straně kvalifikované osoby a zaviněním osoby právnické, a tedy že **nepřičtení protiprávního činu člena statutárního orgánu** (potažmo zástupce ve vedoucím postavení) **právnické osobě může mít své opodstatnění**.⁴⁸²

Typickou ukázkou je právě onen příklad ‚splašeného člena představenstva‘, který se navzdory rozhodnutí kolektivního orgánu,⁴⁸³ jehož je členem, a pro jehož přijetí i případně hlasoval (tedy tam, kde **nebude dáno zavinění právnické osoby** představované výslednicí vědomostních a volních složek zavinění jednotlivých osob, které se podílely na přijetí určitého rozhodnutí, jež vedlo ke spáchání určitého protiprávního činu), následně rozhodne jednat ‚na vlastní pěst‘ a v rozporu s daným rozhodnutím, či realizovat rozhodnutí, které naopak nebylo přijato. V těchto případech mám za to, že právnické osobě nelze přičítat protiprávní čin spáchaný takovou kvalifikovanou osobou, a to s tím odvodněním, že zde absentuje subjektivní stránka skutkové podstaty trestného činu právnické osoby.

Přitom platí, že ačkoliv lze takového výsledku (jak jsem vysvětlil v podkapitole 3.4.4) dosáhnout i v situaci absence ustanovení § 8 odst. 5 TOPO, domnívám se, že v případě převažujícího pojetí zavinění právnické osoby, které staví na přičítání zavinění kvalifikované osoby právnické osobě, **má § 8 odst. 5 TOPO svůj význam**. Jak totiž rozebírám dále v podkapitole 5.6.5, lze si jen stěží představit, jaké další (posuzováno striktně objektivně) veškeré úsilí, vedoucí k zabránění spáchání protiprávního činu, lze po právnické osobě spravedlivě požadovat v situacích, kdy se člen statutárního orgánu rozhodne konat v rozporu s rozhodnutím, které bylo přijato většinou členů daného orgánu, *nota bene* bylo-li přijato jednomyslně (samozřejmě pod tento

⁴⁸² Naopak *V. Pelc* možnost nepřičtení (resp. ‚vyvinění‘) právnické osoby v případě protiprávních činů spáchaných osobami „*v nadřazeném (vrcholném) postavení (...)*“ dovozoval ve vztahu k době před přijetím zákona č. 183/2016 Sb. z ústavně konformního výkladu dotčených ustanovení (s odkazem na originární složku subjektivní stránky trestného činu právnické osoby spočívající v opomenutí tzv. náležité péče). PELC, Vladimír. Limity trestní odpovědnosti právnických osob. In: JELÍNEK a kol., 2017, op. cit. sub 21, s. 68.

⁴⁸³ V případě *monokratického statutárního orgánu* naopak, soudím, takový případ nehrozí, když osobou, která utváří zavinění právnické osoby jako výslednicí volních a vědomostních složek je v takovém případě toliko onen jediný člen statutárního orgánu.

případ nespadají účelová jednání, kdy obsah rozhodnutí je přijat toliko „naoko“. Tehdy je pravidlo obsažené v § 8 odst. 5 TOPO s *odfiltrovat skutečné excesy*⁴⁸⁴ na straně kvalifikovaných osob podle § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO a zamezit tak přičtení jejich protiprávního činu právnické osobě na podkladu § 8 odst. 2 písm. a) TOPO. Dlužno dodat, že aplikace § 8 odst. 5 TOPO ve vztahu k této kategorii kvalifikovaných osob však bude představovat spíše **výjimku z pravidla**, což lze dovozovat i z postupně se utvářející judikatury k této problematice.⁴⁸⁵

Jsem tedy toho názoru, že vztah § 8 odst. 5 a § 8 odst. 2 písm. a) TOPO nelze považovat za zcela prostý dílčích kontroverzí, zvláště co se týče nově zakotvené možnosti nepřičítat právnické osobě protiprávní čin spáchaný členem jejího statutárního orgánu. Přesto však **nejsem přesvědčen** o tom, že je třeba na tomto místě přistupovat k eventuální novelizaci § 8 TOPO tak, aby přičitatelnost protiprávního činu spáchaného osobami uvedenými v § 8 odst. 1 písm. a) TOPO byla stanovena „bez dalšího“.⁴⁸⁶ Vzhledem k převažujícímu pojetí zavinění právnické osoby je totiž zakotvení § 8 odst. 5 TOPO žádoucí do té míry, že *pouze skrze něj* (tedy pokud by se snad neprosadilo

⁴⁸⁴ Uvedený požadavek ve vztahu k účelu daného ustanovení formulují i P. Šámal a J. Dědič. Viz ŠÁMAL, Pavel a Jan DĚDIČ. Komentář k § 8. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRIVNA a kol., op. cit. sub 19, s. 230; viz také ŠÁMAL, op. cit. sub 189, s. 233.

⁴⁸⁵ Viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. listopadu 2018, sp. zn. 6 Tdo 1332/2018, bod 25, z něhož se podává, že: „Odvolací soud správně poukázal, že trestné činnosti v zájmu právnické osoby se dopustili její jednatel a společníci, tedy právě osoby, které měly nad dodržováním pravidel ve společnosti bdít. Tuto skutečnost považoval soud za ukazatel toho, že nastavená pravidla ve společnosti nefungovala (bod 17. rozsudku odvolacího soudu). Při posuzování splnění podmínky pro zproštění trestní odpovědnosti právnické osoby podle § 8 odst. 5 TOPO v případě spáchání protiprávního jednání přičítaného právnické osobě ze strany statutárních orgánů a dalších osob s vedoucím postavením v rámci právnické osoby je třeba mít na paměti, že trestná činnost byla v tomto případě spáchána právě těmi osobami, které mají primárně přijímat opatření předcházející trestné činnosti, kontrolovat jejich dodržování, případně reagovat na jejich porušení. Vyvinění na základě přijetí těchto opatření se tak dovolává právě ta osoba, která je nejprve přijala a poté sama porušila.“ Na potřebu vyvarovat se aplikace § 8 odst. 5 TOPO právě v těchto účelových případech, kdy jsou opatření k předcházení páchání trestné činnosti přijata osobami uvedenými v § 8 odst. 1 písm. a) TOPO, načež je právě tyto osoby poruší a posléze se dovolávají aplikace § 8 odst. 5 TOPO upozorňují také P. Šámal a J. Dědič, jakož i J. Fenyk, L. Smejkal a I. Bílá. Viz ŠÁMAL, Pavel a Jan DĚDIČ. Komentář k § 8. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRIVNA a kol., op. cit. sub 19, s. 230; viz také ŠÁMAL, op. cit. sub 189, s. 251; FENYK, SMEJKAL, BÍLÁ, op. cit. sub 11, s. 62.

⁴⁸⁶ Jak navrhuje P. Šámal, J. Čentěš a J. Lorko. Viz ŠÁMAL, Pavel, Jozef ČENTĚŠ a Jakub LORKO. Možnosti exkulpácie pri vyvodzovaní trestnej zodpovednosti právnických osôb v podmienkach Slovenskej republiky a Českej republiky. In: JELÍNEK a kol., 2017, op. cit. sub 21, s. 57–58.

mnou navrhované pojetí zavinění právnické osoby) *lze odfiltrovat případné zjevné excesy* těchto osob, které je jinak nezbytné – s ohledem na dikci § 8 odst. 2 písm. a) TOPO – přičítat právnické osobě bez dalšího.

5.6.4 Vztah k podmínkám přičitatelnosti dle § 8 odst. 2 písm. b) TOPO

Další úroveň, na níž se nekonceptnost ustanovení § 8 odst. 5 TOPO projevuje, je jeho *vztah k § 8 odst. 2 písm. b) TOPO*, zakotvujícímu dvě alternativní podmínky přičitatelnosti trestného činu spáchaného zaměstnancem právnické osoby [ve smyslu § 8 odst. 1 písm. d) TOPO]. Přitom platí, že i ve vztahu k těmto dvěma podmínkám přičitatelnosti hraje člen statutárního orgánu významnou roli (ony „druhé housle“), která spočívá v **aktivním přispění** ke spáchání protiprávního činu, **anebo naopak v pasivitě stran neprovedení patřičných opatření**, která měla zamezit nebo odvrátit následky spáchaného činu.

V případě protiprávního činu zaměstnance právnické osoby *spáchaného na podkladě rozhodnutí, schválení nebo pokynu* člena statutárního orgánu [ev. jiných osob, na něž odkazuje § 8 odst. 2 písm. b) TOPO] lze zřejmě ještě uvažovat o tom, že i přes naplnění této komisivní podmínky přičitatelnosti trestného činu právnické osobě bude moci být aplikováno ustanovení § 8 odst. 5 TOPO, a to právě ve vztahu k takovému rozhodnutí, schválení nebo pokynu. Jinými slovy *bude třeba vyhodnotit, zda právnická osoba objektivně vynaložila veškeré úsilí, které po ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání takového protiprávního činu* (tj. jednání zaměstnance na základě takového rozhodnutí, schválení nebo pokynu) *zabránila*.⁴⁸⁷

Jistě lze vůči uvedenému namítat, že takové řešení *de facto* kumuluje jak *pozitivní komisivní*, tak *negativní komisivní* podmínku přičitatelnosti. Popsaný stav však nevnímám jako zásadní diskrepanci, neboť tyto podmínky jsou

⁴⁸⁷ Zde si můžeme představit různé kontrolní mechanismy založené na právu zaměstnance odepřít splnění určitého rozhodnutí či pokynu v situaci, kdy by jeho splnění mohlo vést k právem reprobovanému následku. Problém činí jak naložit se schválením, neboť to v sobě zahrnuje iniciativu nikoliv „shora“ jako je tomu u rozhodnutí či pokynu, ale naopak ze strany zaměstnance. Poskytnutí souhlasu ze strany některé z osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO dle mého samo indikuje aprobaci takového protiprávního jednání danou osobou a mělo by tak vést k založení trestní odpovědnosti právnické osoby.

konstruovány na odlišném základu. Pozitivní komisivní podmínka zakotvená v § 8 odst. 2 písm. b) TOPO totiž přičitatelnost protiprávního činu zaměstnance podmiňuje aktivní participací další osoby. Naopak negativní komisivní podmínka (§ 8 odst. 5 TOPO) nás nabádá k tomu, abychom se zabývali otázkou, zda právnická osoba objektivně vynaložila veškeré úsilí, které na ní lze spravedlivě požadovat, aby i přes učiněné rozhodnutí, schválení nebo pokyn, ke spáchání takového protiprávního činu nedošlo.

Funkčnost uvedeného pojetí lze dobře demonstrovat při posuzování **zavinění právnické osoby** v takové situaci. Tak v případě, kdy představenstvo akciové společnosti přijme určité rozhodnutí, jehož realizací pověří zaměstnance dané kapitálové společnosti, v důsledku něhož následně dojde ke spáchání protiprávního činu (např. přečinu neoprávněného nakládání s odpady podle § 298 odst. 1 TrZ), bude se zavinění právnické osoby *odvíjet od zavinění, které bylo dáno na straně osob, jež svým rozhodnutím, schválením či pokynem spáchání daného protiprávního činu iniciovaly*, tedy od výslednice vědomostních a volních složek zavinění jednotlivých členů představenstva. Nepřičtení takového protiprávního činu zaměstnance právnické osobě již § 8 odst. 5 TOPO dle mého názoru nebude moci nijak zabránit. Je totiž irelevantní, jak kvalitní opatření zaměřená na prevenci, detekci a reakci na trestnou činnost právnická osoba zavedla, pokud osoby, do jejichž gesce primárně prosazování, realizace a kontrola takových opatření náleží, tato samy porušovaly.⁴⁸⁸ Jinými slovy v takovém případě nelze dospět k závěru, že právnická osoba učinila vše, co na ní lze spravedlivě požadovat etc., když taková opatření sice fakticky existovala, ale nebyla naplňována.⁴⁸⁹

Obdobně by tomu bylo i tam, kde by kupř. dané rozhodnutí učinila jediná osoba ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby (např. ředitel určitého oddělení). *Zavinění na straně právnické osoby by se v tomto případě odvíjelo od zavinění takové osoby* (o výslednici vědomostních a volních složek by v takovém případě nebylo možné hovořit). Zde však lze již vážít, zda konečnému přičtení

⁴⁸⁸ K tomu lze plně odkázat na shora citované usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. listopadu 2018, sp. zn. 6 Tdo 1332/2018.

⁴⁸⁹ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. února 2019, sp. zn. 7 Tdo 110/2019, v němž tento (mimo jiné) uvedl: „(...) *pro naplnění exkulpčního důvodu nepostačuje, pokud jsou uvedena opatření ve společnosti pouze „na papíře“, musí být zabezpečeno jejich faktické naplňování, kontrola přijatých opatření a vyhledávání jejich porušování (...) což v tomto případě prokazatelně nebylo.*“

protiprávního činu právnické osobě nebrání, že tato objektivně vynaložila veškeré úsilí, které na ní lze spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu zaměstnancem ve smyslu § 8 odst. 1 písm. d) TOPO na pokladu rozhodnutí kvalifikované osoby uvedené v § 8 odst. 1 písm. a) TOPO zabránila. Jinými slovy účinné uplatnění § 8 odst. 5 TOPO v těchto případech nelze *a priori* vyloučit.

Jako **nekoncepční**⁴⁹⁰ pak lze vnímat teprve **vztah mezi omisivní podmínkou přičitatelnosti zakotvenou v § 8 odst. 2 písm. b)⁴⁹¹ a § 8 odst. 5 TOPO.**

Pro připomenutí je třeba říci, že omisivní podmínka obsažená v § 8 odst. 2 písm. b) TOPO je založena alternativně na neprovedení normativních opatření, nebo neprovedení opatření, která lze po orgánech právnické osoby či osobách uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO spravedlivě požadovat. Zavinění právnické osoby je zde dáno buďto jako *výslednice vědomostních a volných složek zavinění osob, do jejichž působnosti provedení takových opatření náleželo* (tam, kde bude takto konstruované zavinění zároveň pokrývat individuálně určený trestný čin),⁴⁹² nebo jako *výslednice zavinění osob, do jejichž působnosti provedení příslušných opatření náleželo [a to nikoliv ve vztahu k individuálně určenému trestnému činu, ale k neprovedení příslušných opatření (obdoba § 360 odst. 1 TrZ)]*. Uvedená podmínka přičitatelnosti je tedy zásadně spjata s problematikou zavinění. Oproti tomu podmínka obsažená v § 8 odst. 5 TOPO je ryze objektivního charakteru, kdy je navíc vystavěna po podobném kritériu ‚spravedlivě požadovaného‘.

V čem tedy spatřuji onu nekoncepčnost spojení těchto dvou podmínek přičitatelnosti? Právě ve skutečnosti, že zde máme co do činění s problematikou *zaviněného opomenutí právnické osoby na straně jedné a objektivizovaného konání na straně druhé*. Mám totiž za to, že jestliže právnická osoba zaviněně neprovede opatření, která měla provést podle jiného právního předpisu, anebo která po ní lze spravedlivě požadovat (lhostejno, zda takové zavinění bude pokrývat i individuálně určený protiprávní čin jejího zaměstnance),

⁴⁹⁰ Obdobně srov. PELC, Vladimír. Limity trestní odpovědnosti právnických osob. In: JELÍNEK a kol., 2017, op. cit. sub 21, s. 68.

⁴⁹¹ V podrobnostech srov. výklad v podkapitole 5.5.4.

⁴⁹² Rozuměj, že úmyslně nedojde k učinění určitých opatření za účelem usnadnění spáchání konkrétního trestného činu, anebo se tak stane alespoň nedbalostně.

v důsledku čehož dojde ke spáchání protiprávního činu jejím zaměstnancem, nemůže vzniku její trestní odpovědnosti objektivní pravidlo obsažené v § 8 odst. 5 TOPO nijak zabránit. Rozdíl oproti uplatnění § 8 odst. 5 TOPO v případě komisivní podmínky přičitatelnosti zde totiž spočívá v tom, že v tomto případě si lze jen stěží představit situaci, kdy by při zaviněné absenci kontrolních, detekčních a reakčních opatření bylo možné dospět k závěru, že i přesto, že taková opatření nebyla právnickou osobou uplatněna, tato vynaložila veškeré úsilí, které na ní lze spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu svým zaměstnancem zabránila. Jinými slovy **zaviněné neprovedení opatření ve smyslu omisivní podmínky** podle § 8 odst. 2 písm. b) TOPO dle mého názoru **zásadně vylučuje uplatnění § 8 odst. 5 TOPO** (v případě nezaviněného neprovedení takových opatření naopak schází subjektivní stránka skutkové podstaty trestného činu právnické osoby).

Oproti tomu v případě *komisivní podmínky přičitatelnosti* si lze představit situaci, kdy právnická osoba na základě prospektivně zaměřených kontrolních opatření vytvoří předpoklady pro to, aby k vydávání rozhodnutí, pokynů či schvalování ze strany kvalifikovaných osob podle § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO vůči zaměstnancům nedocházelo, avšak i přes veškeré vynaložené úsilí se tak stane. Tak tomu bude typicky v případě, kdy taková iniciativa vzejde od určité osoby – zástupce ve vedoucím postavení ve smyslu § 8 odst. 1 písm. a) TOPO, anebo od jednotlivého člena statutárního orgánu (srov. závěry podkapitoly 5.6.3).

Lze tedy **uzavřít**, že pravidlo obsažené v § 8 odst. 5 TOPO má podle mého názoru *význam jen ve vztahu ke komisivní podmínce přičitatelnosti* podle § 8 odst. 2 písm. b) TOPO. Naopak u podmínky omisivní, vzhledem k tomu, že tato představuje zaviněné opomenutí stran provedení patřičných opatření na straně právnické osoby, resp. jejích orgánů, soudím, že *ke naplnění této negativní podmínky přičitatelnosti zásadně nedojde*. Výjimku v tomto směru mohou představovat snad jen případy, kdy k neprovedení určitých normativních či spravedlivě požadovaných opatření dojde nezaviněně, resp. kdy zde bude dán na straně osob, které jsou povinny taková opatření prosazovat a jejich dodržování kontrolovat, omluvitelný omyl o protiprávnosti neprovedení takových opatření, pramenící z mimotrestních právních předpisů.

5.6.5 Co vše lze po právnické osobě ‚spravedlivě požadovat‘

Konečně poslední otázkou, jíž se stran § 8 odst. 5 TOPO zabývám, je pojem, či spíše slovní spojení ‚vynaložení veškerého úsilí, které na právnické osobě možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu osobami uvedenými v § 8 odst. 1 TOPO zabránila‘. I v tomto směru se v rámci § 8 odst. 5 TOPO projevují již zmiňované nešvary, přičemž *nekonceptnost* spatřuji ve shora nastíněné vazbě tohoto ustanovení na omisivní podmínku zakotvenou v § 8 odst. 2 písm. b) TOPO, *neurčitost* pak v užití neurčitých právních pojmů, které lze v rovině základů (nejen kolektivní) trestněprávní odpovědnosti považovat za značně nežádoucí.⁴⁹³

Výčet *konkrétních opatření*, jejichž splnění by mohlo vést k nepříčení protiprávního činu právnické osobě na podkladu § 8 odst. 5 TOPO, nabízí aktuálně řada autorů⁴⁹⁴, pročež se zaměřím toliko na vybrané dílčí úvahy na toto téma.

První z nich se týká užití pojmu ‚veškerého úsilí‘,⁴⁹⁵ jež obecně představuje objektivní kritérium, vyžadující ze strany právnické osoby **reálnou aktivitu**, nikoliv pouhé zakotvení příslušných opatření (ať již normativních nebo

⁴⁹³ Tak L. Bobuslav zdůrazňuje, a to již na margo obdobného slovního spojení obsaženého v § 8 odst. 2 písm. b) TOPO], že „[o]brat ‚lze spravedlivě požadovat‘ náleží spíše do soukromoprávní terminologie.“ Srov. BOHUSLAV Lukáš. Přičitatelnost trestného činu právnické osobě. In: JELÍNEK Jiří a kol., 2013, op. cit. sub 21, s. 152. Naopak v rovině trestního práva představují takové formulace značný problém, nejsou-li ze strany zákonodárce doplněny o příslušný výklad.

⁴⁹⁴ Viz např. ŠÁMAL, op. cit. sub 189, s. 251–252; ŠÁMAL, Pavel a Jan DĚDIČ. Komentář k § 8. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRÍVNA a kol., op. cit. sub 19, s. 233 a násl.; FENYK, SMEJKAL, BÍLÁ, op. cit. sub 11, s. 59 a násl.; JELÍNEK, 2019, op. cit. sub 21, s. 210 a násl.; CHROMÝ, Jakub. Jak blíže posuzovat exkulpační důvod z trestní odpovědnosti právnické osoby? *Státní zastupitelství*, 2018, č. 3, s. 22–25; LOGESOVÁ, Jitka. Trestní compliance – prostředek pro vyvinění se právnické osoby z trestní odpovědnosti. *Státní zastupitelství*, 2018, č. 3, s. 25–29.

K tomu lze rovněž poukázat na analýzu usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 9. března 2017, sp. zn. 6 T 7/2017, jíž jsem se zabýval ve svém článku na téma rozhodovací praxe Nejvyššího soudu týkající se základů trestní odpovědnosti právnických osob. Viz ČEP, op. cit. sub 24, s. 227–228. Ačkoliv přitom uvedené rozhodnutí dopadá na ustanovení § 8 odst. 5 TOPO, mám za to, že obecně jsou závěry daného rozhodnutí aplikovatelné i ve vztahu k § 8 odst. 2 písm. b) TOPO.

⁴⁹⁵ V tomto směru si lze samozřejmě představit užití i jiných pojmů, kupř. článek 5 odst. 2 OPZ hovoří o *zachování náležitě opatrnosti, požadované danou situací*, ustanovení § 3 odst. 2 VbVG pak zmiňuje *rádnou a náležitou opatrnost*. Svého času jsem v tomto směru navrhoval užití pojmu ‚péče řádného hospodáře‘, jež v sobě zahrnuje právě požadavek náležité péče. Viz ČEP, op. cit. sub 205, s. 351.

spravedlivě požadovaných v podobě vnitřních etických kodexů, compliance programů, organizačních řádů atp.).⁴⁹⁶ Taková aktivita přitom musí být nasměrována vůči předcházení, odhalování a nápravě následků **konkrétní trestné činnosti**, neboť jak podotýkají J. Fenyk, L. Smejkal a I. Bílá „*nebude (...) veškerým úsilím, jestliže právnická osoba věnuje maximální pozornost prevenci korupčního chování, ale trestný čin, který je projednáván, je důsledkem porušování předpisů na ochranu života a zdraví při práci.*“⁴⁹⁷

Současně je třeba říci, že ačkoliv jde o kritérium objektivního charakteru, vždy se odvíjí od **subjektivních měřítek** jako jsou zvláště samotné poměry právnické osoby, její finanční prostředky, zázemí, organizační struktura, které představují určitý *materiální a personální rámec*, jenž limituje možnosti právnické osoby zajistit všechna myslitelná opatření směřující k zabránění spáchání trestné činnosti.⁴⁹⁸ Orgány činné v trestním řízení *ergo* musí brát v potaz, zda právnická osoba vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možné spravedlivě požadovat, a tedy hodnotily vždy konkrétní poměry a možnosti té které právnické osoby, což bude mnohdy vyvolávat otázky značně spekulativního charakteru (zda určité opatření ještě bylo spravedlivě požadované s ohledem na poměry konkrétní právnické osoby, či zda už např. materiálně přesahovalo její možnosti, a proto jeho nesplnění nelze právnické osobě klást k tíži).

Na tyto úvahy pak zákonitě navazuje druhá úvaha stran užití pojmu „spravedlivě požadovat“. Jak jsem již vzpomenul výše, **spravedlivě lze požadovat** dle mého názoru prosazení **všech opatření normativní povahy**.⁴⁹⁹

Oproti tomu **opatření nenormativního charakteru** (vnitřní předpisy, programy compliance, nejnovější technologie ve výrobě atp.) a jejich množství, jakož i kvalita, se odvíjí od různých kritérií majících význam pro určení toho, co ještě lze po právnické osobě spravedlivě požadovat. Tak J. Fenyk,

⁴⁹⁶ Srov. shora citované usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. února 2019, sp. zn. 7 Tdo 110/2019.

⁴⁹⁷ FENYK, SMEJKAL, BÍLÁ, op. cit. sub 11, s. 59.

⁴⁹⁸ Výjimku v tomto směru samozřejmě představují opatření normativní povahy, která jsou právnické osoby povinny uplatňovat bez dalšího (k tomu lze poukázat na problematiku negativního právního omylu o protiprávnosti pramenící z mimotrestních právních předpisů; viz pozn. pod čarou č. 451).

⁴⁹⁹ Srov. obdobně ŠÁMAL, Pavel a Jan DĚDIČ. Komentář k § 8. In: ŠÁMAL, DĚDIČ, GRIVNA a kol., op. cit. sub 19, s. 233.

L. Smejkal a I. Bílá uvádějí, že kritéria spravedlnosti mohou být právní, ekonomická, majetková či provozní,⁵⁰⁰ přičemž platí, že právě zde se projevuje ona určitá subjektivizace tohoto jinak objektivního kritéria. Jinými slovy v určitých případech může být existence konkrétního opatření vzhledem na majetkové poměry právnické osoby nedostatečná, jinde nikoliv (samostatnou kategorií jsou pak opatření činěná toliko formálně, jejichž prosazování a kontrola jejich dodržování již nejsou ze strany odpovědných osob uplatňovány, o nichž jsem se zmiňoval výše).

Požadavek ‚spravedlivě požadovaného‘ dále představuje podle mého názoru pomyslné ostří se dvěma hroty, a to především pro orgány činné v trestním řízení. Nejenom totiž, že bude jejich úkolem (k tomu viz níže) *vyhledávat jaká konkrétní opatření byla ze strany právnické osoby uplatňována*, ale *tato budou muset současně poměřovat s vnitřními poměry dané právnické osoby* (a tedy i tyto zjišťovat a zkoumat).

Za poslední stěžejní otázku související s ustanovením § 8 odst. 5 TOPO pak považuji problematiku **dokazování naplnění této negativní podmínky přičitatelnosti** (*stricto sensu*). Již v podkapitole 3.4.3 jsem uzavřel, že se kloním k závěru, že je třeba **odmítnout úvahy o možném přenosu důkazního břemene** z orgánů činných v trestním řízení na právnickou osobu stran prokazování naplnění této negativní podmínky přičitatelnosti protiprávního činu právnické osobě (a to i navzdory nevhodně užitému pojmu ‚zprostit se‘, který by mohl implikovat existenci zákonné domněnky, kterou je třeba ze strany právnické osoby aktivně vyvracet). S ohledem na výše uvedené pak nemohu ani souhlasit s názorem T. Gřivny a H. Šimánové, podle nichž § 8 odst. 5 TOPO lze pojímat jako určitý benefit poskytnutý zákonodárcem právnické osobě (když takový ‚benefit‘ je typický pro správněprávní odpovědnost právnických osob, která je však založena na objektivní odpovědnosti). Jinými slovy mám za to, že po právnické osobě nelze spravedlivě požadovat, aby sama nesla důkazní břemeno stran toho, zda vynaložila veškeré úsilí, které na ní lze spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu osobami uvedenými v § 8 odst. 1 TOPO zabránila.

⁵⁰⁰ FENYK, SMEJKAL, BÍLÁ, op. cit. sub 11, s. 59.

Na druhou stranu je však třeba říci, že **aktivita obhajoby** je v tomto směru více než žádoucí.⁵⁰¹ Stále totiž platí, že máme co do činění nikoliv s pozitivní podmínkou přičitatelnosti (jako v § 8 odst. 2 TOPO), nýbrž podmínkou negativní. V případě *pozitivních podmínek přičitatelnosti* přitom platí, že neprokázání jejich naplnění má v trestním řízení za následek – s ohledem na princip presumpce nevinny – závěr o tom, že trestní odpovědnost dané právnické osoby nebyla založena. Naopak výsledkem *neprokázání negativní podmínky přičitatelnosti* je závěr, že právnická osoba nevynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možné spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu osobami uvedenými v § 8 odst. 1 TOPO zabránila, a tedy že vzniku její trestní odpovědnosti nic nebrání. Jak totiž trefně poukazují T. Gřivna a H. Šimánová (s odkazem na J. Glasera), hrozilo by v takovém případě nebezpečí omylu soudce, že v důsledku určitého stavu dokazování uzná obviněnému nepříznivé skutečnosti za prokázané.⁵⁰² Jinými slovy, že nebude-li zde žádáných důkazů, které by byly s to založit důvodnou pochybnost stran existence negativní podmínky přičitatelnosti podle § 8 odst. 5 TOPO, bude na místě závěr o tom, že daná podmínka nebyla splněna (neuplatní se zde tedy pravidlo *in dubio pro reo*, a to z důvodu absence takové pochybnosti). A právě z tohoto důvodu, zvláště pak s ohledem na zásadu materiální pravdy, je participace obhajoby stran dokazování nejen žádoucí, ale přímo kruciólní.

5.6.6 Dílčí shrnutí

V rámci této podkapitoly jsem shrnul stěžejní problematické aspekty § 8 odst. 5 TOPO, kterýžto představuje další z podmínek přičitatelnosti (*stricto sensu*) protiprávního činu právnické osobě [a tedy dílčí složku materiální podmínky vytýkatelnosti]. Za **stěžejní závěry** přitom považuji následující.

Předně je třeba říci, že ustanovení § 8 odst. 5 TOPO představuje českou specialitu, neboť z dílčí komparace se slovenskou, rakouskou, polskou

⁵⁰¹ GRIVNA, ŠIMÁNOVÁ, op.cit. sub 214, s. 17; ale i další autoři, např. FENYK, SMEJKAL, BÍLÁ, op.cit. sub 11, s. 62; či CHROMÝ, RŮŽIČKA, op.cit. sub 211, s. 21 a násl.; anebo KUČHTA, Josef. Trestní řízení proti právnickým osobám z pohledu některých zásad trestního práva procesního. In: NECKÁŘ, Jan, Michal RADVAN, David SEHNÁLEK a Jiří VALDHANS (eds.). *Dny práva 2008 – Days of Law*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 1746–1747.

⁵⁰² GRIVNA, ŠIMÁNOVÁ, op. cit. sub 214, s. 10 (s odkazem na GLASER, Julius. *Handbuch des Strafprozesses*. Leipzig: Duncker und Humboldt, 1883, 756 s.).

a francouzskou právní úpravou vyplynulo, že jde o jedinou právní úpravu zakotvující **„dvojstupňový“ model přičítání**. Jinými slovy první problém ustanovení § 8 odst. 5 TOPO spočívá dle mého názoru v tom, že navazuje na přičitatelnost zakotvenou v § 8 odst. 2 TOPO, kdy pro přičtení (*stricto sensu*) určitého protiprávního činu některé z kvalifikovaných osob uvedených v § 8 odst. 1 TOPO, je třeba zvažovat jak podmínky přičitatelnosti upravené v § 8 odst. 2, tak i v § 8 odst. 5 TOPO.

Za další problém pravidla obsaženého v § 8 odst. 5 TOPO pak považuji jeho samotnou konstrukci, která (zřejmě) našla svoji inspiraci v § 21 odst. 1 PřestZ. Uvedené shledávám **nekoncepčním** především proto, neboť § 21 odst. 1 PřestZ má svůj smysl v rovině správněprávní odpovědnosti právnických osob, která je konstruována jako *odpovědnost objektivní*, tj. bez ohledu na zavinění. Smyslem možnosti právnické osoby se takovéto striktní odpovědnosti „zprostit“ (liberovat se z této) pak je především vyloučení odpovědnosti všude tam, kde dovození odpovědnosti za přestupek je zcela nepřiměřené s ohledem na konkrétní okolnosti dané věci (v tomto směru jde o prostředek *ultima ratio*). Tomu samozřejmě odpovídá i *rozložení důkazního břemene, které v daných případech netíží správní orgán, ale samotnou právnickou osobu*. Za nepřiměřené však považuji i pojetí § 8 odst. 5 TOPO jako **exkulpčního kritéria**. Zde je naopak patrná inspirace soukromoprávní úpravou (§ 2911 ObčZ), která je však *vystavěna na domněnce zavinění ve formě nedbalosti*, kterou následně – opět (!) vyvrací sám škůdce, který porušil svoji zákonnou povinnost. Přitom platí, že stejně jako nelze v rovině kolektivní trestněprávní odpovědnosti právnických osob uvažovat o odpovědnosti objektivní, nelze uvažovat ani o existenci určitých domněnek stran základů trestní odpovědnosti. Jediná domněnka, která zde má podle mého názoru své (nadto ústavně garantované) místo, je *princip presumpce neviny*, který však má procesní charakter.

Na základě těchto poznatků se proto kloním k názoru, že § 8 odst. 5 TOPO představuje *další z podmínek přičitatelnosti (stricto sensu)*, přičemž jde o **podmínku objektivní, komisivní a** v neposlední řadě **negativní**. Uvedené pak má svůj význam zvláště při vymezení vztahu § 8 odst. 5 TOPO vůči dalším podmínkám přičitatelnosti obsaženým v § 8 odst. 2 TOPO, které jsou naopak *subjektivní* (neboť souvisejí s problematikou zavinění právnické osoby, kdežto v případě § 8 odst. 5 TOPO existence zavinění není

nijak relevantní), alternativně *omisivní nebo komisivní*, a především *pozitivní* (tzn. že od jejich naplnění se odvíjí možnost určitý protiprávní čin právnické osobě přičítat).

S tím souvisí další závěry stran vztahu § 8 odst. 5 a § 8 odst. 2 písm. a) a b) TOPO. Tak co se týče **vztahu § 8 odst. 5 a § 8 odst. 2 písm. a) TOPO** mám za to, že **existence předmětného ustanovení má svůj smysl**. Soudím tak proto, neboť při převažujícím pojetí zavinění právnické osoby, podle něhož platí, že právnické osobě se přičítá zavinění, jež je dáno u kvalifikované osoby, která spáchala protiprávní čin, jenž jí má být přičten (*stricto sensu*), by neexistence § 8 odst. 5 TOPO vedla k automatické přičitatelnosti protiprávních činů osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO právnické osobě. Jinými slovy bez § 8 odst. 5 TOPO by zřejmě nebylo možné reagovat na případné excesy těchto osob, které byly spáchány za podmínek uvedených v návěti § 8 odst. 1 TOPO [proto také nově odmítám úvahy *de lege ferenda*, na něž jsem poukázal v podkapitole 5.6.3, totiž vyjmutí osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) TOPO z dosahu § 8 odst. 5 TOPO]. Naopak v případě druhého možného pojetí zavinění právnické osoby je existence § 8 odst. 5 TOPO **obsoletní**, neboť ony případy přičítání excesů daných kvalifikovaných osob právnické osobě (viz příklad se „splášeným členem statutárního orgánu“ v podkapitole 3.4.4) lze dle mého názoru efektivně eliminovat již na půdorysu § 8 odst. 2 písm. a) TOPO při posuzování „zavinění“ právnické osoby.

Pokud jde o **vztah § 8 odst. 5 a § 8 odst. 2 písm. b) TOPO**, jsem toho názoru, že daná negativní podmínka přičitatelnosti (*stricto sensu*) má svůj význam toliko ve vazbě na **komisivní podmínku přičitatelnosti**, tj. za situace, kdy zaměstnanec právnické osoby spáchá protiprávní čin na základě rozhodnutí, schválení nebo pokynu orgánu právnické osoby či některé z osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO. Zvláště v případě protiprávního činu spáchaného z podnětu osoby ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby lze totiž zkoumat, zda právnická osoba postupovala v souladu s § 8 odst. 5 TOPO, a nebude tedy na místě závěr o její trestní odpovědnosti. Ačkoliv zde tak bude na straně právnické osoby dáno zavinění, bude opět možné uvažovat v rovině nepřičitatelného excesu takové kvalifikované osoby.

Vedle toho v případě **omisivní podmínky přičitatelnosti** dospívám k závěru, že vzhledem k tomu, že tato představuje zaviněné opomenutí stran provedení patřičných opatření na straně právnické osoby, resp. jejích orgánů, soudím, že **k naplnění negativní podmínky přičitatelnosti zásadně nedojde**. Jestliže totiž osoby, které jsou povinny v rámci právnické osoby implementovat a kontrolovat dodržování preventivních, detekčních a reakčních opatření, daná opatření *zaviněně neprosazují, nelze současně hovořit o vynaložení veškerého úsilí ve smyslu § 8 odst. 5 TOPO*. Výjimku v tomto směru mohou představovat jen případy, kdy k neprovedení určitých normativních či spravedlivě požadovaných opatření dojde nezaviněně, resp. kdy zde bude dán na straně osob, které jsou povinny taková opatření prosazovat a jejich dodržování kontrolovat, omluvitelný omyl o protiprávnosti neprovedení takových opatření, pramenící z mimotrestních právních předpisů.

Nakonec co se týče toho, co lze po právnické osobě spravedlivě požadovat, jsem toho názoru, že po právnické osobě lze předně vždy požadovat uplatnění **opatření normativního charakteru**, jejichž absence zásadně vylučuje uplatnění § 8 odst. 5 TOPO. Naopak v případě **dalších opatření** jdoucích nad rámec právní úpravy (především tzv. compliance programy, organizační řády, etické kodexy atd.) je třeba postupovat s ohledem na konkrétní poměry dané právnické osoby. Za stěžejní pak v tomto směru považuji otázku **důkazního břemene**, jehož přenos na právnickou osobu nadále odmítám. Je však třeba si uvědomit, že při **dokazování negativní podmínky přičitatelnosti** ze strany orgánů činných v trestním řízení je situace odlišná než u pozitivních podmínek přičitatelnosti a riziko nezjištění určitého opatření orgány činnými v trestním řízení, které by bylo s to zabránit spáchání trestného činu orgány činnými v trestním řízení, se v konečném důsledku může podepsat na závěru soudu o tom, zda byly v dané trestní věci splněny předpoklady pro aplikaci § 8 odst. 5 TOPO. Aktivní přístup obhajoby je zde proto více než žádoucí, a to především s ohledem na naplnění účelu trestního řízení.

5.7 Dílčí závěry

V této kapitole jsem podrobně rozebral materiální podmínku vytýkatelnosti protiprávního činu člena statutárního orgánu právnické osobě. Za stěžejní závěry, k nimž v jejím rámci dospívám, přitom považuji především následující.

Předně je třeba říci, že existence **dvou modelů přičitatelnosti (*stricto sensu*)**, jež lze z úpravy obsažené v § 8 odst. 2 TOPO vysledovat, *nepředstavuje zásadní odlišnost v porovnání s jinými srovnávanými právními úpravami* (s výjimkou úpravy francouzské). Obdobně totiž slovenská, rakouská a polská právní úprava kolektivní trestněprávní odpovědnosti rozlišují, zda dochází k přičítání protiprávních (potažmo trestných) činů kvalifikovaných osob, jež mají vedoucí postavení v rámci právnické osoby, anebo jde naopak o čin spáchaný řadovým zaměstnancem. Odlišnost, kterou česká právní úprava v porovnání s těmito však vykazuje, je, že vedle standardní omisivní podmínky přičitatelnosti obsahuje **specialitu v podobě podmínky komisivní**, která přičitatelnost protiprávního činu zaměstnance právnické osobě podmiňuje aktivní participací dalších kvalifikovaných osob na jeho spáchání. Promítnu-li uvedený závěr ve vztahu k sekundárnímu předmětu mého zájmu – členům statutárního orgánu, platí, že *jejich aktivní participace na spáchání protiprávního činu zaměstnancem právnické osoby může vést k založení její trestní odpovědnosti*. Neméně významným poznatkem pak je, že pouze česká a polská právní úprava **umožňují nepřičítat právnické osobě protiprávní činy spáchané** (mimo jiné) **členy jejího statutárního orgánu** [i když ve vztahu k polské právní úpravě není toto označení zcela přesné]. I v tomto směru však lze vysledovat dílčí odlišnost, kterou představuje **dvoustupňový model přičitatelnosti**, jež zná toliko česká právní úprava.

Za zásadní pak považuji poznatky formulované stran **‚zavinění‘ právnické osoby** v případech, kdy je jí přičítán protiprávní čin spáchaný členem jejího statutárního orgánu. Na základě modelových příkladů jsem demonstroval výhody a nevýhody dvou možných přístupů k ‚zavinění‘ právnické osoby. Přitom **model první**, *založený na přičitatelnosti zavinění kvalifikované osoby*, tedy osoby, která spáchala samotný protiprávní čin, jenž má být právnické osobě přičten (*stricto sensu*) podle § 8 odst. 2 TOPO, *shledávám funkčním s výjimkou dílčích případů rozhodování kolektivního orgánu a řešení otázky konfliktu ‚vůlí‘ (resp. zavinění)*. Naopak **druhý model**, který *‚zavinění‘ právnické osoby pojímá jako originární* (samozřejmě vždy ve výsledku odvozenou, avšak podstatné zde je, od jaké osoby se takové odvození odvíjí) *kategorií*, vycházející z výslednice volních a vědomostních složek zavinění osob, které se podílejí na přijetí určitého rozhodnutí vedoucího ke spáchání protiprávního činu, který může

představovat základ trestného činu právnické osoby, umožňuje dle mého názoru účinně řešit i ony problematické případy. Ačkoliv je přitom takové řešení co do dokazování *podstatně náročnější*, mám za to, že *vystihuje plnobodnotnější subjektivní stránku trestného činu právnické osoby, jakožto určitou parafrázi na zavinění osoby fyzické, na vnitřní psychický vztah právnické osoby ke spáchanému činu*.

Co se pak týče samotné přičitatelnosti protiprávního činu člena statutárního orgánu právnické osobě podle § 8 odst. 2 písm. a) TOPO, soudím, že tato nevykazuje dílčí úskalí. V tomto směru proto považuji za stěžejní závěr, že při prosazení druhého pojetí zavinění právnické osoby je možné řešit **konflikt mezi zaviněním na straně kvalifikované osoby a zaviněním na straně osoby právnické**, právě v rámci tohoto ustanovení, a tedy *in even-tum* dovodit, že spáchaný protiprávní čin nebude právnické osobě možné přičítat právě pro absenci její subjektivní stránky. Obdobným způsobem pak lze řešit i případy, kdy se na scéně objeví *nepřičetná kvalifikovaná osoba*, u níž by právnické osobě bylo (dle prvního pojetí zavinění) třeba přičítat její *kvazizavinění*.

Stran přičitatelnosti podle § 8 odst. 2 písm. b) TOPO považuji za zásadní několik dílčích závěrů. Tak předně v případě **komisivní podmínky přičitatelnosti** platí, že formální podoba rozhodnutí, schválení či pokynu nijak nelimituje uplatnění kolektivní trestněprávní odpovědnosti [kupř. v případě rozhodnutí či pokynu člena statutárního orgánu je zcela *lhostejné, zda splňují formální náležitosti* (např. zda pro přijetí rozhodnutí hlasoval dostatečný počet členů představenstva, zda toto bylo vůbec usnášeníschopné, či zda pokyn člena statutárního orgánu splňoval veškeré náležitosti stanovené vnitřními předpisy)]. Z hlediska *komisivní podmínky přičitatelnosti* je stěžejní toliko *aktivní přispění* ke spáchání protiprávního zaměstnancem. Oproti tomu v případě **omisivní podmínky přičitatelnosti** platí, že *opatření normativního charakteru*, která mají orgány právnické osoby či kvalifikované osoby podle § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO provést, lze vysledovat z příslušné právní úpravy a jejich určení tak nepředstavuje zásadní problém. Přesně naopak tomu však je v případě opatření, která lze „spravedlivě požadovat“. Uvedený neurčitý právní pojem je třeba vykládat vždy *s přihlédnutím ke konkrétním poměrům individuálně určené právnické osoby*, a ačkoliv lze předestřít výčet možných opatření

preventivního, detekčního a reaktivního charakteru, jimiž se podrobně zabývá odborná literatura,⁵⁰³ nelze obecně stanovit, jaká konkrétní opatření budou již dostatečná v tom směru, že nebude namístě dovést přičtení (*stricto sensu*) protiprávního činu zaměstnance právnické osobě. Jedno je však jisté, pouhá formální existence *trestněprávní compliance* pro právnickou osobu kýžený důsledek nezajistí.

Co se týče otázky zavinění ve vztahu k těmto dvěma podmínkám přičitatelnosti, soudím, že i zde druhé jeho pojetí skýtá dílčí pozitiva. V případě **komisivní podmínky se zavinění právnické osoby** opětovně odvíjí od *zavinění, které bylo dáno na straně osob, jež svým rozhodnutím, schválením či pokynem spáchání daného protiprávního činu iniciovaly* (lhostejno zda půjde o jediného člena orgánu právnické osoby, osobu ve vedoucím postavení, anebo naopak o více osob – členů kolektivního orgánu). V případě *jediné osoby* (iniciátora) se bude zavinění právnické osoby shodovat se zaviněním, jež bylo dáno na straně této osoby; v případě *více osob* bude zavinění právnické osoby představovat *výslednice jednotlivých vědomostních a volných složek těchto osob, které spáchání protiprávního činu zaměstnance iniciovaly*.

Oproti tomu **podmínka omisivní** a otázka **zavinění právnické osoby** již představuje pomyslný ‚oríšek‘, jež jsem však – podle mého názoru – obstojně ‚rozlouskl‘. Tak v případě *úmyslného neprovedení opatření* (ať již normativních nebo spravedlivě požadovaných), která měla zabránit spáchání protiprávního činu zaměstnancem právnické osoby, je situace snadná. Zavinění právnické osoby bude tvořit *výslednice zavinění všech osob, které odpovídaly za provedení příslušných opatření a tato úmyslně neprovedly*. Rozdíl pak spočívá v tom, zda takové zavinění *směřovalo ke spáchání individuálně určeného protiprávního činu zaměstnancem právnické osoby, nebo nikoliv*. V případě že ano, platí shora uvedený závěr – vědomostní a volní složky zavinění zainteresovaných osob pokrývaly přímo spáchání daného protiprávního činu. Naopak pokud zavinění na straně těchto osob spáchání individuálně určeného trestného činu nepokrývalo, půjde zde o obdobu *trestného činu opilství podle § 360 odst. 1 TrZ.* Právnická osoba však v tomto případě *nebude odpovídat za pomyslný trestný čin „Organizačního selhání“, nýbrž za protiprávní, resp. trestný, čin, který by v případě*

⁵⁰³ Přiměřeně zde lze odkázat např. na články J. Chromého a J. Logesové. Viz CHROMÝ, op. cit. sub 494, s. 22–25; LOGESOVÁ, op. cit. sub 494, s. 25–29.

trestného činu opilství měl povahu kvazideliktu. Z hlediska posouzení formy zavinění právnické osoby ve vztahu k tomuto trestnému činu (za nějž bude, na rozdíl od pachatele trestného činu opilství, případně trestně odpovědná) je však třeba **vycházet ze subjektivní stránky konkrétního zaměstnance, který se daného protiprávního činu dopustil.**

Konečně poslední oblastí, jíž jsem se z hlediska materiální podmínky vytykatelnosti zabýval, je problematika **§ 8 odst. 5 TOPO.** Zde považuji za stěžejní především závěr, že na rozdíl od všech předchozích podmínek přičitatelnosti (*stricto sensu*) **je tato podmínka konstruována objektivně**, tzn. že při posuzování jejího naplnění není již zavinění právnické osoby relevantní a navíc v rámci učiněného mezinárodního srovnání nemá obdoby. Důvodem může být ostatně skutečnost, že z hlediska konstrukce představuje skutečného „kočkopsa“, neboť se *dílem tváří jako liberační důvod*, jenž se však uplatňuje toliko v případě objektivní odpovědnosti, a *dílem jako exkulpační důvod*, který však v rovině základů trestní odpovědnosti nemá co činit, protože zde není dána žádná právní domněnka určité formy zavinění, kterou by bylo třeba vyvracet (což jsou situace, u nichž zákonodárce standardně exkulpací zakotvuje). Přikláním se proto k názoru, že jde o **další z podmínek přičitatelnosti** (*stricto sensu*), navazující na podmínky zakotvené v § 8 odst. 2 TOPO.

Z uvedené vazby se pak podává i význam § 8 odst. 5 TOPO. Ten shledávám zásadním ve vztahu k přičitatelnosti podle § 8 odst. 2 písm. a) TOPO a dále ke komisivní podmínce přičitatelnosti podle § 8 odst. 2 písm. b) TOPO. Ve vztahu k prvé z uvedených totiž **umožňuje eliminovat nevýhodu prvního pojetí zavinění právnické osoby** v případě kvalifikovaných osob podle § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO, typicky v případě konfliktu zavinění mezi „splašeným členem statutárního orgánu“ a právnickou osobou samotnou [proto také odmítám úvahy *de lege ferenda* směřující k limitaci okruhů kvalifikovaných osob, na něž dané ustanovení dopadá (srov. podkapitoly 5.6.3 a 5.6.6)]. Stran komisivní podmínky přičitatelnosti se pak domnívám, že zvláště v případech protiprávního činu spáchaného z podnětu osoby ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby (ale samozřejmě i člena jejího statutárního orgánu) lze totiž zkoumat, zda právnická osoba postupovala v souladu s § 8 odst. 5 TOPO a nebude tedy na místě závěr o její trestní odpovědnosti. Ačkoliv zde tak bude na straně právnické osoby dáno zavinění (odvíjející

se od výslednice vědomostních a volních složek kvalifikovaných osob, které se podílely na přijetí daného rozhodnutí, schválení či pokynu), bude možné dospět k závěru o *nepřičtení takového excessu právnické osobě*.

Oproti tomu v případě vazby mezi § 8 odst. 5 TOPO a omisivní podmínkou přičitatelnosti podle § 8 odst. 2 písm. b) TOPO jsem toho názoru, že dojde-li k zaviněnému opomenutí provedení patřičných opatření ze strany právnické osoby, resp. osob, které jsou povinny tato provádět, nebude zde již dán prostor pro **naplnění negativní podmínky přičitatelnosti**. Jestliže totiž osoby, které jsou povinny v rámci právnické osoby implementovat a kontrolovat dodržování preventivních, detekčních a reakčních opatření, daná opatření *zaviněně neprosazují, nelze současně hovořit o vynaložení veškerého úsilí ve smyslu § 8 odst. 5 TOPO*. Jedinou výjimkou v tomto směru mohou být případy, kdy k neprovedení příslušných opatření dojde nezaviněně (např. v důsledku existence omluvitelného omylu, jež však ve vztahu k normativním opatřením vylučují).

Z hlediska toho, co lze po právnické osobě **spravedlivě požadovat**, odkazuji na výklad učiněný shora stran *normativních opatření* (jinými slovy tato lze spravedlivě požadovat vždy). Oproti tomu, co se týče dalších opatření nenormativního charakteru, platí, že je třeba vždy objektivně zkoumat, *zda právnická osoba měla možnost tato prosadit a uplatňovat, a to právě s ohledem na její vlastní ekonomické, majetkové či personální poměry*. Za zásadní zde pak považuji **otázku důkazního břemene** stran dokazování negativní podmínky přičitatelnosti podle § 8 odst. 5 TOPO, které *nemůže tížít právnickou osobu, ale orgány činné v trestním řízení* (jeho přenosu by nasvědčovalo pojetí daného ustanovení jako liberačního důvodu či exkulpačního kritéria, která však neshledávám správnými). Je však třeba si uvědomit, že vzhledem k tomu, že zde jde o negativní podmínku přičitatelnosti, bude *aktivní přístup obhajoby* více než žádoucí, a to především s ohledem na naplnění účelu trestního řízení.

I zde tedy mohu **uzavřít**, že na základě provedeného rozboru mám za to, že rovněž materiální podmínka vytýkatelnosti vykazuje řadu úskalí a temných vod, jichž si každý musí být vědom. Rizikem spojeným s jejich opomenutím pak není nic menšího než případný nesprávný závěr o možnosti vytknutí určitého protiprávního činu právnické osobě, a tedy (ne)vyvození její případné trestní odpovědnosti. Jsem přesvědčen, že i tato kapitola, poskytující podrobný náhled na tak složité otázky jako jsou modely přičitatelnosti (*stricto*

sensu), související otázka zavinění právnické osoby a v neposlední řadě navazující podmínka přičitatelnosti obsažená v § 8 odst. 5 TOPO, poslouží jako další nezbytná pomůcka pro zájemce o zkoumání tak ‚exotických‘ vod, jaké právní úprava základů kolektivní trestněprávní odpovědnosti představuje.

6 ZÁVĚR

V úvodu této monografie, jakož i v rámci podkapitoly 2.3, jsem si vytyčil jako *stěžejní cíl* kritickou analýzu koncepce vytýkatelnosti (přičitatelnosti *lato sensu*) protiprávního činu člena statutárního orgánu právnické osobě, jakož i postihnutí jejich případných problematických aspektů a nabídnutí návrhů *de lege lata applicata*, potažmo i *de lege ferenda*. Dovoluji si tvrdit, že tento cíl se mi v této monografii podařilo naplnit (byť jistě nelze hovořit o zcela vyčerpávajícím pojetí daného tématu). Snad jsem tedy tímto způsobem poskytl zájemcům o bližší poznání uvedeného institutu onu podrobnější „mapu“, která obsahuje nejen pomyslné hlavní trasy, kudy se úvahy o základech kolektivní trestněprávní odpovědnosti v současnosti ubírají, ale rovněž řadu odboček, slepých ramen, alternativních tras, a především pak míst, u nichž je třeba mít na paměti, že jde o velice komplexní téma s řadou přesahů do (nejen) soukromoprávní úpravy.

Význam těchto přesahů je pak dle mého názoru zjevný především všude tam, kde je třeba blíže zkoumat s jakou konkrétní právnickou osobou mají orgány činné v trestním řízení co do činění. Tomu totiž odpovídá jednak způsob jejího vzniku a zániku, skladba jejích orgánů, jejích oprávnění apod. V tomto ohledu proto považuji za přínosné především ty části monografie, v nichž se zabývám problematikou ustavení právnické osoby a spácháním protiprávního činu před jejím vznikem, ale i zrušením a zánikem právnické osoby, na něž úprava obsažená v TOPO rovněž velice podrobně pamatuje. Neméně významný je pak výklad stran vzniku a zániku funkce člena statutárního orgánu, jeho povolání do funkce, na něž se hledí, jako by se nestalo, a řady dalších otázek, které se odvíjejí od zásadně konstitutivního vzniku a zániku jeho funkce, které mohou mnohdy orgánům činným v trestním řízení komplikovat posouzení, zda osoba, která spáchala „zájmový“ protiprávní čin, byla v době jeho spáchání kvalifikovanou osobou ve smyslu § 8 odst. 1 TOPO.

Částečné multioborové zaměření tohoto textu se pak plně promítá do úvah stran *konstrukce trestného činu právnické osoby založeného na vytýkatelnosti*. Výklad přibližující nahlížení na právnickou osobu jako na umělou právní konstrukci, která je však nadána právní osobností, popřípadě i svéprávností,

a především delikt ní způsobilostí, totiž zúročuji v rovině základů trestní odpovědnosti právnické osoby. S ohledem na civilistickou doktrínu, která teoreticky ošetřuje možnost právnické osobě přičítat vůli, vědomosti, dobrou víru, či protiprávní činy (anebo jejich následky) vybraných osob, se zamýšlím nad tím, zda v tomto směru lze konstruovat i kategorii *zavinění právnické osoby*. Základní variantou totiž je přičítat právnické osobě zavinění oněch kvalifikovaných osob. Ačkoliv je takové řešení funkční, nabízím k němu alternativu, která dle mého názoru lépe vystihuje podstatu celé věci, totiž otázky, zda, a pokud ano, tak jak, se v právnické osobě utváří obdoba vnitřního psychického vztahu fyzické osoby k jejímu jednání a jeho trestně-právně relevantním následkům.

Zavinění právnické osoby tak navrhuji konstruovat jako výslednici vědomostních a volních složek zavinění jednotlivých osob, které se podílely na určitém rozhodnutí vedoucím ke spáchání konkrétního protiprávního činu. A protože pouhá inspirace institutem přičitatelnosti by k dosažení kýžených výsledků nepostačovala, může se kolektivní trestní právo v tomto směru inspirovat navíc institutem přímého zastoupení (opět zdůrazňuji, že zde jde o inspiraci, nikoliv o jeho přenesení na pole základů trestní odpovědnosti), který umožňuje rozlišovat případy, kdy vůle zastoupeného není ve shodě s vůlí zástupce, čehož se zastoupený může dovolat a odmítnout tak účinky právního jednání zástupce pro sebe. Inspirován tímto pojetím pak dovozují, že obdobně i v rámci § 8 odst. 2 TOPO lze namítat, že kvalifikovaná osoba jednala v rozporu s vůlí právnické osoby, typicky v případech, kdy je tato zaměřena negativně stran trestněprávně relevantních skutečností, avšak kvalifikovaná osoba se i přesto dopustí protiprávního činu, který by měl být právnické osobě v takovém případě přičten. Jinými slovy *že zavinění na straně právnické osoby nebude odpovídat zavinění na straně osoby kvalifikované, protože zde bude scházet subjektivní stránka skutkové podstaty trestného činu právnické osoby*.

Na základě těchto nuancí pak dospívám rovněž k závěru, že namísto pojmu **přičitatelnosti** (*lato sensu*) užívaného pro celou konstrukci trestného činu právnické osoby, je trefnější užití pojmu **vytýkatelnosti**, ve smyslu učinit pachatele osobní výtku, vytýkat mu určité protiprávní jednání, ve smyslu naplnění formální i materiální podmínky vytýkatelnosti.

Pokud bych se naopak blíže zaměřil na **postavení člena statutárního orgánu** z hlediska formální a materiální podmínky vytýkatelnosti, mám za to, že se mi podařilo prokázat, že jeho význam v rovině základů kolektivní trestněprávní odpovědnosti je stěžejní. Dané postavení se pak odvíjí od řady oprávnění, jimiž je nadán, a která reflektuje i sama konstrukce vytýkatelnosti. Tak v první řadě od *generálního zástupčího oprávnění* člena statutárního orgánu se odvíjí jeho oprávnění jednat za právnickou osobu navenek, přičemž ačkoliv se toto oprávnění týká toliko právem aprobovaného jednání, nikoliv protiprávních činů (a z hlediska trestní odpovědnosti tak nemá význam), představuje esenciální výchozí bod, neboť protiprávní činy představují vždy pomyslný exces ve vztahu k právnímu jednání.

Vedle oprávnění jednat za právnickou osobu navenek (s nímž tedy ruku v ruce kráčí i potřeba reflektovat případy, kdy takováto osoba naopak bude jednat navenek protiprávně), je to pak především jejich rozhodovací pravomoc. *Rozhodovací pravomoc členů statutárního orgánu* je v tomto směru zaměřena dovnitř právnické osoby a její význam tak spočívá především ve vztahu k protiprávním činům jiných osob (např. jiného člena téhož statutárního orgánu), zvláště pak zaměstnanců. Zde se význam členů statutárního orgánu projevuje zvláště v rámci materiální podmínky vytýkatelnosti – přičitatelnosti (*stricto sensu*) obsažené v § 8 odst. 2 písm. b) TOPO, a to v podobě rozhodnutí, schválení či pokynu vedoucích ke spáchání protiprávního činu zaměstnance, ale stejně tak i v podobě neprovedení normativních nebo spravedlivě požadovaných opatření, která měla spáchání takového protiprávního činu zabránit. V neposlední řadě je to rovněž *pravomoc kontrolní*, která má také význam především ve vztahu k provádění zmíněných opatření, a to jak ve smyslu § 8 odst. 2 písm. b), tak i § 8 odst. 5 TOPO.

Co se týče návrhů *de lege applicata*, považuji za přínosné zvláště úvahy stran nutnosti reflektovat podmínky vzniku a zániku funkce člena statutárního orgánu, problematické aspekty spojené s právnickou osobou jako členem statutárního orgánu jiné právnické osoby, právní kvalifikaci jednotlivých případů participace členů statutárního orgánu na protiprávním činu spáchaném jinou osobou, posuzování různých modelových příkladů stran zavinění právnické osoby a jeho pojetí samotné.

De lege ferenda pak dospívám k závěru, že současná zákonná podoba vymezení základů kolektivní trestněprávní odpovědnosti není zásadně natolik problematická, aby bylo nutné přistupovat k její další novelizaci (zvláště vzpomenu-li negativní ohlasy, které vyvolal poslední legislativní zásah do § 8 TOPO). Dílčí výhrady, které jsem učinil ve vztahu k dikci § 8 odst. 5 TOPO, pak nevyžadují nezbytné zákonné zásahy. Jak totiž dokazuje postupně se rozvíjející rozhodovací praxe Nejvyššího soudu, ale i metodická činnost Nejvyššího státního zastupitelství a v neposlední řadě neustávající odborná diskuse na toto téma, ony rozčerené vody se začínají postupně uklidňovat a konstruktivní (a především aplikace schopný) výklad tohoto ustanovení zjevně převládá.

Jestliže jsem v tomto ohledu činil dílčí teoretické výhrady stran samotného pojetí pravidla obsaženého v § 8 odst. 5 TOPO, je třeba říci, že *jeho pojetí, jakožto další podmínky přičitatelnosti (stricto sensu)* [navazující tak na úpravu obsaženou v § 8 odst. 2 TOPO] považuji za jediné ‚životaschopné‘. Naopak chápání dané úpravy jako ‚liberačního důvodu‘ či ‚exkulpačního kritéria‘ shledávám nepřesným, a pro aplikační praxi nevhodným, neboť může vést k závěru, že je to právnická osoba, proti níž se trestní řízení vede, kdo má prokazovat naplnění daného ustanovení. V tomto směru jsem toho názoru, že *předkládat důkazy prokazující, že právnická osoba vynaložila veškeré úsilí, které na ní lze spravedlivě požadovat*, aby spáchání protiprávního činu některou z kvalifikovaných osob zabránila, *je jejím právem, nikoliv povinností*. Neuplatnění tohoto práva však může mít v konkrétním případě, zvláště tam, kde právnická osoba nevyhovuje výzvám ze strany orgánů činných v trestním řízení, jež mají za cíl objasnit, zda daná negativní podmínka přičitatelnosti (*stricto sensu*) byla v dané věci naplněna, mít za následek, že skutkový stav se bude orgánům činným v trestním řízení jevit tak, že potřebná opatření ze strany právnické osoby uplatněna nebyla. Uvedené však již souvisí se zásadou materiální pravdy, a tedy s *procesními aspekty vytykatelnosti*, které by samy vydaly na další monografii...

SUMMARY

In this monograph, I focus on specific, yet crucial, field of criminal liability of legal entities (i. e. corporate criminal liability). This is because of fact that board members (members of statutory body of legal entity) are primarily those whose illegal acts usually starts the legal assessment that may result into conclusion that certain legal entity is criminally liable for certain illegal act. It is not surprising if we consider that board members are entitled by law to represent legal entity in a first place. But it is not only their own illegal acts where the board members play their role in field of fundamentals of criminal liability of legal entities. Considering the fact that they also do enjoy certain discretions that are aimed inside the legal entity, the law states that one of the conditions of so-called imputability (*stricto sensu*) of illegal act of employee towards legal entity is also certain type of participation of board member on such illegal act.

Therefore, this **monograph aims** at clarification of the significance of board member of legal entity when considering fundamentals of criminal liability of legal entity (collective criminal liability). For this purpose, I analyse in more detail the position of board member in terms of fundamentals of criminal liability of legal entities, especially the concept of accountability of illegal act (not exclusively of board member) to a legal entity. This analytical part is followed by naming and evaluating neuralgic points of this concept and proposing possible solutions of hypothetical difficulties (that may arise from it), especially solutions *de lege applicata*, as well as *de lege ferenda*.

In order to achieve this objective, I use standard **scientific methods** such as description (mainly in the chapter entitled 'Definitions of Basic Terms'), analysis, synthesis, deduction, and induction (in subsequent chapters and subchapters that focus on summarizing of particular conclusions). In selected parts of this work, I also carry out necessary excursion into the field of civil law and law of business corporations, as well as into some foreign legal regulations of criminal liability of legal entities (i. e. corporate criminal liability) such as Slovak, French, Polish and Austrian regulation, in connection with discussed relevant institutes).

The monograph is divided into six chapters: introduction, the current state of research, methodology, goals, and systematics of the monograph, three main chapters and conclusion.

In the **first chapter** ‘Introduction’, I explain the reasons for choosing this work’s topic, its meaning and expected benefits for theory of criminal law and its practice. The **second chapter**, called ‘Current State of Researched Topic, Methodology of Monograph, Its Goals and Structure’ is dedicated to a brief description of the current domestic state of knowledge when considering institute of collective criminal. Subsequently, I present used scientific methods, objectives of this work, and its chapters’ content.

The next chapter is entitled ‘Definitions of Basic Terms’ and it is included in this monograph because terms such as “Legal Person”, “Statutory Body” or “Board Member” are not defined by criminal law in any detail. Therefore, I consider it essential to provide the reader with the necessary definitions built upon relevant civil law regulation. This chapter also includes a very detailed explanation of the term “Accountability” (which differs from the term “Imputability”). This term names the whole legal concept that allows establishing criminal liability of legal entity based on an illegal act of certain group of natural persons (not exclusively board members). The issue of “culpability” (subjective element of the body of criminal act) of the legal entity is also subject of my attention.

The **fourth chapter** named ‘Formal Condition of Accountability of Illegal Act of Board Member to Legal Entity’ provides a clear focus on the position of board member as a so-called “qualified person” (which can also be described as “triggering person”⁵⁰⁴). The qualified person is understood as one whose illegal act represents the necessary fundament of a criminal act of legal entity (see Section 8 article 1 TOPO). The possible issues that derivates from such position of board member as such qualified person are discussed in this chapter. Special consideration is also given to individual correctives of Imputability (*stricto sensu*) that are stated by introductory part of Section 8 paragraph 1 TOPO.

⁵⁰⁴ See VALENZANO, Anna Salvina. ‘Triggering persons’ in ‘ex crimine’ Liability of Legal Entities. In: BRODOWSKI, ESPINOZA, TIEDEMANN, VOGEL, op. cit. sub 244, p. 95.

In subchapter 4.1 I focus on position of board member as qualified person (secondary subject of criminal act of legal entity)⁵⁰⁵, following up with partial comparison with the Austrian, Polish, Slovak and French legal regulation (and common EU legislative framework). The purpose of this comparison is to describe how much these legislations take into consideration members of board when stating fundamentals of criminal liability of legal entities. The issue of creation and termination of function of board member from perspective of collective criminal liability as well as representation of legal entity and decision-making are also discussed. Subchapters 4.2 and 4.3 are dedicated to abovementioned correctives that states the alternative condition of illegal acts committed by (not only) board members – committing the illegal act in the interest or within the activity of legal entity. Comparative part considering such correctives in other legal regulations is added as well. Subchapter 4.4 summarizes all the partial conclusions of this whole chapter.

Next chapter is called ‘Material Condition of Accountability of Illegal Act of Board Member to Legal Entity’. Its main issues are so called Imputability (*stricto sensu*) of illegal act of board member to legal entity and culpability (subjective element of body of criminal act) of legal entity. This chapter consist of analysis of Section 8 paragraph 2 letter a) TOPO [which states strict imputability], Section 8 paragraph 2 letter b) TOPO [where commissive or omissive action of board member is necessary condition for imputability of illegal act of employee to legal entity] and Section 8 paragraph 5 TOPO, that states possibility of ‘release’ of criminal liability by legal entity, which is subjected to criticism as to its theoretical delimitation.

In subchapter 5.1 I present two models of imputability (*stricto sensu*) considering importance and role of board member within each one of them. Subchapter 5.2 is focused on models of imputability that are enshrined in French, Austrian, Polish and Slovakian legal regulation of criminal liability of legal entities with special emphasis of members of board. The purpose of this subchapter is to present other possible approaches to construction of conditions of imputability and to determine the strong and weak points of the Czech legal regulation. In subchapter 5.3 I deal with varieties of concept of legal entity’s culpability with special attention to board members

⁵⁰⁵ FENYK, SMEJKAL, BÍLÁ, op. cit. sub 11, p. 40.

and its possible influence on its construction. After providing some model situations I demonstrate the benefits of one of the concepts of culpability, that is not considered by major of criminal law theory and I also provide some ideas on so-called conflict of wills (between legal entity and qualified person) which is known by theory of legal representation and can be taken into consideration by criminal law theory as well. Subchapter 5.4 and 5.5 are dedicated to analysis of Section 8 paragraph 2 letter a) and b) TOPO and role of board member within those two models of imputability as well as to concept of culpability of legal entity. Finally, the issue of law condition of imputability (*stricto sensu*) that is stated by Section 8 paragraph 5 TOPO is critically discussed in subchapter 5.6 and I provide some conclusion on its interpretation and application. Subchapter 5.7 summarizes all the partial conclusions of this whole chapter.

In **final chapter** called “Conclusion” I evaluate the fulfilment of partial and main goals of this monograph and also commemorate (briefly) main conclusions on the issues of formal and material condition of accountability in connection with illegal act of board member, or eventually his or her commission or omission according to Section 8 paragraph 2 letter b) TOPO and – last but not least – the problem of culpability of legal entity.

The monograph provides **various conclusion** on the issues connected with its main topic. First, it must be pointed out, that monograph proves how it is **important to consider civil law regulation** when dealing with fundamentals of criminal liability of legal entity. Whether it is position of board member, its creation and termination (which must be determined because generally only illegal act of actual board member, or for example his or her decision, can represent basis for criminal liability of legal entity), creation and dismissal of legal entity itself, or the question of criminal liability of legal entity for actions of person who is to become a board member according to Section 8 paragraph 4 letter a) TOPO. In chapter three I also discuss the terminology and theoretical background of concept of criminal act of legal entity with the conclusion, that the model of criminal liability according to Section 8 TOPO is built on so-called **accountability**. It is a different concept than imputability that is well known to legal theory and civil law. I find the reasoning for this statement in fact, that accountability is inspired

by two institutes – imputability (as to impute to someone some action or consequences – for example legal liability) and direct representation. This combined concept allows to consider such issue as conflict of wills between the represented person and its representative (i. e. between legal person and qualified person who, for example acts against unambiguous decision of board) in the area of culpability of legal person, which the concept of accountability does not.

As for **formal condition of accountability of illegal act of board member to legal entity** (which is stated by Section 8 paragraph 1 TOPO), main conclusions can be mentioned. First, the fact that board members represent the group of qualified persons that are recognized (when considering the fundamentals of collective criminal liability) by all foreign legal regulations that were subject of my interest. Second, that to be considered a board member according to Section 8 paragraph 1 TOPO, it is not necessary to be as such written in public registrar, because of general declaratory character of such registration. For the law enforcement authorities such fact can be very problematic if not taken into consideration from the beginning of criminal investigation.

Another interesting conclusion is that even legal entity (a different one) can be a member of board of another legal entity [so-called ‘corporate director’]. In these cases, it is necessary to determine which natural person was entitled to represent such corporate director and whether is fulfils the requirements for qualified person according to Section 8 paragraph 1 TOPO. Very interesting is also the question of deciding of board in cases, that its various members voted differently for some decision, that was the basis for illegal act that can be accounted to legal entity. These various scenarios that can lead to different legal qualification of both actions of individual board members that adopted the decision, person who carried out such decision and legal entity itself. Of course, the phenomenon of culpability of legal entity is also closely connected with this issue, because the will and knowledge of legal entity can be formed during decision making process and can differ from culpability of the qualified person, that carries out such decision. The last topic that I analyse in fourth chapter are the **correctives of accountability** (the illegal act – in order to represent foundation for

criminal act of legal person – must be committed in the interest or within activities of legal entity). The major conclusion on this issue are, that the illegal act cannot be committed only in personal interest of board member, legal entity cannot be damaged by such act (except for negligent criminal acts) and the scope of activities of legal entity is not limited only to formally declared activities and the material causality must be established between illegal act of board member and activity of legal entity.

The chapter that is dedicated to **material condition of accountability of illegal act of board member to legal entity** (which is stated by Section 8 paragraph 2 and 5 TOPO) provides also numerous conclusions. From comparative point of view the model of imputability (*stricto sensu*) does not show significant differences from the Austrian, Slovak, Polish and French legal regulation. However, the possibility to impute also illegal acts of employees, that were committed based on decision, approval, or instruction of board member (as well as other types of qualified persons) is unique. The two-tier system, that divides conditions of imputability (*stricto sensu*) into Section 8 paragraph 2 letters a) and b) and Section 8 paragraph 5 TOPO is also speciality of the Czech legal regulation of corporate criminal liability.

As one of the most important I do consider the conclusions on **culpability of legal entity**. From the two models of culpability of legal entity that I present in this monograph (imputability of culpability of qualified person to legal entity vs. original culpability of legal entity) I prefer the second one, despite difficulties connected with its proving. Especially when considering members of board, the second model seems fair and respects the fact, that will and knowledge of legal entity can be different that will and knowledge of qualified person. The second model of culpability also allows not to deduce criminal liability of legal entity even in cases of first model of imputability (*stricto sensu*) according to Section 8 paragraph 1 letter a) TOPO [without necessity to apply Section 8 paragraph 5 TOPO, that was adopted because the first model of accountability seemed to strict].

In this monograph I also provide few conclusions on the **second model of accountability** [Section 8 paragraph 1 letter b) TOPO]. First, in case of commission-based condition of accountability (*stricto sensu*), the form of decision, approval or instruction of board member towards employee,

it is irrelevant whether it meets formal requirements for such for it or not. The omission-based condition consists of two types of measures. The normative measures are not problematic, because they are stated by the law. The measures that can be “justifiably demanded” are of different nature and their scope and quality must be determined according to individual conditions of every legal entity. Nevertheless, one thing is sure – formal existence of compliance program cannot be considered as sufficient if it is not put into practice. The second model of culpability of legal entity can be used in connection with this type of imputability (*stricto sensu*) as well and it has some benefits – mainly when there is more board members that adopts such decision, approval or instruction.

Finally, critical notes and recommendations for practice are stated in connection with **Section 8 paragraph 5 TOPO**. This section represents another condition of imputability (*stricto sensu*) that allows to eliminate criminal liability of legal entity in case, that it took all measures, that can be justifiably expected from it, in order to prevent the commission of an illegal act. First, according to my opinion, this condition has an objective character and thus we cannot take the question of culpability of legal entity into consideration. Second, the important question is connection between this section and Section 8 paragraph 2 TOPO. In case of the model of accounted culpability of legal entity, Section 8 paragraph 5 TOPO allows to eliminate its disadvantages (mainly impossibility to not impute illegal act of board member who disrespected binding decision of the board) in connection with Section 8 paragraph 2 letter a) and b) TOPO [in case of commission-based condition]. In case of Section 8 paragraph 2 letter b) TOPO [omission-based condition] the application of these two rules is more problematic. By my opinion in cases of culpable omission of providing necessary measures according to Section 8 paragraph 2 letter b) TOPO the criminal liability of legal entity cannot be affected by the rule stated in Section 8 paragraph 5 TOPO (because of existence of culpability of legal entity).

The last important conclusion connects with question of **burden of proof** when considering rule stated by Section 8 paragraph 5 TOPO. On one hand such burden cannot lie on legal entity. On the other hand, based on construction of this rule and fact, that the evidence of its fulfilment will

be usually possessed by legal entity, the role of defence should be active in such cases. Otherwise, the risk, that law enforcement authorities will conclude, that there is no evidence of taking such measures, thus the condition of accountability was not met, is too high. However, this issue is related to procedural aspects of accountability of illegal act to legal entity, which is a topic for another monograph.

LITERATURA A DALŠÍ POUŽITÉ ZDROJE

Komentářová literatura

- DRAŠTÍK Antonín, Robert FREMR, Tomáš DURDÍK, Miroslav RŮŽIČKA, Alexandr SOTOLÁŘ a kol. *Trestní zákoník: komentář. I. díl* (§ 1 až 232). 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015, 1490 s. ISBN 978-80-7478-790-4.
- FENYK, Jaroslav a Ladislav SMEJKAL. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář. Příloha: Modelová interní opatření k předcházení trestné činnosti právnické osoby*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, 184 s. ISBN 978-80-7357-720-9.
- FENYK Jaroslav, Ladislav SMEJKAL a Irena Bílá. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář*. 2. podstatně přepracované a doplněné vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, 272 s. ISBN 978-80-7552-965-7.
- FOREJT Petr, Petr HABARTA a Lenka TREŠLOVÁ. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. 1. vyd. Praha: Linde, 2012, 407 s. ISBN 978-807201-875-8.
- HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část* (§ 2055–3014). *Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, 2072 s. ISBN 978-80-7400-287-8.
- JELÍNEK Jiří a Jiří HERCZEG. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou*. 2. aktualizované a přepracované vyd. Praha: Leges, 2013, 256 s. ISBN 978-80-87576-43-4.
- JEMELKA, Luboš a Pavel VETEŠNÍK. *Zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, Zákon o některých přestupcích. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017, 1153 s. IBSN ISBN 978-80-7400-666-1.
- LASÁK, Jan, Jarmila POKORNÁ, Zdeněk ČÁP, Tomáš DOLEŽIL a kol. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, 1608 s. ISBN 978-80-7478-537-5.
- LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část* (§ 1–654). *Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, 2400 s. ISBN 978-80-7400-529-9.
- MELZER, Filip, Petr TÉGL a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1–117*. 1. vyd. Praha: Leges, 2013, 720 s. ISBN 978-80-87576-73-1.

- PETROV, Jan, Michal VÝTISK, Karel BERAN a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017, 3053 s. ISBN 978-80-7400-653-1.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, 1920 s. ISBN 978-80-7400-465-0.
- ŠÁMAL Pavel, Jan DĚDIČ a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 820 s. ISBN 978-80-7400-116-1.
- ŠÁMAL Pavel, Jan DĚDIČ, Tomáš GRIVNA a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, 984 s. ISBN 978-80-7400-592-3.
- ŠTENGLOVÁ, Ivana, Bohumil HAVEL, Filip CILEČEK, Petr KUHN a Petr ŠUK. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, 1008 s. ISBN 978-80-7400-280-3.
- ŠTENGLOVÁ, Ivana, Bohumil HAVEL, Filip CILEČEK, Petr KUHN a Petr ŠUK. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017, 1128 s. ISBN 978-80-7400-540-4.
- ŠVESTKA, Jiří, Jan Dvořák, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek I, (§ 1 až 654)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, 1667 s. ISBN 978-80-7478-370-8.
- ZÁHORA, Jozef a Ivan ŠIMOVČEK. *Zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb*. 1. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer, a. s., 2016, 342 s. ISBN 978-80-8168-413-5.

Učebnicová literatura

- ALLEN, J. Michael. *Criminal Law*. 14. vyd. New York: Oxford University Press, 2017, 605 s. ISBN 978-0-19-109296-1.
- ELIÁŠ, Karel, Jarmila POKORNÁ a Tomáš DVOŘÁK. *Kurs obchodního práva. Obchodní společnosti a družstva*. 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, 538 s. ISBN 978-80-7400-048-5.
- FENYK, Jaroslav, Dagmar CÍSAŘOVÁ, Tomáš GRIVNA a kol. *Trestní právo procesní*. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015. s. 928. ISBN 978-80-7478-750-8.
- GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 6. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, 310 s. ISBN 978-80-7380-454-1.

- HARVÁNEK, Jaromír a kol. *Teorie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, 439 s. ISBN 978-80-7380-4589.
- JACOPIN, Sylvain. *Droit pénal général*. Bréal, 2015, 520 s. ISBN 978-2-7495-3403-9.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 5. vyd. Praha: Leges, 2016, 976 s. ISBN 978-80-7502-120-5.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované a doplněné vyd. Praha: Leges, 2018, 864 s. ISBN 978-80-7502-278-3.
- KALLAB, Jaroslav. *Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské. (Část obecná i zvláštní)*. Praha: Melantrich, 1935, 337 s.
- KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 961 s. ISBN 978-80-7179-082-2.
- MÍŘICKÁ August. *Trestní právo hmotné. Část obecná i zvláštní*. Praha: Nákladem Spolku československých právníků „Všehrd“, 1934, 414 s.
- ORMEROD, David. *Smith & Hogan Criminal Law*. New York: Oxford University Press, Inc., 2005, s. 239. ISBN 978-0-40-697730-4.
- POKORNÁ, Jarmila, Josef HOLEJŠOVSKÝ, Jan LASÁK, Milan PEKÁREK a kol. *Obchodní společnosti a družstva*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, 488 s. ISBN 987-80-7400-475-9.
- RENOUT, Harald. *Droit pénal général*. Orléans: Paradigme, 2009, 424 s. ISBN 978-2-35020-951-7.
- SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK, Dagmar CÍSAŘOVÁ a Marie VANDUCHOVÁ. *Systém českého trestního práva*. Praha: Nakladatelství Novatrix, 2009, 942 s. ISBN 978-80-254-4033-9.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, 1040 s. ISBN 97880-7478-616-7.
- ŠÁMAL, Pavel, Jan MUSIL, Josef KUČTA a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, 1053 s. ISBN 978-80-7400-496-6.
- TILSCH, Emanuel. *Občanské právo rakouské. Část všeobecná*. Praha: Česká grafická a akc. Společnost „Unie“, 1910, 184 s.
- WEYR, František. *Teorie práva*. Brno: Nakladatelství Orbis, 1936, 388 s.

Monografie

- BERAN, Karel, Petr ČECH, Bohumil DVOŘÁK a kol. *Právní jednání a odpovědnost právnických osob po rekodifikaci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, 296 s. ISBN 978-80-7598-0433.
- BOHUSLAV, Lukáš. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, 206 s. ISBN 978-80-7380-473-2.
- BRODOWSKI, Dominik, Manuel de los Monteros de la Parra ESPINOZA, Klaus TIEDEMANN a Joachim VOGEL (eds.). *Regulating Corporate Criminal Liability*. Cham: Springer, 2014, 360 s. ISBN 978-3-319-05992-1.
- ČECH, Petr a Petr ŠUK. *Právo obchodních společností v praxi a pro praxi (nejen soudní)*. Praha: BOVA POLYGON, 2016, 376 s. ISBN 978-80-7273-177-0.
- ČERNÁ, Stanislava, Ivana ŠTENGLOVÁ, Irena PELIKÁNOVÁ a kol. *Právo obchodních korporací*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 637 s. ISBN 978-80-7478-735-5.
- ESER, Albin, Günther HEINE a Barbara HUBER (eds.). *Criminal Responsibility of Legal and Collective Entities*. Freiburg im Breisgau, 1999, 379 s. ISBN 3-86113-942-1.
- FRYŠTÁK, Marek, Jozef ČENTÉŠ, Jarosław SZCZECHOWICZ a kol. *Corporate Criminal Liability (in the Czech Republic, Slovakia and Poland)*. Brno: Masarykova univerzita, 2016, 255 s. ISBN 978-80-210-8382-0.
- GOBERT, James a Ana-Maria PASCAL (eds.). *European Developments in Corporate Criminal Liability*. Abingdon: Routledge, 2011, 384 s. ISBN 978-0-415-62066-6.
- HÁCHA, Emil (ed.). *Slovník veřejného práva československého. Svazek III., P až Ř*. Brno: Polygrafia, 1934, 960 s.
- HORAN, Shelley. *Corporate Crime*. Dublin: Bloomsbury Professional, 2011, 1672 s. ISBN 978-1-84766-552-2.
- HURDÍK, Jan. *Právnícké osoby a jejich typologie*. 2. doplněné vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, 120 s. ISBN 978-80-7400-168-0.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. 1. vyd. Praha: Leges, 2017, 288 s. ISBN 978-80-7502-205-9.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – bilance a perspektivy*. 1. vyd. Praha: Leges, 2013, 386 s. ISBN 978808757658-8.

- JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice: Problémy a perspektivy*. Praha: Leges, 2019, 384 s. ISBN 978-80-7502-351-3.
- KALVODOVÁ, Věra, Marek FRYŠTÁK a Jan PROVAZNÍK (eds.). *Trestní právo /stále/ v pohybu: pocta Vladimíru Kratochvílovi*. Brno: Masarykova univerzita, 2018, 561 s. ISBN 978-80-210-8921-1.
- KORDÍK, Marek, Lucia KURILOVSKÁ, Jakub LORKO, Marek MEZEI a kol. *Trestná zodpovednosť právnické osoby a jej trestné stíhanie*. Bratislava: C. H. Beck, 2018, 408 s. ISBN 97880-89603-61-9.
- MEDELSKÝ, Jozef. *Trestná zodpovednosť právnických osôb*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, 202 s. ISBN 978 80-7380-608-8.
- MICHOUD, Léon. *La théorie de la personnalité morale et son application au droit français. Deuxième partie, La vie des personnes morales. Leur suppression et ses conséquences*. 5. vyd. Paříž: Librairie générale de droit et de jurisprudence, 1932, 540 s. SYSNO 000538145.
- PELIKÁNOVÁ, Irena. *Obchodní právo. 5. díl. Odpovědnost (s přihlédnutím k návrhu nového občanského zákoníku)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, 356 s. ISBN 978-80-7357-714-8.
- PINTO, Amanda a Martin EVANS. *Corporate Criminal Liability*. 3. vyd. London: Sweet & Maxwell, 2013, 409 s. ISBN 978-0-414-02758-9.
- SVEJKOVSKÝ, Jaroslav, Petr VOJTEK, Lenka Teska ARNOŠTOVÁ a kol. *Zdravotnictví a právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2016, 456 s. ISBN 978-80-7400-619-7.
- ŠELLENG, Dalibor. *Právnická osoba jako pachatel trestného činu*. Praha: Leges, 2019, 252 s. ISBN 978-80-7502-339-1.
- TURAYOVÁ, Yvetta, Lýdia TOBIÁŠOVÁ a kol. *Trestná zodpovednosť právnických osôb*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislavě, Právnická fakulta, 2014, 150 s. ISBN 978-80-7160-383-2.
- TURAYOVÁ, Yvetta, Lýdia TOBIÁŠOVÁ, Jozef ČENTĚŠ a kol. *Corporate Criminal Liability. Some Aspects of Corporate Criminal Liability in the Slovak Republic*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislavě, Právnická fakulta, 2015, 207 s. ISBN 978-80-7160-409-9.
- VANDUCHOVÁ, Marie a Tomáš GRÍVNA (eds.). *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, 492 s. ISBN 978-80-7357-365-2.

- VIDRNA, Jan a Pavel DOLANSKÝ. *Trestní odpovědnost obchodních společností a územních samosprávných celků*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, 213 s. ISBN 987-80-7400-160-4.
- VÍTEK, Jindřich. *Odpovědnost statutárních orgánů obchodních společností*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, 388 s. ISBN 978-80-7357-862-6.
- WELLS, Celia. *Corporations and Criminal Responsibility*. 2. vyd. New York: Oxford University Press, Inc., 2001, 198 s. ISBN 0-19-924619-X.
- ZÁHORA, Jozef. *Aktuálne otázky trestného zákonodárstva. Pocta prof. JUDr. Milanovi Čičovi, DrSc.et. mult. Dr. h.c. k 80. narodeninám*. Bratislava: Eurokódex, s. r. o., 2012, 328 s. ISBN 978-80-89447633.

Odborná periodika

- BERAN, Karel. Trestní odpovědnost právnických osob z hlediska teorie fikce. *Trestněprávní revue*, 2014, roč. 13, č. 5, s. 107–113. ISSN 1213-5313.
- BERAN, Karel. Trestní odpovědnost právnických osob z pohledu nového občanského zákoníku. *Trestněprávní revue*, 2014, roč. 13, č. 7-8, s. 179–190. ISSN 1213-5313.
- BRIM, Luboš. Přičitatelnost přestupků právnickým osobám (se zřetelem k právu trestnímu). *Soudní rozhledy*, 2018, č. 11-12, s. 353–355. ISSN 1211-4405.
- ČECH, Petr. Ke svéprávnosti právnické osoby a postavení člena statutárního orgánu při jednání za ni (nejen) v situaci zájmového střetu. *Právní rozhledy*, 2016, č. 23–24, s. 835–839. ISSN 1210-6410.
- ČECH, Petr. Přičitatelnost dobré či zlé víry, resp. vědomí o určité skutečnosti právnické osobě. *Právní rozhledy*, 2018, č. 6, s. 210–216. ISSN 1211-4405.
- ČENTĚŠ, Jozef a Jakub LORKO. Právna úprava konceptu přičitatelnosti v modelu tzv. pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb v Česku a na Slovensku. *Trestní právo*, 2016, č. 4, s. 2634. ISSN 1211-2860.
- ČEP, David. Korekční prvky trestní odpovědnosti právnických osob a zbavení se trestní odpovědnosti právnickou osobu. *Právní rozhledy*, 2017, č. 10, s. 343–352. ISSN 1210-6410.
- ČEP, David. Nad zaviněním jako základem trestného činu právnické osoby (tj. k přičitatelnosti a otázkám souvisejícím). *Právní rozhledy*, 2016, č. 15/16, s. 531–540. ISSN 1210-6410.

- ČEP, David. Základy trestní odpovědnosti právnických osob ve světle judikatury Nejvyššího soudu (1. část). *Trestněprávní revue*, 2018, roč. 16, č. 9, s. 195–201. ISSN 1213-5313.
- ČEP, David. Základy trestní odpovědnosti právnických osob ve světle judikatury Nejvyššího soudu (dokončení). *Trestněprávní revue*, 2018, roč. 16, č. 10, s. 225–229. ISSN 1213-5313.
- GIBALOVÁ, Diana. Aplikace trestní odpovědnosti právnických osob ve Francii. *Trestněprávní revue*, 2011, č. 5, s. 137–142. ISSN 1213-5313.
- GRIVNA, Tomáš a Hana ŠIMÁNOVÁ. Příspěvek do diskuse o povaze ustanovení § 8 odst. 5 TOPO: úvaha nad možností zatížit obviněnou právnickou osobu důkazním břemenem. *Trestní právo*, 2018, č. 2, s. 8–18. ISSN 1211-2860.
- GVOZDEK, Filip. Zamyšlení nad novelou zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. *Bulletin advokacie*, 2016, č. 11, s. 42–45. ISSN 1210-6348.
- CHROMÝ, Jakub a Miroslav RUŽIČKA. K mantinelům vyvinění trestní odpovědnosti právnické osoby ve smyslu § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. *Státní zastupitelství*, 2017, č. 1, s. 21–25. ISSN 1214-3758.
- CHROMÝ, Jakub. Jak blíže posuzovat exkulpační důvod z trestní odpovědnosti právnické osoby? *Státní zastupitelství*, 2018, č. 3, s. 22–25. ISSN 1214-3758.
- JELÍNEK, Jiří. K přechodu trestní odpovědnosti právnické osoby na právního nástupce. *Bulletin advokacie*, 2015, č. 5, s. 21–25. ISSN 1210-6348.
- JELÍNEK, Jiří. Ještě k rozsahu kriminalizace jednání právnických osob. *Bulletin advokacie*, 2017, č. 4, s. 17–21. ISSN 1210-6348.
- KRATOCHVÍL, Vladimír. Trestní odpovědnost právnických osob a jednání za jiného (Stav de lege lata, de lege ferenda v České republice a Slovenské republice). *Právní obzor*, 2002, č. 4, s. 365–372. ISSN 0032-6984.
- KRATOCHVÍL, Vladimír. Trestní odpovědnost právnických osob a základní zásady trestního práva hmotného. *Trestněprávní revue*, 2011, č. 9, s. 249–253. ISSN 1213-5313.
- KÜHN, Zdeněk. Nový přestupkový zákon, odpovědnost právnických osob a problematika dvojího trestání téhož deliktu. *Právní rozhledy*, 2018, č. 3, s. 77–84. ISSN 1210-6410.

- LOGESOVÁ, Jitka. Trestní compliance – prostředek pro vyvinění se právnické osoby z trestní odpovědnosti. *Státní zastupitelství*, 2018, č. 3, s. 25–29. ISSN 1214-3758.
- MATES, Pavel. Nad některými otázkami odpovědnosti právnických osob v zákoně o odpovědnosti za přestupky. *Trestněprávní revue*, 2018, č. 2, s. 22–30. ISSN 1213-5313.
- MUSIL, Jan. Trestní odpovědnost právnických osob – ano či ne? *Trestní právo*, 2000, č. 7–8, s. 2–10. ISSN 1211-2860.
- NOVOTNÁ KRTOUŠOVÁ Lucie. Ke svéprávnosti právnické osoby a postavení člena statutárního orgánu při jednání za ni (nejen) v situaci zájmového středu. *Právní rozhledy*, 2016, č. 17, s. 588–595. ISSN 1210-6410.
- PELC, Vladimír. Kritika nové metodiky nejvyššího státního zastupitelství k trestní odpovědnosti právnických osob a obrácené důkazní břemeno. *Bulletin advokacie*, 2018, č. 11, s. 40–43. ISSN 1210-6348.
- RUBAN, Radek. K právní subjektivitě, povaze a jednání právnických osob. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2013, č. 3, s. 388–397. ISSN 1210-9126.
- ŠÁMAL, Pavel a Karel ELIÁŠ. Několik poznámek k článku „Trestní odpovědnost právnických osob z pohledu nového občanského zákoníku“. *Trestněprávní revue*, 2015, roč. 14, č. 3, s. 5974. ISSN 12135313.
- ŠÁMAL, Pavel. K trestní odpovědnosti právnických osob po novele provedené zákonem č. 183/2016 Sb. *Trestněprávní revue*, 2016, č. 11–12, s. 247–253. ISSN 1213-5313.
- ŠELLENG, Dalibor. K některým aspektům trestní odpovědnosti právního nástupce obchodní společnosti. *Bulletin advokacie*, 2017, č. 12, s. 27–30. ISSN 1210-6348.
- ŠELLENG, Dalibor. Trestní odpovědnost právnických osob začleněných do koncernu – 1. část. *Bulletin advokacie*, 2018, č. 4, s. 39–42. ISSN 1210-6348.
- ŠELLENG, Dalibor. Trestní odpovědnost právnických osob začleněných do koncernu – 2. část. *Bulletin advokacie*, 2018, č. 5, s. 35–38. ISSN 1210-6348.

Sborníky z konferencií

- BRUCKEROVÁ Eva, Marek FRYŠTÁK, David ČEP, Jan MALÝ a Michal JANOVEC (eds.). *Cofola 2019 Část III. – Uzavřenost vs. interaktivita trestního práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2019, 420 s. ISBN 978-80-210-9390-4.
- ČIČKÁNOVÁ, Daniela, Zuzana ILLÝOVÁ, Lenka TRNKUSOVÁ, Vladislav MIČÁTEK a Ondřej RŮŽIČKA (eds.). *Trestná politika štátu a zodpovednosť právnických osôb: sekcia trestného práva*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2013, 232 s. ISBN 978-80-7160-359-7.
- FRYŠTÁK, Marek, Milana HRUŠÁKOVÁ a Jiří VALDHANS (eds.). *Dny práva 2016 – Days of Law 2016. Část X. – Meze a možnosti inspirace trestního řízení angloamerickými prvky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2017, 320 s., Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity. ISBN 978-80-210-8561-9.
- KRATOCHVÍL, Vladimír a Michaela LÖFF, Vladimír KRATOCHVÍL a Michaela LÖFF. *Wirtschaftsstrafrecht und die Strafbarkeit juristischer Personen. Hospodárské trestní právo a trestní odpovědnost právnických osob*. Brno: Masarykova univerzita, 2003, 223 s., Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity. ISBN 80-210-3299-5.
- KRATOCHVÍL, Vladimír (ed.). *Sborník z mezinárodního semináře o hospodářské kriminalitě: příspěvky účastníků konference konané dne 25. února 1999 v rámci oslav 80. výročí vzniku a 30. výročí znovuoživení Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně*. Brno: Masarykova univerzita, 1999, 147 s., Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity. ISBN 80-210-2141-1.
- LENHART, Michal a Marián GIBA (eds.). *Milníky práva v stredoeurópskom priestore 2016*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2016, 635 s. ISBN 978-80-7160-414-3.
- NECKÁŘ, Jan, Michal RADVAN, David SEHNÁLEK a Jiří VALDHANS (eds.). *Dny práva 2008 – Days of Law*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, 1908 s. ISBN 978-80-210-4733-4.
- ZÁHORA, Jozef (ed.). *Aktuálne otázky trestného zákonodarstva – pocta prof. JUDr. Milanovi Čičovi, DrSc. et. mult. Dr. h. c. k 80. narodeninám*. Bratislava: Paneurópska vysoká škola; Eurokódex, s. r. o., 2012, 328 s. ISBN 978-80-89447-63-3.
- ZÁHORA, Jozef a Robert KERT (eds.). *Trestná zodpovednosť právnických osôb. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej dňa 12. novembra 2009*. Bratislava: EUROKÓDEX, 2009, 256 s. ISBN 978-80-89447-15-2.

Internetové a jiné zdroje

- Důvodová zpráva k zákonu č. 183/2016 Sb., změna zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. In: *Nové ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 15. 1. 2017]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterviewdocument.seam?documentId=oz5f6mrqge3f6mjygnpwi6q&rowIndex=0>
- Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. In: *Beck-online* [právní informační systém]. C. H. Beck [cit. 11. 8. 2019]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/documentview.seam?documentId=oz5f6mrqgeyv6nhrhbpwi6q&rowIndex=0>
- Dôvodová správa k návrhu o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov. *Vláda Slovenskej republiky* [online]. 66 s. [cit. 3. 1. 2016]. Dostupné z: <http://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&ZakZborID=13&CisObdobia=6&CPT=1715>
- Důvodová zpráva k občanskému zákoníku. In: *Beck-online* [právní informační systém]. C. H. Beck [cit. 16. 5. 2016].
- Nejvyšší státní zastupitelství. Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim Průvodce právní úpravou pro státní zástupce. *Nejvyšší státní zastupitelství* [online]. 2018 [cit. 13. 1. 2019]. Dostupné z: http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Soubory_ke_stazeni/1_SL_141_2017_Aplikace__8_odst._5_ZTOPO.pdf
- PELIKÁNOVÁ, Irena. Některé koncepční otázky nové kodifikace soukromého práva. Sborník Karlovarské právnické dny 22/2014. In: *Beck-online* [právní informační systém]. C. H. Beck [cit. 16. 5. 2016]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/documentview.seam?documentId=nrptembrgrpww4del4zdex3tld4ytqoi&groupIndex=71&rowIndex=0>
- Rejstřík trestů právnických osob. *Ministerstvo spravedlnosti České republiky* [online]. [cit. 9. 6. 2019]. Dostupné z: <https://eservicepo.rejtr.justice.cz/public/odsouzeni;jsessionid=7C92D9C1EDECfB1E326953AF7C84923C.pocluster2?0>
- Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 9. března 2017, sp. zn. 6 To 7/2017 [online]. 2018 [cit. 7. 6. 2018]. Dostupné z: https://www.infoprovsechny.cz/request/usneseni_6_to_72017

Vládný návrh zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Parlamentná tlač č. 1715. *Vláda Slovenskej republiky* [online]. 2017 [cit. 7. 1. 2017]. Dostupné z: <http://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=5662>

Judikatura Ústavného soudu

Nález Ústavního soudu ze dne 21. ledna 2020, sp. zn. IV. ÚS 3139/19. In: *Ústavní soud* [online]. 2006 [cit. 20. 3. 2020]. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=110501&pos=1&cnt=1&typ=result>

Nález Ústavního soudu ze dne 16. července 2019, sp. zn. I. ÚS 448/19. In: *Ústavní soud* [online]. 2006 [cit. 19. 8. 2019]. Dostupné z: <https://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=104851&pos=1&cnt=1&typ=result>

Nález Ústavního soudu ze dne 20. listopadu 2018, sp. zn. I. ÚS 2436/18. In: *Ústavní soud* [online]. 2006 [cit. 11. 8. 2019]. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=107995&pos=3&cnt=4384&typ=result>

Nález Ústavního soudu ze dne 15. srpna 2018, sp. zn. II. ÚS 131/18. In: *Ústavní soud* [online]. 2006 [cit. 4. 7. 2019]. Dostupné z: <https://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=103355&pos=1&cnt=1&typ=result>

Usnesení Ústavního soudu ze dne 5. prosince 2017, sp. zn. III. ÚS 2597/16. In: *Ústavní soud* [online]. 2006 [cit. 30. 11. 2018]. Dostupné z: <https://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=99967&pos=1&cnt=1&typ=result>

Usnesení Ústavního soudu ze dne 7. listopadu 2017 sp. zn. IV. ÚS 2894/17. In: *Ústavní soud* [online]. 2006 [cit. 4. 7. 2019]. Dostupné z: <https://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=99577&pos=1&cnt=1&typ=result>

Usnesení Ústavního soudu ze dne 26. září 2017, sp. zn. II. ÚS 2805/17. In: *Ústavní soud* [online]. 2006 [cit. 27. 6. 2018]. Dostupné z: <https://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=99046&pos=1&cnt=1&typ=result>

Usnesení Ústavního soudu ze dne 4. října 2016, sp. zn. II. ÚS 2329/16. In: *Ústavní soud* [online]. 2006 [cit. 9. 9. 2018]. Dostupné z: <https://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=94529&pos=1&cnt=1&typ=result>

Usnesení Ústavního soudu ze dne ze dne 22. září 2016, sp. zn. I. ÚS 2491/16. In: *Ústavní soud* [online]. 2006 [cit. 17. 10. 2017]. Dostupné z: <https://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=94390&pos=1&cnt=1&typ=result>

Judikatura Nejvyššího soudu

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. března 2005, sp.zn. 8 Tdo 124/2005, uveřejněné ve Sbírce rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu pod číslem 25/2015, části trestní. In: *Nejvyšší soud* [online]. 2018 [cit. 10. 1. 2019]. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/8C00F66BDD41C648C1257A4E00699CD4?openDocument&Highlight=0,

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. prosince 2012, sp. zn. 5 Tdo 827/2012, uveřejněné pod č. 2/2014 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, části trestní. In: *Nejvyšší soud* [online]. 2018 [cit. 15. 6. 2018]. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/886B120B0DA72F61C1257B5C004262DA?openDocument&Highlight=0,

Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 30. ledna 2013, sp. zn. Tpjn 301/2012, uveřejněné pod č. 26/2013 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část trestní. In: *Nejvyšší soud* [online]. 2018 [cit. 2. 2. 2019]. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/810926E4D8782F4CC1257B43005399B4?openDocument&Highlight=0,v%20r%C3%A1mci%20%C4%8Dinnosti%20pr%C3%A1vnick%C3%A9%20osoby,418/2011,

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. září 2014, sp. zn. 5 Tz 41/2014, uveřejněné ve Sbírce rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu pod číslem 25/2015. In: *Nejvyšší soud* [online]. 2016 [cit. 31. 7. 2017]. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/4E3EC7493FF9B094C1257D9A002B7777?openDocument&Highlight=0,

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. listopadu 2015, sp. zn. 7 Tdo 1199/2015. In: *Nejvyšší soud* [online]. 2018 [cit. 11. 5. 2019]. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/B9F05C7876964BACC1257F45002B76B0?openDocument&Highlight=0,null,

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. listopadu 2015, sp. zn. 8 Tdo 627/2015, uveřejněné ve Sbírce rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu pod číslem 23/2016. In: *Nejvyšší soud* [online]. 2018 [cit. 11. 5. 2019]. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/0908FA75D707DCE0C1257F42003674E0?openDocument&Highlight=0,

- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. září 2016, sp.zn. 8 Tdo 972/2016, uveřejněné ve Sbírce rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu pod číslem 29/2017, část trestní. In: *Nejvyšší soud* [online]. 2018 [cit. 19. 7. 2019]. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/DFC5A8792A9AFAE5C1258091001F40FD?openDocument&Highlight=0,
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. ledna 2017, sp.zn. 4 Tdo 1681/2016. In: *Nejvyšší soud* [online]. 2018 [cit. 3. 5. 2018]. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/2FA514FC88DC9379C125811500310240?openDocument&Highlight=0,
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. srpna 2017, sp.zn. 8 Tdo 924/2017. In: *Nejvyšší soud* [online]. 2018 [cit. 4. 12. 2018]. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/D2997E7C72E94E01C12581DE004CD214?openDocument&Highlight=0,null,
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. ledna 2019, sp.zn. 4 Tz 43/2018. In: *Nejvyšší soud* [online]. 2018 [cit. 21. 6. 2018]. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/AFCF2B9591245870C12583D600233D57?openDocument&Highlight=0,
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. listopadu 2018, sp.zn., 6 Tdo 1332/2018. In: *Nejvyšší soud* [online]. 2018 [cit. 12. 8. 2019]. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/224CAD6FC8755563C1258392002230E2?openDocument&Highlight=0,
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. února 2019, sp.zn. 7 Tdo 110/2019. In: *Nejvyšší soud* [online]. 2018 [cit. 14. 8. 2019]. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/DFA1310C3782FDEFEC12583FF00182727?openDocument&Highlight=0,
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 25. srpna 2004, sp. zn. 29 Odo 479/2003, uveřejněný pod č. 80/2005 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní. In: *Nejvyšší soud* [online]. 2018 [cit. 13. 6. 2019]. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/33F0A4FBA B484598C1257A4E0067ADB F?openDocument&Highlight=0,null,

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. listopadu 2004, sp.zn. 25 Cdo 104/2004. In: *Nejvyšší soud* [online]. 2018 [cit. 11. 8. 2019]. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/3E72B01F9518273BC1257A4E006938EC?openDocument&Highlight=0,ekulpace,

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. září 2007, sp.zn. 25 Cdo 65/2006, uveřejněný pod č. 20/2009 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní. In: *Nejvyšší soud* [online]. 2018 [cit. 11. 8. 2019]. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/56108E89D2049ABAC1257A4E0067D83C?openDocument&Highlight=0,

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. října 2008, sp.zn. 29 Cdo 2531/2008. In: *Nejvyšší soud* [online]. 2018 [cit. 17. 8. 2019]. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/6F79C903F0F49109C1257A4E0069693B?openDocument&Highlight=0,

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. září 2015, sp.zn. 29 Cdo 880/2015, uveřejněné pod č. 20/2016 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní. In: *Nejvyšší soud* [online]. 2016 [cit. 4. 4. 2017]. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/A4CB8A67EC474F69C1257EE0003BFD27?openDocument&Highlight=0,trestn%C3%AD%20st%C3%ADh%C3%A1n%C3%AD%20v%C3%A9rozhodn%C3%A9%20dob%C4%9B%20re%C3%A1ln%C3%A9,

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. prosince 2015, sp.zn. 29 Cdo 4384/2015, uveřejněné pod č. 102/2016 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní. In: *Nejvyšší soud* [online]. 2018 [cit. 21. 3. 2018]. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/B04A58FFB230A451C1257F73002B8489?openDocument&Highlight=0,trestn%C3%AD%20st%C3%ADh%C3%A1n%C3%AD%20v%C3%A9rozhodn%C3%A9%20dob%C4%9B%20re%C3%A1ln%C3%A9,

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. listopadu 2017, sp. zn. 29 Cdo 4554/2015, uveřejněný pod č. 9/2019 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní. In: *Nejvyšší soud* [online]. 2018 [cit. 3. 2. 2019]. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/6F9891D368C68BA5C12582210040C36E?openDocument&Highlight=0,trestn%C3%AD%20st%C3%ADh%C3%A1n%C3%AD%20v%C3%A9%20rozhodn%C3%A9%20dob%C4%9B%20re%C3%A1ln%C3%A9,

Právní předpisy

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 6. 9. 2019]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterviewdocument.seam?documentId=onrf6mjzhezv6mjnhe&rowIndex=0>

Usnesení České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 6. 9. 2019]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterviewdocument.seam?documentId=onrf6mjzhezv6mrnge&rowIndex=0>

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 6. 9. 2019]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterviewdocument.seam?documentId=onrf6mjzhezv6mrqhexgi2brfu2a&groupIndex=0&rowIndex=0>

La loi n° 92-686 du 22 juillet 1992 (Code Pénal), tj. zákon č. 92-686 ze dne 22. července 1992 (Trestní zákoník), ve znění pozdějších předpisů. In: *Legifrance* [online informační systém]. Vláda Francouzské republiky. [cit. 6. 9. 2019]. Dostupné z: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070719>

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění do 31. prosince 2013. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 6. 9. 2019]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterviewdocument.seam?documentId=onrf6mjzgy2f6nbqfu2tq&groupIndex=0&rowIndex=0>

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění do 31. prosince 2013. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 6. 9. 2019]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterviewdocument.seam?documentId=onrf6mjzheyv6njrgmwtkoi&groupIndex=0&rowIndex=0>

Ustawa z dnia 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary. Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej 2002 nr 197 poz. 1661, tj. zákon ze dne 28. října 2002, o odpovědnosti kolektivních subjektů za činy zakázané pod hrozbou trestu. Sbírka zákonů Polské republiky 2002 č. 197 poz. 1661, ve znění pozdějších předpisů. In: *Internetowy System Aktów Prawnych* [online informační právní systém]. Parlament Polské republiky. [cit. 6. 9. 2019]. Dostupné z: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20031391323/O/D20031323.pdf>

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 6. 9. 2019]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterviewdocument.seam?documentId=onrf6mjzgyzv6ojzfuytcnq&groupIndex=0&rowIndex=0>

Druhý protokol k Úmluvě EU o ochraně finančních zájmů Evropských společenství, vypracovaný na základě článku K.3 Smlouvy o Evropské unii ze dne 19. června 1997 [97/C 221/02; celexové č. 41997A0719(02)], který vstoupil v platnost dne 19. 5. 2009. In: *EUR-lex* [online právní informační systém]. Evropská unie [cit. 6. 9. 2019]. Dostupné z: <https://eurlex.europa.eu/legalcontent/CS/ALL/?uri=CELEX%3A41997A0719%2802%29>

Zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, ve znění pozdějších předpisů. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 6. 9. 2019]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterviewdocument.seam?documentId=onrf6mrqge3f6mrvgawte&groupIndex=0&rowIndex=0>

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů. In: *Beckonline* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 6. 9. 2019]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterviewdocument.seam?documentId=onrf6mrqga2f6njqgawtcmy>

Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů. In: *Beckonline* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 6. 9. 2019]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterviewdocument.seam?documentId=onrf6mrqgazf6mjvgawtgni>

- Zákon č. 300/2005 Z. z., trestný zákon, ve znění pozdějších předpisů. In: *Slov-lex* [online právní informační systém]. Ministerstvo spravedlnosti Slovenské republiky [cit. 6. 9. 2019]. Dostupné z: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2005/300/20190801>
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 6. 9. 2019]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterviewdocument.seam?documentId=onrf6mjzgyyv6mjugewtsoa&groupIndex=0&rowIndex=0>
- Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění do 31. 12. 2009. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 6. 9. 2019]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgyyv6mjugawtomi>
- Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 6. 9. 2019]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterviewdocument.seam?documentId=onrf6mrqgeyv6nrbhawts&groupIndex=0&rowIndex=0>
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 6. 9. 2019]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mrqga4v6nbqfuzdq&groupIndex=0&rowIndex=0>
- Zákon č. 91/2016 Z. z., o trestnej zodpovednosti právnických osob, ve znění pozdějších předpisů. In: *Slov-lex* [online právní informační systém]. Ministerstvo spravedlnosti Slovenské republiky [cit. 6. 9. 2019]. Dostupné z: <https://www.slovlex.sk/pravnepredpisy/SK/ZZ/2016/91/20190801>
- Bundesgesetz über die Verantwortlichkeit von Verbänden für mit gerichtlicher Strafe bedrohte Handlungen (Verbandsverantwortlichkeitsgesetz – VbVG). BGBl. I Nr. 151/2005, tj. Spolkový zákon o odpovědnosti sdružení za trestné činy (Zákon o odpovědnosti sdružení – VbVG). č. 151/2005 Spolkové sbírky zákonů, ve znění pozdějších předpisů. In: Webové stránky Parlamentu Spolkové republiky Rakousko [webová stránka]. *Spolkové ministerstvo spravedlnosti* [cit. 6. 9. 2019]. Dostupné z: https://www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/XXII/ME/ME_00177/imfname_588047.pdf

Zákon č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob a o evidenci svěřenských fondů, ve znění pozdějších předpisů. In: *Beckonline* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 6. 9. 2019]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterviewdocument.seam?documentId=onrf6mrqgezv6mzqgqwt&groupIndex=0&rowIndex=0>

Zákon č. 240/2013 Sb., o investičních společnostech a investičních fondech, ve znění pozdějších předpisů. In: *Beckonline* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 6. 9. 2019]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterviewdocument.seam?documentId=onrf6mrqgezv6mrugawtm&groupIndex=0&rowIndex=0>

Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 6. 9. 2019]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterviewdocument.seam?documentId=onrf6mrqgezf6ojrfuza&groupIndex=0&rowIndex=0>

Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších předpisů. In: *Beckonline* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 6. 9. 2019]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterviewdocument.seam?documentId=onrf6mjzhezv6mrrfu3dk&groupIndex=0&rowIndex=0>

Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (o obchodních korporacích), ve znění pozdějších předpisů. In: *Beckonline* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 6. 9. 2019]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mrqgezv6ojqfuyq&groupIndex=0&rowIndex=0>

Zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti, ve znění pozdějších předpisů. In: *Beckonline* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 6. 9. 2019]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterviewdocument.seam?documentId=onrf6mrqgayv6nbuhewtcny&groupIndex=0&rowIndex=0>

Zákon č. 125/2008 Sb., o přeměnách obchodních společností a družstev, ve znění pozdějších předpisů. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 6. 9. 2019]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterviewdocument.seam?documentId=onrf6mrqga4f6mjsguwtm&groupIndex=0&rowIndex=0>

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 6. 9. 2019]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterviewdocument.seam?documentId=onrf6mrqgazv6mrrhawtcoa&groupIndex=0&rowIndex=0>

Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 6. 9. 2019]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterviewdocument.seam?documentId=onrf6mjzheyv6nbvguwtdcmjy&groupIndex=0&rowIndex=0>

Vědecká redakce MU

prof. PhDr. Jiří Hanuš, Ph.D. (předseda);
doc. RNDr. Petra Bořilová Linhartová, Ph.D., MBA; Mgr. Tereza Fojtová;
doc. JUDr. Marek Fryšták, Ph.D.; Mgr. Michaela Hanousková;
doc. RNDr. Petr Holub, Ph.D.; doc. Mgr. Jana Horáková, Ph.D.;
prof. MUDr. Lydie Izakovičová Hollá, Ph.D.; prof. PhDr. Mgr. Tomáš Janík, Ph.D.;
prof. PhDr. Tomáš Kubíček, Ph.D.; prof. RNDr. Jaromír Leichmann, Dr. rer. nat.;
PhDr. Alena Mizerová; doc. Ing. Petr Pirožek, Ph.D.;
doc. RNDr. Lubomír Popelínský, Ph.D.; Ing. Zuzana Sajdllová, Ph.D.;
Mgr. Kateřina Sedláčková, Ph.D.; prof. RNDr. Ondřej Slabý, Ph.D.;
prof. PhDr. Jiří Trávníček, M.A.; doc. PhDr. Martin Vaculík, Ph.D.

Ediční rada PrF MU

doc. JUDr. Marek Fryšták, Ph.D. (předseda);
prof. JUDr. Josef Bejček, CSc.; prof. JUDr. Jan Hurdík, DrSc.;
prof. JUDr. Věra Kalvodová, Dr.; prof. JUDr. Vladimír Kratochvíl, CSc.;
doc. JUDr. Petr Mrkývka, Ph.D.; doc. JUDr. Radim Polčák, Ph.D.;
doc. JUDr. Ivana Průchová, CSc.; doc. JUDr. Ing. Josef Šilhán, Ph.D.

TRESTNÍ ODPOVĚDNOST PRÁVNICKÉ OSOBY A ČLEN STATUTÁRNÍHO ORGÁNU

ANEB VYTÝKATELNOST PROTIPRÁVNÍHO ČINU
ČLENA STATUTÁRNÍHO ORGÁNU PRÁVNICKÉ OSOBY

Mgr. David Čep, Ph.D.

Vydala Masarykova univerzita
Žerotínovo nám. 617/9, 601 77 Brno
v roce 2020

Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity
Edice Scientia, sv. č. 689

Tisk: Point CZ, s.r.o., Milady Horákové 890/20, 602 00 Brno
1. vydání, 2020

ISBN 978-80-210-9706-3
ISBN 978-80-210-9707-0 (online ; pdf)
www.law.muni.cz

MUNI
PRESS

MUNI
LAW

ISBN 978-80-210-9707-0

